

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Dispvt. XVIII. De causa proxima efficiente, eiusque causalitate, & omnibus
quæ ad causandum requirit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

matur pro virtute per se sufficiente ad effectum quæ
vicem supplet illius causæ, quæ illam imprescit, sic
res est clara, ut in impetu projectorū, grauitate, &c.
Tamen in instrumento proprio, quod eleuari debet
ad agendum superiorem effectum, ut est semen, v.g.
illud est intellectu difficillimum. Sed huius rei expo-
sitione, multa prius explicanda postulat, quæ in sequen-
tibus disput. tradentur.

DISPUTATIO XVIII.

De causa proxima efficiente, etiæ causalitate
& omnibus, quæ ad causandum
requirit.

N superiori disputatione fere tatum
declarauimus, quid nominis causæ
efficiētis, & plurim specierū ac mo-
dorum eius: nunc oportet distinctè
tractare omnia, quæ ad hanc causam
pertinet, per ea capita, sive membra, quæ in aliis cau-
sis attigimus, scilicet, quæ res causet, quid causet, per
quid, seu quo principio causet, quas conditiones ad
causandum requirat, ac deniq; in quo actualis cau-
sa huius causæ cōsistat. Quæ omnia possent quidem
de causa efficiente in communi tractari, tamē,
majoris claritatis gratia, vñsum est, hæc omnia prius
in causis creatis, quæ nobis notiores sunt, inquirere,
postea vero differere de causa prima & increata, ac
tandem de dependentia creatarum ab ipsa. Non di-
flingimus autem tractationem de causa efficiente
substantiarum & accidentium, quoniam, ut videbi-
mus, hæc ita coniuncta sunt, ut substantiarum pro-
ductio non nisi mediis accidentibus fiat. Et eadem
ratione non separamus disputationem de causa prin-
cipali & instrumentalí, quoniam tractando de causa
proxima efficiente, cui per se & proprie actione tribui-
tur, simul videndum est, quibus principiis, quibus
instrumentis ad efficiendum vñatur.

S E C T I O I.

Virum res creatæ aliquid vere efficiant.

N hac re fuit vetus sententia afferens
res creatas nihil operari, sed Deum ad
presentiam earum omnia efficere: tri-
bui autem actionem igni, aquæ, &c.
proper apparitam, & quia Deus ve-
luti peq; non efficere tales effectus, nisi ad talium
rerum presentiam. Hanc opinionem referunt
Averroes 9. Metaph. com. 7. & lib. 12. comm. 18. & Al-
bertus 2. Phys. tract. 2. c. 3. & D. Thom. 3. cont. Gen-
t. c. 69. & 1. p. q. 105. articu. 5. & in 2. d. 1. q. 1. art. 4. nullum
tamen certum auctorem pro ea referunt: in eam ve-
ro inclinare videtur Philo lib. 2. Allegoriar. dum ait,
Deum sive nunc causam efficientem, & lib. de Cherub.
& flam. glad. dum ait, proprium esse Dei efficiere, creature
autem pati. Sed hæc facile possent per Antonomiasiam
intelligi, sicut & alii Philosophorū locutiones, quas
referemus, agentes de actione Dei. Solet et
iam hæc opinio tribui Petru Aliacensi in 4. d. 1. art. 1.
in fine: ibi tamen aperte fatetur, causas secundas ve-
re a proprie agere virtute propria, & ex natura rei,
ac non sola voluntate Dei: addit tamen simil verum
esse, creaturam nihil facere, nisi ex voluntate Dei, &
ipso etiam faciente, in modo & faciente, ut ipsa faciat: &
consequenter plus etiam Deo faciente, quam si so-
lus faceret: quæ pertinent ad necessitatem diuini
concupis, & possint verum & falso sensum ha-
bere, ut postea in propria disput. videbimus: magis
autem fauere huic opinioni Gabr. in 4. d. 1. q. 1. artic. 3.
dub. 3. vbi hanc sententiam reputat probabilem, &
in fauorem eius affere illa verba 1. ad Corint. 13. Deus

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

operatur omnia in omnibus: & 2. ad Cor. 3. Non quod si-
minus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed
sufficientia nostra ex Deo est. Ipse tamen non audet illam
tententiam afferere.

Fundamentum pro hac sententia nullum video,
quod sit alicuius momenti: præcipuum tamen fuisse
videtur, quia quantum efficientiæ tribuitur creatu-
ra, tantum admittitur diuinæ potentie creatoris, nam
vel Deus operatur omnia, vel non: hoc posterius de-
rogat diuinæ efficacie: vnde in fratre ostendemus esse
omnino falsum & erroneum, quia implicat aliquid
esse, & non pendere à Deo. Si autem Deus omnia ef-
ficit, interrogo rursus an immediate, & sufficienti
virtute, an mediata tantum, & insufficienti virtute.
Hoc posterius derogat diuinæ perfectioni. Si autem
primum verum est, superflua est omnis alia efficien-
tia, quia una causa sufficiens & efficax, satis est ad ef-
fectum. Vnde, cum natura nihil faciat frustra, nullam
virtutem operandi contulit rebus creatis. Et confir-
mo, nam quidquid ponatur Deus facere cum causa
secunda, poterit facere se solo, nam hoc saltem spe-
ctat ad infinitam virtutem eius, ut in fratre patebit: ergo
de facto ita facit. Pater consequentia, cum quia hoc
magis decet diuinam virtutem & efficaciam: tum
maxime, quia hoc videtur necessarium ut creature
fiat. Quod ita probo, nam creatura à solo Deo habet
essentialē dependentiam, cum sine illo fieri non
possit, & sine quoque alio fieri possit: ergo non po-
test esse creatura sine hac essentiali dependentia, quā
à solo Deo haber, quia non potest esse sine his, quæ
essentialia sunt, ergo omnis creatura est per dependentia
à solo Deo: ergo est per efficientiam solius
Dei, nam efficientia & dependentia vel sunt idem,
vel sunt correlativa: ergo nulla creatura habet effi-
cientiam in aliam, & consequenter nulla est causa se-
cunda, quæ aliquid efficiat.

Secunda sententia negat creaturas corporales po-
sse quicquam efficere, sed de spiritualibus id conce-
dit. Hanc referit D. Thom. citatis locis ex Auicen-
tione, in lib. Fontis vita, qui dicebat nullum corpus
esse actuum, sed quandam virtutem spiritualis sub-
stantiæ intimè existentem in corporibus efficere o-
mnes actiones, quæ per corpora fieri videntur. Fun-
damentum eius fuisse videtur, quia agens esse debet
intimè præsens passo corpora autem non possunt ita
fibi esse præsenta, nam qualitas impedit illum inti-
mum illapsum vñius rei in aliam, quem actio requiri-
t. Vnde aiebat quantitatem non solum non esse a-
ctuam, verum etiam actionem impedire. Et confir-
matur, quia substantia corporea est insima omnium,
& dissimilima primo agenti, & ideo nec inferiorem
habet substantiam sibi subiectam, in quam possit a-
gere, nec similitudinem potest habere ad Deum in
agendo. Quare Augustinus 5. de Ciuitat. c. 9. exprefse
dicit, corporales causas non esse inter causas efficientes nume-
randas.

Tertia sententia fuit, res corporeas posse efficere
accidentia, non tam substantias, spirituales autem
substantias creatas, posse efficere aliquas inferiores
substantias. Hanc referit ibidem D. Tho. ex Auicen-
tione, lib. 1. sufficiens. c. 10. & lib. 9. Ius. Metaphys. c. 4. & 5.
Qui in ea re videtur duos errores habuisse. Vnus est,
quod vna substantia creatæ spiritualis potest creare
aliam, nam prima causa increata solam vñam intel-
ligentiam, eamq; perfectissimam immediata efficit,
illa vero creat secundam, & secunda tertiam, & sic
vsque ad infinitam. Alter error afferit hanc infinitam
substantiam spiritualem infundere substantiales for-
mas in materiam dispositam à proximis ageribus cor-
poralibus, quæ substantiales formas efficere non suf-
ficiunt. Fundamentum eius quoad priorem partem
fuit, quia ab uno non est nisi vñum proxime & im-
mediate. Quoad posteriorem vero, quæ ad rem præ-
sentem magis spectat, quia hæc agentia corporalia
nihil agunt, nisi mediis accidentibus, quæ sunt insuf-
ficien-

IV.
Tertia senten-
tia.

ficiencia principia ad efficiendas formas substantiales. Et confirmat hoc quia experimēto constat multas substantias generari, quae non habent proximas causas sufficietes ad introducendas tales formas, ut cum generantur animalia ex putrefactiōne, ob dispositiones accidentales, quae calu seu fortuitō concurrunt: ergo signum est esse quasi paratam aliquam spiritualem virtutem superiorē ad inducandas formas substantiales, quoties dispositiones accidentales sufficiētē concurrunt: ergo ab illa virtute sunt omnes generationes substantiales.

Prima assertio de efficientia causarum
creatuarum.

V.

Dicendum tamen est primō, agentia creatā verē ac propriē efficere effectus sibi connaturales, & proportionatos. Quam veritatem non tantum sensu & ratione existimō esse evidētissimam, sed etiam iuxta doctrinam Catholicaē, certissimam. Vnde, si-
cū ob priorem causam oppositam sententiam Diui Tho. stultam appellavit, ob posteriorem, vocare possumus temerariam & erroneam: ideoq; merito rei-
citur ab omnibus Philosophis, & Theologis. Aristot. enim quamvis nunquam oppositam sententiam ex-
pressē retulerit aut refutauerit, tamen vbiq; vt eu-
dētissimum supponit naturales causas aliquid face-
re. Imō omnes antiqui Philosophi, quorum opinio-
nes ipse refert. 1. Phys. & 1. Metaphyl. & alibi sāpē sup-
ponunt causas naturales aliquid efficere, & ideo la-
borarunt in explicando, quid, & ex quo facere pos-
fint, cum ex nihilo nihil fiat. Plato etiam, quem su-
periori disputatione ex Damasceno citauit, hoc sensu
vocat causas naturales instrumenta primae causæ,
quia virtutem habent agēdi ab illa deri atam & de-
pendentem. Quo sensu dixit etiam Trismegistus mū-
dial. 9. Gin. 16. in fin.

Trijmeg. in
dial. 9. Gin
Pramand. c.
16. in fin.

Quos Philosophos fecuti sunt Commentator, & alij posteriores. Ex Patribus vero August. lib. 3. de Trinit. ca p. 7. 8. & 9. videtur in modo loquendi dictos Philosophos imitatus, dum ait, *indidit Deum elementis, & aliis causis creatis semifinales rerum rationes*. Quæ nihil aliud sunt, quam principia actiua & pa-
siva generationum & motuum naturalium, quæ Deus posuit in rebus creatis, vt eleganter exposuit D. Tho. 1. p. q. 115. art. 2. & in 2. d. 18. q. 1. artic. 2. vbi Durandus, Heruæus, Egid. & alij: & Capreol. in 1. d. 42 artic. 3. Rursus idem Augustinus 7. de Ciuit. c. 30. de Deo lo-
quens ait: *Sic omnia, que creauit, administrat, vt etiam ipse proprios exercere & agere motus suos*. Quam sententiam confirmat & celebrant Scholastici omnes, vbi-
cunq; vel de causarum efficientia, vel de hominis li-
bertate disputant, qui videri possunt citatis locis, & in 2. d. 1. vbi præserit Durand. q. 5.

Et probatur primō experientia, quid enim sensu notius, quam quod Solilluminet, ignis calefaciat, aqua refrigeret? Quod si dicant experiri quidem nos fieri ab illis: plane destruunt omnem vim Philosophicæ argumentationis, quia nos non possumus aliter experiri dimanationem effectuum ex causis, aut ex effectibus causas colligere. Et huc experientia at-
testatur communis consensus & vox omnium, qui absurdæ ita de rebus his sentiunt. Secundō argumentor ab opposito cō. incommodis, nam iuxta illam sententiam non pos-
sunt viuentia à non viuentibus distingui, quia non magis haberent res quædam principium suarum actionum, quam alia. Deinde frustra natura dedisset diuersis reb⁹ varias qualitates & virtutes, quas in eis experimur. Imō neq; ex actione possemus huiusmodi qualitatū varierat in elementis colligere, & consequenter neq; in aliis rebus. Nam, si signis nō ca-

lefacit, sed Deus ad præsentiam ignis, & quæ naturaliter posset calefaere ad præsentiam aquæ ergo ex illa actione non possumus magis colligere ignem esse calidum, quam aquam. Si enim Deus a quæ cōsentanea ad rerū naturas potuit pacisci de calefactione ad præsentiam aquæ, ponamus id fecisse, tūc non licet ex calefactione colligere aquā esse calidam: ergo ne nunc possumus inferre esse frigidā, aut ignem calidū.

Dicere potest aliquis pāctum illud non suffit o-
mnino arbitriarum, sed fundatum aliquo modo in
naturis rerum, non quia illæ actiua sunt, sed quia ha-
bent qualitates similes producēdis: & ita colligimus
ignem esse calidum, eo quod Deus calefacit ad præ-
sentiam eius, quia hoc pāctum fundatum fuit in tali
qualitate ignis. Sed hoc non potest Philosophie di-
ci, tum quia eadem ratione iuxta naturas rerum de-
būsset Deus producere albedinē ad præsentiam
albedinē: quia si ex se non est magis actiua qualitas
calor, quam albedo: ergo ex natura ei non est magis
debitum pāctum illud calori quam albedini. Et de
argumentum fieri potest de qua cūne alia qualitate,
imō & de quantitate, & de substantia, & de quacumq;
re. Tum etiam, quia illud non habet locum in causis
equiūcōis, in quibus non est similis forma vel qual-
itas, neq; est necessariō eminentior, si illæ nihil sunt a-
eturæ. Præterea, iuxta illam sententiam superflua
sunt terra dispositiones, pluviae, ariæ, celorum motus, &c. si hæc omnia nihil agunt, sed sufficiunt ad
esse triticum, vt Deus ad præsentiam eius triticum
generaret, & sic de rebus aliis. Præterea sit simile ar-
gumentum ex variis organis & instrumentis, quibus
Deus composuit corpora, præserit viuentia, nam
sicut quædam ex ipsa dispositione apparent apta ad
recipiendum, ita etiam alia sunt ad agendum, quæ
omnia essent superflua, si hæc res nihil agerent. Deni-
que hac de causa optimè dixit Aristot. 2. de celo. 9. & 1. Ethicorum c. 7. *Omnia esse propter suam operati-
onem, quare nihil magis repugnat institutioni rerum,
& fini earum, quam omni efficientia carere*. Præterea,
si res creatæ nihil agerent inter se, ex naturæ
omnes essent aquæ incorrūpibiles, quia ab agente
creato nihil pati possent: frustra ergo Deus tot
motus celorum, tantamque causarum multitudinem
ordinasset, vt hæc rerum inferiorum species per gene-
rationem & corruptionem successionem diu con-
seruarentur: facilius enim permanerent perpe-
xerem res à principio creatæ, si Deus ipse nihil cor-
rumperet, quia res ipsæ inter se non sicut pug-
nare, nec se corrumpent. Similia multa incommo-
da possunt facile excogitari, ex quibus intelliguntur
totum naturæ ordinandum contra illam sententiam pu-
gnare.

Tertiō est ratio à priori, quia habere vim agendi
non repugnat rebus creatis, sed potius est maximè re-
sponsabile, quia non omnis virtus agēdi requirit per-
fectionem infinitam: ergo sufficit virtus finita crea-
turæ, vt efficacitatem aliquam habere possit. Ante-
cedens patet, quia nulla probabilis ratio persuadet
necessitatem infinitæ perfectionis ad omnem actionem.
Quin potius, vt in frā videbimus, multum la-
borarunt Theologi, vt ratio nem inueniret, que pro-
bet ad creandum requiri infinitam virtutem: ad-
alias ergo actiones & mutationes non requirunt talis
virtus, præserit in his agentibus, quæ non agunt
absq; dependentia à superiori.

Dices, in hoc ipso repertiri repugnantiam, scilicet,
quod sit agens, & dependens in agendo à superiori
agente: & ideo requiri infinitam virtutem in omnī
agente, quia si agit, sola sua virtute agit, & absq; de-
pendentia ab alio. Quæ obiectio tangit fundamen-
tum contraria sententia, de quo dicendū est lat-

infra, tractando de necessitate diuini concursus: nūc respondetur breuiter, negando assumptum: sicut enim non repugnat esse, & dependenter ab alio esse, ita non repugnat agere, & dependenter ab alio agere. Curenim? An quia repugnat eandem actionem simul esse a pluribus causis totalibus? At hoc falsum est: si illa cause fint diversorum ordinum, & essentialiter subordinata. Quocirca tantum abest, ut hæc efficientia causarum secundarum deroget diuinæ efficacitati, vel auctoritati, vt potius illam maximè commendet & declarer. Nam, vt D. Thom. suprà argumentatur, ita communicavit Deus suam creatis rebus bonitatem, vt eis etiam dederit inclinationem & vim ad communicandum aliis id, quod de bonitate ipsius Dei participant, vniuersique impetrando iuxta capacitatem suam. Quia, vt ad hoc propositum dixit Plato in dialogo de Natur. *Bonus si Deus, & liuore non tangitur, neque vlli iniudicet:* & id eo omnia fecit bona, sibique similia in appetitu se communicandi, iuxta captum suum. Vnde quædam se materialiter communicant, alia formaliter: non ergo repugnat, quod etiam efficienter se communica-

dependentiam, nisi à Deo. Et hoc est verum, quia ex vi huius non excluditur, quin de facto, vel secundum aliquem modum productionis possit habere dependentiam à Deo, & ab aliqua creatura, vt per se constat.

Ex principiis supernaturalibus eadem assertio tractatur.

xi.

Hactenus tractata est philosophicè conclusio posita, quia vero diximus etiam habere certitudinem iuxta fideli doctrinam, patica de hac parte adiungere necesse est. Colligitur ergo hæc certitudo primò ex modo loquendi diuinæ Scripturæ, Genes. 1. *Gerinet terra herbam virentem, &c., Pruducat terra animalia videntem:* vbi Basil. homil. 9. adnotat ex vi horum & similium verborum accepisse res naturales efficaciam continuo efficiendi rerum generationes & corruptiones, quod latius prosequitur Ambros. II. 3. Exam. à cap. 8. & libro 5. & 6. fere per totos. Vnde Marc. 4. ait Christus: *Aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum, &c. & infra: Vlrd terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum, & Luce 21. Arbores cum producunt iam ex se fructum, &c. & Sap. 16. miraculo tribuitur, quod ignis sue virtutis oblitus, iustos & indumenta eorum non consumperit:* & ibi tribuitur aquæ, quod omnia extinguat, & draconibus, quod venenos habent dentes ad occidendum, & diuinæ protestati tribuitur, si interdum ab his actionibus impeditur. Præterea sunt alia veritates fidei, quæ sine hoc principio subsistere non possunt. Prima ac præcipua est veritas liberi arbitrij, quod nō nisi in vi & modo agendi consistere potest, vt infra ostendemus. Vnde Concilium Trident. sess. 6. can. 4. damnat dicentes, liberum arbitrium creatum nihil omnino agere, mereq. paucis se habere. Quia definitione plane damnat primam sententiam suprà relatam, & nostram conclusionem definit. Et (quod à fortiori rem continuat) non solum in naturalibus operationibus, sed etiam in supernaturalibus: seu gratia operibus liberis, vult Concilium habere efficientiam humanam voluntatem. Ex quo obiter intelliguntur illa testimonia, quæ Gabriel in eotrūm asserebat, in quibus specialiter sermo est de operib. gratia, quæ ita tribuuntur Deo vt primariæ causæ, vt non excludatur cooperatio nostra. Nam in eodem loco ait Paulus, & nos non esse sufficiens ex nobis, & sufficientiam nostram ex Deo esse. Et qui in vno loco ait Deū operari in nobis, in aliis ait cooperari nobiscum, & nos esse cooperatores gratia Dei.

Nec minorem efficaciam habet ratio, quæ ex efficientia actus peccati desumitur: nam si causa secunda non efficit, sed Deus ad præsentiam eius nos non facimus volitiones malas, sed Deus solus eas nobis infundit ad præsentiam obiectorum: quod est blasphemum & erroneum, non solum quia tunc non liberè peccaremus, sed etiam, quia tunc non à nobis, sed à Deo peccaremus. Præterea sumitur optimæ ratio Theologica ex definitionibus Conciliorum circa Incarnationis mysterium, quibus docent esse in Christo duas operationes, duoque operandi principia, seu operatrices virtutes, de quibus legi potest Damascen. 3. lib. de Fid. capite 15. Quæ omnia & similia vera esse non possunt, si in natura creata nulla vis est agendi. Tandem ex creatione animæ rationalis nascitur optimum argumentum: quia iuxta contrariam opinionem non minus verum est, hominem generantem creare animam rationalem, quam ignem generare ignem: quia sicut Deus ad præsentiam ignis facit ignem, & actio tribuitur igni, solum quia est conditio sine qua non, & qua posita Deus infallibiliter facit: ita Deus ad præsentiam humani seminis creat animam infallibiliter, & non sine illa conditione. Consequens autem est error in fide.

xii.

Secunda assertio.

XIII.

Dico secundò: Non solum substantiæ incorporeæ, sed etiam corporeæ habere possunt Physisam & veram efficientiam. **H**æc sequitur ex precedente, eadem fere demonstratione & certitudine: nam experientia, rationes, & testimonia adducta tā de causis naturalibus & materialibus, quam de immaterialibus procedunt. Imò, si de efficientia per actionem transiuntem sermo fit, notius & evidens nobis est corpora agere, quam incorporeas substantias. Quare nihil in huius conclusionis confirmationem addere oportet. Neq; fundatum contraria sententia vilius est momenti, quia ut vnum corpus agat in aliud, non est necesse, ut penetratiæ sit similis cum illo in eodem loco, sed satis est, quod sine sufficiēt propinqua, ut ipsa experientia ostendit, & inferius latius declarandum est. Quocirca, quamvis quantitas non sit actua, non tamē omnino impedit actionem. Sicut materia etiam non est actua, non tamen impedit actionem formæ. Ita enim videtur quantitas ad qualitates comparari, sicut materia ad formam. Vnde neutra impedit, sed potius conferit suo modo ad actionem, si non agendo, saltem sustentando, & conaturali modo applicando principium agendi. Ad confirmationem autem respondeatur, substantiam corpoream secundum se totam non esse in infimo ordine, neq; summe distare à Deo, sed solum secundum materiam primam, & ideo de illa fatetur nullam habere propriam vim agendi: at vero secundum formam habent corpora maiorem perfectionem, & similitudinem ad Deum: & ideo secundum illam habere possunt vim efficientiæ. Augustin. autem in citatis verbis loquitur de causis efficientibus, quæ se aliquo modo agunt, id est, quæ dominum habent suarum actionum, & se possunt applicare ad agendum. Sic enim ait: Corporales cause, quæ magis sunt quam faciunt, non sunt inter causas efficientes numeranda, quoniam hoc possunt, quod ex ipsis faciunt spirituum voluntates.

Augustinus quæ efficientiam negat corporibus.

XIV.

Dico tertio: Quamvis cause creatæ non possint efficiere substantiam secundum se totam, seu per se primò, possunt tamen ex substanciali materia præsupposita, substanciali generare, educendo substanciali formam. **H**æc autem efficiat corporalibus potius causas, quam spiritibus creatis tribuenda est. Prima pars huius assertioñis est certissima, quia cause creatæ non possunt aliquid creare, ut agentes de creatione ostendemus: substantia autem per se primò, ac secundum se totam, non potest fieri nisi per creationem, non enim potest fieri ex præsupposito subiecto, quia toti substantiæ nullum subiectum supponitur, cum sit ens per se completum: ergo necessariò fieri debet ex nihilo, atq; adeo per creationem. Et hinc est, quod substantia spiritualis creatio non potest aliam sibi similem, vel in specie, vel in gradu procreare, quia talis substantia cum sit simplex in essentia, non potest nisi per creationem fieri. Et eadem ratione materialis substantia quoad materiam non potest effici à causa creata, sive incorpoream sive corpoream: & hoc sensu dicimus substantiam secundum se totam ac per se primò, id est, quoad totam entitatem, & nihil substantiæ supponendo, non posse effici à causa creata, sed de hac re plura in sequentibus dicenda sunt.

Forma sub
stantiales à
corporeis
supponit
sunt.

Secunda vero pars conclusionis de eductione formæ substancialis per propriam efficientiam causarum secundarum non est tam evidens & certa, sicut sunt superiores de efficientia absolute, quia effectio huius formæ minus sensibilis est, ideoq; minus nota nobis, quam efficientia accidentium, & quia in hac efficientia explicanda, non parua est difficultas, ut seq. videbimus. Nihilominus est hæc pars probabilior,

præsertim absolute sumpta, & non descendendo ad particulares modos explicandi hanc efficientiam. Et probatur primò, quia sicut videmus ignem calefari, ita & generare ignem, & Solem producere mineralia, & terram actione etiam Solis germinare herbam, &c. Secundò, quia cum haec non sicut per creationem, sed per generationem, neque ex parte rei factæ, neque ex modo quo sit, requiritur virtus infinita ad eam effectionem: ergo talis virtus non excedit capacitatem causarum creatarum: ergo effici illis communicari à prima causa, etq; illis conaturalis. Sed de hac parte plura in seq. non enim potest exactè probari & defendi, nisi prius modus huius efficientiæ declaretur.

Tertia vero pars conclusionis, nimirum quod hæc efficientia non est à spiritibus creatis tribuenda, excepatur, quod sunt improportionatae ad huiusmodi actionem: causa autem corporales sunt magis proportionatae & accommodatae. Inter res autem creatas non satis est, q; aliqua sit magis perfecta, ut possit efficiere minus perfectam, nisi aliunde constet eam eminenter cōtinere: spiritus autem creatus, licet sunt perfectiores quam corpora, tamen cum sint limitatae proprium gradum, & singuli ad proprias significandas perfectiones, non continentem eminenter res corporeas, & cum non sint formæ in materia, sed omnino abstractæ, improportionatae sunt ad formas in materiam inducendas: de qua item redicimus plura infra, tractando de intelligentiis creatis, vbi ostendemus eas nec substanciales formas, nec qualitates posse in corporibus efficiere: neq; enim possunt ad nutu sua voluntatis corpora alterare. Quod si hoc non possunt, multo minus poterunt in materiam, formam substanciali inducere, nam qui virtutem non habet disponendi maceriam, multo minus habere potest vim eam informandi. Agentia vero corpora cuposint materiam alterare ac disponere, magis proportionatae sunt, ut eam possint informare, vel educendæ ex ea, vel in eam introducendo substanciali formam, iuxta formæ capacitatem & qualitatem.

Ad fundamentum ergo Averinæ quoad priorem negamus à prima causa solam vnam intelligentiam, vel vnum effectum potuisse prædigere, quia prima causa non agit naturæ necessitate, ut ad vnum effectum sit determinata, sed est intellectuale agens, habens in se infinitarum rerum exemplaria, quarum effectiones sua voluntate, & arbitrio definit. Fundamentum autem secundi erroris postulat difficultatem ad sequentem seq. pertinentem.

SECTIO II.

Quodnam sit principium quo substancialis causa efficit aliam.

Imil quærimus de principio principali, & proximo, seu instrumentalis, quia vnu sine altero satis explicari non potest. Constat autem primo ex dictis sermonem tantum esse de corporali causa, quia creati spiritus nullam substancialis efficiere possunt, ut dictum est. Rursus cum in substantia creata sint materia, forma, & accidentia, constat secundo apud omnes materiam non esse principium huius effectionis: principium (inquam) quo, seu formalis, nam principium quod supponitum est, sicut in ceteris actionibus: supponitum autem materiali licet constet materia, & forma, & substantia, ac per tercia habeat accidentia, tamen vim agendi non habet à materia, quæ actua non est, ut saepe diximus. Substantia autem mentionem non facimus, quia illa solum est modus quidam & terminus naturæ, præcedens quidem naturaliter omnem actionem, non tamē per se conferens vim ad agendum, ut latius infra tractando de substantia dicimus. Tota ergo controvergia

versa ad formam substantialem, & eius accidentia, seu naturales proprietates reuocatur.

De quibus constat tertio formam accidentalem non posse esse principiu[m] principale producendi substantiam, in quo omnes fere conueniunt. Solet enim in contrarium citari Major in 4. dist. 12. sed non contradicit, neq[ue] illus alius quem ego viderim. Nec potest esse vila dubitandi ratio, quia causa principalis, ut ostendimus, esse debet, vel nobilior, vel certe non ignobilis effectu: cum enim nemo det quod non habet, quo modo potest forma imperfecta habere in se vel communicare suo supposito principalem vim efficiendi perfectiori formam, quam nec formular, nec eminenter continere potest? Est autem accidentalis forma imperfectior substantiali: ergo non potest esse principiu[m] principale educendi illam. Atque hoc evidenter constabit ex dicendis, tum per tractando primam sententiam, tum etiam ultimam nostram assertionem confirmando.

Ex hoc iterius sit, si in materiali substantia est aliquod principiu[m] quo principale ad efficiendam substantiam, illud esse non posse nisi substantialem formam: facta enim enumeratione nihil aliud superest. Atq[ue] hoc communis etiam omnium consensu videtur esse receptum: quia cum forma sit principalis aliis suppositi, & quia illi principaliter dat esse, illa etiam esse debet principale principiu[m] operandi, cu[m] operatio sequatur esse. Deniq[ue] quia forma substantialis non potest esse principiu[m] instrumentale: ergo ex principiu[m] principale. Paret consequentia, quia negatur medium, neq[ue] potest forma omnino excludi a ratione principij, cum sit fons totius esse, omniumq[ue] proprietatum. Antecedens autem patet, quia forma substantialis non supponit aliam, cuius posuit ipsa esse instrumentum, cum ipsa sit omnium prima ac pricipia: loquor autem intra idem suppositum, nam si vna forma inferior ad superiorem, comparetur, poterit dici instrumentum illius, vt in superioribus tactum est, & in sequentibus attingemus. Atq[ue] hinc etiam omnes fere habent pro comperto accidentia effici instrumenta formae substantialis ad producendam substantiam, quia forma substantialis non se sola & immediata producit substantiam similem, sed accidentibus vtris, vt experimento videtur constare, & probat argumentum pro Auctencia factum superiori sectione.

His ergo positis duo explicanda super sunt: primū quomodo accidentis sit instrumentum ad producendam substantiam. Secundum quo modo forma substantialis sit principiu[m] principale ad educendam similem formam. Vnde duz sunt difficultates pricipia: prima est, an accidentis sit instrumentum, vt immediata attingat educationem ipsius formae substantialis: an vero dicatur instrumentum solum, quia dispositiū operatur ad inductionē formae substantialis, qui est effectus pricipiū intentus a principali agente. Secunda est, supposito, quod accidentis immediata attingat, an cum illo proxime etiam inveniat substantialis forma, vel tātum remorē, & quasi radicaliter.

Prima sententia circa efficientiam accidentium in substantiam.

Circa primum est prima sententia, accidentia solum esse instrumenta hoc posteriori modo, id est, tantum dispositiū concurrendo: quod potest intelligi vel de accidentibus, quae recipiuntur in passo, & sunt ipsa formales dispositiones materiæ: quo modo id videatur intellexisse Philoponus 2. Phys. tex. 27. & ideo hoc instrumenta reuocat ad materialem causam. In quo & contra Aristotelem loquitur, & contra rationem. Aristoteles enim semen & similia instrumenta ad efficientem causam reducit, & merito: quia instrumentum non dicitur, nisi quod per a-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

liquani actionem influit in effectum: & ideo nullius causæ propriæ instrumenta dicuntur, nisi efficientis. Alier ergo intelligendum est de accidentibus, quæ sunt in ipso agente, & sunt facultates, per quas proxime operatur, & effectuè inducit dispositiones in passu, per quas paulatim preparat materiam, donec proxime fiat capax formæ substancialis: & hoc modo sunt instrumenta ad inducendam formam substantialem, non quia ipsam immediatè attingat aut efficient: sicut enim a terminatur corum actio in effectuè accidentium sibi perfecte similem, sed quia ut subordinata sunt propriæ formæ, eorum actio redit ad productionem similes formæ substancialis. Hanc opinionem tenuit Scotus in 1. d. 37. & in 2. d. 17. & latius in 4. d. 12. q. 3. quam sequitur Ocham in 2. q. 23. Fundamentum pricipium est, quia non potest accidens, cum sit ens imperfectius forma substanciali: efficiere vlo modo illam. Respondent aliqui, licet accidens sit imperfectius in ratione entis, nihilominus in ratione principij actui esse posse aptius, atque eo sensu dici posse perfectius in agendo. Sed hoc non recte dicitur, quia vis agendi, præsertim in accidente, non est aliud ab entitate eius, vel si aliquo modo, saltum ratione, distinguatur, consequitur illam, & commensuratur illi: ergo non potest accidens, nobilis esse in agendo, quam sit in essendo. Alias sub eadem distinctione posset quis dicere accidens esse principale principiu[m] producendi substantiam, quia licet non sit nobilis in esse, potest esse nobilis in actione: quod est absurdum. Præterea, nunquam ex nobilitate actionis possumus colligere nobilitatem efficientis causa quoad eius esse. Et (ut argumentatur Scotus) de Deo ipso posset quis dicere esse nobilior in actione quamvis non sit in esse.

VI.
Frequenter
Thomistis
rum refbo-
si exani-
natur.

Frequenter ergo responsio est, accidens est si ignobilis, & ideo virtute propria non possit attinere productionem substantiae, tamen in virtute sua formæ substancialis, cuius est proprietas, & virtus agendi, possit illius educationem immediatè attingere. Sed instat Scotus, inquirendo quid sit illa virtus, in cuius vi & efficacitate dicitur accidens attingere. Aut enim est aliquid ab accidente distinctum, vel non. Si non distinguitur, ergo non magis potest in virtute illius fieri substantia, quam in virtute accidentis. Si vero distinguitur, vel est accidens, vel substantia, si accidens, idem procedit argumentum, siue illud dicatur esse absolute, siue respectuum, ino multo minus actuum erit, si respectuum, quam si absolute. Si vero sit substantia, non erit alia, nisi forma substancialis: atque ita potius forma ipsa erit virtus agendi, & principiu[m] quo accidens attingit educationem formæ accidentalis, quam econtra. Respondent communiter Thomistis ex Caietano 1. p. q. 53. art. 3. & q. 77. art. 1. cum dicitur accidens in virtute substantiae facere substantiam, illud in virtute, non esse transitu[m] sumendum, sed intransitu[m], quia non est sensus aliquam virtutem addi accidenti, qua producat substantiam, sed accidens per entitatem suam, eo quod ipsa est quædam virtus substantiae, posse attingere substantiam. Sed haec responsio non videtur enervare vim argumenti, quia cum ralor natura sua sit virtus & facultas substantiae, cum dicitur a gere in virtute substantiae, nihil aliud dicitur, quam quod ralor natura sua habet talem actitatem: hoc autem videtur naturaliter repugnare, nam forma ignobilis non potest esse naturalis virtus sufficiens ad producendam formam meliorem.

Et, ne videamur in vocibus sistere, vt explicetur difficultas, quæ in re ipsa est, inquirio an actio illa, qua educitur forma substancialis de potentia materiæ, immediatè prodeat a solo calore, verbi gratia: a forma vero substanciali non nisi remotè & radicaliter, quatenus ab illa manat calor: vel sit actio immediatè ab utrāq[ue] forma: ab vna vt à principali, & ab altera vt instrumentalis. Si hic posterior sensus afferatur, cessat

li 3 qui-

quidem difficultas in argumēto tacta, nam hoc modo nullum est inconveniens formam imperfectiōrem instrumentariē concurrere ad effectum perfectiōrem: & tunc optimē exponit illud *in virtute*, significat enim, id est, adiutum à superiori virtute actu influente. Sed tunc insurgunt alias difficultates non minus graves. Prima, quia experientia, quā probare videntur accidentia attingere effectiōnem substantiā, probant accidentia sola id efficere, quia vel substantia non est, ut cum accidentia vini consecrati generant vinum: & idem argumentum, licet minus efficax, fieri soler de ferro candente generat ignem. Vel certe, quia substantia non est applicata, ut in Sole inducent, formas substantialia rerum mineralium in visceribus terrae, à quibus longissimē distat. Secunda, quia iuxta illam interpretationem iam ponitur forma substantialis principiū immēdiatum alicuius actionis, quod superat perfectionem eius. Nam, quia ad hoc est impropria, ideo recepit à natura formas accidentales, per quas agat. Unde oritur tertium argumētum, quod Scotus & Ocham indicarunt, nam si hic influxus immēdiatus necessariō concedendus est forma substantiali, superflius est immēdiatus influxus forma accidentalis. Nam si generatio est vniuoca, forma substantialis, quae supponit immēdiatē influere, habet perfectionem & proportionem requisitam, ut sit principiū proximum sufficiens ad formam sibi similem producendam: cum enim calor sit hoc modo sufficiens ad efficiendum similem calorem, cur non erit forma substantialis ad similem formam, cum iam supponatur, influxum immēdiatum ei non repugnare? Quod si generatio sit ex quo iuxta, cum forma generantis sit eminentior, maiori ratione erit ad similem actionem sufficiens.

VIII.

Quod si propter has difficultates prius membrum eligatur, prout videtur etiam frequētū receptum, manet in primis in sua iuxta difficultas tacta, nā intelligi non potest, quomodo instrumentum ignobilius se solo, & per vim sibi connaturalem absq; consortio nobilioris agentis, efficiat effectum nobiliorē. Nam quod illud instrumentum sit virtus alterius, quid refert? Quia inde solum habet, vel quod sit decūsum ab alio, sicut semē ab animali, & inde nō crescit virtus, quā tanta est, quanta est perfectio quam in se recipit, non quanta est perfectio eius, à quo illam recipit, vel certe habet, quod loco alterius substituatur ad agendum, vt grauitas loco generanti: & hoc est quod mirabile, & repugnans appareat, scilicet, quod natura substituat virtutem imperfectam, vt se sola, & sine actuali iuuamine superioris virtutis, efficiat vice principalis agentis nobiliorē effectum. Et præterea sunt aliae difficultates contra illum dicendi modum. Præcipua est, quia sequitur formas substantialia nūlam habere actuitatem propriam, sed solum quasi per accidens concurrere ad omnem actionem. Nam si Deus, v.g. solum produceret, & conservaret calorem, & postea non immēdiatē influeret in actionem progredientem à calore, non esset causa per se, sed per accidens illius actionis: ergo similiter si forma substantialis ita comparatur ad omnem actionem caloris, non potest vere dici principiū per se efficiens actionis, vel ad summum dicetur principiū principale remotum, & per denominationem extrinsecam, scilicet, quia principiū proximum agendi vicem illius habet, vel (vt verius dicam) impotentiam eius supplet, nam reuera forma ipsa per se nullam actuitatem habet. Hoc autem videtur absurdum, alioqui substantia nūquam esset per se activa, aut generativa sui similis, neq; esset via actio à supposito substantiali creato, nisi ratione accidentium. hoc autem repugnat perfectionem substantiā. Nam, vt argumentatur Scotus in 2. dist. 16. si aliqua forma accidentalis est immēdiatē productiva sui similis, cur non etiā etiam aliqua substantialis? Videtur etiam contra-

Aristot. 2. Phys. c. 7. ibi enim triplicem causalitatem formā tribuit, formālem, finalē, & efficientē: ergo sicut prima, & secunda proprie ac per se conuenit formā, ita & tertia.

Secunda sententia opposita circa actuitatem accidentium in substantiam.

Secunda sententia affirmat accidentia ita esse instrumenta substantiā ad substantiam producendam, vt proximē & per se attingant productionem substantialis formā in virtute aliarum formarum, quarum sunt instrumenta. Hæc est sententia Diuī Thomæ 1. part. quæst. 45. artic. 8. ad secundum & tertium, & q. 77. artic. 1. ad tertium & quartum, & q. 11. artic. 1. ad quintum, & 3. part. quæst. 77. artic. 3. Cæterā, supra. Ferrar. 4. cont. Gen. capit. 66. & Capreolīn. dist. 3. quæst. 2. artic. 2. & in 4. dist. 12. quæst. 1. artic. 2. Egid. quodlib. 3. q. 1. ad secund. & in Examen. part. 2. cap. 11. Henric. quodlib. 14. quæst. 1. Heruī quodlib. 3. q. 12. Et videtur hæc esse communis Peripateticorum sententia. Aristoteles enim ubique significat naturalem actionem, & generationem fieri mediis accidentibus: unde 1. de Generat. capit. 7. at actionem, vtq; corruptiū, inter contraria tātū esse contrarietas autem proprie solum est inter qualitates: & lib. de sensu & sensibili inquit nihil agere, aut pati quatenus ignis, aut aqua, aut quipplā simile est, sed quatenus contrarietatem sicut id est, quatenus contraria qualitatibus afficitur. Vbi Alexand. aduertit iuxta Peripateticam sententiam, ignem non edere actionem quatenus ignis, sed quatenus calidus est, id est, non per formam ignis, sed per calorem. Item 1. de Anima. text. 10. & 7. Metaphys. textu 31. & lib. 3. de Generat. animal. docet Aristoteles semen esse instrumentum, quo vinum animal effectū generat aliud. Commentator etiam lib. 7. Metaph. comm. 22. & 31. & 12. Metaphys. comm. 18. inquit, eiusdem virtutis esse materiam præparare, & formam inducere: cum igitur conserat substantiam vti accidentibus ad præparandam materiam, dicendum est per eadem in ducere formam.

Rationes, quibus hæc sententia confirmatur, hæc sunt præcipue: prima, quia forma substantialis non est per se immēdiatē activa, sed per potentiam, quæ est qualitas ab ea distincta: ergo nec formam substan- tialis inducit, nisi media potentia accidentali. Antecedens patet primō inductione, nam videmus vnamquāq; substantiam ad omnes alias actiones vti accidentibus: quod non solum de materialibus, sed etiam de spiritualibus substantiis creatis verum est: ergo signum est excedere perfectionem & limitatiōnem substantiæ creatæ esse simul principale & proximum principiū suarum actionū. Item, quia forma substantialis per se ipsam solum determinatur ad dandum formaliter esse, ad actiones vero est indeterminatum principiū, quia sere semper potest plures actiones efficer, ad quas per accidentia determinatur: & ideo non est proximum principiū actionis per se ipsam, sed per accidentia: ergo idem dicendum est de actione qua producit substantiam.

Secunda ratio, quæ confirmat ultimam illationem præcedentis, est, quia actio per quam educitur forma substantialis, non est propriè actio conditio- nata à motu alterationis, qui ad illam ordinatur acte- dit, sed est quasi terminus eius: & ideo non computantur quasi duas actiones, sed quasi una & eadem: sed tertia alteratio, quæ ad generationem tendit, fit mediis accidentibus, vt per se constat: ergo & ipsa generatio substantialis fit mediis accidentibus. Maior patet, quia forma substantialis, quæ educitur de potentia materiae mediante motu, refutat in materia ex vi ipsius motus: ergo eadem actione, physiologendo, & mediante eodem instrumento fit. Et confirmatur, nam accidentia sunt instrumenta ad ex- pellē-

pellendam formam substantialem corrupti: ergo & ad efficiendam formam geniti.

Tertia ratio, quia actio propria solum fit inter contraria: ergo solum illud est principium proprium talis actionis, quod propriè habet contrarium: huiusmodi autem est qualitas, & non substantialis forma: ergo.

Quarta, ac pricipue fundatur hæc sententia in experientia, nam sèpe generantur substantia mediae accidentibus, quando nulla est forma substantialis à qua poslit esse actio: quia vel longe abest, vel omnino non est. Respondeat Scotus, quod forma interdum distet, non obstat quo minus in formæ educatione inflatur, quia potest vi & efficacia sua attinere loca distantia. Et hoc modo existimat formas rerum mineralium immediatè educi à forma Solis. Quando verò nulla inueniuntur forma proportionata, vel applicata intra sphæram suæ actitutatis, tunc ait, forma educationem immediatè fieri à prima causa, ad quam spectat supplere defectus inferiorum agentium. Et hoc modo ait frequentius generari animalia, non solum ea quæ ex putrefactione fiunt, sed etiam quæ fiunt ex semine, in quo imperfecta est virtus & insufficiens ad educendā animā ex potentia materiæ. Sed prior pars huīs responsionis repugnat principio Aristotelico, agens & patiens debere esse simile, de quo paulo inferius. Posterior vero pars sapientiæ opinionem Platoni, qui dicit formas substantiales induci ab ideo separatis: nam si verum est Platonem non posuisse ideæ nisi in mente diuina, perinde futuræ dicere formas substantiales effici à prima causa. Quod etiam docuit Philosophus i. Physic. in fine, vbi art. 1, formas substantiales prouenire ab uniuersali nature artifice: Themist. vero lib. suo i. de Anima. 4. & lib. 3. c. 52. dicit prouenire ab anima mundi. Autem vero, vt supra citauimus, dicit prouenire ab initia intelligentia. A quib. differt Scotus quod non omnes formas, sed plures & perfectiores etiam materiales dicit fieri ab agente separato, quod etiam videtur maius inconveniens, nam cum hæc omnes formæ educantur de potentia materiæ, non requiriunt virtus infinita ad eam effectiōem: cur ergo quædam ex formis habent vim ad efficiendas sibi similes, & non aliæ, & preferunt illæ quæ perfectiores sūt? Quapropter hæc experientia est quæ maxime videatur hanc sententiam confirmare, nam rationes certe non sunt adeò efficaces, vt mox videbimus.

Prius verò quam hunc punctum definiamus, neceſſe est proponere secundum, quem attigimus in ratione superioris facta in favore prioris sententia, & multum referit ad intelligendam, recteque defendendam posteriori sententiam, quāquam ab eius authoribus fere omnino prætermisſus esse videatur, scilicet, supposito quod accidentia sint instrumenta immediate & per se attinentia educationem formæ substantialis, an sint instrumenta separata ab ipsi formis quoad causalitatem, an vero coniunctæ. Et consequenter an forma substantialis dicatur principium principale huius actionis solum remote & radicaliter; an vero etiam proxime & per se actu inſuens. Et quidem authores omnes posterioris sententia videntur censere accidentia esse instrumenta separata, nā rationes adductæ & experientia, si quid probant, hoc maxime suadent, nam videntur accidentia generare substantiam, etiam quādo nulla est substantia, quæ cum illis concurrat. Et ita sentiunt præter citatos authores Palud. in 4. distinet. 12. qu. 4. art. 1. concl. 3. & ibi Richard. art. 3. q. 2. & Thomas de Argent. quæst. 1. Maior. quæst. 1. Hispal. quæst. 1. art. 3. notab. 3. Albert. arti. 16. Qui omnes loquuntur de speciebus sacramentalib. quæ sine substantia manent; & illis tribuant quod eandem efficientiam habeant in virtute substantiae, quam habere possunt quando illi coniunctæ sunt, quod late declarat etiam Agius Theoremate 48. de Eucharistia, Zimara etiam

Theorem. 114. fusè tractans propositionem illam Auerrois, idem esse agens disponens materiam & introducens formam, sentit totam actionem esse immediatè à qualitatibus, à forma autem non nisi in quācum virtutem suam agendi communicat qualitati. Idem latè Caiet. i. part. quæst. 53. articu. 3. Nihilominus tamen hæc sententia habet difficultates supra tactas inter confirmandū opinionem Scoti in superiori punto, quia non appetit quo modo posse formam substantialis transfundere (vt ita dicam) totam suam vim agendi in accidentalem formam, ita vt per eum etiam (si opus sit) substantiali formam, & conservata sola accidentali, posse hæc sola efficere substantiam formam perfectiorem sè, cum actu non habeat esse tam perfectum, neque actu inueniatur à superiori forma.

Prima assertio ad resolutionem questionis.

Propter has difficultates difficile censio iudicium ferre inter has sententias: breuiter tamen quod sentio proponam. Dico ergo primò, negandum non esse, quin accidentia ita sint instrumenta ad producendam substantiam, vt proxime & per se attingant educationem formæ substantialis. Probatur primo ex communī sententia tot Philosophorū, quæ non est facile reiicienda, vbi euidens ratio in contrarium non occurrit. Secundò, quia experientia, cui Philosophia maxime nititur, hoc multum confirmat, & nihil est quod repugnet, vt patet soluendo obiectiones in contrarium. Tertiò, quia alioqui sèpe erit necessarium, totam efficientiam substantiaz tribueri causis uniuersalibus, vel etiam primæ, quod in Philosophia vitandum est, quod fieri poslit: quia recta dispositio uniuersi postulat, vt per causas secundas fiat quidquid commode, & connatura liter fieri potest. Quartò denique, quia hic modus efficientia consentaneus est naturæ accidentalis formæ, quæ substantiaz datur non solum ad ornamētum, & pulchritudinem, sed etiam ad exercendas actiones suas, vt de aliis actionibus inductione constat.

Dices, esse disparem rationem de hac actione & de aliis, nam alia actiones sunt accidentales, vt intellectio, visio, calefactio, &c. Hæc autem actio est substantialis, id est, per se primo terminata ad substantiale terminum: & ideo licet ad alias actiones accidentia sint apta ad instrumenta, non vero ad hanc, quia principium proximum agendi debet esse proportionatum actioni, & ideo si actio fit superioris ordinis, etiam principium esse debet. Ut verbi gratia, quia intellectio, est spiritualis actio, non dedisset natura aptum principium ad illam, si potentiam seu instrumentum materiale contulisset, etiam si anima, quæ est principale principium, sit spiritualis: sic ergo ad substantialem actionem non erit accidentis accommodatum instrumentum, etiam si forma sit substantialis. Ad hoc responderi potest ex Caietano i. parte, quæstione 54. articulo 3. generationem substantiam non esse propriam operationem vel actionem, sed esse terminum præcedentis mortis seu alterationis, & ideo principium alterationis esse aptissimum instrumentum aut principium generationis. Quam respotionem aliqui moderni ita amplectuntur, vt in ea fere fundant totam probabilitatem sententia Diuī Thomæ de hac efficientia accidentium: & existimant ante Scotum neminem posuisse hanc actionem ab alteratione distinjam. Miror tamen, quod potuerunt in hanc sententiam induci, quæ mihi videtur & doctrinæ Aristotelis, & eorumdem principiis, & evidenti rationi contraria. Aristot. n. toto primo lib. Phys. & i. de Generat. hoc pricipue agit, vt generationem substantiam ab alteratione distinguat: & in 5. Physicorum cum ad tria prædicamenta dicat esse per se motum

XIV.

XV.

propriè dictum, ait ad substantiam non esse motum, sed mutationem, quia non est ex subiecto in subiectum, sed ex ente in potentia in ens simpliciter. Vnde eisdem locis distinguit principia generationis à principiis aliorum motuum, quae sunt propria materia ut est pura potentia, & substantialis forma, & priuatio.

XVI.
Generatione
an Generatio
nem altera-
tionis.

Deinde illi authores aequino cè videntur vocibus, cum aint generationem esse terminum motus seu alterationis, nam potest dici terminus intrinsecè & propriè, & sic est plane falsum, nam talis terminus alterationis non est nisi qualitas, quæ per eam fit: immo in vniuersum impossibile est actionem esse terminum alius motus, quia de intrinseca ratione actionis est ut sit via, & quod non per aliam actionem fiat, sed per se ipsam. Alio modo dici potest terminus successivi motus tanquam mutatio instantanea extrinsecè terminans motum. Quod duobus modis potest intelligi. Primo, quod illa sit quædam indiuisibilis mutatio, seu quoddam mutatum esse, quod reductiè pertinet ad eundem motum, & in re est eiusdem rationis cum mutatis esse continuantibus motum. Et hoc dici non potest de generatione respectu alterationis præcedentis, quia neque est eiusdem ordinis cum alteratione, neque ad illam vlo modo reducitur. Et præterea, quia mutatio terminans motum intra rationem seu latitudinem eius, confert aliquid ad cōsummandum terminum motus inter propriam rationem & entitatem, ut mutatum esse in quo primo non est motus localis, consummat illud ubi, quod per talem motum fit, & in eo instanti incipit esse, cum antea nondum esset: & idem est proportionaliter in alteratione: quia in eo instanti fit aliquis terminus qualitatis, qui antea non erat. Per generationem autem non fit aliquis terminus qualitatis, intrinsecè & intra proprium genus pertinens ad consummationem eius, sed fit noua forma altioris rationis. Ergo non potest generatio hoc modo dici terminus motus seu alterationis. Alio igitur modo dici potest terminus extrinsecus tantum propter immediatam consecutionem, vel concomitantiam. Et hic sensus est verus, tamen hoc non impedit, quo minus generatio sit actio distincta: sic enim illuminatio est terminus motus, & est propria actio. Et creatio animæ rationalis potest hoc modo dici terminus generationis quoad alterationem præcedentem, quam nemo negabit esse actionem distinctam, & à fortiori idem est de vniione illius animæ ad corpus, cum hæc sit posterior actio, quam creatio animæ. Siergo generatio hominis est actio distincta ab alteratione, sicut sit terminus illo modo: idem à fortiori erit in reliquis. Atque hoc maxime necessarium est, si supponamus (ut dicti authores supponunt) in instanti generationis totam præcedentem alterationem, & intrinsecum terminum eius desinere esse: sic enim generatio non potest dici terminus, nisi quia immediate succedit post illam alterationem: ergo illa non potest non esse noua actio, quia immediata consecutio vnius post aliud non tollit nouitatem & distinctionem actionis.

XVII.

Vnde tandem argumentor à priori, quia generatio est realiter, essentialiterque distincta à rora alteratione præcedenti: ergo est per se propria & noua actio. Antecedens patet, quia est eductio nouæ formæ, realiter distincta à præcedenti, & fit in subiecto distincto, scilicet in materia prima immediate; alteratio vero fit, vel in toto compoito, vel saltem in materia, media quantitate. Denique quia rora alteratio duratione præcedit, & iuxta probabilem opinionem etiam eius intrinsecus terminus non manet. Consequentia vero probatur, quia illa actio est eductio nouæ formæ, quæ per se primo tendit ad nouum compoitem per se vnum: ergo est per se noua actio. Dicent fortasse non esse propriam actionem, sed resultantiam quandam ex priori alteratione. Sed hoc

dici non potest, præterim si supponamus, accidentia quæ præcesserunt in corrupto, non manere in genito: nam aliqua forma non dicitur resultare ex aliqua actione, nisi quatenus resultat ex termino eius: quia vnaque quæ actio proxime fit in suo termino. Vnde nihil resultat ex illa mediare, nisi quatenus resultat ex termino eius: si ergo in instanti generatio, neque alteratio, nec terminus eius manet, quomodo ex illa resultare potest substantialis forma? Dicent fortasse, quia naturaliter succedit illi. At hoc non est resultare, nam resultantia dicit aliquem modum efficientiæ per naturalem dimensionem, quæ esse non potest inter res, quæ proxime sibi succedit, quando vni per eunt succedit altera, alias etiam ex forma corrupti dici posset resultare forma geniti. Quapropter hæc successio non tollit necessitatem nouæ actionis, sed illam maxime requirit, ut ex vicinis possit forma introduci, quia expellatur altera, & consequenter accidentia, si ab illa pendebant.

Vnde minus etiam consequenter loquuntur qui cum alias opinentur, accidentia quæ fuerunt in genito, non manere in corrupto, dicunt formam substantiali resultare in materia, virtute instrumentali accidentium quæ introducuntur per motum, cum primum ad certum terminum peruenient: nam illa iam non sunt, quomodo esse possunt instrumentaria virtus? Item, illa quæ perueniunt ad certum terminum intrinsecum, non sunt eadem, quæ ante erant, & secundum illum terminum consequuntur formam iuxta illam sententiam: non ergo possunt esse instrumenta ad illam. Et præterea, ut supra, disputando de materia accidentiæ, tertigimus, etiam eadem accidentia maneant, non possunt esse instrumenta ad substantiali formam: quia nullam habent propriam actionem præiungam, quæ mediante levant ad effectum principialis agentis. Quapropter hæc instrumentaria efficientia non accidentibus, quæ in passo sunt, & materiam disponunt, sed accidentibus, quæ sunt in agente, à quibus illa alia procedunt, tribuenda est. Ex quo etiam fit, ut non possit vere dici forma substantialis resultare ab accidentibus disponentibus materiam. Denique quidquid sit de nomine resultante, & quidquid sit in accidentia passi habeant etiam efficientiam in educatione formæ, negari non potest, quin illa eductio sit noua actio, & maxime per se intenta, quia illa est propria actio, quæ sit in virtute substantiali, nam alteratio est actio propria ipsius accidentis secundum se, & est quasi medium ordinatum ad generationem quæ est actio per se primo intenta. Sicut etiam mutatione est proprie ac per se actio, & augmentatio, teste Aristotele, est per se motus, quamvis neura fiat, nisi præiua alteratio, & mediis dispositiobus, cum quibus possit partialis substantia agenerari.

Aliter ergo respondendum est proposito obiectio, concedendo actionem qua eductur forma substantialis esse, esse substantiali ex parte termini & esse nobiliorem omni actione, vel alteratione, quam accidens potest virtute sua præstare, quod nō solus Scotus invenit, sed ante eum docuerunt Arist. lib. 2. Physic. tex. 14. & lib. 3. tex. 62. Averr. 4. libro Physic. Comm. 129. Simplic. lib. 5. Physic. tex. 8. Iudicemque fecuti sunt post Scotum multi ex Thomistis, ut videre est in Capro. 1. distinct. 13. artic. 3. ad argum. contra 1. conclus. Soncin. 7. Metaph. quæst. 22. Ferr. 2. contra Gent. cap. 17. Et nihilominus dicunt, & recte, hi authores, accidentis proportionatum formæ substantiali posse esse ex natura sua instrumentum accommodatum ad talam actionem; quia liceat ratione entis sit inferioris ordinis forma accidentalis comparata ad substantiali, tamen in modo essendi habent proportionem, si utraque sit pendens à materia, & similiiter commensurantur in ratione dispositionis & formæ, & eadem ratione possunt proportionem.

proportionari in ratione instrumentariæ virtutis & actionis, seu termini: nam sicut est connaturale substantia operari per accidentia sibi proportionata, ita est connaturale illi fieri per accidentales dispositiones sibi proportionatas, tanquam per instrumentum accommodatum. Quapropter non est simile, quod obiectebatur de potentia materiali respectu intellectus spiritualis, quia ibi nulla esset proportio, nec in ratione subiecti, nec in ratione dispositionis, aut in alio genere: & ideo non esset accommodari principium. Eo vel maxime, quod intellectus nō est tantum instrumentum, sed suo etiam modo principale principium intellectus sibi connaturalis, ut sequente lectio dicam.

Sed potest quis instare, quod, saltem in generatione hominis, non sint accidentia apta instrumentari, ut possint immediate attingere actionem, qua generatur homo: quia illa actio est vniuersitatem rationalem ad materiam, per quam proxime sit modus unionis eiusdem animæ, qui modus immaterialis est, cum realiter idem sit cum ipsa anima: ergo & illa actio vniuersitatem rationalem, nam est idem cum suo proximo ac formaliter termino: ergo non potest accidentis materiales esse instrumentum ad talem actionem. Relipdatur primo, concedendo totum, nam in conclusione non diximus accidentia esse instrumenta ad uniuendam quamcumque formam substantialē cum materia, sed ad educendam formam: utique educibilem: ad uniuendam autem rationalem formam satis est, quod accidentia seminis concurrant effectuē ad disponendum & organizandum corpus: dispositiones autem ipsius materialiter tantum causent, & exigant illam unionem; quod satis est, ut homo dicatur generare hominem, quamvis solus Deus, qui creat animam, effectuē etiam illam uniat, ut tenuit Scotus in 4. distin. 43. quæst. 3. articulo 3. & idem censet probabile ibi Richardus Articolo 3. quæst. 2. Idem etiam supponit Henricus. Quodlib. 11. quæst. 14. dum ait, animam rationalem, creatam a solo Deo in corpore disposita ab agente naturali, se ipsam vivere absque efficientia noua intrinseci agentis, sed quasi per naturalem resultantiam unionis ab ipsa anima: nam ex illa sententia etiam sequitur proximum agens in generatione humana, non attingere immediate sua efficientia unionem animæ ad corpus, sed solum remotè ratione dispositionum; quam opinio- nem tenent etiam Conimbricenses libro 1. Physicorum quæstionis 11. articulo 3. Secundo, si quis defendere velit, accidentia attingere instrumentaliter hanc unionem, quod tenerit. Ca prelud. in 2. distin. 15. quæstio. vnic. artic. 3. & clariss. in 4. distin. 43. articulo 3. ad argumentum. Henrici & Aureoli contra 2. conclus. respondere potest, illam unionem, tamē in se immaterialis sit, participare tamen aliquas proprietates rei materialis, præterim quod a materia pèdet in fieri & esse propter essentialiæ & actualiæ habitudinem ad illam: vnde etiam habet quādam extensionem ex parte illius; & propter hanc causam fieri posse, ut accidentia materialia eleuentur ut instrumenta ad illam unionem faciendam: quod non videbitur difficile iis, qui credunt materiale phantasma esse instrumentum ad efficiendam speciem spiritualem.

Secunda assertio.

Dico secundo: Negandum non est, quin forma substantialis suam habet propriam & principalem efficientiam circa educationem similis formæ de potentia materiali, immediate per se ipsam simul influendo cum accidentali, & instrumentaliter principio, si in re coniuncta illi sit, & sufficienter approximata: quo sit, ut accidentis in hac efficientia se gerat, ut instrumentum coniunctum formæ, & non ut o-

mnino separatum quoad causalitatem. Tota hæc conclusio & intentio ac sensus eius, satis, ut opinor, declarata sunt in superioribus.⁷ Et amplius manifestantur, nam quando ignis, verbigratia, generationem ex stupi libi propinquā, dicimus ignem gerantem non solum per calorem suum instrumentaliter, sed etiam per suam formam substantialē principaliter influere in actionem, quæ ad educationem formæ substantialis intrinsecè terminatur: non tantum mediare & remotè, quatenus dat suo calori illud esse, & illam virtutem per quam causat, sed etiam quia proxime in suo genere simul influit cum suo calore. Et hoc ipsum seruari dicimus in omni educatione formæ substantialis, si aliunde ex parte agentis non sit impedimentum, vel ob carentiam existentia, vel ob distantiam loci. Fundamentum etiam huius assertioñis sic expositæ, in superioribus infinituam est: constituitque in duobus principiis. Vnum est formam instrumentariam per se solam, & quæ destitutam ab actuali influxu principialis agentis, non posse esse sufficientem in ratione causæ proximæ ad efficiendam formam se nobiliorem. Quid principium videtur mihi ferre ex terminis notis, quia si illa forma tunc non iuuatur actu superiori, tantum influit per id, quod in se actu habet: cum ergo illud sit quid imperfectum non potest per se solum efficiere aliquid perfectius. Item repugnat calorem efficiere formam substantialē sola propria virtute: sed quando se solo operatur sine influxu superioris formæ, tantum operatur propria virtute: quia nullam aliam habet nisi illam, qua connaturalis est entitas, seu quam habet ex vi sui propriæ esse. Quod autem habeat hoc esse à forma ignis, aut quod natura sua sit facultas eius, aut quod vice illius substituatur, ut quasi nomine eius agat: hæc (inquam) omnia cum solum addat calori relationes quasdam vel denominations, satis esse non possunt, ut solus calor destitutus (ut sic dicam) omni superiori auxilio, sit sufficiens principium proximum, & immediatum talis actionis. Item quia alias calor eodem modo ester virtus producendi substantialiam, sicut est virtus producendi calorem: quod ex ipso excessu substantialis constat esse satis absurdum. Sequela patet, quia virtus habet calor, ut est quædam virtus substantialis, & ab illa suum esse participat. Denique cum virtus agendi caloris sub quacunque ratione nihil aliud sit quam entitas & perfectio eius, & hæc longè sit minor quam in forma substantiali, intelligi satis non potest, quomodo tota virtus, quæ per se sola sufficiens sit ad educationem substantialis formæ in calorem transfundantur: non igitur potest solus calor loco totius principialis principii substitui.

Alterum principium in quo nititur assertio posita est, hunc auctoritatis modum per se loquendo posse conuenire formam substantiali materiali, si aliunde non desint generales conditions ad agendum requisita. Hoc autem principium videtur satis probatum in rationibus ultimo loco factis in fauorem opinionis Scoti, quas non parum confirmat Aristoteles 2. de generatione text. 54. & 55. vbi reprehendens eos qui efficientiam formarum negabant, inquit: *Huc accedit quod facultates per quas res giguntur, varie instrumentarias corporibus attribuunt, arque interea causam, que ad formam pertinet auferunt.* Nec satis est dicere formis attribui efficientiam, quia ab illis manant qualitates, per quas solas exercent omnes actiones suas, quia ut supra dicebamus, hæc non est propria & per se efficientia, sed tantum remota & radicalis, nam actio quæ immediate oritur a sola forma accidentalis, a sola etiam illa per se & essentialiter penderet tanquam à principio proximo, ut omittam concursum causæ vniuersalis. Cuius signum est, quia si Deus conseruet calorem, verbigratia, conservari etiam potest omnis actio, quæ ab illo solo

XXII.

Substantia
in forma
materiali
constituit
supponit
potens effi-
cere.

pro-

proxime procedit, ut etiam authores contraria sententiae fatentur: ergo signum est, formam substantiam non esse principium per se talis actionis: ergo si forma nunquam potest actu influere cum facultate accidentalium, nunquam habet veram ac propriam efficientiam; quod Aristoteles supra reprehendit, & non parum derogat perfectioni substantialis forma. Præterea nulla ostendit potest repugnantia in hoc efficienti modo: ergo non est cur negetur: simili enim consecutione supra probauimus habere causas secundas vim efficienti: quia ad perfectionem creaturarum, & ad efficaciam creatoris spectat, quod habent virtutem se communicandi, quatum naturis earum consentaneum est: ergo idem erit dicendum de formis substantialibus, quantum ad hanc efficientiam, si aliunde eis non repugnat: non potest autem ostendit illa repugnantia, per se loquendo, neque ex parte formæ, quæ educitur, neque ex parte formæ eductæ. Primum patet, quia illa forma & est finita, & est (ut ita dicam) modo finito, id est per eductionem sine illa admissione creationis. Secundum patet, quia illa forma non est minus perfecta, neque est improporionate, cum sit eiusdem ordinis: est enim actus materialis nobilior vel æque nobilis, & natura sua instituta, & maxime propensa ad generandum sibi simile.

Denique rationes secundæ sententiaz, vel non militant, vel non admodum vrgent contra hanc actiuitatem. Prima enim ratio ad summum probat non esse excludendam instrumentalem actiuitatem accidentium, non verò probat hanc influentiam formæ esse impossibilem, aut non esse necessariam. Duobus itaque modis intelligi potest formam substantialiæ esse proximum principium alicuius actionis: vno modo exclusiue (ut ita dicam) id est absque conformatio alterius principii proximi & instrumentalis. Et hoc modo non sequitur substantialiæ formam esse principium proximum alicuius propriæ actionis. Et hoc ad summum probant rationes factæ in illo argumento. Alio modo intelligi potest, quod forma substantialiæ sit principium proximum, id est immediata influens per suam substantialiæ in actionem seu effectum: non tamen sola, sed ut eleuans seu adiuuans instrumentariam virtutem, & ut determinata per illam ad talem actionem. Et hoc modo negamus excedere perfectionem formæ substantialiæ esse proximum principium principale agendi alicuius actionis: quod non solum in generatione substantialiæ, de qua nūc agimus, sed etiam in aliquibus operationibus accidentalibus verum esse ostendemus sequente. Neque rationes taetæ in illo argumento contra hoc procedunt: quia hic modus efficienti non excludit accidentalem facultatem seu instrumentum.

Secunda verò ratio ex falso fundamento procedit, ut ex dictis constat, nimirum quod generatio non sit propriæ actio ab alteratione distincta. Tertia verò parui est momenti, tum quia ad efficientiam in rigore sufficit contrarietas seu oppositio priuativa, maximè vbi effectio non est per proprium motum successivum, sed per mutationem instantaneam, qualis est generatio substantialis: tum etiam quia licet formalis contrarietas sit inter qualitates, tamē radicallis (ut sic dicam) est in formis substantialibus. & ideo non semper qualitas sola est principium actionis, sed interdum etiam forma, maximè quando per actionem, non solum qualitas contraria, sed etiam forma repugnans alteri formæ introducenda est. Denique, licet actio corruptiua, non sit nisi inter contraria, nihilominus qualitates ipse non solum efficiunt qualitates formaliter contrarias, sed etiam formas, in quibus est radix contrarietas & repugnantia. Signum ergo est, quod, licet actio incipiat à propria contrarietate, non tamen in ea sicut sed extenditur usque ad radicem eius: quid ergo mirum, quod ipsa etiam

forma possit in suo genere esse principium talis efficientiæ, saltem prout attingit substantialiæ formam & radicem contrarietas? Experiens verò, quæ ultimo loco assertebantur, non procedunt contra hanc conclusionem, quæ solum ex hypothesi posita est, scilicet si forma sufficenter adit: quid verò de illis dicendum sit, consilabit ex assertiōibus sequentibus.

Solum potest contra has duas conclusiones assertiōes obiectio Scotti, nam videatur hæc secunda priori repugnare, quia si forma substantialis per se ipsam proximè influit ad efficientiam similem formam, superflua est immediata actiuitas accidentium: si enim calor se solo sufficit in ratione principii proximi ad efficientiam similem calorem, cur forma ignis sola non sufficiat ad educendam similem formam, cum supponamus posse immediatè influere in illam? Quod hæc sufficit, superuacaneum est aliud principium. Respondeatur, primum necessarium sufficit, ut accidentia habeant instrumentariam actiuitatem: quia, ut statim dicemus, non solum data sunt ad agendum in praesentia formæ: sed etiam in absentia illius, nam hoc sepe necessarium est ad naturales generationes. Deinde hinc elicimus virtutem propriæ disponendi & preparandi materiam, & virtutem instrumentariam educendi formam quando illa educibilis est, ex natura rei esse coniunctas, & ideo quamvis daremus ex parte formæ, quando illa sufficienter adest, non esse absolute necessariam aliam vim actiuanam, tamen quia hæc alias est per se necessaria & connaturalis, ideo tunc etiā concurrat, & multum iuvat ad actionem. Tandem addi potest, fortafse etiam tunc esse necessariam illam virtutem, quia forma substantialis, per se sola nūquam est sufficiens principium actionis, eo quod ex se sit indifferens, & quia generale principium actionis: & quia sicut forma substantialis ex parte materia requirit dispositiones accidentiales, licet forma accidentalis illas non requirat, ita ex parte principii requirit compositionem accidentalis instrumenti, ut de potentiæ materialiæ educatur.

Tertia assertio.

Dico tertio: Accidentia non ita sunt instrumenta coniuncta substantialiæ ad formam substantialiæ educendam, quin possint totam suam actiuitatem circa substantialiæ exercere, etiam si à substantialiæ forma distincta seu distantia sint. Hæc est clara Diuini Thomæ sententia, quam sequuntur omnes authores supra citati tam in secunda sententia prioris puncti, quam in punto secundo. Eamque probant naturales experientiaz supra adductæ, & illa quæ supposito Eucharistia mysterio, sumitur ex actione specierum vini. Ratio autem à priori est, quia in his accidentibus, quacunque ratione eorum entitas conservetur disiuncta à propria substantialiæ formæ, manet tota virtus agendi eis connaturalis, quia hæc in re non distinguuntur ab eorum entitate: ergo si convenienter modo applicentur alicuius passo, habebunt circa illud connaturalem actionem, qua disponunt materiam eius ad formam ipsius proportionatam: sed cum hac actione, si ad terminum requisitum perueniat, ex natura rei coniuncta, est actio instrumentaria, qua educit substantialiæ forma, quia hæc potest naturaliter separari ab ultima dispositione: ergo hanc etiam actionem possunt habere humilmodi accidentia, etiam si à propria forma distent, dummodo habeant totam intrinsecam perfectionem, vel intentionem necessariam ad agendum, & ad sufficienter disponendam materiam.

Qut.

Quarta assertio.

III. **D**ico quarto: Quando accidentia à sua forma di-
suntcta ita efficiunt substantialem formam, vt
non possint à propria forma iuuari, necesse est, vt
influxus propriæ formæ, qui ibi deest, per concursum
alicuius superioris cause suppleatur: quæ causa esse
non potest aliqua intelligentia creata, sed esse debet
aliqua causa corporeæ, vt Sol, vel alia similes, vel si
hæc etiam deest, aut insufficiens inueniatur, per con-
cursum prima cause totus ille defectus supplendus
est. Hæc conclusio quoad priorem partem, necessa-
ria confectione sequitur ex precedentibus, nam
forma accidentialis sola, & destituta ope formæ sub-
stantialis, non est sufficiens principiū, in ratione
causæ proximæ substantialis formæ, vt in secunda
assertione probatum est: ergo, quando deest illi in-
fluxus formæ substantialis, non potest consummari
effectum principialis agentis nisi influxus ille aliunde
suppleatur, quia non quam potest fieri effectus sine
sufficiënti causa. Contingit autem sæpe accidentia
sine influxu propriæ formæ pertinere actione sua
visque ad substantialem effectum: ergo tunc supple-
tur ille influxus per concursum alicuius cause super-
ioris, quia non est aliud principiū, in quod talis a-
ctio referri posst, quia inferior causa non sufficit pro-
pter candem rationem sæpe repetitam, & aequalis
nulla interuenit. Declaratur deinde hæc assertio ex
quodam communī sententia omnium Philosophorum:
omnes enim sentiunt aliquos effectus substantiali-
bus tribuendos esse alicuius causa superiori, vel co-
lesti, vt proximæ causa principalis, ob defectum causa-
ri particularis, seu vniuersali: sic autem animalia, quæ
ex putrefactiōne generantur, fieri virtute coelesti: i-
tem de mineralib[us], & de forma cædaueris idem mul-
ti sentiunt. At vero si sola accidentia sufficeret ad ef-
ficaciam formam substantialem sine iuuamine super-
ioris causa, nunquam oporteret recurrere in his
effectibus ad causam superiorem, sed dicendum sem-
per est, ut unumquodque fieri à suo simili, vel forma-
liter vel virtute existente in suis accidentibus, ab
alio influxu cœli, vel alterius causa vniuersalis, praet-
er eum quem habet cum cœteris causis. Vt verbi
gratia, si verum est, in ferro candente nullum esse
formale ignem, sed solum instrumentum calorem, suf-
ficiens ad disponendam materiam stupore ad for-
mam substantialem ignis, tunc licet tale ferrum ge-
neraret ignem, nec cœlum, nec Deus concurreret
maiori concursu, quam si ignis generaret ignem, &
consequenter illa generatio ignis non magis tribue-
retur causa vniuersali, quam si ignis generaret: ergo
pari ratione, quando aurum generatur in visceribus
terre, non concurrit ibi Sol speciali aliquo influxu
ad formam substantialem auri, sed accidentia quæ
disponunt sufficiens materiam ad formam auri
(hac enim semper sunt necessaria in educatione cu-
iunque formæ) in virtute formæ auri inducent similem formam: ergo non generatur aurum à cœlo,
sed ab auro, & cædaueri à cædaueri, & sic de omnibus
aliis, hoc autem alienum est à sensu Philosophorum
omnium dicentium, in illis euentibus causam
vniuersalem supplere defectum particularis: ergo idem
dicendum est, quoties similis defectus interuenit.
Atque hoc magis declarabitur, discurrendo per
nonnullos effectus in particulari.

XXVIII. **V**ariis enim modis contingere potest accidentia
esse separata à sua forma substantiali. Primo modo,
quæcumq[ue] ad quæ diuina virtute extra omnem substantialiam con-
seruantur, vt in mysterio Eucharistie contingit. Et
tunc accidentia separata, verbi gratia, species vini,
propria quidem virtute, & generali concursu Dei
disponunt guttam aquæ, verbi gratia, eis admistam,
vt eam in vinum conuertant, cum tamen perue-
nient ad instantem substantialis trânsmutationis, ad-

hibent quidem eadem accidentia totam instrumentariam efficientiam, quam ex natura sua possunt
adhibere ad educationem formæ; tamen quia deest
influxus substantialis formæ, necesse est vt præter
concurrsum generale, Deus adhibeat maiorem
efficaciam, quæ suppleat influxum illius formæ. De
qua re dixi. *Tomo. 3. parte, disput. 57. sect. 1.* vbi au-
thores retuli, qui ita philosophantur, & nihilominus
vocant illam actionem naturalem, quia totus ille
concurrsum debitus est, supposito priori miraculo: in
reliquo autem omnibus actio fit virtute & modo
naturali.

Alio modo contingit accidentis esse separatum à
propria forma substantiali, quia est in extraneo sub-
iecto, sicut est intensus calor in aqua, aut ferro, vel
fictus est lumen in aere: vocamus enim subiectum
extraneum, non solum quod est repugnans, sed etiam
quod ex vi sua forma non habet tale accidentis,
nisi illud ab extrinseco agente recipiat. Accidentis au-
tem si existens in extraneo subiecto, si sit eiudem
specie cum dispositionibus requisitis ad formam
introducendam, raro est potens ad efficiendam suf-
ficiem dispositionem ad formam illi connaturalem: vnde
vel habere debet coniunctam formam in ratione principii actiui, vel omnino per accidentis
sequitur generatio ex materia dispositione, & tunc
necessaria magis erit virtus causa superioris. Et ratio
est, quia calor, verbi gratia, separatus ab igne, vel
ab animali, per se loquendo non sufficit ad dispo-
nendam materiam sufficienter ad formam ignis,
quia existens in extraneo subiecto nunquam habet
intensionem necessariam ad formam ignis; neque
etiam sufficit ad generandam carnem, vel introdu-
cendam animam, quia in extraneo subiecto non est
ita temperatus, sicut dispositio animæ requirit. Quæ
ratio generaliter procedit de quoque simili ac-
cidente, nam in extraneo subiecto, vel non pertin-
git ad gradum, quem alia forma requirit, vel non ha-
bet coniunctas alias qualitates requisitas ad tem-
peramentum talis formæ: & ideo, per se loquendo,
non potest sufficiens disponere ad illam formam,
& consequenter nec illam instrumentaliter in ma-
teriam primam introducere. Vnde in exemplo illo
vulgari de ferro ignito, calor qui inhæret ferro, re
vera non sufficit ad generandum ignem, habet ta-
men coniunctum aliquem verum ignem intime il-
lāpsum in poris ferri à quo generatur ignis, calor
vero ferri iuuat ad velocitatem, & vehementiam
actionis. Accidit etiam interdum ex dispositione
passi, vt licet proximum agens non introducat nisi
calorem in aliquo gradu, per accidentis resultet dis-
positio ad formam valde diuerlam, vt si materia sit
humida, & ab igne calefiat, facile resultat tempera-
mentum calidi, & humidi, & forma aliqua misti
requirens illam dispositionem. Et hoc modo ge-
nerantur plurima mixta, præsentim imperfecta fortasse
etiam mineralia sæpe etiam hunc modo. Aliquando
enim probabile est fieri per se, per actionem suis
misi, quæ per accretionem, & augmentum, non
quidem vitale, sed per iuxtapositionem. Animalia
item, quæ ex putrefactiōne, aut ex pluia cadente in
terram calidam generantur, hoc modo per accidentis
fieri videntur. Et in huiusmodi generationibus per
accidentis non est creditu difficile requiri virtutem
superioris agentis, à quo tales formæ introducantur:
quia proximum agens, non solum non habet sub-
stantialem formam similem vel equarem, verum etiam
neque qualitatem, aut temperamentum per se
sufficiens ad disponendam ac præparandam mate-
riam, & consequenter, neque ad instrumentaliam
actionem sufficiens. Dispositiones autem quæ re-
cipiuntur in passo, vt sæpe dixi, non concurrunt a-
ctiue, etiam instrumentaliter, ad introducendam suā
formam, quia vel iam in illo instante non sunt, sed

*Ferrum est:
dens, an ve-
re ignitum
in aliqua
parte.*

alio

aliz resultantes ex forma, vel si sunt ex eisdem, non
habent ibi villam actionem propriam, & ideo neque
instrumentariam habere possunt: ergo in his omnibus
generationibus, quæ veluti per accidens sunt,
merito exigitur superior aliqua causa, quæ formam
introducat. Et eadem fere ratio est de introductio-
ne formæ cædaturis, quæ quasi per accidens fit, ne
materia maneat sine forma, & non tam fit iuxta a-
ctionem agentis interficiens animal, verbi gratia,
quæ sœpe tantum est diuusio continuæ, sed fit iuxta
dispositionem materialem, quæ in passo manet, aut
præterat. Idem est, quando ex vehementi motu
collisionis, aut percussione corporum excitaturi-
gnis, medio vehementi calore, quem motus ille
causat in aliqua particula materiæ, ad illum bene
disposita. Ac denique eadem ratio est de omnibus
generationibus, quas per accidens fieri contin-
git.

At vero si accidentis existens in extraneo subiecto, non est eiusdem, sed superioris rationis respectu dispositionum, quibus inferioris materia preparatur ad formam regenerandam, fieri potest: ut medio illo accidente fiat alicuius inferioris substantiae generatio, non solum per accidens, ratione dispositionum materiae, sed etiam per se ex intentione superioris agentis. Quod tunc accidit, quando principale agens, eo quod loco distat, mediatione (ut aiunt) suppositi diffundit virtutem aliquam per medium, ut per eam coniungatur passo immediatione virtutis, quomodo cecum agit in haec inferiora per lumen, aut alias influentias quae sunt qualitates superioris ordinis, & rationis a qualitatibus elementaribus, quibus usum proxime materia disponit. Et de hoc actionis genere dici potest, quamvis principale agens videatur loco distare, non tamen cessare ab actuali influxu: quia est intra spharam actionis, & media virtute diffusa contingit passum. Et ita posset intelligi, actionem non esse a solo accidente, ut ab instrumento omnino separato, sed ut coniuncto in ratione causandi suo principalis agenti. Verum hoc pender ex difficultate infra tractanda de propinquitate necessaria inter agens, & passum, & ideo usque ad illum locum differatur.

XXXI. *U*ltimo potest accidentis, quāmuis non sit in extrā-
neō subiectō, esse separatum à principalē generante,
qui tam ipsum accidens, quam subiectū eius, est
à generante decūsum, & constitutum, vt in agendo
obtineat vices suas. Et hoc maxime contingit in gē-
neratione animalium, medio seminē, quod propri-
issimē est instrumentum separatum, non solum sub-
iectō, sed etiam locō, & interdum etiam tempore:
contingit enim semen efficerē generationem, quān-
do generansiam non existit. Ex eo etiam clārē cō-
stat, talem instrumentum esse separatum in causalitate
ab animali, à quo decūsum est, & ideo in hoc instru-
mento clārior apparet necessitas aliquiū influxus
superioris cause, alioquin cum semen sit res valde im-
perfecta, non apparet quomodo possit se solo effi-
cerē rem longē perfectiōrem tanquam causa proxī-
ma sufficiens. Nam quod sit virtus à perfectioniōi re
decisa, & vice sui relicta, licet sufficiat ad aliquam in-
strumentariam actionem, vt solum etiam Arist. sēcu-
do de Generatione animalium, cap. i. tamen non po-
test esse satis, vt absolute sit totālē agens proximum.
Neque etiam satis est, si quis dicat semen nō tantum
esse instrumentum ratione accidentū, sed etiam
ratione formā substancialis, quā est in spiritu inclu-
so in crassiōrē pārte seminis, in quo est seminalis, &
instrumentaria virtus. Quāmuis enim hoc sit pro-
babile, non tamen sufficit, quia tota illa substancialis
& eius forma est multo minus perfecta, quam anima
quā per eius actionem introdūcitur: indiget ergo
maiori concursu, & iuuamine superioris cause,
maxime in generatione animalium, & viuentium
perfectiorum.

Imo addunt aliqui, præsertim *Scotus* in secundo, distinctione 18. etiam ad dispositionem accidentalem organici corporis, non esse sufficientem illam virtutem semenis, quia est tam varia, & multiplex illa actio, ut nullo modo apparet, quia ratione possit quæ à simplici, & imperfecta virtute, & merè naturaliter agente perfici. Vnde Commentator, quem etiam *Scotus* citat secundo de celo, Commento sexagesimo nono, & sequentibus, ait semen agere & organizare virtutem diuina. Et septimo Meaphysicæ textu trigesimo primo, ait virtutem semenis esse diuinam, artificiosam, & intellectuali virtuti similem, & ideo (inquit) dubitat *Galenus*, an illa virtus sit creator, aut non. Quod tractat *Galenus* lib. de *Fœtus formatione*, vbi se, eti multum hac in re laborasset, nihil tamen inuenisse, quod sibi satisfaceret, ingenue & libenter confiteretur: concludit tamen, mirabilem operationem semenis non esse absq; aliquo rationis, & intellectus compote. Et vere est ita mirabilis illa actio, ut vix aut ne vix quidem possit intelligi. Si ergo ipsam actionem organizandi corpus vix potest intelligi in semine sine aliquo peculiari concursum, & iuamine superioris cause, quid mirum est, quod ad ipsam subtilitatem formam ex materia subiecta educendam maiori ope & auxilio indigeat? Nam sine dubio et inter hæc magna differentia, & latum discrimen: cu[m] in organizatione corporis non substantialis sit, sed accidentalis, recte potest intelligi, ad totam illam esse quasi eminentem, & vniuersalem virtutem in semine, sine ratione formæ substantialis, sive ratione aliquius facultatis accidentalis: utraque enim intelligi potest esse instrumentum animæ, sufficiens ad efficiendum temperamentum primarum qualitatum proportionatum, & connaturale membris organici corporis: solum videtur requiri aliqua diversa applicatio, ut eadem virtus semenis possit tam diverso modo varia membra disponere, & in ordinem mirabilem, qui in membrorum dispositione debita appetet, vi sua redigere. Et ad hoc fortasse iuinvatur ab aliqua naturali facultate materni vteri, vel ab aliquo influxu coelesti: vel certè (si opus sit) ab aliqua motione vel directione authoris naturæ. Eo velmaxime, quod semen non perficit à principio, sua sola virtute, totam organizationem corporis, sed aliquius partis principalis, in quam sensitiva anima introducatur, quæ postea paulatim perficit sui corporis organizationem, ut late declarat *Diuus Thomas* prima parte, questione 118. articulo primo ad quartum. At vero, quantum ad productionem ipsius animæ sensitivæ attinet, non solum deest in semine virtus, quâdum ad modum actionis, sed etiam quod ad substantiam actionis (ut sic dicam) & ideo multo magis indigeret, quoad hanc actionem actuali ope, influxu, & concursu superioris cause, ut rem hanc apud se diligenter perpendiculari, facile constat.

Solum potest obstarē, quia videtur esse, & contra debitum naturā ordinem, & contra perfectionē obstat. horum agentiū, ut semper in corum generationi- cōbus causa superior, vel prima supplere debeat defec- tū causē proximaz. Quando enim ex fortuito cō- cursu causarū, & per accidentē contingit, ut aliqua generatio fiat sine sufficiētē causa proximā magis ex necessitate materiæ, quam ex intentione alicuius agentis naturalis, tunc mirum non est, quod in forma introducenda vniuersalī causa supplere debeat defectum particularis. At vēro, quod in ipso modo generationis per se instituto à natura, causa proximā semper sit adēo imperfecta, vel tam imperfecto modo applicet virtutēm suam, ut nunquam inueniatur sufficiētē ad effectum, videtur esse & inordinata naturā institutio, & magna imperfectio causarū particularium hoc modo generantium. Et confirmatur, nam agentiā corporeā inanimata ha- bent, per se loquendo, sufficientem virtutem ad

producendum sibi similia: ergo animantia, cum sint longe perfectiora rebus inanimatis, debent illam habere. Confirmatur secundo, quia alias eadem facilitate dici posset, huiusmodi causam secundam, nihil agere in educatione forma substantialis, sed totum fieri a prima causa supplete defectum causae particularis. Quod si hoc videtur inconveniens, quia non est consentaneum naturis rerum, etiam illud videri debet.

XXXIV. Antequam huic objectioni plene satisfaciam, explicare oportet, quae sit causa vniuersalis, quae hunc defectum particularis supplet, seu instrumentum eius adiuuat, quod in posteriori parte superioris assertiois propositum. In qua primum diximus, hanc efficientiam non posse tribui intelligentiis creatis, quia existimamus eas nullam habere vim ad efficientiam aliquid in corpora praeter motum localem, ut inferius dicemus, de illis ex professo tractantes. Vnde actiones naturalium agentium per se non pendunt ex concurso creaturarum intelligentiarum, sicut neque in esse ab eis pendent, & ideo, quando indigent maiori opere & concurso, non ab eis illum concursum aut iuuenam exspectant, sed ab aliqua alia causa, cui per se subordinantur. Non desunt tamen, qui dicant intelligentias, licet per se ipsas non possint hoc modo in corpora influere, tamen per celos, ut per instrumenta sua, posse. Sed quam sit hoc intellectu & creditu difficile, statim dicam. Supererit ergo, ut huiusmodi causa vniuersalis sit vel celum, vel ipsa metauthor naturae Deus: nam prae ter has non potest alia causa superior excoegerari. Et celum quidem exesse videtur agens proportionatum, quia cum sit corporeum, & aliunde sit cuiusdam superioris ordinis ac perfectionis, eminentiorem virtutem habet alterius corpora inferiora, ut ipsa etiam experientia, per se satis nos docet. Et ideo mirum non est, quod virtutem habeat etiam substantias generandi: ergo & iuuandi accidentia ad substantiarum generationem.

XXXV. Duo tamen, eaque non contemnenda, interueniunt impedimenta, quae hanc celorum influe ntiam in substantialis formas rerum generandarum videtur difficultem reddere. Primum impedimentum est vniuersale respectu omnium, quae in terra, vel aliis elementis generantur, sive vniuentia sint, sive inanimata, quia scilicet, vel celum agit ad educationem formarum substantialium per sola sua accidentia, vel etiam per suam formam substantialiem immediatam. Si dicatur primum, insurgit eadem difficultas, in qua verlatur, quomodo illa accidentia sine actuali influxu sive, vel alterius forme substantialis, per se sufficiant ad substantiali formam educendam. Nisi forte quis respondeat accidentia coelestia esse perfectiora entia quam sint forme materiales rerum generabilium, praeferunt inanimatum. Sed hoc absolute falsum est; nam ut infra ostendam, forma substantialis non solum ex genere, sed etiam vniuersae & in singulis est perfectius ens qualibet accidente. Et in aliquibus est per se incredibile, ut de forma auri, argenti, & gemmarum, &c. Eo vel maxime, quod corpora coelestia proxime efficiunt hos effectus, medius qualitatibus quas aeri, & aliis corporibus intermedii imprimit, ut sunt lumen: & si forte sunt aliae qualitates insensibilis, quae non sunt perfectiores ipsa forma aeris, nedium aliis omnibus. Si ergo ob hanc causam necessaria est propria & actualis efficientia ipsius forme Solis, vel aliorum aliorum, obstante videtur, nimirum distantia localis, quo modo enim potest forma Solis immediatam per se ipsam efficiere formam auri in visceribus terra, se tam longe distans, & remotis? Propter quam difficultatem Scotus dixit posse aliquam formam immediatam agere in distantia, quod vix possumt audi, aut ferre ceteri Philosophi: pugnat enim hoc Scotti dictum cum Aristotelico dogmate ab omnibus Philosophis recepto.

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

Nec huius difficultati satisfaciet qui dixerit, quod efficientia accidentium Solis penetrat usque ad intimam terram, ita etiam efficientia formae Solis. Non est enim utrobius simili ratio; nam accidentia diffundunt virtutem suam mediis aliis accidentibus a se productis: forma autem substantialis non potest suam virtutem diffundere, mediis formis substantialibus, ut per se facile constat, quia neque corruptit corpora intermedia, nec potest formas substantialia formis addere sicut accidentia. Quod si formas Solis solum mediis accidentibus diffundit virtutem suam, deuoluimus in priorem difficultatem, quia iam non immediata influit ipsa forma Solis in educatione alterius formae, sed per accidentia tantum.

Ad hanc difficultatem duobus modis responderi XXXVI.

potest. Primus est celum aut Solem per suam formam substantialiem simul cum accidentiali virtute influere immediate in hae inferiora, immediate virtutis, etiam si non sit illis immediate coniunctus immediate suppositi. Hic autem modus dicendi, & difficultatem non parvam habet, & modus probabilis defendendi illum, explicari non potest usque ad sectionem quartam, in qua declarabimus, quomodo agens debeat esse passo coniunctum, ut in illud agere possit, & ideo usque ad illum locum differatur. Secundus modus est has formas substantialia non effici sola virtute principali coelestis in fluxus, sed necessarium esse, ut author naturae maiorem concursum adhibeat, quo effectum causae proxime supplet; celo autem attribui hos effectus, vel generali ratione, secundum quatuor dicitur Sol, & homo generare hominem, quam inferius declarabimus, tractando de causis essentialiter subordinatis, vel interdum specialiori titulo, scilicet, quia celum gerit vicem causae proxime, & adhibet totam efficientiam, quam vel ad disponendum materiam, vel ad edendum formam per instrumentariam actionem qualitatum adhibere solent causae particulares per instrumentarias virtutes, etiam per proprias formas immediate influere non possint. Et fortasse hoc modo efficit Sol aurum, vel alia mineralia.

Secundum impedimentum minus generale est XXXVII. de formis viuentium; nam cum celum non sit animalium, etiam si distantia localis non impedit, quo possint causas minus per formam suam influere possit, nihilominus imperfectior gradus videatur obstat, ne in has formas viuentium possit influere. Respondent aliqui quamvis celum non viuat, nihilominus eius forma ratione sua differentia specifica esse simpliciter perfectionem his viuentibus, quae a celo generantur. Quae responsio sumi potest ex D. Tho. i. p. q. 115. art. 3. ad 3. vbi ait, corpora coelestia sua vniuersali virtute continere in se quidquid in inferioribus generatur. & quod. 105. a. 1. ad 1. ait, effectum assimilari agenti, vel secundum speciem, vel secundum virtutem continentiam: Et sic (inquit) animalia ex putrefactione generata, & planta, & corpora mineralia assimilantur Solis & stellis, quorum virtute generantur. Sed in primis licet respectu imperfectorum viuentium seu animalium probabile sit, quod in ea responsione assumitur, tamen respectu animalium perfectorum non videatur verisimile, quia & in operationibus, & in modo operandi videntur multum excedere perfectionem coeli. Deinde, cum gradus vita ut si perfectior sit gradus non viuentium, impossibile videatur formam, quae non est anima, eminenter continere aliquam animam, ut possit esse principium principale causandi illam; nam forma quae eminenter continet animam, continet etiam gradum vita, non quidem secundum totam potentialitatem eius, sed secundum actualitatem ac praecisam perfectionem eius, non potest autem intelligi, quod forma sub inferiori gradu contenta, eminenter continet perfectionem superioris gradus.

Est igitur alia responsio, celum propria virtute XXXVIII.

non posse efficiere formas viuentium; tamen quia

Kk non

Cœlum cū
Intelligentia
sive gene-
rare-
gut.

non agit, nisi ut motum ab Intelligentia, ideo in virtute Intelligentia, cuius est instrumentum, posse efficere huiusmodi formas. Ita responderet Diversus Thomas prima parte, questione 70. articulo quinto ad tertium: vnde in prioribus locis videtur loqui de cœlo ut coniuncto Intelligentia, seu prout illam includit. Sed haec etiam responso mihi est ad intelligentem difficultis, quia non existimo Intelligentiam imprimere cœlo aliquid preter localem motum, qui non deseruit ad augmentationem virtutis actiue, sed solum ad variam eius applicationem, ut satis significauit Aristoteles libro 2. de Generatione, cap. 9. textu 55. Nam impulsus propere continua pars generationem, quod Solem procreandarum rerum authorum admoveat, & removeat. Et ratione patet, nam quid est quod angelus imprimet cœlo prater motum, cum qualitates viles ei imprimere non possit? nam materia corporalis solum quod motum localem obedit angelis, ut idem Diversus Thomas tradidit prima parte, questione 110. articulo 2. & 3. Quod si nihil prater modum Intelligentia cœlo imprimet, quomodo potest virtutem eius augere ad agendum aliquid ultra propriam perfectionem; nam motus localis per se non est actius, neque dat virtutem agendi. Neque in hoc sunt comparanda agentia physica, quales sunt cœli, cum instrumentis artis, in quibus motus deseruit ad formam artis, quia haec nihil aliud est, quam modus resultans ex vario sive, aut loco aliquius corporis, & partium eius: quae variantur per motum: at vero agentia physica inducit proprias & perfectas formas, quae per se non resultant ex motu, sed tantum per accidentem, quatenus per motum applicatur virtus agentis. Præterea solum natura sua non est instrumentum Intelligentia, quia nec habet naturalem habitudinem ad illam, neque aliqua Intelligentia ex natura sua est coniuncta cœlo, aut destinata ad motum eius, sed tantum ex arbitrio, ac benefacito authoris naturæ. Neque etiam ratione solius motus localis sit instrumentum, alias quisquis applicat ignem aut aliam causam agentem, uteretur illa ut instrumento physico, & ob eam causam posset ignis applicatus aliquid amplius agere in virtute applicantis, quod est plane falsum. Sequela patet, quia nihil amplius habet cœlum ab Intelligentia, quam applicationem, neque aliquid magis vel minus habet cœlum, eo, quod ab Intelligentia magis vel minus perfecta mouetur, vel a quacunque alia re, dummodo æqualem motum recipiat. Denique cum dicitur cœlum efficere viuentia in virtute Intelligentia viuentis, interrogo an Intelligentia simul cum cœlo actu per se ipsam & immediate influat, & efficiat animas viuentium, vel solum per cœlum, ita ut actio Intelligentia sicut in motione cœli, a quo immediate relquia efficientia oriatur. Primum est falsum, & contra doctrinam D. Thom. vt sepe diximus & magna ex parte coincidit cum opinione Averroë. Si autem secundum dicatur, non expeditur difficultas, quomodo instrumentum non habens in se sufficientem formam, posset efficere effectum absq; actuali adiutorio superioris & principalioris cause. Verius ergo & melius dicetur cœlum propria quidem virtute non posse efficere animas, vt in dicta secunda responsum supponitur, tamen efficere illas in virtute Dei, ut authoris, & generalis prouisoris naturæ, qui suo maiori concursu supplet quidquid virtutis deest in proximis causis.

XXXIX.

Quaestio-
natio.

Dicendum est ergo, quotiescumque in his rebus inferioribus deest influxus formæ substantialis ad similem educandam, illam suppleri virtute causarū celestium in his effectibus, qui non excedunt perfectionem & virtutem earum: in his vero, qui illas superant, suppleri per efficientiam primæ causæ, ad quam spectat generali concursum necessarium præbere.

Deus in causis inferioribus, iuxta naturam capacitatem & quæ effe-
ctum ut causam seu effectibus, qui per accidentem contingunt, sed etiam

in his, qui veluti per se comitantur naturas aliquarū rerum, & consequuntur ex naturali modo agendi locis, pertinet ad authorem & prouisorem naturæ. Deum ut hoc modo cum causis secundis ad agendum concurrat. Quapropter interdum est debitus hinc cursus Dei ex generali ratione naturæ universalis, ne pervertatur ordo universalis, aut materia sine forma maneat, vel in nihilum transeat, sive aquam moueri sursum ad repleendum vacuum, est solum ex causa naturæ universalis, & ideo creditur fieri ex solo imperio, & impulsu authoris eius, nisi fortasse id munus sit à Deo commissum alicui intelligentiæ: quia motus localis non excedit actuitatem, & minitatem eius, de quo aliis. Aliquando vero debetur talis concursus ex propria natura & conditione alicuius agentis particularis, quod non est aptum alio modo communicare, vel propagare naturam suam, ut in generatione animalium perfectorum accidere credimus, & in hominis generatione est certissimum: longe tamen altiori & nobiliori ratione. Nam quia hominis anima non solum perfectior, sed etiam superioris & superioris ordinis est, quam reliquæ omnes, ideo ad hominis generationem non solum maior concursus authoris naturæ, sed alio etiam modus efficiendi animam necessarius est, scilicet per creationem. Quo fit, ut humanum semen, neque instrumentalis posset ad illam efficiendam operari: sed tantum ad organizandum corpus. In auctiori vero animalium etiam perfectorum generatione, quæ animæ materialis sunt, educuntur de potentia naturæ, & ideo potest semen instrumentalis taliter concurrens ad eam effectuonem, non tamen sine ope superioris cause, quæ supplet assentiam (ut sic dicam) & actualem influxum principis formæ.

Neque in hoc est aliqua imperfectio vel inordinatione naturæ, ut supra obiciebarur, sed est naturæ conditione seu indigentia, quam secum affect modus generationis, & propagationis, quam talis species naturæ postulat. Sic ut quod ad hominem generationem requiratur inveniatur animæ per creationem, non est imperfectio aut inordinatione naturæ, sed conditione naturaliter consequens ad eam hominis naturam, & ideo non est extraordinaria illa actio, sed debita ex communi lege, supposita institutione talis naturæ: sic ergo in præsenti dicendum est, non omnino eadem, sed proportionali ratione. Quocircus autem in homine non est ex imperfectione, quod unus homo, neque principaliter, neque instrumentalis, possit efficiere animam sive similem, ita in aliis animalibus non est ex imperfectione, quod non possint totam virtutem principalem ad educationem sive formarum necessariam adhibere, sed solum instrumentalis. Nam veluti medium quendam locum obirent, & quia comparatione animæ rationalis minus perfectas animas, utpote materialis, habent: ideo aequaliter efficientiam, saltem instrumentalis adhibere possunt ad illas efficiendas, quod non potest homo: quia vero coparatione inanimorum logicæ perfectiores sunt formæ viuentium, ideo plura requiruntur ad eam effectuonem, & exquisitus ac peculiari modus generationis, & inde prouenit, ut causa particularis non possint adhibere totam virtutem principalem, sed tantum instrumentalem ad illas efficiendas. Ne vero, quia principalis virtus non inuenitur in eis sufficientis, ideo neganda est eis etiam instrumentaria actio, quia ad hanc inueniuntur sufficientes proportiones, & non ad illam: natura autem dedit vinculae speciei corruptibili, virtutem & actionem ad propagationem naturam suam, quantum dare potuit ultra capacitatem & modum operandi eius; & ideo debet homini, ut saltem inserviendo ageret, aliis instrumentis, aliis vero etiæ ut principaliter. Quocircus locutio illa, quæ D. Thom. & alii, ut supra vidimus, vocant causas secundas instrumenta primæ, secundum

conditum quandam maiorem proprietatem verificatur in viuentibus, præsertim perfectis.

Scio posse excogitari alios dicendi modos; nam quia in perfectioribus animalibus semet non perficit generationem; nisi ut coniunctum feminam, ideo aliqui putarunt anitnam ipsius feminam habere peculiarē influxum principalem in substantiali formatione factus. De aliis vero in perfectis viuentibus, præfectori plantis, dicunt aliqui, formam geniti substantialiter non excedere formam ipsius feminis, ut appareat in tritico, & aliis eismodi. Sed haec & similia plures habent difficultates, quas hoc loco perfici non possunt, quia pendent multum ex scientia de anima, & ideo omnium probabilior videtur sententia quam exposuimus, & ipfari experientia docet haec viuentia esse per se minus sufficiencia majoribus que auxiliis indigere, non solum ad substantialitatem formam inducendam, sed etiam ad materialiam disponendam, & organizandam, ut in plantis constat. Imo & inter inanimata, simplicia corpora faciliter generantur, quam misera: nullum ergo est inconveniens satius in indigere viuentia concursu superiori ad fibi similia generanda, quamvis ipsa non careant aliqua virtute & actione fibi proportionata & connaturali. Atque hoc modo abunde satisfactum esse putamus fundamentis prioris sententie: probant enim secundum & quartam assertiōnē nostram, nihil tamē vident contra primam & tertiam, ut in discursu illarum factis declarauimus. Secundam autem sententiam non existimamus esse contrariam doctrinæ a nobis traditæ, nec fundamenta eius aliquid obstat, ut ostensum est.

S E C T I O III.

Quodnam sit principium quo substantia creativa efficiunt accidentia.

Ratio dubitandi est, quia vel substantia efficit accidentem, medio accidente, vel se sola, & per se ipsam. Si primum dicatur, sequitur processus in infinitum: nam si unum accidentem sit, mediante alio, per to de illo alio quo principio fiat, si medio alio accidente, de illo reddit eadem quæstio: si vero sistimus in aliquo, quod proxime sit à substantia, id debuisset dicere primo, quia non est maior ratio de uno, quam de alio. Si autem ob hanc rationem dicatur, substantiam efficiere accidentem per se ipsam, sequitur primus, nullum accidentem esse principium efficiendi aliud. Sequitur secundum, potentias & facultates ad operandum in substantiis creatis non esse aliud ab eis unum formis. Veleretur, si ad evitandam hanc incommoda, dicantur quadam accidentia fieri immediatè à substantia per se ipsam: alia vero, mediis accidentibus, oportebit huius distinctionis & discriminis aliquam rationem reddere, & quænam accidentia vno vel alio modo fiant, aperire. At tunc posse oportebit, quando unum accidentem est principium quo efficiendi aliud, an sit principale, vel instrumentale. Hinc enim apparet, accidentem ad summum posse agere, ut instrumentum substantiarum, quia solum est ens (ut loquuntur Philosophi) & à substantia, & propter substantiam, tanquam propriæ finis habet totum suum esse. Attitudine tamen videtur debere esse principium principale, cum effectus non excedat perfectionem eius.

Ad hanc rem explicandam, suppono duobus modis post esse fieri accidentia. Vno modo per propriam actionem, ut cum sit lumen périlluminationem, aut vbi per proprium motum localem. Secundo per resultantiam naturalem ut relatio resultat ex fundamento positivo termino (si est modus à fundamento distinctus) vel sicut resultat figura ex divisione, aut ex moto, vel termino motus localis; & propriæ passiones rerum censentur etiam hoc modo fieri. Ter-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

tio autem modo posset intelligi fieri accidentis concomitante cum substantia absque resultata ex illa ut quantitas verbi gratia, cum materia prima quæ modum nunc omittimus, quia si verus est, ad alterum ex precedentibus revocari potest, ut explicabimus, & quia in eo productionis modo, quod fuerit principium efficiendi substantialiam, erit principium efficiendi accidentis quod cum illa sit.

Prima assertio de naturali dimanatione.

Dico ergo primo; Quando accidentis sit per naturalem dimanationem, principium proximum illius secundum talēm efficiētiā modum, quicunque ille sit, potest esse substantia; si tale accidentis sit immediate connexum cum illa: ita tamen vero potest resultare, medio accidente, si cum illo habeat propinquorem connexionem. Tota haec conclusio communiter recepta est, & potest primo inducione declarari; nam in celestis, verbi gratia, proxime manat à substantia anima, & quantitas à materia vel forma. Unde respectu harum proprietatum non potest assignari aliquod principium intrinsecum accidentiale: est ergo substantialē. At vero figura, verbi gratia, aut vbi resultat, media quantitate: & albedo resultat ex tali mutatione primarum qualitatum. Haec etiam conclusionem probat ratio dubitadi in principio posita, quia si accidentis conuenit substantia ab intrinseco, non potest semper conuenire, medio accidente, ut intrinseco principio eius, sed aliquod accidentis & substantia debent esse necessario immediate connexa: non est tamen necesse, ut omnia intrinseca accidentia sint eiusmodi. Et ratio diuersitatis inter ea est facilis, quia quædam eorum habent immediatem ordinem ad substantiam, quam alia.

Video respondere posse, licet aliquod accidentis sit intime & immediate connexum cum substantia, non esse tamen necesse ut connatur per dimanationē effectuam accidentis à substantia, sed solum proper naturalem aptitudinem, & inseparabilitatem, sicut superioris dicebantius probabiliter opinari nos posse de materia & quantitate. Et iuxta hoc non erit necessarium, aliquod accidentis dimanare immediate à substantia, sed recipi immediate in substantia ab eodem agenti, à quo substantia producitur. Nihilominus tamen supponit conclusio posita contrariam sententiam, ut probabilem, nimirum proprietates accidentales, præsertim illas, quæ consequuntur aut debentur rei ratione formæ, causari à substantia, non solum materialiter & finaliter, sed etiam effectu per naturalem resultantiā, vel immediate, si sit prima proprietas, vel mediata, si sit secunda. Quod tenet Diuus Thomas prima parte quæstionē 77. articulo sexto, vbi loquitur de potentia animæ, est autem eadem ratio de quacunque formâ & proprietatibus consequentibus illam, seu debitis ratione illius. Estque hoc valde verisimile, quia cum forma substantialis sit ut actus primus, accidentalis vero ut secundus, probabile est habere formam substantiam, aliquam vnam, ut ea manent accidentia fibi propria. Item quia hoc modo melius intelligitur naturalis connexionis inter formam & proprietates, & ordinis per se inter illas. Et hoc valde confirmat sensibili exemplum aquæ reducentis se ad pristinam frigiditatem: illa enim reducere fieri non potest, nisi per naturalem resultantiā à formâ, ut in superioribus ostensum est: ergo eadē ratione idem sentiendū est de quacunque proprietate naturaliter conexa cum formâ, præsertim si aliud nūlla sit repugnantia, aut dependentia ab aliquo extrinseco. Et in illo exemplo aquæ manifeste constat, verā esse conclusionē positam, scilicet aliquod accidentis posse immediate resultare efficiētiā à substantiali principio. Nam illa intēsio frigoris nullum habere potest propinquius principium vnde resultet, quia sit forma substantialis aquæ.

IV.

III. *Naturalia resultantia quiditas declarantur.* Sed antequam vltius procedamus, declarare semel oportet, quidnam sit hæc naturalis resultantia, an scilicet sit vera efficientia & causalitas activa, nec ne.

Quia, si est vera efficientia, interueniet ibi propria actio accidentalis; nam causalitas effectiva in actione consistit, vt infra videbimus: atque ita forma substantialis erit principium immediatum & vnicum alicius actionis accidentalis: & multiplicabuntur actiones in productione formæ & proprietatum eius, eritque per se actio ad hæc omnia, quæ comproducentur, vel concreantur cum aliis, quæ omnia videtur aliena à communi Philosophorum doctrina. Si autem illa non est vera efficientia: ergo neque efficientia dici potest, quia quod non est verum aurum, absolute non est aurum, neque tale dici potest, nisi propter aliquam analogiam & proportionem, quæ in presenti nulla appetit, imo neque intelligi potest, quid sit hæc resultantia, si non est efficientia. Circa hoc Caetanus prima parte, questione 54. articulo 3. indicat, hæc dimensionem esse naturalem sequelam absque operatione media; non tamen declarat, quid sit illa naturalis sequela, aut quomodo fiat sine actione vel operatione media. Et questione 77. articulo primo ad secundum & tertium, expressè ait hanc resultantiam esse per efficientiam sine actione media, & putat esse sententiam Diu Thomæ ibi ad tertium, vbi tamen non ait dimensionem accidentium à subiecto esse sine actione, sed non esse per aliquam transmutationem, sed per naturalem resultationem.

IV. Quocirca, si in rigore loquamur, verius existimo hanc resultantiam, non esse sine vera actione, quamquam non semper reputetur actio, per se distincta, neq; vt propria mutatione. Hoc, vt existimo, satis probat in communi ratio facta, quia, aut hæc est vera efficientia, vel nulla, non potest enim dari medium: Si ergo est vera efficientia, interuenit actio. Si non est efficientia, neque etiam est resultantia, aut naturalis sequela causalis, sed latitudo ratiæ, quia, posito uno, ponitur aliud propter naturale debitum. Sicut inter materiam & formam cœli, est naturalis illatio, non tamen dimensionis vnius ab alia. Aliqui videntur inter hæc assignare medium, dicentes, hanc non esse efficientiam, sed qualis efficientiam, quæ in hoc solù consistit, quod causa efficientia substantiam, ratione illius determinante, vt ei et proprietates illi proportionatas. Sed in primis hæc re vera nulla efficientia est, sed solum connaturalitas, quæ inter potentiam passionem naturalem, & actum etiam intercedit. Deinde, exemplum de reductione aquæ cogit, vt maiorem ac veriorem efficientiam fateatur. Denique, etiam illo posito, necesse est dicere, quod ad rem spectat, causam efficientem substantiam, concomitante efficere proprietatem distinctam, non tamen sine actione concomitante, quia repugnat rem distinctam fieri sine distincta actione, quando ex illa re non ponitur ipse primarius terminus alterius actionis, quia actio solum est quidam modus ipsius termini formalis ac per se, vt infra dicam, quam rationem statim amplius declarabo.

V. *Duplex dimensionis naturalis modus.* Præterea argumentor in hunc modum; nam hæc naturalis resultantia interdum per se sola sit, & separata à productione illius rei, à qua resultat: interdum vero ita est coniuncta cum illa, vt nunquam sit posterior, sed omnino simul cum illa, vt, verbis gratia, quando aqua se reducit ad pristinam frigiditatem, illa est naturalis dimensionis, vt Caetanus facit dicta questione 54. articulo 3. in fine, vbi etiam idem ait de motu grauius geniti in superiori loco, qui ablato impedimento, naturaliter resultat ex grauitate. Quotiescumque autem resultantia sit hoc modo, evidenter est non fieri sine efficientia & vera ratione ac mutatione, vt in dictis exemplis manifeste patet: & ratio est, quia ibi incipit esse aliquid in subiecto, quod antea non erat. Et per se incipit absque noua

productione alterius rei: ergo incipit per aliquam efficientem causam, & per propriam actionem ac mutationem: vnde illa est propria frigescitio, & motio localis. Atque eadem ratio est, quotiescumque aliquid accidens de novo aduenit alicui subiecto praesertim per se solum, seu absque alio priori accidere; nam, si plura simul inter se conexa adueniant, illud, quod est primum & radix aliorum censetur per se aduenire, reliqua concomitante. Dices: Ergo quando relatio aduenit fundamento ex positione termini, interuenit ibi noua actio per se, quia solum illud accidens relativum tunc de novo aduenit, talis subiecto. Respondent aliqui, concedend sequelam: alii negant: quia satis est, quod resultet ex positione termini. Alii existimant nullam interuenient actionem, quia huiusmodi relatio non est res, aut modus ex natura rei distinctus à fundamento, de quo suo loco videbimus.

Ex hac vero resultantia, quæ tempore separatur à productione, ferendum est iudicium de quacum alia, etiam si sit in eodem instanti, coniuncta nam multas in duratione non tollit distinctionem. Eo vel maximè, quod licet hæc naturaliter sint simul, possint supernaturaliter separari, quod est sufficiente argumentum distinctionis. Assumptum declararam dum creat Deus substantiam animæ, posset suspendere emanationem potentiarum ab illa, & post aliquod tempus permittere illam, seu dare concursu ad talem dimensionem, & tunc illa posterior dimensionis est per se propria efficientia ac vera actio, eadem ratione qua dictum est de frigescitione aquæ reducentis se ad naturalem statum: ergo eritiam quando simul tempore sit, est propria & distincta actio. Præterea supra talia est ratio a priori, quia huiusmodi accidentiales formæ, seu proprietates, sunt res distinctæ à substantia: ergo licet hanc cum ipsa substantia, vel ab ipsa resultent, necesse est, vt hanc per actionem distinctam, licet concomitante vel consequentem aliam. Patet consequentia, quia illa duo, scilicet, substantia & proprietates, non sunt quæcumque primi tantum duæ partes vnius compotiti termini, sed absolute fit prius natura substantia, & deinde resultat vel additur ei accidentis proprium. Ut cum creatur anima, actio creaturæ per se terminatur ad solam substantiam: illa enim tantum ex nihilo sit, & per se terminat illam actionem: ergo vt ei addatur aliquæ distinctæ, necessaria est alia efficientia, & consequenter noua actio, licet ex naturali connexione necessario comitetur aliam. Adde, principium proximum talis efficientiæ iuxta nostram sententiam, etiam esse distinctum: nam est ipsam et intrinsecam substantiam, quæ est terminus prioris actionis. Item principium materiale sive est diuersum, vt in dicto exemplo creationis animæ, nullum est materiale principium, ipsa vero substantia animæ est materiale principium suorum potentiarum. Terminus etiam proprius est in re distinctus, vt supponimus: ergo interuenit ibi actio in re distincta, quamvis Physicæ, & in communi modo loquendis tanquam una cōpertenent, quia habent intrinsecam connexionem & dimensionem.

Si quo est notanda differentia inter duos modos resultantie naturalis, quos supra distinximus. Quod enim dimensionis talis est, vt nunquam possit per se & separari, sed solum ut conexa priori actioni & termino eius, tunc illa non censetur propria & per se actio, & multo minus mutatione, sed quasi complementum accidentale prioris actionis. Et ideo ad huiusmodi accidentia vel proprietates dicitur non esse per se actio, aut motus. At vero quando talis resultantia per se & separari, ut in reductione aquæ, tunc censetur per se actio & propria mutatione tendens per se ad talē accidentalem terminum. Quia differentia non est tam in re, quam in denominacione sumpta ex separatione, vel ex concomitantiæ distinctione.

VIII. Corollaria superioris doctrina.

A Tque ex rationibus factis colligitur primò: tunc solum hanc resultantiam esse cum vera efficiencia & actione, quando id, quod resultat est à parte rei distinctum ab eo, à quo resultat. Nam, si solum sit ratione distinctum, licet Metaphysice unum dicatur consequi ex alio, non potest ibi vera efficiencia intervenire, nec dimanatio Physica, sed solum metaphysica consecutio. Ut si dicamus, ex eo quod forma est formale principium effendi, resultare quod sit principale principium agenti, & idem est de omnibus similibus attributis, quae iuxta nostrum concipiendi modum, attribuuntur rei ut proprietates eius, licet ab hac non distinguitur actualiter in re ipsa. In his enim omnibus non potest intervenire efficiencia realis, quia hæc non est in conceptibus, sed in ipsi rebus. Vnde necessario requirit distinctionem in re principium & terminum.

IX. Secundo infertur ex iisdem principiis, hanc resultantiam naturalem à principio substantiali solum intervenire inter ea accidentia, quæ ita sunt connaturalia, ut si impliciter supponant ipsam substantiam, cuius sunt proprietates. Quod ideo aduerto, quia iuxta illam (inquam) opinionem, hæc accidentia in instanti generationis non manant à forma, etiam si sunt proprietates maximè connaturales illi, ut est calor respectu formæ ignis, velfrigus aquæ, non quia talis forma non esset sufficiens ad illam effectiōnem per modum resultantiæ, sed quia supponitur qualitas iam per se producta ab agente per totam mutationem tempore præcedentem, & terminatam in instanti generationis, prius natura, quam introducatur forma.

X. Sed quæres, esto non interveniat hæc resultantia in instanti generationis, an immediate post intercessionem dat per modum conseruationis. Respondeo hanc questionem non esse peculiarē de his qualitatibus quæ ordine naturæ, antecedunt, sed de omnibus proprietatis, quæ à principio resultat ex formis quæcumque posse, an illa resultantia sit tantum per modum productionis in primo instanti vel tempore, quo res producitur vel comproducitur, an vero perseveret per modum conseruationis toto tempore, quo durat ipsa proprietas, ita ut sit in illi in actione non tantum perseverat lumen, sed etiam actio illuminandi, ita in anima habente intellectum, non tantum perseveret intellectus, sed etiam emanatio intellectus ab anima, & similiter in igne vel aqua non solum perseveret calor aut frigus, sed etiam actualis emanatio à sua forma. In qua dubitatione nihil video posse certa ratione definiri, sed utrumque posse coniecturis fieri probabile: nam postquam illa proprietas semel effecta est per naturalem dimanationem, non est cur indigat continua conseruatione, cum iam habeat esse perfectum, & sit in suo subiecto naturali. Aliunde vero appareat probabile illam aetualē dimanationem non cessare, quia principium eius est præsentissimum & coniunctissimum, & semper habet eandem vim ad continuandam illam. Item, necesse est, ut illa proprietas actu conseretur à Deo: ergo, cum sit ibi principium intrinsecum & proximum, quo mediante possit conseruari, magis naturale est, ut illo mediante conseretur. Item, hoc modo melius explicatur maior resistentia, quæ, ceteris paribus, esse potest in expellenda proprietate à proprio subiecto, quam ab alieno. Vnde hæc pars videtur verisimilior, qua supposita, consequenter dicendum est, licet in primo instanti generationis aquæ, verbi gratia, frigiditas non maneat à forma e-

ius, quia iam inuenit aqua frigiditatem producā am à generante: deinde vero, cessante iam actione generantis, conseruari ab intrinseca forma per naturalem dimanationem eodem modo, ac si à primo instanti ab illa manasset.

Tertiò infertur ex dictis, hanc emanationem seu resultantiam naturalem esse aliquid in re distinctum & à forma resultante, & ab illa, à qua resultat, & ab aetiali etiam informatione, nam hæc omnia interuenient possunt abque naturali resultantia: ergo est aliquid distinctum ab illis. Antecedens patet; nam frigus est in aere actu informans illum, eitque accidentaliter coniunctum formæ eius, & tamen non manat ab eius forma: calor vero est etiam coniunctus & informat, & præterea dimanat à forma: ergo aliquid addit dimanatio. Dices, licet hoc ita videatur, comparando accidentis proprium ad extrinsecum, tamen in ipso accidente proprio non videtur resultantia hæc aut dimanatio esse aliquid distinctum ab ipso ut actu informante. Sed contra hoc est primò, quia aliud est informare, aliud dimanare: illud pertinet ad rationem causæ: hoc ad rationem effectus.

Secundo in exemplo supra posito de dispositione vltima, quæ in primo instanti non manat à forma, inuenitur accidentis proprium actu informans, & coniunctum propriæ formæ, & ab illa non resultans, quæ tamen in tempore subseciente resultat seu consernatur: ergo hæc resultantia est aliquid distinctum ab accidente proprio, actu informante. Tertio declaratur in hunc modum; nam hæc resultantia, cum sit quoddam efficiētia genus, non sit sine concurru præmisæ causæ: potest ergo Deus suspendere hunc concursum, & impeditre intellectus, verbi gratia, manet ab anima, & deinde per solam suam efficaciam ponere intellectum in anima, quia nihil repugnat, quod se soli faciat, quod mediante anima fieri potest præcisè considerata ratione efficiendi: ibi ergo manet substantia animæ & entitas, atq; actualis inhaesio intellectus abque actuali dimanatione intellectus ab anima, sed à solo Deo: ergo signum est illam dimanationem esse aliquid distinctum, quidquid enim est in re separabile, distinctum etiam esse necesse est. Atque hinc confitatur, quod supra diximus, nempe hanc naturalem resultantiam non esse sine aliqua actione: nam id, quod addit resultantia supra entitatem formæ accidentalis inherens, solum est quidam modus dependentiæ intrinseca proprietatis à sua forma, ut à principio actuio, dependentia autem à principio agente, & actio idem sunt, ut infra videbimus.

Sed obiicies; Ergo omnis actio, quæ naturaliter & sine libertate fit, est naturalis quædam resultantia, quia sicut posita aquæ forma, resultat per veram actionem & dependentiam talis proprietatis, & ab una proprietate interdum etiam resultat alia, ut docet Diuus Thomas prima parte, quæstione septuaginta-septima articulo septimo, ita, posito Sole, verbi gratia, resultat naturaliter lumen in aere, media illuminatione. Respondeo quoad hoc est aliquam similitudinem: differentiam tamen esse, quia resultantia naturalis est omnino intrinseca, & quodammodo pertinet ad cōsummatam rei productionem, quia solum tendit ad constitutandam rem in connaturali statu per se sibi debito ex via generationis: actio vero propriæ dicta, & quæ à naturali resultantia distinguuntur, est magis extrinseca, & supponit, per se loquendo, rem iam constitutam in suo perfecto, & naturali statu. Vnde etiam communiter dici solet naturalem resultantiam tribui generant, & non esse à forma vel proprietate intrinseca, nisi quatenus vicem obtinet generantis, & est quasi instrumentum eius. Vnde est illud axioma: *Qui dat formam, dat consequentia ad formam*, quia ad generantem spectat, constitutere genitum cum debitis proprietatis: in rebus vero actionibus propriis iā operatur res pro-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

pria virtute, & illi ut principali agenti in suo genere tribuitur actio. Et hinc oritur alia differentia, quam statim attingemus: scis enim de naturali resultantia dictum esse existimamus.

Secunda assertio de propria efficientia acti-
dentali.

XIII. **D**ico secundo: Quando accidens fit per propriam actionem à naturali resultantia distinctam, principium proximum efficiendi illud, semper est aliud accidens. Hæc assertio tangit questionem communem de distinctione potentie actiue à substantia in rebus creatis, quæ solet tractari tam de substantia angelicæ & potentia eius, quam de anima, & eius potentia, de aliis etiam formis & carum virtutibus actiuis. Et conclusio posita est consentanea doctrinæ Diu Thomas, ubique constituentis distinctionem in omnibus creaturis inter proximam facultatem agentiæ & substantialem formam, ut videtur licet in 1. parte questione 54. articulo 3. & questione 77. articulo 1. quibus locis Caeteranus eam defendit, & Capreolus in 1. dist. 3. qu. 4. Soto in Logica cap. de prop. quest. 2. Agidius quodlib. 3. quest. 10. Heruæus quodlib. 1. quest. 9. & probatur primò inductione facta in omnibus effectibus quos experimur. Nam in primis videmus elementa nullam efficientiam accidentalem exercere, nisi medius qualitatibus primis, quas esse vere ac propria accidentia manifestum est. Deinde ipsum eriam localem motum naturalem non habent nisi mediis qualitatibus: quamquam enim ille motus ad naturalem resultantiam pertineat, potest tamen inde argumentum à fortiori desumti. Præterea ceterum, quantum nos experiri possumus, agit per qualitates à sua substantia distinctas, nempe per lucem seu lumen, & inde sumimus argumentum alias influentias occultiores proximè fieri per qualitates accidentales; nam si illa, quæ videtur omnium maximæ & perfectissima ita sit, multo magis alia. Rursus mista inanimata, ut metallæ, gema, & alia huiusmodi, hæc quas actiones habent, videntur manifeste illas exercere per virtutes accidentales; cuius signum inter alia est, quod illæ virtutes possunt intendi, remitti, ac destrui, in quo pèdant à temperamento primatum qualitatum. Quod argumentum fieri eriam potest in herbis & plantis, quæ virtutes habeant ad varias admirabiles actiones attrahendi aut expellendi, & quedam habent virtutem calorem, alia frigus, &c. quæ virtutes in eis temporis discursu, vel mutatione sui temperamenti remittuntur, cum tamè substantia maneat eadæ signum est ergo, has virtutes esse accidentia. Mysterium eriam Eucharistia hoc nobis confirmavit; nam videmus, seclusa substantia, conservata esse tota vim agendi, quæ erat in accidentib.

XIV. **I**n actio-
nib. etiam
spirituum.

Hinc ictius ascendum ad actiones animæ in quolibet gradu eius, quantum ex sensu coiicere possumus, principia accidentaliū operationū accidentia etiæ sunt ut patet de calore vitali seu nutrimentali, & de virtute attrahendi aut expellendi excrementum & similia; nam in primis ipsa diueritas actionum videtur esse sufficiens argumentum distinctionis inter virtutes. Et præterea hic etiam habet locum argumentum factum quod hæc virtutes intenduntur, & remittuntur. Deinde in operationibus sensuum videtur hoc manifestum; nam præter diueritatem operationum ipsa diueritas organorum, indicat satis virtutes proximas illarum actionum esse per se distinctas, atque adeo esse accidentiales. Et in homine certè necessario debent esse ab anima distinctæ: aliqui esse spirituales entitates, quod verisimile non est, ut sibi loco latius est probandum. Iam verò de ipsi spiritualibus actionibus & principiis earum, non possumus nos tam claram experientiam habere, tamen quia de illis non possumus, nisi ex his, quæ experimur obseruata proportionali ratione, philosophi-

phari, merito colligimus, de illis idem esse ferendum iudicium.

Ex hac igitur inductione satis probabiliter colligit Diu Thomas in omni supposito creato proximam virtutem agendi & operandi esse distinctam à substantia eius, & consequenter esse accidens. Adendum verò est, omnem efficientiam substantiam præter generationem substantialem, esse efficientiam aliquius accidentis, quia substantia non potest efficiere substantiam, nisi per generationem, & ideo quidquid præter generationem substantialem efficitur, illud est accidens: ergo principium proximum efficiendi accidens, semper est aliud accidens. Vnde confirmatur, nam principium proximum efficiendi ipsam generationem substantialem est accidens, idq; dupliciter. Primo parando viam ad generationem substantialem, prævia aliqua accidentaliter actione. Secundo cooperando instrumentaliter ipsi substantia in educatione forme substantialis, ut superiori sectione vidimus. Ergo multo magis erit principium proximum efficiendi omnem accidentalem actionem, sive principale, sive instrumentale, quod latitudinem videbimus. Paret consequentia, quia magis in proportionata est substantia ad accidentalem actionem, quam ad substantialem generationem: & de conuerso magis proportionatum principium est accidens ad accidentalem actionem, quam ad substantialem generationem.

Ratio autem à priori difficile redditur, quamquæ Diu Thomas plures probabiles afferat citatis locis, quas Scotus & alii multis argumentis impugnat, sed Caeteranus verò post Capreolum fusè & copiosè latitudines eas defendit, sed id & operosum & inutile esse existimo, quia re vera illæ non sunt demonstrationes, neque est, cur à prudenti Philosopho in re tam abdita expertetur. Nisi enim probetur, excedere perfectionem substantia crea: ex esse proximum & vicinum principiū accidentalis actionis, non potest à nobis reddi ratio à priori, cur hæc creaturæ, quæ nunc sunt & operantur, semper indigent accidentalis principiū ad huiusmodi operationes, quia nos non cognoscimus proprias rationes harum creaturarum, vix eis peculiares causas huius indigentia seu necessitatis sumamus: ergo si à priori procedamus, necessario fitendum est in communi ratione creaturæ, ut si ut sapienter Diu Thomas obseruauit. At si ex generali ratione creatæ substantia fundamentum limitatur, consequenter dicere necesse est, sile impossibile creare Deum substantiam, quæ per se ipsam solam immediatè operetur. Quod tamen difficile faveri aut probari potest, quia ille modus operandionis videtur exigere infinitam perfectionem in genere entis aut substantia: omnis autem perfectio, quæ hanc illimitationem non requirit, videtur communicabili creaturæ: si autem communicabili est, vnde constat, non esse communicatam: aut quoniam ex generali ratione creaturæ ostendi potest dicta necessitas?

Nihilominus dicendum est, licet hoc demonstrari non posset, ex inductione facta probabiliter satis colligi, substantiam creatam ex limitatione sua habere, ut per se non possit esse principium totale ac proximum accidentalis actionis seu formæ. Cuius ratio esse videtur impropositio & distans, quæ est inter tale principium & talem actionem, ne possint coniungi, nisi per aliquod proportionatum medium, qualis est facultas seu potentia accidentalis. Et ideo sola substantia infinita, quæ omnem proportionem excedit, omnemque vincere potest, impropositum, sufficiens est per se ipsam ad omnem huiusmodi effectum vel actionem. Possumusque hoc ita confirmare, quia omnis operationis substantia, præter substantialem generationem, aut tendit ad substantialem generationem efficiendam, aut non. Actio quæ est prioris generis, merito re- quirit

quirit principium proximum accidentale, quia est accidentalis dispositio ad substantiam. Nam, si substantia, quae generatur, talis est, ut sine dispositionibus accidentalibus praeiis fieri non posse, quid mirum, quod substantia, quae illam generat, accidentales etiam dispositiones requirat, quae simul sint virtutes agendi & disponendi ad simili substantiae generationem? Dices, hanc rationem recte procedere de agente vniuoco, & eiusdem rationis: non vero de equiuoco, in quo potest esse virtus altioris rationis. Respondeatur, si agens equiuocum sit finitum, ut de illo nunc agimus, proportionaliter indicandum esse de illo, ac de vniuoco agente, nam si eminenter continet formam substantialem rei generandae per formam substantialem suam: dispositiones etiam accidentales ad illam formam continet eminenter per nobilorem dispositionem seu proprietatem accidentalem suam: nam cum forma substantialem sit in suo generere limitata & finita, non potest per se solam eminenter continere perfectiones diversorum generum, neque esse per se apta ad vitramque actionem. Quod etiam satis declarat modus agendi omnium corporum tam inferiorum, quam celestium, ut inductione supra facta exppositum est. Siec enim nulla est forma substantia, cuiuscumque ordinis, aut perfectionis sit, quae non habeat in sua materia dispositiones, seu proprietates sibi proportionatas, ita nulla est forma, quae ad disponendam aliam materiam ad aliquam formam substantialem, sive aquam, sive inferiorem, non vtratur propriis dispositionibus vel proprietatibus accidentalibus, ut propriis agendi principiis.

XVIII. Operations autem, quae non ordinantur ad substantiam generationem, quantum ex rerum experientia conjectare possumus, solum sunt aut operations vita sensitiva, & intellectiva, aut varijs ac diversis motus locales. Omitto illuminationem, & intentionales actiones specierum sensibilium: nam de his satis constat ab accidentibus sensibilibus fieri. Neque etiam numero operations vita vegetativa, quia omnes per se tendunt ad aliquam aggenerationem substantialem. De qua eadem est ratio, quae de prima generatione: nam etiam sit, praeiia alteratio & dispositione accidentalis, interuenientibus etiam aliquibus localibus motibus, attractionis, scilicet, & expulsionis. Aliæ vero actiones & operationes transuentis, etiam si hant per eminentes virtutes, semper sunt aut alteratione per se primò terminata ad aliquam ex primis qualitatibus, de quibus iam ostendum est principia proxima earum esse aliqua accidentia, aut solum constunt in motu locali atra-hendi, aut impellendi, &c. Quod igitur ad operationes cognoscendi & amandi in gradu sensitivo requirant facultates accidentales, ratio in primis sumi potest ex ipsa varietate operationum, & ex varia dispositione, quam in suis organis requirunt. Item ex eo, quod tales actiones immanentes sunt in ipsis principiis proximis, à quibus elicuntur. Vnde si illæ potentie nihil aliud essent, quam ipsam formam substantiales, omnes illæ operations manerent in formis substantiis formis. Ex quo vltius fieret, quod tales operations in homine essent spirituales, sicut est ipsa forma. Imò etiam fieret, ut semper, & in omnibus deberent esse spirituales: nam omnis forma habens operationem propriam & independentem à materia ut à subiecto, debet esse per se substantia, & independens etiam in suo esse à materia, ut à subiecto: nam independentia in operatione indicat, qualis sit independentia in esse. Et hoc est potissimum principiū, vnde colligimus humanam animam substantiam & immaterialitatem, scilicet, quia operatio eius intellectualis non dependet à corpore, ut à subiecto, quamvis pendeat ut à ministrante species. Si ergo operatio sensitiva eodem modo esset

independens à materia, omnis etiam anima sensitiva esset independens, & ita utraque esset immaterialis & spiritualis. Igitur ex modo talis operationis materialis optimè colligitur, formam substantialem non esse per se aptam ad exercendam talam operationem absque facultate media quae etiam debet esse materialis, & adueniens materia, ut iam informatæ tali substanciali forma.

XIX.
n operatio
naturæ Intel-
lectuallæ:
bus.

In operatione autem intellectuali non procedit hæc ratio sumpta ex materialitate actionis: procedit autem alia de diversitate operationum, & in anima materiali et alia peculiari ratio, quia per suam entitatem substanciali in format corpus, non autem informat per intellectum aut voluntatem, quia hæ potentiæ ideo non sunt organicas, quia materiam non informant. Quæ ratio non comprehendit angelos, & ideo in eis est hæc res magis dubia, ut Durand, voluit, & in fratre suo loco videbimus. Nihilominus tam generalis illa ratio, etiam in eis est satis efficax, quæ sumitur ex diversitate operationum: nam vbi sunt operatio intellectuali accidentalis est, est magna diversitas in operationibus illius gradus, praesertim in operibus intellectus & affectus: ergo cum substantia creata sit de se indifferens ad huiusmodi operationes elicendas & recipiendas, versimilis est ad illas determinari, & quælibet accommodari per proprias facultates & potentias. Item, omnis substantia intellectualis, hoc ipso, quod creata est, necessariò habet operationem intellectualem accidentalem, ut de homine constat, & de angelis infra suo loco ostenderemus. Indiget etiam alius principiis accidentalibus, ut speciebus intentionalibus & habitibus: quid ergo mirum, quod in diebat virtute accidentali proportionata operation? Eo vel maximum, quod omnis natura intellectualis debet in se habere virtute per se primò ordinata ad operationem intelligendi vel amandi, quia cum institutio propter hanc operationem non debet institui absq; virtute per se primò ordinata ad illam. Virtus autem per se primò ordinata ad operationem accidentalem cum ab illa sumat speciem, accidentalis etiam est. Et hoc tendere videtur ratio D. Tho. quod essentia substantia, creatæ ut sic tantum ordinatur ad suum esse: virtus vero ordinatur ad operationem accidentalem, & ideo distinguuntur ad eum modum, quo distinguuntur potentiae per varijs actus. Quamvis enim hæc ratio videatur supponere essentiam creatam distinguere ab esse, & comparari ad illud, tanquam potentiam receptivam, vel aetiam ad actum, tamen abstrahendo ab hac questione, potest dicto modo accommodari ratio.

Atque hinc tandem facile suaderi potest, virtutes quæ sunt in rebus creatis ad varios locales motus efficiendos, esse accidentales. Primo quidem, quia, si omnia operationes, & magis intime, ac vitales requirunt huiusmodi facultates: ergo multò magis motus locales. Secundo, quia in rebus naturalibus exprimunt motum localem, etiam maximè naturalem, fieri media facultate accidentali, ut grauitate, aut levitate: ergo multò magis, cum magnes trahit ad se ferrum, aut rhabarbarum pellit bilem, id faciunt facultatibus accidentalibus: idem ergo erit in omnibus sensibilibus. Tertio, quia motus localis, quamuis in hoc sit perfectior exterior, quod minus transmutat substantiam aut subiectum, tamen in hoc maximè à substantia distare videtur, quod neq; ad illam per se ordinatur, neq; cum illa ferre habet conuenientiam, aut similitudinem, & ideo mirum non est, quod forma substantialis per se ipsam non sit apta ad huc motum efficiendum absq; facultate accidentalis: Constat igitur in vniuersum agentia creatæ efficiere accidentia per principia proxima accidentalia.

XX.
Virtutes lo-
comotivæ
à substantia
realiter dī-
stinctæ.

Non defuere Philosophi & Theologi, qui saltem ex parte huic conclusioni contradixerint, vel tractandum de potentia animæ, vel de potentia angelorum, ut patet ex Gregorio in secundum, distinctione

XXI.
Qui auctio-
res prædicti
illustratio
affers.
sine, & co-
rum funda-
menta.

ne decima sexta, quæstione tertia: Scoto quæstione vñica, & in quartum, distinctione quadragesima quinta, quæstione tertia. Durando in primum, distinctione secunda, quæstione secunda, & in secundum distinctione tertia, quæstione quinta, Marfilio in primum, quæstione septima, articulo septimo, & in secundum, quæstio. decimaseptima, articulo secundo, & alii Philosophi in secundum de Anima, cum quibus ibi agendum est, & de angelis infra non nihil dicimus. Solum nunc aduerto, esse distinc-
tionem inter Scotum, ac Gregorium, & sequaces, quod Gregorius nullam omnino ponit distinctionem in re inter formas & facultates earum. Vnde fit, ut cōcedat animam per idem principium proximum intelligere. Velle, videre, audire, &c. quod satis absurdum est. Scotus autem ad hoc vitandum ponit distinctionem formalem inter potentias & formas. Sed si per distinctionem formalem intelligat Scotus distinctionem, quæ in re non sit actu, sed ad summum virutem, & fundamentaliter amente perficiatur, solum in modo loquendi differt a Gregorio & aliis: si vero intelligat veram distinctionem actualem, quæ in re sit, saltem modalem, primum non contradicit conclusioni positæ, quia modus ille accidentis quodam erit, quod satis est ad veritatem dictæ assertio-
nis. Deinde immixto negat propriissimam distinctionem realem, nam, ut statim dicam, proxima dif-
ficultas operandi non est modus aliquis, sed aliqua propria entitas ac vera forma, & ideo si in re distin-
guitur à forma substanciali, non distinguitur ut modus, sed ut res, atq; adeo proprie realiter. Præsum, quia si aliqua rationes sunt, quæ probent distinctionem in re, non minus probant distinctionem realem, quam modalem, & è contrario, si rationes, quæ ab ipso & aliis sunt contra sententiam D. Thomæ, efficiant alius momenti, & quæ procederent contra distinctionem modalem.

XXII.

Non tamen censeo expedire nunc illa argumenta signillaria proponere, tum quia mihi non videtur difficultia, tum etiam, quia a Caiet. & aliis sufficienter soluuntur, tum deniq; quia omnia fere eo tendunt, ut probent, fine necessitate non debere res multiplicari: hic autem non interuenire sufficienter necessitatem probant, vel soluendo rationes D. Thomæ, vel quia substancialia, cum sit nobilior, sufficere poterit ad id, propter quod efficientem accidentis adiungitur. Et peculiariter vrgere potest contra nos ratio sumpta ex priori assertione: nam si potentiae fluunt ex essentia per veram efficientiam: ergo continet eminenter ipsas potentias: ergo sufficiens erit per se ipsum efficere quidquid per potentias potest. Respondeatur tamen sufficienter necessitatem esse, ut substancialia created habeat principia accommodata accidentalib. actionibus, quæ necessitas sufficienter probatur inductionibus & rationibus suprà factis, neq; enim de omnibus rebus demonstratio fieri potest. Nec refert, quod substancialia sit perfectior, tum quia non semper quod perfectius est, potest efficere quidquid potest res minus perfecta, tum, etiam quia inde ad summum habetur, substancialia esse principale, seu radicale principium, nō vero etiā proximum: plus autem est esse vrrq; modo principium, quam altero tantum. Quo sensu dicere etiam possumus, quid perfectius esse substancialia cum sua potentia, quam solam. Denique etiam manus est perfectior, quam calamus, & tamen non potest scribere sine calamo. Ad ultimam obiectionem primum occurere possumus sensibili exemplo: nam aqua per suam formam est sufficiens ut ab illa resultent frigiditas, & tamen sine frigiditate non est sufficiens ad frigescendum alios. Neganda est ergo consequentia, & ratio reddi potest primò, quia virtus formæ, aut principii potest esse limitata, tum ad perfectionem proprij suppositi, cum ad talē modum actionis seu dimanationis, sicut grauitas per se mouet ipsum graue, in quo

existit, non aliud. Secundò, quia interdum formalis potētia seu facultas est ita accommodata actioni, ut non quilibet virtualis sufficiat, ut intellectus agens, aut solus, aut cum phantasinate virtualiter continet speciem intelligibilem, & tamen non possunt per se cōcurrere ad intellectionem, sed per speciem quam efficiunt. Tertio & maximè, quia non cōfessum continere eminenter passiones, sed tantum instrumentaliter, nam ideo, ut dixi, ille effectus tributur generanti: fieri autem potest, ut aliquid sit apud instrumentum ad efficiendum aliud, seu aliam facultatem, & non ad efficiendum immediate actionem illius facultatis, ut in instrumentis aeris manifestè conspiciatur.

SECTIO IV.

Quæ accidentia possunt esse principia agendi.

Ira doctrinam superioribus sectionibus traditam, nonnulla breuiora dubia explicanda supersunt. Primum est, quod in titulo huius sectionis propositum est, quod potest vniuersè intelligi, tam de actuitate accidentium in substantiam, quam in alia accidentia, tamen quia accidentis non efficit substantiam, nisi prævia actione aliquius accidentis, ut dictum est, ideo tota qualis reuocari potest ad propriam efficientiam, quam accidentia habent in alia accidentia. Et hinc nascitur ratio dubitandi, quia accidentis dicitur esse proximum principiū producendi accidentis, ut sit illi proportionatum: ergo oportebit esse accidentis, quod est principium actionis, qualis est terminus actionis: erit ergo quantitas principiū proximum efficiēti quantitatem, & vnum vbi, alterius vbi, &c. In contrarium autem est, quia ex communi Philosophorum sententia sola qualitas, est principium proximum actionis, & non omnes qualitates, sed aliquæ, cuius etiam ratio inuestiganda est.

In hoc præmitenda est distinctione suprà posita de actuitate per naturalem resultantiam, vel propriam actionem, & supponendum, sermonem esse tantum de hac posteriori, quod pro tota disputacione semel dictum sit, quia illa resultantia per modum vnius cum rei productione computatur, quod si liquid singulare interdum circa illam notari poterit, non omittemus. In præsenti ergo, sicut suprà dictum, a substantia posse resultare accidentes, ita quilibet accidente poterit resultare aliud, vel realiter, vel falso moraliter distinctum, si capas sit talis proprietatis: sic enim à quantitate resultat figura, vel relatione à qualitatibus, si est modus distinctus, & ab una relatione, ut multi autem potest resultare alia, ut à parentate similitudo, &c. Et ratio est, quia in quaque essentia, qualiscumque sit, potest esse principium sua proprietatis intrinsecæ per naturalem resultantiam eius.

De propria ergo efficientia accidentalali dicendum est primò, solam qualitatem esse posse principium proximum eius. Hæc assertio primum probari potest experientia: nam actiones omnes, quæ tendunt ad substantiam, fieri solent mediis qualitatibus, vel primis, vel quæ eminenter continent primas actiones etiam vitales mediis qualitatibus sunt: facultas etiam mouendi localiter, semper est aliqua potentia de prædicamento qualitatibus. adeo ut etiam ad motum projectorum censeant Philosophi necessarium esse impetuum impressum, qui sit qualitas motu. Secundò potest probari facto breui discursu per cetera prædicamenta: quantitas enim non est productiva alterius quantitatis, ut experientia probat. Et ratio est, quia quantitas consequitur materia, & ideo imitatur naturam eius, estque ad recipiendum & non ad agendum. Secundò, quia quantitas re vera non

non est per se producibilis de novo, imo (iuxta nostram sententiam) neque concomitantē, ita ut, quæ ante non erat, nunc esse incipiat per actiones naturalium agentium, quia existimamus quætitatem esse coenam materiæ. Sed solum sit, ut quantitas, quæ prius erat vnius rei simul cum materia incipiat esse alterius, vnde, si addatur rei præexistenti, sit augmentatio, vel propria vel impropria iuxta diuersos modos illius mutationis. Semper tamen sit illa mutatio, vel additio, prævia alteratione, & generatione, vel aggeneratione, cuius principium proximum est quantitas, & ideo quantitas non habet actionem, cuius possit esse principium: termini enim quantitatis, qui interdum resultant facta diuisione continuo, &c. magis sunt per naturalem resultantiam, quam per propriam efficientiam, de qua agimus.

Rursus relatio ex omnium sententia non est actio: & frequenter ratio redditio solet, quia relatio est minime entitatis: & a fortiori id confirmatur ex relationibus diuinis, quæ secundum propria non sunt aetia, ut Theologit adiungit, ex illo certo principio, quod actiones Trinitatis ad extra sunt diuinæ. Sed omissionis relationibus diuinis, (de quibus propriam rationem esse existimo, quia solum sunt ad subsistendum, & subsistencia ut sic, non est principium agenti, sed taeniam terminus naturæ, quæ est principium operandi, ut latius differunt in materia de Incarnatione, & Trinitate) de relationibus creatis ratio redditio potest iuxta probabilem opinionem, quia nullam rem addunt suo fundamento: vnde non sunt actio: nisi ratione illius, quod si illud non sit actuum, non vnde habent efficienciam: illud autem nūquam inveniatur actuum, nisi quando est aliqua qualitas. Accedit, quod relatio, ut relatio, non potest esse principium efficiendi rem absolutam, cum sint diuersi ordinis, & sit ordo præposterus, ut res absoluta sequatur relatiuam. Neq; etiam potest relatio facere relationem, quia relatio propria non per se sit, sed quatenus resultat posito fundamento & termino.

V. Vtterius actio non est verè ac propriè principium agendi: nam, ut infra ostendamus, est ipsa causalitas agentis, & in hoc cōsūtis eius ratio: causalitas autem non est principium agenti, sed est a principio, quod supponit. Item, si comparetur actio ad suum terminum, non est principium agenti illud, sed via ad illud, seu dependencia illius a suo principio: si vero comparetur ad res alias, non potest per se ipsam esse principium alicuius, quia nec potest esse principium alterius actionis: non enim naturaliter loquendo, ex actione sequitur actio immediata, sed ad summum ratione termini: neque etiam potest esse principium alterius termini, quia nullum principium pertinet terminum, nisi media actione. Et nulla actio potest exceedere suum intrinsecum terminum, seu per se ipsum aliud attingere, quia cum illo identificatur, & solum est quidam modus illius. Sed infibit aliquis de actionibus immanentibus, quæ interdum sunt principia efficiendi aliquid: multi enim dicunt in tellectionem efficiere verbum realiter distinctum: alii putant cognitionem efficienter causare amorem, vel delectationem, & veriora exempla sunt, quod actus immanentes efficiunt causant habitus, & interdum unus actus causat alium eiusdem potentiarum, ut alessus principiorum alessus conclusionis, & intensio finis electionem medijs. Hallucinantur autem, qui putant in hac efficientia actuum immanenter non se gerere, ut principium producendi aliquid aliud, sed efficiunt productionem eius: repugnat enim actualem productionem esse rem distinctam a re producta: habitus autem est res distincta ab actu, quo productur. Item, quia si actus comparetur ad alium, ille, qui procedit ab alio, intrinsecè est actio immanens: ergo intrinsecè ac per se est productio quædam: ergo alius non est productio illius. Alij propter hanc argumentum limitant assertionem, ut ve-

rum habeat extra actiones immanentēs. Sed neq; est necessaria limitatio, neque aliqua illius ratio probabilis afferri potest: cur enim illuminatio etiam non erit actio: aut effectus, qui à lumine proueniunt, non tribuentur ipsi illuminationi ut principio agendi: Vtius ergo dicitur, sicut illuminatio habet suum proprium terminum intrinsecum, ad quem ipsa terminatur, hic autem est principium omnis vñterioris actionis, si quæ est, quæ ad rem illuminatam conlectatur: ita actiones immanentēs, ut actiones sunt, habere suos intrinsecos terminos, qui sunt qualitates, & has esse principia proxima vñterioris actionis, quando contingit subsequi: hoc autem ita est, in ferius probandum est latius disputando de actione: nunc autem solo argumento facto satis confirmatur, quomodo enim actus immanens est principium producendi habitum, qui est vera qualitas, nisi ipse est qualitas, aut cur in ipso habitu distinguimus rationem qualitatis ab intrinseca productione, seu dependent a, quæ fit ab ipso actu, & in eodem actu non distinguemus rationem qualitatis ab intrinseca dependencia vel actione, quæ fit à sua potentia, cum habitus & actus proportionaliter comparentur?

De prædicamento passionis nihil ferè addere oportet, quia, ut infra ostendam, actio & passio in re non distinguuntur actu, sed tantum fundamentaliter, vbi actio passionem habet adiunctionem: vnde, si actio non est principium agenti, multo minus passio, & rationes factæ, & que applicari possunt. Solum potest obicii de motu locali, qui est mutatio quædam & consequenter passio: nam passio, & mutatio latè sumpta, idem sunt: motus autem causat calorem, vnde ydetur esse principium eius. Respondetur tamē, motum localem per se nihil efficiere, sed esse tantum viam ad vbi, deservit tamen ad actiones, ut conditio necessaria, vel vtilis, aut ad applicandum principium agenti, aut ad remouenda impedimenta. Et hoc modo interdum per accidentem causat calorem, interdum etiam frigus, de quo alias.

Præterea de loco seu vbi ut sic, cōstat non esse principium agenti: nam si locus sumatur pro superficie continentie, eadem ratione non est principium agendi, quia neque quantitas, quia talis locus non est aliud in re ipsa a superficie, sed addit aliquem respectum, vel denominationem ad rem extrinsecam, quæ omnia nihil pertinent ad rationem agenti. Dixi autem sermonem esse de loco ut sic, seu quatenus locus est, quia quatenus est locus, vel naturalis, vel violentus, potest habere aliquam actionem in locatum, sed illam non habet, nisi ratione aliquarum qualitatum, ut ex Philosophia constat. Si vero loquamur de vbi, prout est intrinseca præsens, seu modus locati, sic iam manifestum est, non esse principium alicuius actionis: est quidem interdum conditio agenti proper propinquitatem, ut postea dicemus, non tamen est ratio, seu principium agenti, ut experientia ipsa fatis constat. Ratio autem non videtur esse alia, nisi quia ille tantum est quidam modus rei præsens, & per se non afferit propriam entitatem, & ideo neque actuitatem per se confert. Item, quia non potest intelligi, quid per se agat, non enim potest aliud vbi producere in aliud corporē: nam vbi non sit per se nisi per motum localem: vna autem res non mouet aliam localiter per suum vbi: sed vel impellendo, vel attrahendo, aut alio simili modo. Ex quo a fortiori constat, neque situm, neq; tempus seu durationem, aut quando, neque habitum seu esse vestitum, esse principia agenti secundum eas rationes præcisas, secundum quas prædicamenta constituunt, quia situs in re non distinguuntur ab vbi, nisi aliqua denominatione, relatione, aut figura: habitus vero solum addit denominationem quandam extrinsecam: tempus autem, & in vñius sui duratione, vel non est aliquid in re distinctum à re, quæ durat, vel ad summum est modus, & ideo omnia ista formaliter, & ut sic non

VII.
In passione.

VIII.

In summa ratione, &
habitum.

sunt actiua, sed res, cum quibus identificatur, possunt esse actiua, et si res, quae durat, est qualitas, auctoritate potest esse actiua ratione aliquarum qualitatum. Relinquitur ergo, ut inter accidentia sola qualitas sit per se principium agendi. Et ratio reddi potest, quia in primis sola qualitas praeter quantitatem habet entitatem propriam re distinctam a substantia, et ideo est propriissima forma accidentialis, & proprius motus, quod necessarium est ad rationem principij agendi, & ut propriam actiuitatem, habet. Deinde est talis entitas, quae consequitur formam, & ideo imitatur naturam eius, eique tribuitur, ut ei sit instrumentum aut virtus proxime agendi, praesertim cum substantialis forma per se sola, non sit sufficiens principium proximum huiusmodi actionum.

VIII. Dices: Si haec ratio valida est, probat omnem qualitatem esse principium aliquius actionis, quia omnis qualitas consequitur formam, & consequenter imitari debet naturam eius. Prorsit, quia sicut forma substantialis est quidam actus, ita & qualitas: omnis vero actus sicut dat esse, ita & operari. Et confirmari potest, quia unumquodque est proprius suum operationem: alioqui frustra esset, ut dicitur secundo, de Cœlo, capite 3. & 1. Ethicorum, capite 7. Nihilominus secundum est, neque omnes species qualitatis ab Aristotele numeratas, neque omnes qualitates sub singulis speciebus contentas esse actiua, sed solum tres primas species quoad alias qualitates sub eis contentas. Declaro singula: nam in primis ab ultima incipiendo, figura per se non est principium aliquius actionis: ut affirmat communis sententia, quae sumitur ex D. Thoma 2. 2. questione 96. artic. 2. ad secundum, & libro 2. contra Gentes, capite 76. & 3. contra Gentes, capite 105. & his locis Caietanus & Ferrarius, Idem haber Scottus in 4. distinctio. 1. quæst. 5. & Caietanus Thien. 4. de Cœlo. cap. vltimo, & sumitur ex Aristotele. Metaph. capite 3. textu 14. & 6. Ethic. capite 4. & 2. Phys. tex. 2. quibus locis ait, arte facta, ut sic non habere principium motus vel actionis. Huius ratio alia non est, nisi quia forma, quae sit per artem, solum est figura, quae non est principium agendi. Hinc etiam D. Augustinus 10. libro de Civitate, capite 9. & 11. eorum confutat errorem, qui figuris seu imaginibus astronomicis vim aliquam agendi inesse putabant, inde demonstrans omnia illa fieri pacto, & virtute demonrum. Ratio autem est quia figura, ut sumitur etiam ex Aristotele, libro primo, Phys. capite 5. textu 46. nihil rei addit, nisi quædam compositionem, aut ordinem partium, ex quo consurgit modus quidam quantitatis, qui est figura, & ideo non potest esse principium per se agendi, tunc, quia tantum est quidam modus, tunc etiam, quia est modus quantitatis, & proprietas consequens illam. Vnde, cum quantitas per se actiua non sit, neque figura esse potest. Et confirmatur tandem, quia nihil est, quod figura per se faciat, quia una figura non potest aliam simili facere: neque enim statua faciet statuam, neque qualitatem aliquam, vel quidam simile facere potest.

IX. Dices: Figura saltem ad motum localem multum deseruit acuta incisioni, circularis circulari motui, propter quod Albertus 4. de Cœlo, in fine significat, figuram acutam esse vim agendi motum, vel saltem illam cum aliis conditionibus, scilicet, gravitatem, & duritie componere illam potentiam, & idem sentit Durandus in 1. distinctio. 45. questione 2. num. 8. vbi etiam addit, figuram sigillam esse per se principium simili figura impresa in cera. Respondetur tamen huiusmodi figuram solum esse dispositiones ex parte instrumenti, aut corporis, ut faciliter tali modo mouatur, vel moveatur, vel quia ipsum minus resilit, cum ab artifice mouetur, ut in motu sphæra, vel, quia ei minus resilitur, ut in motu incisionis: nam quod instrumentum est acutius, eo pauciores partes con-

Soluitur.

tingit, & ideo minorem resistentiam inventit. E contrario, quodammodo incisio sit sine motu corporis scindentis per motum alterius, ut in flumine, ideo aqua figura est dispositio ad illam scissionem, quia deseruit, ut faciliter resilit aquæ fluenti, & quod per pauciores partes recte attingit rem acutam, & ita minorem impetrat. Et ita etiam in figura sigilli, quia quædam partes sunt acutiores aliis, & quædam prominentes, alia quasi concava, ideo faciliter scinduntur deprimunt quædam partes ceras, quam alias, & inde consurgit figura, non quia una sit per se principium alterius, sed quia motus secundum locum quibusdam partibus, consurgit talis figura. Cuius etiam signum est, quia veluti contrario modo consurgit figura in cera, quam erat in sigillo. Partes enim, queminebant in sigillo, sunt quasi concavae in ligillato, & econuerso.

In ceteris autem tribus speciebus qualitatibus reperiuntur qualitates actiua. Nam habitus poteritiam habent, sunt principia elicendi actus, & concurso actus (qui potest in primis etiam specie colloquuntur, & dispositio ei habens) habitus interdum efficiunt. Potentia vero est actiua, & actuum & habitudinum. Passim etiam qualitates, actiua sunt, ut de calore constat. In omnibus autem his speciebus reperiuntur aliquæ qualitates, quæ non sunt principia agendi, ut in specie habitus, ille qui proximè ordinatur ad aliquod esse, & non ad operari, in quo ordine solet sanitas numerari, quæ satius impropriè dicitur habitus. Vnde in naturalibus fortasse nullus est exemplum, quod immerito aliqui adhuc de speciebus intelligibilius: nam illa vera sunt principia agendi. In supernaturalibus vero commune exemplum est de gratia, quæ est in essentia animæ, sed certius est de charitate, & de quo alia. In specie item dispositionis sunt multi actus, quinque habent, quandoque, scilicet, potentia, vel non indiget habitu, ut in visione, vel non tali, qui possit peractus effici, ut in actibus supernaturalibus. Multi etiam actus non sunt actiui aliorum actuum, neque habitus, ut patet in omnibus sensibus, & in fruitione Dei, & similibus. Potentia item distinguuntur in actiua & passiva, inter quæ passiva ut sic non est principium agendi, quoniam quædam incertum est, an datur aliqua qualitas, quæ sit pura potentia passiva, ut suo loco videbimus, vbi etiam tractabimus, a potentia resistente sit potentia actiua, an passiva. Inter passim etiam qualitates multæ sunt non actiua, sicut suarum similitudinum, ut albedo & colores alii, quæ sunt efficiunt intentionales species. Aliæ vero utrumque efficiunt, ut lux, calor, &c. Dificile autem est reddere rationem huius varietatis. Generalis esse videtur, quia substatia ad suam consummatam perfectionem indiget tota hac varietate, & ideo diuersas qualitates à natura ceperit, quæ pro sua diuersitate ad diuersos effectus ordinantur: vnde quædam instituta sunt ad agendum, alia ad informandam vel ornandam substatiam, & quædam ultime expellendam capacitatem illius. Quæ omnia pertinent ad munus formæ, & ideo qualitates, quæ non sunt actiua, neque sunt otiosæ, neque carent aliquæ participatione vel conuentientia cum formâ. Et ita soluta est dubitatio ratio. In particulari vero exponere, quæ qualitates sunt huius vel illustrationis, ad hunc locum non spectat.

SECTIO V.

Virum sola accidentia sine concurso formarum substantialium efficiant alia accidentia.

Omnis in mundo loquendi in hac materia est, accidentalem formam esse principium in proximum: substantialium vero esse principale principium omnium actionum suppositi, etiam accidentium.

lum. In quo autem constat hæc ratio principalis principii, vel quis sit influxus eius, aut doctores id nō declarant, vel si aliquid obiter dicunt, insinuat in hoc solum constere, quod forma est radix & principium facultatis accidentalis, quæ illi data est à natura, ut ei sit proximum principium ad elicendam actionem. In ipso autem exercitio actionis accidentalis non creditur substantialis forma habere influxum proximum & actualem. Et ratio reddi potest, tum ex illo principio, quod substantialia creata nō potest esse principium proximum accidentis, tum etiam, quia ad efficientium accidentis, sufficiens principium est aliud accidentis.

II. Nihilominus censeo distinctione esse vtendum, nam inter has actiones quædam sunt vitales, aliae vero reminimur. De prioribus dicendum videtur non formam facultatem accidentalē, sed etiam ipsam animam per substantialia suam in illas proximè in suo ordine influere. Hanc conclusionem videtur suadere experientia: nam hæc actiones vitales tam intimo modo sunt, ut ab ipso primo principio vita, quod et anima actualiter procedere videantur: vnde fit, ut licet oculus presentem habeat imaginem, & ab illo recipiat speciem, si anima non attendat, nō videat. Nec refert, si quis dicat, id prouenire ex diffractione imaginationis, aut sensus communis, tum quia id argumentum faciem de sensu communis & imaginatione. Quod si dicatur, tunc speciem sensibilem non transcendere sensum externum, inde sumemus argumentum contra priorem euasionem. Nam, si species objecti sensibilis presentis, & immutantis sensum externum, non perueniat sensum internum, quando anima non attendit, ideo est, quia species exterior sensus non communicatur interiori sensui, nisi medio actu sensus exterioris. Ex quo fit, ut exterior sensus prius natura sentiat, quam interior cooperetur: nam hæc cooperatio videtur subfœcū operationem sensus exterioris: ergo ratio cur in prædicto actu sensus exterior non sentit, non prouenit ex interiori sensu, sed potius ideo interior sensus non tangitur specie illius obiecti, quia sensus exterior nō percipit illud. Alia ergo causa querenda est cur tunc sensus exterior non efficiat suum actum, quæ non videat esse alia, nisi quia tunc anima nō influat, nē cooperatur illi. Dices, rationem esse, quia non cooperatur, non quidem per suam substantiam, sed per spiritus animales, qui necessarii sunt ad sensum & motum. Sed licet verum sit, hos spiritus esse necessarios, tamen hoc ipsum confirmat argumentum & experientiam adiuctam. Nam ad hos actus vitales requiriunt non solum proxima facultas, sed concursus etiam spiritum, qui non casu illuc confluent, sed virtute alieuius facultatis ministrantis illos spiritus ad illum actum: ergo necesse est, ut sit aliquod commune principiū actū vītē illis duabus facultatibus, & ex naturali inclinatione, vel sympathy ordinans actionem vnius ad actum alterius.

III. Præterea hoc confirmat alia experientia, qua supr̄ probabamus esse in homine unam tantum animam, quia nimis ex nimia attentione ad opus vitæ mus facultatis impeditur in opere alterius, ut si nimis attente aliquid homo inspiciat, non audiet loquētum, & ne id tribuatur defectui spirituum, etiam attentionis intellectus impedit operationem sensus, & quo est altior & perfectior, eo plus minuit etiamphantasmorum, aut representationem, & (quod magis est) etiam opera nutritiæ partis impedit, vel suspedit. Si autem vnaquæque facultas sola per se ipsam haberet suam operationem, nulla esset ratio, cur vnius operatio impidiret operationem alterius, nam multiplicatis virtutibus, sive ab altera non penderet, neque amb̄ ab uno tertio, cuius virtus, dum vtricq; applicatur, minuatur in singulis, nihil est cur earum operationes non possint simul multiplicari, & exerceri quæ perfectæ. Præterea sumitur à contrario o-

ptimum argumentum ex conexione operationum; nam dum intellectus intelligit, voluntas excitatur ad amandum, &c. hoc autem ideo est, quia eadem anima per veramq; potentiam actu operatur: nam sola veluti habitualis radicatio, seu remota dimanatio ab eadem anima, non esset satis ad hanc actualem causitatem seu motionem, & excitationē, si unaquaque operatio à sua sola potentia actualiter prodiret sine connexione in aliquo communi principio. Et inde etiam oritur dependentia inter appetitum vitæ & cognitionem, vt nihil possit esse amatum, nisi sit præcognitum. Ratio autem à priori sumi potest ex proprio modo operationis vitalis, quæ requirit hanc intimam conexione cum suo principali principio formal, ut modo consentaneo ad natum à suam fieri possit, & ut suum principium: vel suppositum vitali modo afficere valeat: quantum enim experientia affequi possumus, in hoc confitit actualis vita, & primaria differentia viuentium à non viuentibus. Et confirmatur: nam ob hanc causam censent omnes viuenti separatum, non posse videre, seu visionem elicere, neq; intellectum intelligere. Contra hanc autem sententiam possunt nonnulla obiecti, quæ prudens omittit, quia vel difficultia non sunt, vel multa necessariò attingunt, quæ ad scientiam de Anima spontant. Quod vero aliquis interrogare potest, ad quid nimis sunt necessaria facultates accidentales, & vitales, si forma ista etiā actu influat: ex dictis in sect. præcedat habet sufficiens responsum. Forma enim est veluti vniuersale principium, potentia vero necessaria est, ut particulae magis accommodari, ac proprium, ut ibi latius declaratum est. Statim etiā alias leuiores obiectiones dissolueamus.

De actionibus autem accidentalibus, quæ vitales non sunt, dicendum est, posse fieri à solis accidentibus. Hoc pater in calore, qui existens in aqua, & in non vitale, quolibet alio subiecto, absque formâ ignis calefacit. Similiter albedo ad efficiendam sui speciem intentionalem, non indiget superiori concursu. Item, hinc oritur ut si res habeat duas qualitates actiue, & quæ possit viriusque simul, ac alterius tantum actionem exercere, ut aqua simul frigefacit & humectat, quantum potest, &c. Denique hoc probat ratio dubitandi superioris proposita, quia si perfectio effectus consideretur, ad illam communica adam sufficit virtus, & perfectio simili, vel eminentioris formæ accidentalis: ex modo autem actionis nō requiritur illa tam intrinseca dependentia, & ideo non est cur necessaria sit. Vnde obiter soluitur illa ratio, quatenus contra priorem assertione fieri potest. Quamquam enim dubitari possit, an operatio vita sit perfectior in sua entitate, quam facultas, à qua procedit: nunc autem, supponemus potentiam esse perfectiorem, dicimus propter speciale modum talis operationis necessariū esse actualem influxum immediatum principii principalis. Neq; repugnat hoc modo formam substantialiæ influere in actionem, si habeat principium accidentale, quo proximè determinetur ad illam actionem: non enim semper forma accidentalis dicitur principium proximum, quia sola illa immediatè influat: sed quia est principium determinans formam substantialiæ ad tales actiones. Sicut causa particularis dicitur proxima respectu primæ, non quia prima non immediatè influat, sed quia particularis est in suo genere determinans actionem.

Sed queret aliquis circa posteriorem partem, eto non sit necessarius influxus formæ ad has actiones, an sit possibilis, & virilis, id est, an calor existens in igne iuuetur à formâ ad calefaciendum: & consequenter, an ceteris paribus, vehementius calefaciat, quam existens in alio subiecto. Contra priorem etiam partem obiecti potest, nam interdum videtur vītē immediatè influat, sed actione vitalis exerceri ab aliqua potentia separata ab anima, ut in semine. Ad priorem partem respondeo nullum.

Organiza-
tio annatio-
nalis

Vide Valle.
sum lib co-
trouer, me
dicale. 8

nullum inueniri sufficiens signum illius influxus, & ideo non esse leuiter & sine fundamento afferendū. Quod eteriam confirmat Eucharistie mysterium, vbi accidentia vini & quæ agunt sine influxu sua formæ. Video dici posse Deum supplere illam efficientiam ab fidem mysterij: tamen vbi nulla necessitas cogit, non oportet recurrere ad diuinam causalitatem. Ad posteriorem partem probabile est, semen quoad spiritum in eosupplantatum, vivere vita vegetativa, ad quam spectat modus ille vitalis, qui videtur esse in generatione viuentis: atque ita videtur sentire determinare Aristot. de Generatione animal. cap. primo, quia habet virtutem organizandi corpus, & generandi, quod videtur opus animæ vegetativa. Nec ab illa sententia discrepare videtur D. Thomi i. p. q. 118. art. 1. ad 1. Secundo, quidquid de hoc sit, responderetur. actiones animæ vegetativa quoad substantiam eiusdem esse rationis cum his, quæ ab extrinseco principio sunt: omnes enim sunt aut motus locales, aut alterationes, vel eductio formæ substantialis, vnde solum habeat rationem actionis vitalis ex peculiari habitu in actionem animam, ut ad principium coniunctum in eodem supposito se mouente. Sicut locutio hominis est actio vitalis, locutio autem angelii in corpore assumpto non est vitalis, licet sint similes in exteriori specie. Sic ergo actio seminis vt est ab illo, non est vitalis, sed merè naturalis actio: quod autem in artificio (ut sic dicam) seu in ratione agendi seruet modum vita, referendum est in aliud superius principium, ut tactum est supra.

SECTIO VI.

Virum accidentis instrumentum tantum in produzione alterius accidentis.

I.

Vidam contendunt accidentis dicendum esse principium tantum instrumentale. Et communiter hæc opinio Diu Thomæ tribuitur, qui illam insinuat in i. distin. 3. quæst. 4. art. 3. ad 2. ideoq; sectatores eius frequentius illam sequuntur, hisque rationibus confirmant. Prima, quia accidentis est essentialiter subordinatum substantia in esse, & consequenter etiam in actione. Secundo, quia accidentis accipit a substantia totam virtutem agendi. Neq; obstat, quod causa principalis proxima etiam accipit virtutem agendi a prima, nam causa secunda & prima sunt diu si ordinis, & non repugnat causam principalem inferiorem accipere virtutem a causa superioris ordinis: accidentis vero est in agendo eiusdem ordinis cum sua substantia, & cum ea constituit vnum proximum agens integrum, & ab ea recipit virtutem agendi: hoc autem modo accipere virtutem ab alio eiusdem ordinis, constitundo cum illo vnum proximum agens, est proprium causæ instrumentalis. Tertiò, quia tale est agere, quale est esse: sed accidentis esse est substantia, est enim accidentis ens: ergo agere accidentis principaliter est substantia: ergo accidentis solum est instrumentaliter. Et hoc confirmat modus loquendi Philosophorum omnium, qui attribuunt omnes has actiones substantias ut primis agentibus.

II.

Contrariam sententiam tenent frequentius alii Doctores ut videre licet in Scoto in 4. dist. 13. quæst. 3. Palaudano quæst. 4. conclusi. Maiore quæst. 1. Agidio quæst. 3. quæst. 1. & Theorematè 43. Ad declarandum autem fundatum huius sententiae supponendum est, non esse hic quæstionem de causa principali ut quod, seu quæ operatur, sed de principio principali quo. Constat enim priori modo suppositum esse quod operatur: si autem sumatur formaliter, ut est per se causa accidentalis actionis, accipi debet ut substantia formaliter, quæ est principium talis actionis: sic enim dixit Aristoteles, Po-

lycletum per accidentem efficere statuam, artificem autem per se. Hoc ergo modo dicitur accidentis causa principalis, ut principium quo, suppositum vero ut substantia accidentis ut principium quod. Et sic probatur hæc opinio, quia forma accidentalis propria virtute efficit aliud accidentis: sed causa principalis est, quæ propria virtute operatur: ergo maior patet, quando calor efficit calorem, & in vniuersum vnum accidentis aliud simile: vel quando nobilis accidentis efficit ignobilis, ut lux calorem: tunc enim perfectione effectus non excedit perfectionem accidentis, quod est principium agendi: ergo nec virtutem eius excedit: ergo tunc accidentis propria virtute est principium talis actionis. Tertia: quia ratione intelligenda est hæc sententia de accidente, quando hoc modo operatur, nam si eleveretur inferius accidentis ad efficientiam aliud superioris rationis, non negabitur esse instrumentum. Secunda ratio sit, quia illud est principale principium agendi, cui assimilatur effectus: sed per calefactionem ut sic effectus sit similes cause in calore: ergo calor est principale principium illius actionis. Tertia, quia calor per se separatus a substantia cadem vis & efficacia exercet actionem suam, ita ut non indigat influxu substantiae, neq; alterius causa, quæ illum supplet, ut de accidentibus Eucharistie, quantum ad actiones accidentiales, omnes fatentur. Quarta, quia albedo, v. g. non efficit intentionales species ut instrumentum substantiae, cum ad illam actionem omnino per accidentis substantia se habere videatur.

Hæc controveria, suppositis, quæ dicta sunt in secundo dubio, solum videtur esse posse de modo loquendi, nam ad rem solum spectat, quem influxu requirat accidentis à substantia, ut suam propriam actionem perficiat. Hoc autem constituto & declarato, solum de significatione nominis controveri potest, cum queratur, an dicendum sit instrumentum, vel principale principium. Itaque potentia animæ ad actiones vitales, merito dici possunt instrumenta coniuncta animæ, quatenus illi subordinantur sicut principali formæ, ut sine actuali influxu, & quasi motione illius, suas operationes efficiat non possint, quamvis alia ratione possint dici principia principia, saltem partialia, quia scilicet virtus quamvis se habent, & qua cooperantur ad effectum, est ex parte proportionata & commensurata tali effectui, quia non excedit perfectionem ipsius facultatis, loquor enim de actionibus connaturalibus. Vnde etiam possunt potentia & forma comparari ut principium universale & proximum: utrumq; vero principale & sufficiens ac totale in suo ordine: tamè quia inter illa duo principia est forma, cui subordinatur potentia, ideo hæc subordinatio & dependentia nominis instrumenti significare potest.

At vero in aliis accidentibus, quæ non ita pendunt in sua actione à substantia formaliter, multò minor ratio instrumenti reperitur respectu talium actionum. Vnde, quod ad rem attinet, verisimile exstimator principia principia talium actionum, ut argumenta posteriori loco facta coniuncta, quia ex vi illius perfectionis solius, quam habet ex sua specie vel entitate, elicunt tales actiones. Item, quia sola talis forma per se sufficit ad dandum suppositum esse per se ac formaliter requisitum ad talem actionem, ut in aqua calida esse per se requisitum ad calefaciendum, tantum est esse calidum. Sicut ergo calor est forma per se, ac ex propria ratione dans esse calidum, ita re ipsa est principium principale calefaciendi. Neque ad hoc refert aut obstat, quod accidentis sit in substantia, & propter substantiam, & à substantia, quia non agimus vnde, vel à quibus causis habet accidentis virtutem agendi: fatemur enim habere illam materialiter à substantia, & finaliter properitatem, & fortasse etiam efficienter mediatè vel immediate per dimensionem naturalem: sed agimus, ac formaliter habeat in se totam virtutem sufficiētum, & ne-

& nēcessariū ad illam actionem. Et ſic dicimus habere illam, & hoc ſolum contentimus ſignificari, cum dicatur principaliſ cauſa, non vt quod ſed vt quo. Cui principio nulla ratione obſtarat, quod accidens fit enī, id eſt, ſubſtantia ens, & quod totum ſuum eſſe ſit alterius: quin potius illa particula vt quo, hæc omnia innuerū & ſignificare videtur. Vnde etiam ipsa forma ſubſtantialis quatenus eſt principium quo respectu ſuſ ſuppoſiti, eſt ſuo etiam modo entis ens. Ne vero de nomine ſit contentio, illud etiam dabitur priori ſententia, quod ſi nomine instrumenti ſeſt cauſa instrumentarii ſolum ſignificetur (vt re vera interdum ſignificatur) illa habitudo, quam habet accidens ad ſubſtantiam, quatenus illi datum eſt vt ſubſtantia per illud tanquam per instrumentum ſuum operetur, & ad hoc accipit virtutem ab ipsa ſubſtantia, & ab ea ſeſt in ſuo eſſe ſuſtetur & pender, ſi vocari potest instrumentum, pro priuſtamen appellatur virtus aut potentia ſubſtantia.

SECTIO VII.

Vixim cauſa efficientiſ eſſe debeat in re diſtincta à recipiente, vt agere poſſit.

Expliuiuſimus principia per ſe agédi cauſarum creatarum, ſupereſt vt dicamus de conditionibus requiſitiis ad agentium, quæ licet varie numerari ſoleant, tres tamen viidentur grauiores & diſtinctiōres: & ad eas omnes alia reuocātur. Supponendum autem eſt omne agens creatum indigere paſſo vt actionem, quia, vt ſupra dictum eſt, & in ratiōnem ſtendetur, non agit creando, ſed ex preſuppoſita materia. Conditiones ergo requiſiti ad agentium, exigendæ non ſunt inter cauſam & effectum: ſic enim non erunt requiſita ad agentium, ſed conſequentes actionem. Sunt ergo preſuſiſtiſ inter agens & paſſum, ſeu inter cauſam efficientiſ & ma-
giſtrum ſtialem. Prima igitur conditio eſt diſtinctio neceſſaria inter agens & paſſum. Secunda, propinquitas neceſſaria, ſuppoſita diſtinctione. Tertia, diſſimili-
tudo & propoſiſio: quanquam hæc tertia quodammodo ad rationem agédi pertinere videatur vt po-
ſta videbimus.

Omitto conditionem exiſtendi, quia, vt ſaſe di-
xi, hanc non repto conditionem conſiſtunt in re ab agente ſeu principio agendi: vnde merito dixit Aristotele. 4. Metaphys. cap. 4. text. 16. Ea que non ſunt, quanquam pata aut loquuntur, aut ambulabunt? Præterea, quia hæc conditio inſluditur in omnibus aliis: nam neceſſe eſt agens & paſſum eſſe propinquā, multo magis neceſſariū erit ut ſint: quomodo enim erūt loca propinquā, quæ in rerum natura non ſunt? I-
tem ſupra ſtendimus ad agentium etiam per reſuſtantiam, non ſatis eſſe immediatā anteaua fuſſe, multo ergo euidentius eſt, ad propriam efficientiam neceſſariū eſſe exiſtentiam. Quod in naturali efficientia neceſſa negabit: id autem preſenti in ſtuto ſufficit, intelligendum autem eſt cum proportione, ſcili-
cet ut quod per ſe ipſum agit, in ſe exiſt: quod ver-
tantum per instrumentum ſeparatum agit, virtuali-
tē tantum in instrumento exiſtāt, quia ſolum per
denominationem extrinſecam ab illo, agere dicitur:
 illa autem virtualis exiſtentia nihil eſt aliud, quam
 quod instrumentum ipſum exiſtāt. Quam exiſtentia
 etiam in diuiniſ instrumentis neceſſariū eſſe alibi ſtendimus.

Omitto præterea aliam conditionem, quæ in a-
genti materiali ſolē requiri, ſciliſ, quod ſit exten-
ſum, & quantitatū modo exiſtens. Hæc enim con-
ditio in tantum neceſſaria eſt his rebus ad agendum,
 in quantum in trinſeſe pertinet ad naturaliſ modū

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

effendi earum: an vero, ſeparato diuinitus illo mo-
do exiſtendi, poſſint agere naturaliter, non tam eſt
Metaphysica quæſtio, quam Theologica, quam ſatis
attigimus in tomo 3. tertia partis, d. 49. ſect. 1.

Diffiſtictas praefentis quæſtionei, & varie ſententie
proponuntur.

His ſuppoſitiſ, in hac ſectione traſtanda eſt prima conditio. In qua diſtictas oritur primo ex multis exempliſ, in quibus ostendi videtur non eſſe neceſſariū diſtinctiōnem in re inter agens & paſſum, primo ob naturales emanatiōnes, nam ab eadē anima manat intellectus, & in eadem recipiuntur. Secundo in actionibus immanentibus cognoscendi, & praefertim amandi, nam eadem anima per eandem voluntatem elicit amorem, & recipit. Tertio in motibus physiciſ, nam grauiā & leuiā ſe mouent, & viuentia propriiſ, & aqua ſe frigefacit, &c. Ultimo obſtar ratio, quia licet illa conditio ſaſe intercedat in his quæ agunt actione tranſuente, quia illiſ naturale eſt agere in alia, tamen nulla eſt ratio quæ neceſſariū exiſtē conditionem illam. Si enim aliquis eſt, ma-
xime illa vulgaris, quia non poſt eadem ſimul eſſe in potentia ad recipiendum, & in actu ad agendum: hæc autem non videtur virgins, quia, vt Scotus argu-
etur, poſt eſſe in actu virtuali ſeu eminenti, & in potentia formalis, id eſt, habere vim eminentem ad efficientiam formam, & capacitatem ad recipiendam formaliter illam: in hoc enim nulla inuoluitur repugnanciā. In contrarium vero eſt axioma illud ab Aristotele traditum 7 & 8. Physic. Omne quod mouetur, ab alio mouetur: quod adeo receptum eſt, vt tanquam fundameſtum & principium habeatur de-
monſtrationis, qua ostenditur Deum eſt.

In hac re quidam exiſtant hanc conditionem non eſſe neceſſariū in omnibus agentibus, licet in multis interueniat. Ita opinatur Scotus in 1. d. 3. q. 7. & in 2. d. 2. quæſt. 10. & 9. Metaphys. quæſt. 14. & ibi Antonius And. qu. 1. Greg. in 2. d. 6. qu. 1. artic. 3. Ia-
nund. 8. Physic. qu. 12. qui nituntur argumentis factis. Quibus ſauet Comment. 3. de Cœlo com. 28. dicens idem poſte ſe ipſo pati actione ſequiuocā. Alij fre-
quentius indiſtincte acceſtant axioma Aristotelis: & hanc conditionem vt omnino neceſſariū in o-
mni agente requiunt, non ſolum quoad tranſuenteſ, ſed etiam quoad immanentes actiones. Quod di-
ſerte declararunt Capreol. in 1. diſt. 3. qu. 3. & Aegid.
quodlib. 3. quæſt. 16. & quodlib. 5. quæſtio. 15. Ferrar.
1. contra Gentes, 23. Vbi tamen excipit efficientiam per naturalem reſtantiam: quod forſaſe (ſi confe-
quenter loqueretur) non eſt neceſſariū. Alij ve-
ro diſtinctiōnibus variis vtuntur vt in progreſſu ex-
plicabimus.

Nonnulla ſuppoſitiones ad quæſtionei reſolu-
tionem.

Primo ergo ſtatuendum eſt non eſſe neceſſariū, VI.
agens diſtingui ſuppoſito a paſſo recipiente. Hoc
neceſſariū a
pateſte dū
biuſtum ſuppoſito
fatiſtū
neceſſariū
agens non
ſatis patet inducione facta: idque expreſſe docet A-
ristotele 7. Physicorum in principio, & 8. Physicor.
capit. 4. Vnde inſert, idem poſte mouere ſe ipſum, ſi
diſtinguiuntur in partem per ſe mouenteſ, & partem
per ſe moram, quomodo ait animalia mouere ſe ipſa
mouuſe locali, & fere eodem modo mouent ſe viuen-
tia mouuſe augmentationis: agit enim directe in ali-
mentum, quod in ſe conuertunt, & ſibi viuunt, & ita au-
gentur. Si etiam non eſt in conueniens, idem moue-
re ſe per accidēs, ſicut mouetur anima, moto cor-
pore.

Secundo ſupponendum eſt in eodem ſuppoſito
agenſe in ſe ipſum variis modis poſſe diſtingui agens
a patiente. Primo ſecundum diuersas partes integrā-
tives: ſecundo iuxta diuersas partes ſubſtantiales & eſ-
tentiaſ.

L I ſentia.

a patiente
dicitur.

sentiales: ut si per formam agat, & per materiam recipiat, qui duo modi habere possunt locum in corporibus, non tamen vniuersae in omnibus agentibus prout nunc loquimur, nam etiam res spirituales a gunt in se. Tertio possunt distinguui, ut saltem alia sit facultas agendi, & alia recipiendi. Quæ distinctione potest esse aut omnimoda & realis, aut saltem ut includens ab inclusu: quorum omnium exempla postea afferemus.

VIII.

Variae actiones, de quibus est quæ

suo.

Tertio distinguere oportet varias actiones, & per singulas discurrere, ut ex omnibus generalem aliquam regulam colligere possimus. Inter actiones ergo primum numerari potest naturalis dimanatio seu resultatio: deinde motus Physici ac materiales, qui ex genero suo actione transeunte perficiuntur, qui, claritatis gratia distinguui possunt in suas species, alterationis, augmentationis & motus localis, omittit generationem substantiam, nam per se notum est, idem non posse generare seipsum. His adiungi potest motus localis spiritualium rerum seiphas mouentium: is enim pars in simili est motus corporum, quia se habet rāquam actio transiens, partim est dissimilis, quia non est motus Physicus, id est extensus ex parte subiecti. Denique præter has omnes est efficiëta per actiones immanentes sensus, aut appetitus, intellæsus, aut voluntatis.

Prima assertio de resultante naturali.

IX.

Dico ergo primo: In resultante naturali, quamvis contingat proximum efficiens non esse distinctum à recipiente, tamen simpliciter ille effectus reducitur in efficiētē causam distinguam à passo. Prior pars patet argumento superius factō de potētiis animæ ab eadem fluentibus, nam licet in anima distinguui possit ratio agendi & recipiendi illas potētias, ut Ferrar. supra aduerterit, tamen cum illa distinctione, rationis tantum sit, nihil ad præsens resert: maxime quoad primam proprietatem qua immediate à sola substantia resultat, nam secunda forte emanat mediante prima, licet proxime in substantia sola recipiatur, ut sentit Diuus Thom. i. p. q. 77. art. 8. Atque idem est de substantia & potentia angelorum: In rebus autem materialibus semper fere poset in re distinguui principium efficiens (saltem ut quo) huius emanationis à ratione recipiendi proprietatē dimanentem: manarentim à forma, non tamen recipitur in illa, cum non sit forma subsistens, sed recipitur in materia, vel in compositione materiæ. Solum potest instari de quantitate, si fortasse manat ab entitate materiæ, & in ea recipitur, quod incertum est.

X.

Posterior pars conclusionis constat ex superiori sectione, diximus enim proprietatem non manare à substantia vel essentia ut à principalī agente, sed ut ab instrumento generantis: ergo ille effectus generanti tribuendus est ut principaliori cause. At vero generante distinguētum est à genito & à potentia eius. Dices, reductionem huius effectus in generantem solum esse tanquam in causam remotam, & per accidentem, quæ dedit formam, à qua facultates aliae manant: hic autem, ut supra dixi, non inquirimus reductionem per accidentem, sed per se, & in causam proximam: alia facile diceremus omne quod sit, ab alio fieri etiam distincto secundum suppositum ab alio (inquam) vel qui proxime agat, vel qui remote dederit virtutem operandi. Respondet non esse hæc reductionem in causam per accidentem, sed in causam principalem per se primo quidē, ex intentione & ordinatione nature, nā virtus illa data est ut operetur tanquam instrumentū alterius, cuius vicem quodammodo gerit. Ut projecta non per accidentem, sed per se dicuntur moueri à proiecte, qui impressit impetū, nō solum quia dedit virtutem agendi, sed quia illam dedit cum hac habitudine, ut esset instrumentum & vice sui operareretur. Deinde, quando essentia non co-

tinet eminenter has facultates, sed tantū instrumentari, probabile est requiri maiorem influxum generantis, seu auctoris nature, quam si illa causa esset propria & principalis, cui omnius esset tribuendus effectus: quia hoc ipso, quod principium proximum nō continet formaliter, neque eminenter effectum, non potest esse propria & ad aquam causæ eius, etiam in ratione causæ proximæ & principalis. Quare si intenta aliqua specie non iuuenitur illa eminentis virtus respectu proprietatum naturaliter consequentiam ipsam, necesse est proprietatem quæ est in genito, fieri à simili proprietate, quæ est in generante, aut manare à forma cum aliqua reductione ad auctorem totius speciei ut principaliter efficientem.

Secunda assertio de motu, & actione Physicis.

Dico secundo: Omnis causa efficientis per motum Physicum & actionem transiēt, distinguens in alio modo à materiali causa recipiente effectum. Hæc conclusio est contentanea menti Aristotelis qui forte nō aliud intendit in cit. loc. nāgide motu Physico rerum corporalium, in solis Physicis motibus inductionem facit semperque in rationibus suis supponit talē motū habere partes, ex parte mobilis. Et quoniam in motu alterationis & augmentationis minor est difficultas, in illis prius explicat breuiter conclusio. Nam inductione facta, nullatenetur alteratio, & præterea quæ ab aliquo agente insipsum per se primo habet, id est, secundum eandem partem contingit quidem, idem per unam partem alteram se ipsum in alia, si sine dissimiliter affecta: tamē secundum eandem nō contingit, ut inductione in omnibus constat. Solum est vulgaris iustitia de reductione aquæ ad pristinam frigiditatem, & id est de qua cuncte simili reductione, in superioribus enostēdū illa actionem nō fieri ab agente extirpō, sed ab intrinseco. Respondeatur tamē illa actionem pertinere ad naturalem resultationem, de qua in prima conclusione locuti sumus: & ideo soler illa actione tribui generanti, ut notarunt Capreol. in 2. d. 6. 1. 3. & Egid. quodlib. 2. question. 16. Henr. quodlib. quæst. 6.

Et hinc facile constat, in motu etiam augmentationis non agere idem in se ipsum per se, nam ille motus non sit nisi prævia alteratio: sed alteratio non sit ab eodem in se ipsum secundum eandem partem: ergo neque augmentatione. Ratio autem præiori huius partis nulla alia esse videtur præter eam quæ Aristot. tetigit, scilicet quia non potest esse idem secundum idem simul in actu & in potentia. Curationi valde obstat obiectio supra facta. Quia procedit hæc ratio ad summum de alteratione vniuersa, id est procedere à qualitate eiusdem rationis, nō vero de alteratio- ne & quiuoca, quæ procedit à qualitate virtutis seu superioris rationis: nam tunc nulla esset contradictione, quod eadem pars haberet qualitatem virtutalem, & careret formalis, & ideo ageret in se. Propter quod Scotus & alii supra citati existimant rationem Aristotelis non esse vniuersalem, quod est reuera dicere non esse efficacem. Præsertim quia, vt infra videbimus, ipse virtutem ratione etiam in motu locali, in quo actio semper est & quiuoca: virtus enim motus semper est alterius rationis à forma, seu termino motus localis.

Alii hac ratione vtuntur: Alteratio materialis, quæ sit à substantia materiali, procedit actiōe for- ma, nam materia non est principium agendi recipi- tur autem in composito ratione materiæ, quæ est principium patiendi, atque ita, etiam contingat secundum eandem partem integralē agere in se ipsum, nihilominus distinguuntur agens à patiē- te quoad principia agendi & patiendi. Sed hæc ratio

plane est contra mentem Aristotelis, qui non agit de principio formalí quo: satis enim erat confitans, materialam & formam habere diuersa munera in rebus corporalibus: sed agit de principio quod, vel integrum, vel saltem partiali, ut recte notauit D. Thom. qu. 22 de veritate, art. 3. constat ex 8. Phyſorum, ca. 4. Alioqui cum agit de motu gratiū & leuium, non oportuiffet recurrere ad generans, sed ad formam efficientem, & ad materialam recipientem motū. Neque in animalibus oportuiffet distinguere partem per se mouentem à parte per se mota, quod de partibus integrantibus aperte intelligit Aristot. ibid. text. 28. Nec denique ascendendo ad motum cœli, oportet separatum motorem eius assignare, sed intrinſicam formam, quæ est principium actuum motus, & materialiam, quæ est receptum.

Manu ab
in his ex-
piatur. luxa mentem ergo Aristotelis dicendum est, idē composite materialē non posse alterare se ipsum per se, seu secundum eandem partem integralē. Ratio autem huius ita reddi potest, quasi declarando seu consummando primā rationē Aristotelis. Quia si substantia habeat in aliqua parte qualitatem formalē, & non virtualem, vel neutram habeat, non potest ad illam eandem qualitatem se mouere, ut optime probat ratio facta. Si vero habeat in illa parte qualitatem virtualem, aut qualitas etiam formalis, est connaturalis eidem parti, vel est violenta, vel neutra. Si est naturalis, semper habebit illā, quia proprietas connaturalis ab intrinſeco semper conuenit. Quod si talis fortassis sit, ut violenter tollit aut minui posse, tunc ablatio impeditamento, reducere se illa res statim cōnaturalem, tamen illud erit per modum resultante naturalis, & actio principaliter reducetur in extrinſecum principium, quod est generans. Si autem illa qualitas sit violenta: impossibilē, ut eadem res per qualitatem virtualem calor, se ipsum formaliter calefaciat calefactione violenta & præternaturali. Exemplum esse potest piper, quod vim habet calefaciendi linguam aut venerem, & tamen non potest calefacere seipsum, quia talis calefactione estib⁹ violenta. Huius autem ratio non facile redditur. Quod enim quidam aiunt natura legē cauenit esse, ne quid sibi interitum aut incommodum parer, non videtur satisfacere, nam idem viuens dum ab intrinſeco corrumpitur, sibi interitum parat: parum autem videtur referre, quod hoc sit secundum diuersas partes, per vnam alterando aliam, vel per eandem secundum diuersas qualitates. Extratione patet, nam illa qualitas virtualis est sufficiens ad efficiendam formalē in subiecto capaci, & naturaliter ac necessario agit: ergo si subiectum, in quo est virtualis qualitas, est capax formalis, & carcerilla, ex necessitate natura efficiet illam in se, neque ob illam natura legem potest continere actionem suam nisi aliunde impediatur, quia non est agens liberum.

Cimbr. 7.
Phyſ. 1. 4.
10. 11. XV. Addit, nonnullos sentire, calidum naturale in viuentibus excitare se ipsum, & consumere naturale humidum, non solum secundum diuersas partes, sed etiam secundum eandem, ut videre licet in Egid. quodlib. 2. quæf. 17. Vbi tamen ait illam consumptionem humidatus fieri per resultantiam naturalem nimis siccitatis ex calore nativo. Sed id cense impossibile, nam cum illa actio sit violenta, non potest resultare naturaliter ab intrinſeco, quia est implicatio in adiecto, quia violentum est, quod est ab extrinſeco, p. a. non conferentem. Vnde censeo id quod supponit Egidius, esse falso & impossibile, nimirum quod eadem pars animalis homogenea, id est secundum se totam eodem modo disposita, modo fibi connaturali, per calorem sibi natuum, sive formalē, sive virtualem, minuat humiditatem sibi connaturalē, scipsum violenter exciendo: quia impossibile est, quod eadem forma in eadem parte materiæ requirat dispositiones, aut formaliter, aut

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

eminenter repugnantes: alias in seipſa & in sua inclinazione inuolueret repugnantiam.

Si ergo aliqua substātia, vel tota, vel in aliqua parte, haber calorem verb⁹ gratia, virtualem in tanta intentione, puta ut quatuor, vel simul necessario habebit tantum calorem formalē sibi connaturalē: vel certe tale habebit temperamentū; talēque dispositionē naturalē, ut resistat & impeditat, ne illa qualitas virtualis sūa formalē actionem in eadem parte exercat: & hac ratione nihil potest se ipsum secundum eandem partem ab intrinſeco alterare violenta alteratione. Quod maxime declaratur in his mīſis, quæ habent virtuales qualitates actiūs primarū, nam illæ supponunt temperamentū accommodatum primarū qualitatum, & aliarū dispositionum quæ ad illas cōsequuntur: ergo fieri nō potest ut in eadem parte dissoluatur tale temperamentū per intrinſecam actionem illius facultatis virtualis. Et hoc confirmat exemplum illud de piper, ita enim est dispositum, & affectum alii quālitatibus, & dispositionibus, ut eius calor virtualis, nō habeat vim calefaciendi ipsum ultra connaturalē gradū caloris, quem requirit, quatenus tale mīſū est. Alij existimant non oportere aliam rationem reddere, nisi quia qualitas non est actiū in subiecto in quo est, etiam in nulla alia conditio desit. Sed hoc mihi non probatur, quia est manifesta petitio principij huius enim causam & rationē inuestigabimus.

Alij vero ratio reddi potest, cur piper non calefaciat se, nimirum quia fortassis nō habet vim totalem seu integrā calefaciendi, nisi aliunde inuenitur. Constat enim experientia applicatum manū non calefacere, sed indigere aliqua excitatione vel alteratione, & aliqua committitione cum intrinſeco calore animalis, & idem dici potest de vino & simili bus. Vnde quanū nulla ex his rebus per se sola se ipsum alterare posse sua qualitate virtuali, ramē post quam incipit ab intrinſeco alterari, & cum ex intrinſeco agente coniungi, nullum est inconueniens, quod consequenter adiuvet ad sui alterationem, aut corruptionem: iam enim integrū alterans satis distinctum est à patiente. Sic igitur alteratio violenta nunquam potest esse eiusdem in se ipsum per qualitatem virtualem.

Alteratio autem indifferens, id est, nec violenta, nec naturalis, esse non potest in eo, qui habeat qualitatem virtualem ad talē alteracionē faciendam, quia illa qualitas naturaliter ac necessario agit quātum potest: ergo vel inuenit in subiecto suo dispositionem naturalem repugnante sūa actioni; & sic eius actio est violenta: vel nullam inuenit repugnante dispositionem, sic dimanatio erit naturalis, quia est ab interna & nativa qualitate, & ex intrinſeco natura necessaria est. Vnde, si quæ datur alteratio vel actio ad qualitatē indifferens, ut est illuminatio in aere, semper ac necessario est ab extrinſeco agente. Et ratio est clara, quia si sit ab intrinſeca forma, vel immediate, vel mediante aliqua qualitate connaturali eidem formæ, iam non erit indifferens, sed connaturalis illa qualitas.

Ex his ergo omnibus ita concluditur ratio. OMNIS qualitas vel est violenta, vel naturalis, vel indifferens. Si sit violenta & indifferens, evidenter est ab extrinſeco agente. Si vero sit naturalis, est à generante, vel si dicatur est ab intrinſeco, est per naturalem dimanationem, de qua non est sermo in hac cōcluſione. Accommodando autem hunc discūſum ad rationem Aristotelis, dicendum est, illud principium; Non potest esse id simul in potentia & in actu, esse verum, etiam de actu virtuāli, adhibita dupli cōſtrictione. Vna est, ut sit sermo de actu qui est principium motus Phyſici & mēre naturalis, ut excludatur virtus actiones immateriales, & vitales, de quibus nūc se nō posse, non est sermo. Alia est, ut intelligatur de re existente in suo naturali statu, nam in præternaturali statu verum.

XVI.
Ratio ob
quam vir-
tuāli qua-
litatis sum
subiectum
nō aliteret.

Ad idem
probandum
aliam ratio.

XVII.

XVIII.
Alteratio
indifferens
semper est
ab extrin-
ſeco.

Idem in po-
tentia & in
actu virtuāli
adhibita
cōſtrictione.

concepit quidem esse in actu virtuali, & potentia, formalis, ut est in aqua calida, quae virtute est frigida, tamen actio illius virtutis solum est naturalis resul- tanta, & tribuit extrinseco agenti, ut dictum est. Vnde si qui velit, non, vocare hanc continentiam virtualem, sed instrumentalem, priori moderatiofa- tis erit.

XX. Ex his facile est conclusionem probare in motu locali, applicando discursum factum & inductionem, quae ex Aristotele citatis locis in hunc modum fieri potest: Aut corpus mouetur naturaliter, aut violenter, aut motu indifferente. Secundo & tertio modo semper modus prouenit a causa extrinseca: sub his enim duobus membris comprehendimus omnes motus, quos Aristoteles præter naturam appellavit, siue sint contra naturam, quos violentos vocamus, siue sint omnino extra debitum, seu extra principium intrinsecum propriæ naturæ, ut est motus circularis ignis in propria sphæra, & si quis est aliis similiis. Motus autem naturalis aut est animalium si mouentur, aut rerum inanimatarum in propria loca tendentium. In utrisque autem distinguitur efficientia a patiente, nam corpora inanimata a generante mouentur ad sua loca naturalia, in animalibus vero distinguitur pars per se mouens a parte per se mota, & ita non se mouet totum nisi quasi per accidens.

Difficultas de motu grauium, & leuium.

XXI.

Circa quam inductionem tres principia difficultates occurunt. Prima est illa vulgaris de motu grauium & leuium; sed quia illa puræ Physica est, & licet magna contentione tractetur inter diuersissimode opinates, vix potest esse in ea diffensio nisi in modo loquendi: ideo, omisissis multis argumentis, annotabo breuerum punctum difficultatis, & quomodo in ea sentiendum & loquendum censem. Multi ergo absoluere dicunt grauiam & leuiam a se ipsis moueri in sua loca. Scimus in 2. distinctione 2. questione 10. Gregorius distincte 6. quest. 1. artic. 3. Mairon. dist. 14. quest. 6. Abulensis Math. 22. quest. 22.4. Buridan. Landinus Niphus. Saxon. 8. Physic. Alii existimant hæc corpora mere passiuæ se habere ad hos motus; moueri autem vel à celo, vel attracta à suis locis naturalibus, vel à medio, seu à loco contrario expellente. Hæc & alia referunt Richardus in 2. distincte 14. artic. 2. qu. 4. Zimara 2. de anima, text. 54. Gregorius supra; quæ ut improbabilia, omittit. Communis ergo sententia est moueri principaliter a generante. Sumitur ex Aristotele citatis locis, præsertim 8. Physic. cap. 29. & 4. de Cœlo, capite tertio, & idem sentit Commentator his locis, quamvis interdum varius esse videatur. Idem tenet Diuus Thomas eisdem locis, & prima parte, questione 18, articulo primo, & 1. Contra Gentes, capit. 97. Caietanus, & Ferrariensis his locis, & Capreolus in 2. distinctione 6. articul. 3. Egidius, quodlib. 5. questione 16. Albertus 8. Physic. tractatu 2. capitulo 4. Et frequentius expositorum 8. Physicorum. Et hæc sententia recte explicata vera est multi tamen etiam Thomistæ in ea explicanda valde erant.

XXII. *Varij modi explicandi communæ & variæ opinionem. Soto 2. Phys. q. 1. lib. 8. qu. 1. Iassel q. 9.*

Quidam enim ita existimant hanc motionem esse a generante, ut in ipso mobili nulla sit intrinseca virtus actiua motus, sed solum naturalis potentia passiva, ratione cuius illis debetur talis motus. Contra quam sententiam sunt euidentes rationes Scotti, & aliorum, quia est euidentis, generans non posse immediate imprimere hunc motum per formam aut qualitatem quas in se habet, absque qualitate indita ipsi mobili, a quo effectu manet illus motus, quia contingit non esse generans, vel ita esse distans, ut non possit immediate mouere. Alii vero distinctione vertuntur: nam quando graue (inquiunt) immediatè postquam genitum est, incipit moueri deorsum, tunc immediatè mouetur a generante, ipso passiuè tantum

se habente, quia tunc potuit generans per se imprimere motum. At vero, quando graue mouetur aliquo tempore transacto post generationem, tunc aut non moueri a generante, sed a se actiue. Ita Socratis 9. Metaphysicæ, questione 8. & tribuit Commentatori, & idem sequuntur Caietanus Thienensis 8. Physicorum, & Paulus Venetus in summa de Cœlo cap. viiiimo quarto. Sed apud me est distinctio improbabilis, tum quia hic motus semper est eiusdem rationis, & ab eodem principio naturalis fit; tum etiam quia, etiæ graue incipiat moueri immediate post instans sua generationis, nondum mouetur intrinseca a generante, quia nondum est motus, immediate autem post illud instans, & fieri potest ut generans iam non sit, vel saltem paulo post, adhuc durat motu, & quamvis sit, tamen immediate post instans generationis distat a re genito: suppono enim generans in suo loco manere: ergo non potest per se immediate efficiere motum in genito. Ergo solum dicitur mouere, quia in instante generationis impedit illi impetum, quo immediatè post mouetur: illi autem impetus non est nisi grauitas: quidquid enim aliud fingatur, vanum est. Quia generans per se non imprimet: nisi quod per se consequitur generationem, generationem autem rei grauius per se non consequitur nisi grauitas, quantum ad præsens attinet. Ergo grauitate intrinseca ipsius grauius, sicut illo motus, eodem modo, quo sit post quodlibet tempus. Eisque id maximè consentaneum rationi, cum grauitas est per se eadem, & eandem habeat virtutem, & distantiam temporis.

Dicendum est ergo, quotiescumque res inanima- *ta* redit in suum locum naturalem, intrinsecam grauiatem, vel levitatem esse principium efficientis proximum, non vero principale, illius motus. Hoc sed est euidentis experientia, & rationibus factis contra priores modos explicandi communem sententiam. Item, quia cum illi motus per se a necessario coeniantis corporibus, necesse est assignare aliquid principium actiuum illius motus, per se etiam a necessario illis conuenientis; nullum autem est aliud praeter intrinsecam formam & grauitatem, nam generans, ut dicemus, contingit omnino non esse, vel valde distare, & reliqua omnes causæ vel nullæ sunt, vel saltem sunt mere contingentes. Et hæc est sine dubio sententia Aristotelis, nam li. 8. Physic. cap. 4. text. 32. cum distincte duplum potentiam, remotam, scilicet, & proximam, subdit; *Frigidum* potestate calidum est, cum autem mutatum est, ignis est comburit vero, nisi quicquam prohibeat & obstat: & addit: Non, cum se res habet in graui & leui, namque ex graui leue, ut ex aqua aer, hoc enim potestate erat primum, & primam est leue: protinusque agit, nisi aliquid impedit. Et in proposita: Sed si id quod impedit, motum fuerit, agit. Et quarto libro de Cœlo, capite primo textu secundo, ait, graui & leui habere in se sententia seu incitatione motus: & clarus capite tertio, textu 25. comparat graue & leue ad corpus sanabile, dicens, sicut hæc ad sanitatem, ita illa ad sua loca proficiunt. Subdit vero discriminem, dicens: Excepitur tamen hoc: *hæc enim, graue (inquit) ac leue, in seipso mutationis principium habere* videtur, illa vero non in se ipsis, sed foris, ut sanabile & accrescibile: vbi necesse est loqui de principio actiuum passuum enim etiam est in subiecto sanabile. Vnde de illo, & de accrescibili subdit: *Quamquam & hæc interdum ex se ipsis mutantur, & parvo facto in exteriori motu, alterum in sanitatem, alterum in incrementum* accedunt. Item 4. Phys. cap. 9. tex. 85. ait: *Densum & raram* quatenus grauitate & levitate prædicta sunt, *latiorem* efficiunt: *Quatenus vero sunt durum, & molle, non debet habere principium mouendi, sed vel resistendi, vel patienti alteracionem.*

Neque obstat, quod idem Aristotel. 1. de Generat. capite secundo, tex. 8. dicit grauitatem & leui.

tamen non esse principia agendi, nam ibidem etiam ait neque esse principia patiendi: loquitur enim de principio agendi vel transmutandi aliud, vel patientis vel ab alio, actione vel passione, quæ ad generatorem vel corruptionem tendat, de qua ibi loquebatur. Itē dicere possumus loqui de proprio principio & principali, cui simpliciter tribuatur actio, & consequenter de propria efficientia, & actione. Hæc enim, quæ gravitati, aut levitati conuenient, potius est resultantia quædam naturalis, eo modo quo est efficientia, non est dubium quin gravitas sit principium eius. Quædam est sententia Divi Thomæ in 1. 2. questione 36. articulo secundo, & in tertio contra Gentes, cap. 23. ratione quarta, & aliis locis quæ narrat Capreolus suprà, & Bergomensis in Concordant. dub. 690. & 691. Qui etiam illa loca conciliant cum aliis, in quibus Diuus Thomas negare videtur, hæc corpora habere in se principium actuum motus, scilicet, quod ibi intelligat de principio principali, hic de principio quo.

Sed quæres, an hoc principium internum sit sola gravitas, an etiam substantialis forma; variè enim loquuntur authores. Respondeatur si loquamur de principio per se proxime & actu influente, illud esse solam gravitatem, quia in illa est sufficiens vis ad efficiendum illum motum, & terminum eius non minus quam sūt in calore ad calefaciendum. Quod declaratur ex mysterio Eucharistia, nam & qualem gravitatem habent species panis, & & quali motu mouebuntur deorum fine forma, ac si adesse ibi substantia panis. Si vero sit sermo de principio intrinseco re motu, & forma substantialis est principiū, quia ab illam anat atq; resultat naturaliter gravitas, sicut aliq; proprietates naturales.

Nihilominus tamen addendum est ultimo, hunc motum naturalem principalius esse tribuendum generanti, qui formam, & mediante illa, gravitatem induit, à qua motus resultat: sicut projiciunt & impingunt impetum tribuitur motus qui ab illo manat. Quia ut impetus impresus, licet sit vera virtus motuæ, & in se habeat sufficiētē vim ad illū motum, nihilominus non mouet, nisi ut instrumentum projiciens, & vice eius, ita gravitas non mouet nisi ut instrumentum generans, & vice eius. Hæc est mens Diu Thomæ, & aliorum authorum, quos citauit in ultima sententia, & Aristotelis in citatis locis, quin hoc sensu s̄p̄ alibi dicit, inanimata non habere in se principium unde est motus, & hoc discrimen semper assignat inter ea & animalia, ut videtur 2. de Cœlo, capite secundo, textu 9. & 1. de Anim. capit. 2. textu 19. & lib. 2. cap. 2. textu 13. Et hoc discrimen viuentium à non viuentibus communi omnium consensu receptum est, vt notat Diuus Thomas 1. contra Gentes cap. 97. Ratio autem huius attributionis est, quia perfectio horum inanimatorum non consistit in motu ad sua loca, sed in esse, seu permanere in suis locis: qui status seu perfectio, per se loquendo conuenire potest his rebus in eodem momento, quo esse incipiunt ex vi sua generationis: & ideo sic ut alii proprietates & naturales dispositiones, quæ per se conuenient rei genitæ ex vi generationis, à generante dari cœsunt, ita etiam & naturalis locus. Atque hunc vterius sit, vt quacunque ratione naturalis locus vel impeditur, vel auferatur, via seu regressus ad illum, eidem generanti semper tribuatur, quia semper eodem principio & eadem denominatione naturali sit, & quia eiusdem est terminus, & viam, seu motum, ad illum conferre Atque hoc modo explicantur hanc rem Diuus Thomas 3. contra Gentes, capit. 23. dicens; Forma est principium motus localis, in quantum alii corpori secundum suam formam debetur alii locis, in quem mouetur ex vi sua forma tendentis in locum illum, quem quia dat generans, dicitur esse motor. Sic etiam supra dicebamus reductionem aquæ tri-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

bui generanti, quia naturalis ac perfecta frigiditas, per se loquendo, debita est aquæ ex vi sua generationis, & formæ. Solum est differentia, quod motus ille reductionis aquæ ad frigiditatem est immediatè à forma substantiali, hic autem reductio ad naturalem locum est, media virtute motuæ. Huius autem ratio non est, nisi quia frigiditas est prima passio, esse autem in tali loco, non est prima seu immediata passio, sed mediata conueniens ratione alterius puta gravitatis aut levitatis: hō autem nil impedit, quo minus vtræ sit dimanatio naturalis ex vi generationis.

Et ex hac ratione colligitur discrimen, ob quod actiones inanimatorum in exteram materiam nō tribuuntur generanti, vt dum ignis calefacit, &c. licet consequantur naturaliter formam, & facultatē datum a generatione. Item, cur motus augmentationis, per quem genitum ad perfectam quantitatem tendit, non generanti, sed ipi genito tribuatur. Ratio enim est, quia hæc non sunt proprietates naturales aut perfectiones debitæ rei genitæ in instanti quo generatur, ex vi sua generationis: Dices, cum aqua calida calefacit, non solus ignis dicitur calefacere, sed etiam ipsa aqua, & lapis, si descendendo impellat aliquid aliud: vere dicitur illud mouere: ergo vere etiam dicitur efficere suum motum, atque adeo mouere se tanquam suppositum in se sustentans principium, primum illius actionis. Hæc enim sola ratione aquæ calidae actio calefaciendi tribuitur. Respondeatur in aliquo sensu non esse inconveniens admittere illam locutionem, vt notat Ferrarien. primo cont. Gentes, capite 97. & significavit Capreolus suprà, scilicet quatenus denominat quā materialiter suppositum habens in se proximum principiū talis motus. Quia tamē illud principiū gerit vicem alterius, cuius est instrumentum, ideo, simpliciter & absolute loquendo, in illud refunditur actio, sicut clare constat in exemplo de projectis.

Dices tandem: Quamvis hæc congruentia data satis declarat modum illum loquendi philosophiū est, & habere in re aliquod fundamētū: quid tamen referat ad efficientiam realem, & conditiones ad illam necessarias declarandas? Nam ex dictis satis concluditur potentiam vere actiū, vt in aliquod subiectum efficiat, non necessario & ebere esse in subiecto distincto, neque in distincta parte illius subiecti. Respondeatur, merito ac sapienter hoc fuisse à Philosophis consideratum ac declaratum, vt significarent, res vita carentes non accepisse à natura virtutem ad perficiendum se, per se loquendo sed harū rerum naturam solum postulare, vt in sua naturali perfectione generentur. Et hinc constituerunt differentiam inter viuentia, & non viuentia: quam etiam Plato in Phædro, & dialogo decimo, de legibus affectus est, quod viuentia talia instituta sunt à natura, vt possent se ipsa perficere, seu actuare (de creatis proprie loquimur) non viuentia autem per se nō habent nisi quietem in ea perfectione, quam à generante recipiunt, nisi aliunde impediuntur. Quia tamen optime instituta sunt, eam imperfectionem accipiunt cum debita connexione sua essentia, & proprietatum inter se, quæ tota authori talium rerum, seu generanti merito tribuitur. Et ideo quotiescumque huiusmodi res ex accidente impediuntur statu naturali, & postea, ablati impedimento, ad illum redeunt, talis redditus non censeretur esse per propriam actionem, sed per naturalem resultantiam, & ideo nō tam ipsis, quam generanti tribuitur.

Difficultas de in animalibus se loco mouentibus

Sic etiam supra dicebamus reductionem aquæ tri-

XXVII.
Qua inani-
morum
actiones tri-
buanur
generanti
qua non.

XXVIII.
Obiedien-
tia sit.

XXIX.

um; nam in eis non videtur distingui agens à patiente. Quam difficultatem Aristoteles dissoluit, dicens, animal non se mouere per seprimo, id est, ita ut vnaquæ pars se ipsam moueat, sed per vnam partem scilicet, integralē & organicā, mouere aliam, ut experientia ipsa videtur ostendit: & ita distingui ibi agens à patiente, saltem secundum partes. Sed vrgetur difficultas, nam hic processus inter partem mouentem, & motam, non procedit in infinitum: non est enim inter partes proportionales, sed aequales, seu alicuius certæ magnitudinis, neque ille processus in causis per se ordinatis locum habet: si tamen est ergo in aliqua prima parte mouente: illa autem non potest mouere nisi mota, id enim de omnibus motoribus corporeis docet ipse Aristoteles septimo Phisicorum, capitulo primo, textu tertio, & maxime verum habet in corpore mouente aliud quasi impellendo, quomodo pars vna animalis videtur aliam mouere. Sumo ergo primam partem mouentem in animali, & inquirio, à qua illa mouatur: non ab alia, cum illa sit primus mouens in illo ordine: ergo à se. Neque enim est aliud principium, in quod reducatur, nam ille motus tribui non potest generanti, cum vitalis sit, & non sit per naturalem dimanationem, sed ex appetitu animalis. Nec satis facit, qui respondeat, motum illius partis esse ab anima ut informatae partem illam recipi autem in eadem parte ratione materiae, quia, ut supra obiiciebam, hoc modo diei posset quodlibet corpus mouere se ipsum ratione formæ, & moueri ratione materiae.

XXX.

Eadem difficultas est de motu cordis, qui perpetuus est, dum animalis vita durat, estque inter duos terminos, & ex pulsu tractu quo componitur. Vnde licet eo modo semper duret, non tamen est perfecte continuus, nam inter dilatationem, & contradictionem aliqua quies necessario intercedit. Huius ergo motus nulla est alia causa efficientis, prater eum ipsum quod cum homogeneum sit, non potest distingui in partem per se mouentem, & per se motam, sed totū per se primo se mouet. Nec potest motus ille attribui generanti propter eadē rationes nuper tactas, scilicet, quia est motus vitalis, & in eo consistit perfectio viventis, alias motus augmentationis deberet etiam tribui generanti.

XXXI.

Quia sit per
sentia loco
motus ani-
mali.

Toletus
lib. 2. de
Anim. c. 4.
quæst. 9.

Ad priorem difficultatem, si verum esset, ut non nulli existimant, virtutem actiua motus animalis non esse aliam ab appetitu, qui immediate actus suo excitat nervū, qui est prima pars, quæ mouet alias, sic facilis esset responsio: nam appetitus, si est sentitius, est in corde, si rationalis, in anima ipsa: & per actum suum formaliter immanentem, & virtualiter transeuntem, mouet primam partem animalis: & ita distinguitur ibi agens à patiente, quia vel appetitus est in distincta parte animalis: vel certe se habet ut motor quidam separatus. Veritatem hæc responsio supponit falsam sententiam; nam reuera virtus motu animalis prout actiua est, distincta est ab appetitu, ut probatur latius in scientia de Anima. Sunt verè, qui existimant hanc potentiam motuam vel esse animam ipsam secundum substantiam suam, vel certe esse in sola illa: qui consequenter aiunt solam animam ut informatam nervum, mouere illum per se ipsam, seu per potentiam, quæ est in ipsa, & per nervum ut per instrumentum mouere proximam partem, &c. Et ad obiectionem superius factam responderi poterit, iuxta hanc sententiam, concedendo in illa prima parte motus animalis, seu in neruo, nō distinguiri partem integrantem per se mouentem, & per se motam, sed solum partem essentialē. Neque id esse inconveniens, quia ibi anima, eo quod in se habeat totam mouēdū virtutem, se gerit ac si esset mouens quod, & separatum. Et ita hoc non repugnat intentioni Aristotelis. Imo dici possit satis esse, quod nullum mobile corporeum integrum, & totale se i-

psum per se primo moueat, quamvis secundum aliquam partem inchoantem motum illam moueat sine alio instrumento, sed solum ratione sua formaz, sicut infra dicimus de motu cordis. Quo sensu possit probabiliter defendi hæc responsio, etiam potest motuua quæ est in neruo, non sit in sola anima sed in ipsa parte ut composita ex corpore & anima, quod videtur probabilius, præfertim in brutis animalibus.

Vtterius vero addere possumus, primum instrumentum motus animalis esse musculos, qui ex nervis & quibusdam ligamentis, & carne compacti sunt, ut Galenus latius explicat 12. de vnu partium, cap. 3. Hoc autem instrumentum non ita mouetur, se quin alia concurrent ad eum motum, ratione quorum dici possit ab alio moueri. Nam in primis non potest ipsum inchoare motum, quin alia pars animalis immota maneat, cui ipsum innaturat: in omni enim animali motu experientia ipsa constat, non posse fieri motum vnius partis, nisi quiescente alia: illa ergo pars quiescens etiam pertinet ad instrumentum motus, & dicitur mouens per se immotum; & ita ratione illius distinguitur mouens à prima parte animalis mota simul & mouente: quod notauit Albertus lib. 3. de anim. tract. 4. cap. 8. Addere item possimus ex Diuō Thoma, Commentatore, & aliis 3. de Anim. capit. 10. etiam eorū aliquo modo fundamentum huius motus, tum quia nervū ab ipso sunt, tum maxime, quia concurret modis spiritibus animalibus, ad mouendum musculum, nam constat etiam experientia hanc virtutem motuam sine spiritibus exerceri non posse: quos spiritus cor aut cerebrum (iuxta varia Philosophorum sententias) mittit ad partem, qua inchoandus est motus: ergo verisimile est illos spiritus deferire etiam aliquo modo ut instrumenta motus: ipsi autem spiritus mouentur impulsu seu agitati ex efficacia alicuius virtutis existentis in corde, vel cerebro, quæ ipsa immota manens impellit spiritus, intercedente appetitu. Sicut virtus expulsiva excrementorum naturaliter expellit immota manens. Nec necesse est, ut omne corpus mouetatu motu, sed satis est, quod alia sit mobile, vel certe, quod mouetur per accidens ad motum totius sed de illo axiomate infra dicetur.

Ad posteriorem partem difficultatis, quia motus cordis cum naturalis sit, ex conseruari componi videtur (nam consistit in continuo accessu, & recessu inter eosdem terminos, non in modum circulatio- nis, sed per dilatationem, & constrictiōnem) ideo Philosophus omnibus admirabilis ille motus visus est. Vnde quidam dixerunt non esse à natura particula- ri & intrinseca, sed ab vniuersali natura, & extrinseco motore. Quam sententiam ridiculam appellat D. Thomas opusculo 15. Et merito, quia finis illius motus non est aliquid pertinens ad vniuersalem natu- ram, sed ad particularem ipsius animalis, nimirum refrigeratio, & moderatio caloris vitalis ipsius cor- dis, medio aere per respirationem attracto: & ideo est absolutè necessarius ad vitam conseruacionem: nō est ergo ex natura vniuersali, sed ex particulari ipsius animalis: ergo oportet ut in ipsa natura animalis sit proprium principium illius motus, quia ea quæ sunt ab intrinseco necessaria, & perpetua, in ipsam na- tura debent habere internū principium.

Ait igitur Diuus Thomas in citato opusculo, illius motus effectiue prouenire ab ipsa anima, quatenus est naturalis forma corporis. Quia vero statim occurrerat obiectio supra tacta, quod hoc non satis est, ut distinguatur in partem mouentem & motam ad sensum Aristotelis: ex quo sequitur, totum cor se per se primo mouere; addit Diuus Thomas, motum illum tribuendum esse generanti: quia ad modum priæ passionis ex ipsa forma naturaliter resultat, quæ sententiam Capreolus & Ferrariensis supra sequuntur. Quod sane difficultatem non paruam habet pri-

mo in explicando, quo modo ab una, & eadem facultate naturaliter agente possit tam varius motus resultare, quia virtus naturaliter agens est determinata ad unum; dilatatio autem & contractio, seu accessus, & recessus ab eodem termino, sunt contrarii motus. Neque enim est simile de motibus animalium, quicquam naturales dici possunt, quatenus quadam naturae necessitate sunt: illi enim proficiscuntur ab appetitu, qui cognitionem sequitur, & variari potest iuxta varias apprehensiones, quæ etiam variatur iuxta varias applicationes obiectorum: motus autem cordis non procedit ab appetitu, sed ex mera proprietate naturali. Neque etiam videtur simile: quod Diuus Thomas adducit de motu circulari cœli, in quo includitur accessus & recessus secundum diuerias partes ad aliquem partiale terminum; tū quia in motu circulari illud reperitur sine villa contrarietate motuum, & cum vera continuitate partium motus: hic autem videtur esse vera contrarietas inter partes huius motus, vnde vera quies inter eas intercedit. Tum etiam, quia ille motus circularis non est ab interno principio actiuo, sed ad intrinseco motore. Hæc vero difficultas & quæ procedit, siue dicimus illum motum fieri à generante per resultatiām naturalē, siue ab ipso animali per propriam actionem, nam semper fit à facultate naturaliter agente. Epideo nihil aliud dicendum occurrit, nisi sensuā animā, eo quod nobilior forma sit, habere posse facultates naturales quæ in modo operandi superent inferiores formas: huiusmodi autem est hæc facultas motuā, quæ est in corde: & ideo non omnino determinatur ad unum, nisi intra suam quasi sphæram, id est, intra illos terminos, ad quos per dilatationem accedit, recedit autem per contradictionem. Ex quibus partibus componitur integer modus qui physicus vnuus est, quamvis non sit mathematicè continuus.

XXXV. Hoc tamen supposito, difficile est motum illum tribuere generanti. Primo, quia est actus vitalis: autem autem vīz est à principio intrinseco, vnde non debet reduci in extrinsecum. Fortasse non desit, qui negat motum illum esse vitalem, quia non fit per appetitum, & cognitionem. Hoc tamen improbatum est, & contra omnes Philosophos: licet enim dubitem, an ille motus sit ab anima vt vegetatiā, vīsentītia, vt latè Zimara Theorem. I. tamen omnes cōnseruit esse ab anima vt anima est, cura sit quasi fundāmentum vīz. Quinto, absurdum videtur, mēam respirationē tribuere generatiū, & dicere, quod ego non respiro; at respirationē etiam est actio naturalis, quæ fit sine interventu appetitus, imo ex ipso motu cordis, & pulmonis fit. Tertio, vix potest redi ratio, cur etiam nutritio non tribuatur generanti, nam etiam est merē naturalis, & incipit extrinsecum tantum ab instanti generationis, & perpetuo durat ex se, & vt nutritio est (secus vt augmentatio) non tendit in aliquam perfectionem debitam ex vi generationis, sed ad conservandam vitam, reparando quod perditur. Sic ergo motus ille cordis incipit extrinsecum ab instanti generationis, & semper durat de se, & non tendit ad aliquem locum debitum animali, seu cordi ex vi generationis, sed fit ab ipso viuente ad conservationē vīz, cui motus ille deseruit, scilicet vt causa per accidens, vel ad remouendum & expellendum aliqui corruptiā, vel ad attrahendum aliquid refrigerans. Et ideo non existimo inconveniens hunc modum attribuere ipso animali, & afferre, secundum eandem partem integralē mouere & moueri: satisq; esse, quod rationes agendi & recipiendi sint diuersæ: Aristoteles enim solum de motu corporis animalis dixit, fieri per motionem unius partis in aliā. Iuxta quam responsonem conseruent fatendum est, non oportere agens & patiens vt quod distingui in hoc motu physico, eo quod vitalis, & tantum partialis sit: quod nullum est inconven-

nens, vt magis ex tercia assertione patebit in inferius: & videtur esse satis consentaneum menti Aristotelis lib. de communi animalium motu, in fine.

Difficultas de motore cœli.

XXXVI.

Tertia difficultas est, quia Aristoteles solum facit inductionem in sublunaribus corporibus: omittit autem cœlestia, vel potius ex illis ad hæc argumentum facit: non videtur autem efficax, saltem ad inferēdum cœlum moueri ab alio motore vt quod, sed ad summum ab alio vt quo, id est, à propria forma. Quid enim, si quis dicat formam cœli esse quodam speciale genū animæ, ad quam talis motus naturali necessitate consequitur, non per unam partem integrantem in aliam, sed in qualibet parte per se ipsam, mediante sola forma, & facultate naturali, sicut paulo antea dicebamus de motu cordis? Respondet, verum esse, Aristotelem non assumpisse in sua inductione corpora cœlestia, sed ex inferioribus, quæ nobis sunt nota, argumentari ad superiora, quæ minus nota sunt. Erit autem efficacissimum argumentum, si supponamus motum illum non esse ita naturalē illis corporibus secundum proprias & particulas naturas, sicut est motus cordis, aut gravium & leuium: quia ille motus neque ordinatur ad conseruationem vel perfectionem aliquam illorum corporum, neque ad aliquem locum naturaliter eis debitur. Quo discurſu vtritur Diuus Thomas 3. contra Gēntes, capite 23. ratio. 4. vt probet, motum cœli non esse ab intrinseca forma. Tunc enim motus à forma naturaliter manat, cum locus comparatus per talē motum debetur mobili, ratione suæ formæ, vt pater in omnibus corporibus naturalibus, locus autem quem cœlum acquirit per motum circularē, non est ei debitus ratione formæ, quia nihil ad perfectionem vel inclinationem formæ eius refert habere potius hoc vbi, quam aliud, scilicet in ordine ad diuersas partes suas: verbi gratia, habere Solem in hoc hemisphærio potius, quam in alio. Accedit dici non posse, cœli formam ob solum motum localem esse animam, vt in superioribus tactum est, & inferius etiam dicetur, tractando de Intelligentiis creatiis. Vnde, etiam si quis contendat illum motum ita esse naturalem cœlo, sicut sunt alij motus corporum naturalium, nihilominus debet illum motum reducere in authorem cœli, tanquam in eū qui impetum impressit ad illum motum; sicut gravis & leui dicuntur moueri à generante. Quod si quis negaret, cœlum habere authorem, sed ex se esse, & habere inclinationem & facultatem naturalem ad illum motum, talis error confutandus esset alius Metaphysicæ principiis, nam ex solo motu physico id fieri non potest, vt infra latius dicemus: quamquam per se incredibile sit, rem quæ indiget motu, vel ad suam perfectionem, & etiam ad suam actionem, habere ex se esse absque alterius communicatione, seu productione.

Ex his ergo satis videtur inductione constare, o- XXXVII. mnem motum localem corporalem ac physici re- Ex difficulti- quirere motorem seu efficientem causam distinctā causam pra- à moto. Ratio autem huius necessitatis primo redi- missis condi- cōt potest in illo principio Aristotelis, quod nihil pos- cōtus elici- tis simul esse in potentia, & in actu. Quod tamen limi- tur, & ratione proba- tandum est, & accommodandu- em modo quo di- ximus de motu alterationis. Quamquam re vera adhuc minorem vim habere posuit in motu locali eo quod localis motus, aut terminus eius: per se lo- quendo, non sit principium, seu virtus, aut actus à quo procedit similius motus, sed facultas aliqua motu superioris rationis ab ipso motu. Effet autem efficax illud principium in corporibus, si verum esset aliud axioma satis receptum, & Aristotelis tributum, quod corpus non mouet localiter, nisi motum

*Vide Zima ram Theo-
rem 94.* etiam localiter: nam siue ille motus requiratur, ut ratio mouendi, siue ut conditio, iam supponitur, corpus debere esse actu motum, ut mouere possit. Et inde optimè inferitur non posse esse mobile à se, quia non potest simul esse in actu & in potentia. Verumtamen illud axioma non est receptum ab omnibus, & videtur nonnullas instantias pati: nam magnes immotus manens attrahit ferrum, &c. Sed dicendum est duplicitate posse unum corpus mouere aliud. Primo, per se & immediatè, nihil aliud imprimendo præter motum: & tunc re vera nunquam mouet nisi motum localiter. Secundo contingit moueri localiter, prævia alteratione, & hoc modo magnes attrahit ferrum: & tunc quidem contingit unum corpus manens immotum, mouere aliud. Tunc vero saltem ob eam rationem, quod ille motus sit media alteratione, necessarium erit motorem à mobili distinguere: & ita ratio facta erit efficax in motu locali, vel immediatè ratione sui (ut sic dicam) vel mediatae, ratione alterationis, si mediante illa sit.

xxxviii. Aliam vero rationem adduxit Aristoteles 7. Physicianum, textu 2. vt probet, corpus non posse à se per se primo localiter moueri: quia in summa haec est. *Alius Aristo telus ratio examina-
tur.* Omne quod mouetur, est divisibile in partes: ergo non potest per se primo mouere. Probatur consequentia, quia quod mouer se per se primo, non quiescit, ex eo quod aliud quiescat, aut mouere definit, nam cum se moueat, non penderet ab alio in suo motu. At vero, cum mobile habet partes, quiescente parte eius, vel quiescit totum, & sic non mouebatur per se primo, sed ab ea parte, quia quiescente, moueri definit: vel adhuc mouetur: & si etiam sequitur non se mouere per se primo, sed ab ea parte à qua moueri dicitur, quiescente alia. De qua ratione multa scripta sunt ab expostoribus, multiq; illam existimant esse demonstrationem, ut Alexander, Simplicius, Auerroes, Diuus Thomas: qui differunt. Nam Auerroes putat esse demonstrationem à posteriori tantum: Diuus Thomas autem vult esse à priori, significans diuisibilitatem mobilis esse causam ob quia non possit moueri per se primo. Aliis autem videtur sophistica ratio & inefficax.

xxxix. Et sane videtur esse æquiuocatio in termino illo per se primo. Duobus enim modis intelligi potest aliquid moueri per se primo. Vnus est, quod motus totius mobilis ita conueniat toti, ut à nullo alio penderet, etiam à partibus. Et hoc sensu recte probat ratio non posse corpus mouer se per se primo. Sed hoc nihil referat ad concludendum, necessariam esse distinctionem inter motorem, & mobile: quia illa dependet totius à partibus potest esse tantum materialis, & non effectiva, nisi forte respectiva, id est, in quantum unaquaque pars mouet se ipsam, ut statim declarabitur. Alio ergo modo dici potest aliquid mouere se per se primo, quia secundum omnem suam partem mouet, & mouetur, ita ut nulla pars moueat aliam, neque totum ut sic, sed unaquaque moueat se ipsam, & ita partialiter concurrat ad motum totius qui ex motibus & motionibus omnium partium consurgat. Et quidem, si aliquid se moueat hoc modo, propriissimum dicitur ita se mouere per se primo, ut in eo non distinguatur mouens à mobili. Quod autem non possit aliquid corpus ita se mouere, non potest efficaciter concludi prædicta ratione, etiam si vtrumque illius membrum concedatur. Primo enim fieri potest, ut quiescente parte, totum omnino quiescat secundum omnem suam partem: non quia totum à sola una parte moueretur, sed quia dum una pars definit se mouere & quiescere, restat alteri, & impedit illum ne se moueat: quod non solum in diuersis partibus, sed etiam in diuersis mobilibus videtur licet: nam si duo lapides deorsum moueantur, unus post alium, si prior detineatur, impedit etiam aliū, ne descendat, non quia illum ante moueret sed quia resistit motioni, quia ipse se mouebat. Deinde fieri

potest, ut quiescente parte, non quiescat totum secundum omnem suam partem, sed tantum secundum illam, quæ quiescere dicitur, secundum alias vero adhuc moueat, ut cum, quiescente radice arboris, reliqua partes agitantur. Et ex hoc etiam non sequitur, quod totum prius moueretur à sola illa parte, quæ adhuc se mouet, sed solum sequitur, illam concurrit ad integrum motum totius simul cum aliis partibus.

Vnde illud axioma: *Quod mouet se per se primo, non quiescit ad quietem alterius*: duplice distinctione limitandum est. Per se enim verum est, non quiescere unum mobile quiescente alio à quo non mouebatur: per accidens autem, & quia ponitur impedimentum, fieri potest ut quiescat. Rursus, si illud aliud quod *qui-
escit, non sic omnino extrinsecum, sed pars mouen-
tis & mobilis, recte fieri potest, ut quiescente illo, definat moueri totum per se primo, id est, non secundum omnem suam partem, non quia totum non se moueret per se primo, sed quia mouebatur particu-
liter ab illa parte: hæc enim duo inter se non pugnat, ut per se manifestum est. Quod ergo totum ut tota partibus penderat, non obstat, quo minus motus totius per se primo proveniat ab eodem toto. Et declaratur aperte, nam alias eodem modo probaretur non posse corpus per se primo moueri ab alio, quod est aperte falsum: nam cœlum per se primo mouetur ab Intelligētia, & terra per se primo mouetur, cum fertur deorum, licet à generante. Et sequela partis, nam in his etiam verū habet, quod sibi cœli quiesceret, totū quiesceret, vel saltē non per se primo moueretur sicut antea: quia motus per se primo totus penderet motu partis materialiter, ut à parte integrat. Sicut contraria tota terra per se primo quiescit in centro, & tamen si pars defineret quiescere, totū iam non per se primo quiesceret, non quia totum quiesceret efficiet à parte, sed quia quies totius consurgebat quasi materialiter ex quiete partis. Et dum tota aqua est frigida, per se primo dici potest tota frigescere, & tamen si pars incipiat calefieri, iam non tota est per se primo frigida, sicut antea, non quia totum ac iusfrigesceret à parte, sed quia frigiditas ut cœniens per se primo toti, consurgebat quasi materialiter ex frigiditate partium. Ex dependentiā ergo motus totius ut per se primo motu, vel mouentis à motu vel motione singularium partium, non potest includi totum moueri à parte nisi partialiter, & (ut sic dicam) respectu, id est, quatenus unaquaque pars se ipsam mouet: quæ dependentiā non tollit quo minus idem se ipsum moueat. Vnde nō video, quomodo illo cursu dictum axioma demonstretur. Alio ergo probations adductæ probabiliore sunt.*

*Tertia assertio de motu spiritualium.
rerum.*

xl. *I*co tertio: Causa efficiens per motum vel actionem aliquo modo transiunt, in re spirituali non semper distinguuntur in re à causa materiali seu recipiente motum, nisi ad summum, quantum ad rationem agendi & recipiendi. Hæc conclusio principiū ponitur propter motum localem Angelorum, quem vocantibus modo trar. se fūtem, quia quantum est ex ratione talis motus, fieri potest ab uno agente in aliud suppositū: & quia re vera per se non est actus immensus in potentia, per quam proximè efficitur. *Hoc ergo motu certum est Angelum, intelligentiam vel animam separatam posse se ipsam mouere, efficiendo in se motum: nā, ut infra suo loco attingens, motus quo substantia spiritualis mouetur, non est in alia re distincta, sed in ipsam substantiam quæ mouetur.* Et est ferè ex terminis evidens, quia res non dicitur moueri per denominationem extrinsecam, sed per veram mutationem realem, quæ aliquam efficiēt

entem causam necessarii habere debet, & non aliam nisi ipsammet substantiam spirituali motam, quād ipsa se mouet. Tunc ergo non potest causa efficiens à recipiente distinguiri supposito, quia supponimus, idem suppositum se mouere: neque etiam potest distinguiri in partem per se mouentem & motam, quia non habet partes: ergo ad summum distinguiri potest ratio efficiendi à ratione recipiendi motum, vel terminum eius. In quo etiam variæ sunt opinio-nes: suppono tamen ut probabilius, motum illum immediate recipi in substantia Angelorum, nam sicut corpus per quantitatē est præsens loco, ita Angelus imme- diate per substantiam suā: non enim habet quantitatē, neque in se confingi potest aliud accidens, quo mediante sit capax præsentia localis. Lequor autem de proximo, & inmediato subiecto illius præsentia, quidquid sit, an ad illam actionem requiratur aliqua actio vel contactus virtutis respectu corporis: id enim ad præsens non refert, nam id quod sit in Angelo per modum localis, non est actio in cor-pus, sed est realis præsencia eius: hæc autem imme- diate afficit substantiam Angelorum: eadem ergo sub-stantia est ratio recipiendi talē motum, quia in eo- dem proximo subiecto sunt motus & formalis ter-minus eius.

XLII. Deratione autem efficiendi illum motum variæ sunt opinio-nes, nam quidam ponunt fieri immedia-cte per voluntatē, vnde suppono, ut nos supponimus, voluntatem esse rem distinctā à substantia, sit, rationem proximam efficiendi illum motum esse di-stantiam in re à ratione recipiendi. Qui autē negant potentiam voluntatis distinguiri in re à substantia, for-tasse dicent actualem volitionem se mouent, esse proximam rationem efficiendi illum motum, & illam esse à substantia distinctam. Alii autem non ex-sistunt voluntatem aut volitionem esse principium proximum ac per se efficiendi motum illum, sed esse peculiarem virtutem motiuam, volitionem autem esse applicationem seu impetum illius virtutis motiuæ, quæ, sicut in nobis, & aliis animalibus distin-guitur ab appetitu, ita in Angelis à voluntate. Illam autem virtutem aliqui existimant non esse in re di-stantiam à substantia. Iuxta quorum opinionem etiam ratio agendi, & recipiendi hunc motum non di-stantur in re, sed ratione tantum. Nos autem probabilius existimamus virtutem illam motiuam, etiam si credatur in re distinctā à voluntate, esse etiā in re distinctā à substantia Angelorum, ex generali prin-cipio supra posito, quod proxima facultas ad actionem accidentalem in creatura, est accidens à sub-stantia distinctum: & ita concludimus, proximum principium quod efficiēt motum illum, esse in re di-stantum à subiecto in quo recipitur. Et ratio est, quia hoc principium est potentia merē activa, quæ non agit nisi in supposito subiecto: ergo requirit in illo potentiam passiuam à se distinctam. Et hoc con-servat definitio illa Aristotelis 9. Metaphysicam. di-cessit, Potentiam actiuanam esse principium transmutandi aliud in quantum aliud: de qua paulo inferius plura di-cemus.

XLIII. Neque contra hanc conclusionem obstat princi-pium illud Aristotelis: Omne quod mouetur, ab alio mo-ueatur: narrationes quibus ab ipso confirmatur, nam, ut supra notaui, Aristoteles locutus est de motu Physico & materiali, hic autem motus Intelligentiarum non est huiusmodi, & satia dubia res est, an Aristoteles illum motum cognoverit, vel potius ex-istimauerit Intelligentias esse omnino immobiles. Vnde inducitur eius Intelligentias non comprehen-dit, ut per se constat. Neque etiam illa ratio, quæ supponit mobile esse diuisibile in partes. Ratio au-tem alia, quod non posuit res simul esse in potentia & in actu, optime hæc dissoluitur per distinctionem de actu virtuali & potentia formalis: & ad summum pro-bat distinctionem principij quo agendi à subiecto

recipiente. Angelus enim existens in celo est in po-tentia formalis ut sit in terra: actu tamen habet virtu-tem qua possit se mouere, & facere præsentem terræ. Neque hæc habent locum limitationes supra positiæ, cum quibus diximus illud principium esse verum etiam de actu virtuali: nam una limitatio erat ut in-telligeretur respectu motus Physici: hic autem motus de quo agimus, non est Physicus. Alia vero, scilicet quod oporteat rem esse in præternaturali statu, hic non est necessaria, quia in hoc superant res vi-uentes eas quæ non viuant, quod possunt se mouere etiam quando in suo naturali statu existunt: & ideo in eodem possunt habere actum virtualem simul cū potentia formalis ad aliquem motum.

Vnde ex discursu hæc tenus facta licet colligere tres ordines rerum se mouentium localiter aliquo modo à principio intrinseco. Primus est earum quæ so-lum ita mouentur quando sunt in præternaturali statu, & in his licet principium motus in eis sit, non tamen ut earum proprium, sed ut instrumentum seu virtus alterius: & huiusmodi sunt res inanimatae. Aliæ vero sunt res quæ propriæ se mouent à principio intrinseco vt sibi proprio, non tamen perfecte, & per se primo, sed per vnam partem mouendo aliam, & ita quasi per accidens mouendo totum; & ad sum-mum possunt vnam sui partem per se primo moue-re, illam scilicet quæ est velut fundatum motus aliarum. Et huiusmodi sunt viuentia corporea. In tertio vero, & superiori ordine sunt res quæ non so-lum se mouent per intrinsecum principium ut pro-prium, sed etiam se per se primo mouent secundum se totas quia non habent partes, & ideo in eis princi-pia agendi & recipiendi ut quod: distinguiri non pos-sunt, sed ad summum principia quibus. Estque hoc consentaneum perfectioni harum rerum, quia inter creaturas viuentes perfectissimum gradum possi-dent.

Quarta assertio de actionibus imma-nentibus.

Deo quarto: In causa efficiente actum immanen-tum non solum non distinguuntur semper prin-cipia ut quod agendi, & recipiendi, verum potius non semper necesse est in re distinguiri principia ut quo, licet sèpè ita accidat. Prima pars huius assertio-nis est manifesta, sequitur ex ipsa ratione actionis immanentis: recipitur enim in ipso operante, & ideo recessus non est ut suppositum agens distinctum sit à recipiente, neque etiam ut secundum diuersas par-tes agat & recipiat. Tum quia sèpè non habet partes, tum etiam quia hæc actio in eadem potentia recipi-tur à qua elicetur, & ideo etiam in supposito habente partes sit, & recipitur in eadem parte. Atque hinc redi potest ratio in generali secunda partis con-clusione, nam cum actio immanens non solum in eodem supposito, sed etiam in eadem potentia elici-ente maneat, nul venat, quo minus etiam in proximo principio quo, agente & recipiente illam, non inue-niatur in re distinctio.

Vt autem hæc pars & tota conclusio declaretur amplius, & probetur, oportebit magis in particula-ri has actiones immanentem distinguere, & quomodo in singulis assertio locum habet, declarare. Omnes igitur hæc actiones aut ad cognitionem perci-ent aut ad appetitum: & esse possunt vel in parte ra-tionali, vel in sensu. Rursus in omnibus illis con-siderari potest vel principium quo principale seu substantiale, vel proximum seu accidentale. In his ergo actionibus quatenus sunt in parte sensu facile distingui potest principium quo principale agendi & recipiendi, nam illud est anima, ut ex definitione animæ manifestum est: hoc vero est corpus. Nam iuxta veram doctrinam, hæc operationes sensiuæ, cum materiales sint, recipiuntur in corpore, vel in

toto compōsito ratioē materiā. Prout vero h[ab]et operationes reperiuntur in parte intellectuali, nō distinguitur in his principaliū principiū agendi & recipiendi, nisi tantum ratione, nam vtrumq[ue] munus exercet eadem substantia simplex Angeli vel animæ. Quod enim quidam aiunt, in ipsamet substantiam distingui illa duo, quia agit per esse tanquam per actū, & recipit per sentiam tanquam per potentiam: & falso supponit distinctionē in re inter esse & essentiam actuellem; & illa etiam admīsa, non consequēter dicitur; nam supposita illa opinione, esse non est ratio agendi, sed est conditio sine qua essentia non ageret: similiter autem est conditio, sine qua essentia non recipere operationem: ipsa autem essentia existens seu habens talem conditionem, est principiū agendi, & recipiendi talem operationem. Vnde in anima Christi, etiam si, iuxta illam sententiam nō habet esse existentię creatum, nihilominus principiū principale eliciendi intellectiōnem creatam, nō est ipsum esse in creatum, sed substantia ipsius animæ secundum propriū esse essentiā.

XLVII. At vero in principio proximo, & accidentalis, alia

de actionibus appetentia in rationali parte, quam
in sensitiva. Nam in actionibus cognoscendi, semper
autem est: semper distinguitur proximum principium
agendi, a principio proximo recipiendi. Ratio est:
quia ad efficiendam hanc actionem praeter facultate-
m vitalem requiritur species supplens vicem ob-
iecti, & loco illius concurrens ad actum. Et ita prin-
cipium agendi est potentia ut informata species, prin-
cipium autem recipiendi est sola potentia, quia ob-
iectum seu species eius non iuuat ad recipiendum,
sed solum ad agendum, quare distinguitur aliquo modo
principium proximum agendi & recipiendi. Di-
co autem aliquo modo, quia non distinguntur nisi vi-
includens, & inclusum: est enim improbabilis op-
tio eorum, qui existimant, totum rationem agendi
esse speciem, & potentiam esse solum rationem recipi-
endi, quam merito impugnat Scotus in secundo
distinctione 3. quest. 8. immrito tamen eam tribuit
Duo Thomae, qui nullibi eam insinuavit: estque val-
de improbabilis, quia actus vita necessario esse de-
bet actuem ab intrinseca facultate vitali. Certum er-
go est, candem cognoscitiam potentiam, in qua pro-
xime recipitur actus cognoscendi, esse simul principium
proximum efficiendi eundem actum: differat
tamen, quia recipiendi est ad quatuor principia pro-
ximum, non tamen agendi, sed simul cum specie
iuxta probabilitatem doctrinam, de qua videri pos-
test Capreolus in 2. distinct. 3. quest. 2. & Scot. in 1. d.

3.q.7. AEGID. & FERR. locis itatum citandis.

XLVIII. Solum afferri potest instantia de actu illo, quo Angelus se videt ab aliis iuam in specie per suam substantiam, iuxta veriorem sententiam, licet alii alteri sentiantur, ut infra videbimus tractando de intelligentiis: intellectio ergo illa idem habet adaequatum principium agendi & recipiendi, nimur substantiam & intellectum Angelii. Fortasse quis respondeat illud estum tribui generanti seu auctori natura, eo quod mereretur naturalis sit, & ad conuenientem naturae statu apriomo instanti creationis ab intrinseco necessarius. Sed hoc attributio in propriis actibus vitalibus non videtur adeo extendenda, prorsertim loquendo in rigore physico, nra moraliter facilius potest usurpari, ut paulo post dicam. Itaque non censeo inconveniens, illud admittere in his actibus si necesse sit, ut in assertione significavi, & statim magis declarabitur. In illo ramea actu non est tam absoluta necessitas, sed aliqua distinctio in re intelligi potest inter principium proximum efficiendi & recipiendi illud actu, nam cum substantia Angelii ad alias intellectiones uno tantum modo concurrat, scilicet ut principium principale, ad illam concurrat duplice modo seu titulo, scilicet ut principale principium, & ut ob-

ie^ctum, ac veluti vltima forma sui intellectus in esse intelligibili. Atque ita principium proximum illius actus, nō est, sola potentia intellectiva sed vt constituta suo modo in actu primo, per suam substantiam sibi coniunctam in ratione obiecti in intelligibili actu. Potentia vero proximè recepiuia, ac tota ratio recipiendi illum actum, est solius intellectus; neque sub hac ratione habet substantia maiorem concordum ad illum actum, quam ad alios. Ita ergo sit, vt etiam in eo actu ad^zequatum principium proximum agendi & recipiendi distinguitur, vt includens & includum.

De actionibus vero appetitus & voluntatis specia- XII
lis est difficultas, quia h[ab]ent potentia non indigent spe- Obiectu
ciebus, & ita videntur per suas solas entitatis esse r[es]pon- sabile
principia agendi & recipiendi suos actus. Propterea i[st]a
dicunt aliqui ad actus appetitus concurrere effecti- lum
ue cognitionem obiecti. Ita Soncinas 9. Metaphys. i[st]a
quest. 10. 1. & 13. quod etiam multi Theolog[ici] tenet, lum
vt latius traditur in 1.2. H[ab]et tamen sententia mibi i[st]a
non probatur: existimo enim notitiam obiecti so- lum
lum concurrere ad actum appetitus ut conditione i[st]a
necessariam per modum applicationis obiecti: quia i[st]a
voluntas non mouetur nisi a bonitate obiecti. Qua- i[st]a
propter, si motio illa ve[rt]e est ab obiecto, non est effectu- a
a, vt re vera non est, sed finalis & M[er]itor[ia]lis, quod i[st]a
etiam Soncinas fatetur supra quest. 12. & alii, vt et a i[st]a
cognitione non est cur sit effectu[us]: quia presentato i[st]a
obiecto bono non indiger appetitus extrinsecus ag- i[st]a
te ut feratur in illud, sed ex naturali inclinatione fer- i[st]a
ri potest, seu potius anima, vt viuens per illam.

Alii dicunt appetitionem finis, quamvis a sola voluntate fiat, esse tamen tribuendam generati seu auctiori naturae, appetitionem autem mediiorum non recipi fieri a voluntate sola, sed mediate appetitione finis, recipi autem in sola voluntate. Atque haec ratione distingui in hoc actu principium agendi & recipiendi. Nam vel ipsa principia interna distincta sunt in re, liquo modo, vel certe si in ipso agente proximo non distinguuntur, actio tribuitur extrinseco agenti. Ita sentiunt de intentione finis Thomistæ, Caeteranus, 2. quæst. 9. art. 4. Ferrar. 3. contra Gent. ca. 89. vbi D. Thom. id significat, & Capreol. in 2. distinct. 25. & ibidem Egid. quæst. 5. Sed licet hæc attributio secundum quandam moralem considerationem sustiniri possit, eo quod homo non ita se mouet moraliter in intentione finis velic, sicut in consultatione & electione mediorum, de quo alias, tamen quoad realem efficientiam non videatur probanda, neque negandum, quin homo ipse sit qui propria virtute, & non ut instrumentum alterius efficit intentionem finis maximè in actibus contentis intra ordinem naturæ, quos voluntas propria virtute elicit cum solo concursum generali; non ergo potest hæc actio magistrabui Deo quam calefactio ignis. Præscritum quia non solum est actio vitalis, sed etiam sapientia est libera, unde nullo modo si per naturalem relutantiam, nec et debita secundum illum connaturalem statum quem res postulat in instanti sua generationis.

Quapropter merito Scotus in 2. distinctio. 25. & Henricus quodlib. 9. quæst. 5. & alii negant illumina-
tum esse tribuendum generanti. Idemque dicen-
dum est de multis aliis simplicibus actibus, quos vo-
luntas elicet ex se fine alio priori actu, ut est desideri-
um, aut complacentia, vel simplex amor alicuius
boni cogniti. Accedit quod discursus ille non habet
locum in appetitu sensitivo, qui non operatur pro-
pter finem formaliter: unde in eo non est electio pro-
priæ, quæ ex intentione finis, ut ex proxima ratione
agendi, procedat, sed omnes actus appetendi prox-
ime procedunt ex ipsa naturali inclinatione talis ap-
petitus: ergo vel dicendum est omnes actus huius
appetitus tribui generanti, quod est ridiculum vel
certè fatendum est eandem omnino potentiam per

ipsum esse principium proximum agendi & recipiendi talem actum. Atq[ue] ita concedunt Scotus, Henricus & alii supra citari, & latè Antonius Andr. 9. Metaph. question. 1. Nec video quid incommodi inde sequatur, vt propter illud viradum Soncinas, lauelus, & alii tam scrupulosè inquirant in omni potentia agente & recipiendi aliquod comprincipium agendi, & non recipiens, ideoq[ue] confugiant ad efficiari notitia respectu amoris: quæ si alii rationibus non ostenditur necessaria, ob hanc causam immerto asseritur. Nullum enim aliud in commodum ipsi afferunt, nisi quod idem secundum idem, est agens & patiens, & consequenter secundum idem essent potentia & in actu, quæ est implicatio contradictionis. Hoc vero inconveniens, si superius dicta considerentur, & termini intelligantur, nullum est: nam candem facultatem esse in actu primo & in potentia ad actu secundum immanenter, nulla est repugnancia, quia actus primus non includit formam secundum, sed virtutem ad elicendum illum, quam potest habere eadem facultas quæ est potentia recipiua eiusdem actus: estque hoc consentaneum naturæ talis actus, cum sit inmanens: & hoc est quod alii dicunt, eadem, scilicet, facultatem esse posse similitudinem in actu & in potentia formalis. Vnde si eadem secundum rem constitutur res actu agens & recipiens: & si eadem res est actio & passio secundum diuersas habitudines, ita eadem facultate secundum rem potest suppositum constitui in ratione agentis & patiens in potentia: quare in hoc sensu est inconveniens quod idem secundum idem constitutatur agens & patiens, si cum proportione sumatur, id est, utrumq[ue] in potentia, vel utrumq[ue] in actu, & illud secundum idem, tantum reduplicet vel designet eandem rem, non vero eandem habitudinem, seu eandem rationem formalem conceptam, ac præcisam mentis operatione.

Corollaria superioris doctrine, & formalis questionis resolutio.

- III. Ex his quæ hactenus diximus, vt questioni proposita formaliter & vniuersè respondeamus, sequitur primo non esse de ratione aut necessitate cause agentis ut sic, quod distinguatur supposito à paciente. Hoc iam in principio suppositum est & probatum, & ex toto discurso facto evidenter constat. Vnde si in aliis necessaria est talis distinctio, id non prouenit ex generali ratione cause efficientis, sed ex speciali ratione talis cause. Ut, verbi gratia, in efficientia per substantiam generationem necessaria est suppositus distinctio (vt ita dicam) inter agens & patiens, quia necesse est ut differant inesse simpliciter, & in substantialibus formis: eademq[ue] distinctio necessaria est inter quodcumque generans & genitū, quia idem suppositum non potest generare se ipsum, eoque ad generandum necessario supponatur. At vero ad nutritionem seu ad substantialiem aggenerationem, si consideretur patiens in initio actionis seu alteratio[n]is, etiam esse debet suppositum distinctum, quia necesse est ut sit substantia dissimilis: in ipso autem instanti aggenerationis non est iam suppositum distinctum, sed noua pars eiusdem supponit: quia per illam actionem convertitur, & unitur præexistenti supposito. Causa vero efficientis per accidentaliter actionem vel motionem, in rebus inanimatis solet esse supposito distincta, maximè quando patiens mouetur per se primo, id est, secundum omnē suam partem, tamen id non prouenit ex necessitate cause efficientis ut sic, sed ex imperfectione, & propria conditione rerum inanimatarum, vt declaratum est. Similiter obseruare oportet, hoc esse intelligendum de causa particulari & per se, nam si sit sermo de causa prima & vniuersali, claram est debe-

re esse supposito distinctam ab effectu, & à subiecto paciente, si per mutationem agat, quia non potest agere in se ipsum, eo quod purus actus sit. Et similiter si causa sit per accidens, & remota, id est, quæ produxit proximam causam, eiq[ue] dedit virtutem agendi, sic etiam erit suppositum distinctum, quia supponitur, substantialiter produxit causam proximam. Vnde axioma illud Aristotelis; *Omne quod mouetur, ab alio mouetur*, quamvis intellectum de proximo mouente & per se, non semper verificetur de alio supposito, ramen indifferenter intellectum de aliquo mouente, siue proximo, siue remoto, particulari aut vniuersali, semper inueniatur quodlibet mobile moueri ab aliquo supposito distincto, vel (ut germinis Metaphysicis utrumque) quodlibet patiens pari ab aliquo efficiente supposito taliter distincto. Hoc tamen demonstrari non potest per medium pure Phisicum, sed per Metaphysicum, scilicet quia nulla causa agens particularis habet à se virtutem agendi, sed ab alio supposito, neque etiam potest per se agere sine concurso superioris cause, vi infra constabit ex his, quæ de Deo & prima causa dicimus.

Secundo sequitur ex dictis, non esse de ratione aut necessitate cause efficientis ut sic, quod distinguatur à paciente secundum diuersas partes substantiales, siue essentiales, siue integrales, sed in agètibus, in quibus hæc necessitas reperitur, id prouenire ex peculiari aliqua ratione, non ex vi efficientia ut sic. Hæc omnia constant ex dictis, nam prior pars in tertia & quarta conclusione demonstrata est, reliqua in superioribus. Quod enim in viventibus materialibus requiratur distinctio partium integrantium ad se mouendum primam actionem vitali, quæ est per nutritionem, prouenit primo ex ratione alteratio[n]is materialis, quæ ibi interuenit, secundum quam non potest idem agere in se ipsum, nec simile in simile, vt dicitur primo de generatione, text. 48. eiusque ratio in prima & secunda assertione declarata est: prouenit secundo ex aggeneratione substantiali, non enim potest eadem pars se ipsum substantialiter formare, vt per se constat. Tertio prouenit ex eo quod ad verum augmentum necesse est nouam quantitatem addi præexistenti, quia non potest eadem pars per suam solam quantitatem augere se ipsum. Vnde eo modo, quo in rebus inanimatis potest inueniri augmentum imperfectum per iuxtapositionem, necesse est, vt secundum diuersas partes fiat actio. Idemq[ue] est de alteratio[n]e, si contingat rem inanimatam alterare se ipsum, ita vt ei tribuatur actio: solum enim accidere potest secundum diuersas partes, si contingat esse in qualiter affectas, quod est per accidens in huiusmodi rebus. Rursus, quod in animalibus se mouentibus localiter id fiat per distinctionem partis integrantis mouentis & mota, non prouenit ex ratione efficientis aut mouentis ut sic, sed ex eo quod talis efficientis, & tale viuens est imperfectum: & ideo non participat in tristis & naturali vim ad mouendum se totū per se primo; quod fortasse etiā prouenit ex materialitate ipsius corporis, quod non potest ita moueri ab anima, sed per partes, & diuersa organa seu instrumenta. Hinc tamen sit probabile, non repugnare huic viuenti, quod aliquam sui corporis partem integrantem possit per se primo mouere, id est, non per aliam priorem partem integrantem, sed per se ipsum. Tamen in illam partem, & in vniuersum, in omni agente materiali distinguentur essentia principia agendi & patiendi, quod non prouenit ex præcisæ ratione efficientis cause particularis ut sic, sed ex particulari imperfectione substantialis materialis, quæ non est actua secundum se totam, sed tantum ratione formæ.

freqeñs) prouenit ex aliqua particulari ratione. Hoc etiam totum patet ex dictis: nam hæc conditio interdum deest, ergo non est per se, & vniuersaliter necessaria ex vi efficientia. Igitur, quod ratio agendi, & patiendi subiecto distinguuntur, ibi solum necessarium est, vbi actio, vel à supposito distincto, vel per partes realiter distinctas exercenda est, & inde prouenit illa necessitas. Quæ quidem necessitas vniuersalis est in actione vniuoca, ex illo principio, quod idem non posse simul esse in actu & potentia. In actione autem vniuoca non ita vniuersaliter vrgit illud principium, neque aliud quod vniuersale sit, & ideo in diuersis causis ex diuersis principiis oritur, ut explicatum est. Rursus, quod illa principia agendi & patiendi debeant esse re distincta in tota sua entitate, etiam contingit esse in eodem subiecto, & in eadem parte integrali eius, vel ex eo prouenit, quod principia illa sunt substantialis, & propria rerum materialium, nimurum materia, & forma, vel certe, si fint accidentalia principia, præterim illud, quod est ratio agendi, id prouenit ex eo, quod actio non est immanens, sed ex suo genere est transiens, ut patet in motu graui, quatenus grauitas consideratur ut principium actuum eius. Et idem à fortiori est in motu cordis, & clarius in motu angeli se mouentis. Præterea quod principium proximum agendi & patiendi, cum nec subiecto, nec entitate integra distinguuntur, saltem differant in re aliqua, quam includit principium agendi, & non patiendi ut sic, iuuenerit in quibusdam agètibus actione immanentibus, non tamen prouenit ex communi ratione agentis ut sic, ut ex dictis constat, neque etiam ex communi ratione actionis immanentis ut sic, quia nulla est ratio, cur actio immanens ut sic illam distinctionem postulet, immo quodammodo magis erit immanentis, si in eodem omnino principio maneat, à quo proximè elicetur. Prouenit ergo ex eo quod talis actio sit per quandam assimilationem, & ideo requirit ultra intrinsecam facultatem, principium proprium talis assimilationis. Atq; ita relinquitur, ut in actione immanente quæ illam assimilationem non requirit, neq; ex alia particulari conditione sua postulat aliquid principium coadiuvans per modum efficiens, sed solum concurrens in genere finis aut formæ extrinsecæ: respectu (inquam) talis actionis non oporteat principium agendi esse in partiali etiam entitate distinctum à principio recipiendi. Et est sane hic modus agendi satis consentaneus voluntati, tum ob libertatem eius, tum ob communem rationem appetitus, ad quem spectat ut ex sola sua inclinazione & efficacitate ferri possit in obiectum sibi propotum. Posset autem hic considerari nonnullæ diuersitas, in principio agendi & recipiendi actum appetitus, nam, ut supra dixi, ad actum vitæ cōcurrunt effectiū & immediate in suo ordine, nō tantum potentia, sed etiam substantialis forma: at vero ad recipiendum actum proximè & immediate videtur concurrere sola potentia. Sed hæc differentia & est incerta, nā fortasse accidens, & maximè actus vitalis, non solum attingit, in hærendo, potentiam accidentalem, sed etiam ipsam substantialiam. Et quidquid in hoc afferatur propter alias rationes, propter præfæcē causam nō est necessariū, quia re vera nullū est incoueniens, quod eadē facultas, quæ est proximum principiū suscipiēdū actu immanentē, sit per se ipsam sufficiens constituta in actu primo, tanquam sufficiens principium proximum effectiū eidem actu.

LV. Non desunt tamen nonnullæ obiectiones contra **Contra prædicta obiectiones** ultimam partem huius resolutionis. Prima ac prædicta obiectionis sumitur ex Aristotele 9. Metaphys. tex. 2. vbi dicit, Potentiam actuā esse principium transmutationis in alio, ut aliud est: ergo repugnat potentiam actuā adæquat esse principium transmutandi se ipsam. Vnde statim subdit, Potentiam patiendi esse principium

mutationis passiuæ ab alio, in quantum aliud est. Et 5. Metaphysicæ, cap. 11, text. 17. eodem modo definit potentiam agentem & patientem: ergo ex prædicta ratione agentis & patientis requiriatur distinctio inter causam quod principia agendi & patiendi. Vnde Aristoteles de Generat. cap. 7. magnus absurdum existimat, quod idem à se ipso patiatur. Et 1. Metaphysic. cap. 3. hoc ponit principium: Neque id, quod subiicitur, suam ipsius mutationem efficit: & hoc dicit fuisse initium iuueniendi causam efficiendum simili à materiali. Secunda obiection, & vulgaris est, quia id non potest referri realiter ad se ipsum, sed causa effectus refertur realiter ad effectum: ergo non potest, secundum rem agere in se ipsum. Et confirmatur, nam si secundum eandem rem est simul in potentia actiua & receptiua, cur non semper se immutetur. Confirmatur secundo, quia agens debet approximari passo: idem autem non potest sibi ipsi secundum, deum approximari.

Ad loca Aristotelis responderi potest primo, in illis definitionibus loqui de potentia pure actiua, & pure passiuæ, præter eas vero dari quasdam potentias simul actiuaes & passiuas: de quibus procedit doctrina data, quando sunt completae actiuae suorum actuum. Vnde secundo dicitur, Aristotelem libr. 5. *Metaphysicæ* idem magis declarasse, cum dixit, *potentiam actiuanam esse mutationis principium in alio, aut quatenus aliud est.* Et hoc modo dicitur potest voluntas, quatenus efficit suum actu, esse principiū agendi in se nō quatenus actiua est, sed quatenus est in potentia. Verius autem existimo, Aristotelem esse locutum de transmutationibus physicis, quæ per actionem transmutantur, ut latius infra ostendam, tractando de potentiis, prout est species qualitatis. Et de eadem mutatione loquitur Aristoteles in primo de Generatione, disputat enim ibi de illa mutatione quæ ad generationem & corruptionem tendit. Similiter loquitur in primo Metaph. vbi in vniuersali loquitur, quomodo est evidens materiam & efficiens in generationibus & mutationibus Physicis non concurrere in eandem causam. Ad primam rationem responderetur, relationem realem non esse inter agens & passum, sed inter agens & effectum: & hoc modo, etiam aliquæ potentia agat in se ipsam: agit tamē effectum distinctum à se: inter quem & ipsam potest esse relatio reæ & effectus. Ad primam confirmationem responderetur, si potentia naturaliter agat, ideo nō semper agere, quia non semper habet obiectum applicatum, quo indiget nō ut coefficiente, sed in alio genere causa, finalis, vel formalis extrinsecæ: sicut ignis nō potest agere sine combustibili, non quia illo indiget ut coefficiente, sed ut materia. Si autem causa sit libera, etiam reliqua omnia sint applicata, potest non agere, solum ex naturali perfectione sua. Ad secundam confirmationem responderetur, identitatem esse summam, vel eminentiorem propinquitatem, si alioqui non desit virtus quæ ad agendum, & capacitas ad recipiendum.

SECTIO VIII.

Virum causa efficiens debet esse simul coniuncta, vel propinquapasso ut agere posset.

Et quæstio tractatur ex professo ab Aristotele de motibus Physicis in 7. Physic. c. 2. tamen quæstio vniuersalior est, ac propriè Metaphysica, complebitur enim omnem efficiensem causam. Vnde à Theologis tractari solet tam de Deo, part. quæst. 8. & in 1. distinct. 37. quæ de angelis 1. part. quæst. 52. & 1. distinct. 37. & in 2. distinct. 1. nos autem hic agimus de causis finitis, nam de Deo postea dicemus. Tractatur autem quæstio de actione transiente, qua una res agit in aliam, nam in immidente,

nente, & quandocunque res agit in se ipsam per se primo, id est, secundum eandem partem, clarum est non posse agens a patiente distare: quando vero agit unum suppositum in aliud, vel idem suppositum per unum partem in aliam, possunt esse vel immediate propinquia, vel inter ea interponi corpus aliquod, aut pars corporis, vel spaciun aliquod. Et non est dubium inter Philosophos, quin possit causa efficiens agere in rem distante per propinquam, sed difficultas est, quando proxime & immediate agit causa per virtutem quam in se habet, & non per aliam, quam diffundit, an oporteat immediate contingere sua quantitate vel presentia, eam rem in quam agit, vel posse immediate in eam agere, etiam si spacio distet. Cum qua difficultate communeta est alia, nimirum, quando causa agit per rem propinquam indistantem, quo modo per propinquam attingat distante.

Prior sententia referitur, & fundatur.

V. Vnt ergo in hac re duæ celebres sententiaz. Prima est posse efficiensem causam agere in passum distans: arque ita non requiri immediatam propinquitatem, sed solum intra certam sphæram actiuitatis: non est enim dubium, quin virtus finita certum terminum habeat in spacio vel distante quam potest attingere, quia, vt experientia constat, fortius agit res in propinquum, quam in distans. Major ergo virtus requiritur ad agendum in rem distatem: cum ergo virtus finita sit, habet etiam in hoc limitata sphæram, in quo omnes conueniunt; tamè intra illam ait hæc sententia posse agens immediate efficiere in passum distans. Ita tenet Aucenna in suo lib. de An. sect. 4. c. 4. in eandem sententiam citans Hippocratem. Item Alexander Aphrodisæus. Met. comm. 18. Scotus in l. d. 37. & ibid. Ocham, & Gab. Bassol. Maeronis, & alii Scotistæ. Quamquam Scot. de causa Physicis fatetur, nunquam agere in distans per unam formam, vel qualitatem, quin per aliam aliquid agant in propinquum, quamvis necesse non sit, vt per eandem attingant propinquum, & remotum, quod an sit consequenter dictum, postea videbimus.

III. Probatur autem hæc sententia, facta inductione, per omnia genera actionum: Primo in generatione substanciali, Sol generat in terra varia mixta, vt mineralia, vel etiam animalia, quæ ex putrefactione generantur, illi autem actio immediate manere debet a forma substanciali Solis, nam accidentia per medium diffusa, vel substanciali generationem non attinunt, vel ad illam non sufficiunt.

IV. Secundo in motu alterationis videntur quædam esse quæ alterant rem distante, non alterando propinquum. Primum exemplum adduci solet de imaginatione, quæ efficaciam habere dicitur ad inducendam nouam qualitatem, alterando membrum distans, vel rem aliam, vt Aucenna supra ex Hippocrate tradit. Secundum exemplum est de fascinacione oculi, nocet enim interdum oculus, alterando rem distante, vt de aliis quaram feminarum oculis tellis est experientia, vt Aristoteles. etiam notat sect. 20. Problem. 34. Alexand. libr. 2. Problema. in 50. Albert. libr. 22. de Animal. capite. 5. Marfil. Fisca. lib. 12. de immortalit. animæ, capite. 4. & de Basilio affirmat Isidorus libr. 12. Etymolog. cap. 4. olsactu suo necare serpentes, hominem aspectu interimere, & aues volantes quamvis procul distarent, lacerare. Similia fere refert Plinius libr. 8. histor. capit. 31. vbi eandem vim tribuit Catobleps, quod necet hominem oculos eius videntem. & capit. 22. similiter ait, luporum vim esse noxiun, vocemque homini adimere ad præsens. Tertiū exemplum esse potest de Torpedine pisce, qui pisatorum manus à longe stupefacit, & Aristoteles. libr. 9. histor. capit. 37. ait: *Torpedo pisces quæ appetit, afficit facultate torpendi, quam in se habet, & Franc. Suar. Metaph. Tom. I.*

ita illos capit, & vescitur, & ad hoc abdit se in arena & lino. Quod est signum, non agere per modum: & ibidem alias similes experientias refert. Idem refert Plinius, lib. 3. 2. cap. 1. vbi exprefit Torpedinem id efficiere procul & longinquo, etiam si hasta, aut virga non attingatur. Tum exemplum sit de quæda herba nomine *Aproxis* cuius radix è longinquo concipit ignem, vt refert Plinius libro 24 capite decimo septimo, vbi idem refert de Naphra quodam genere bituminis, de quo idem Plinius libro secundo, cap. 103. Quinto, sæpe contingit, vt res distans vehementius alteretur, quæ propinquia: ergo signum est agens sua vi immediate agere in distans, nam per qualitatem, quæ remissa est in medio, non posset intensiore qualitatem efficiere in extremo. Antecedens pater multis experientiis, nam ignis vehementius calefacit aquam existem in lebete, quam fundū lebetis, & oleum superpositū in charta papyracea feruere facit multo vehementius quam papyrum; & stupam aliquantulū distantem calefacit intēsū, quam aerem medium, vt interdū illā inflāmet; & Sol vehementius calefacit speculum aut terram, quam aerem medium. Neque est mirandum, quod agens interdum plus agat in distans, quam in propinquum, si paxi dispositio inæqualis sit. Et confirmatur hoc ipsum aliis exemplis, nam Sol clarus illuminat partes aeris, quas per fenestrā attingit aut respicit per lineam rectam, quæ eas quæ sint ad latus, seu ad lineam obliquam: ergo signum est non illuminare illas: quæ sunt è regione tantum per partes aeris intermedii, sed in immediate per se ipsum. Pater consequētia, quia respectu partium aeris intermedii & que propinquæ sunt, & que applicatæ aliae partes aeris, quæ vel è regione Solis sunt, vel tantum ad latus: si ergo illuminatio partium remotarum tantum sit, mediata parte proxima, & que illuminabuntur partes remotæ, quæ & que vicinæ sunt propinquiori, etiā respectu Solis diuersum habeant aspectum, nam illa pars, quantum est de se, æqualiter agit versus omnem partem sibi propinquam. Similis experientia est de manu, vel alia & obiecta igni aut Soli per fenestram fornacis, v. gratia, quod vehementiorem calorem sentit directe obiecta igni, quam ad latus posita etiam si respectu aeris medii & que sit propinquæ: ergo signum est, ignem immediate attingere manum distante, si directe opposita sit per medium non impeditum. Cuius etiam signum est, quia si interponatur aliquid, seu claudatur fenestra fornacis, subito cessat vehementis sensus caloris, qui proueniebat ex actione ignis, & tamè medium adhuc retinet totum calorem quem conceperat: ergo signum est, quod actio proueniebat immediate ab igne, & non tantum à medio.

Tertiū principaliter afferuntur experientiaz de motu locali, qui variis modis sit à mouente corporeo (nād in corporeo infra dicam) scilicet impulsu, tractu, vectione, & volutatione. Et de impulsu quidem afferri solent experientiaz projectorum, & grauium & leuium, quorum motus ad pulsionem reducuntur, vt notat Diuus Thomas 7. Physicorum, capite secundo. Sed non sunt alicuius momenti, nam proximum principium instrumentale illius motus non solum est proquinum, sed etiā inexistens mobilis: ille autem impulsus vel generatione communicatur, de qua, an requirat propinquitatem, iam propositum est; vel imprimatur per aliquem contactum quantitatuum: mouens enim corporeum non potest à se immediate pellere mobile, nisi illud contingendo: quid autem imprimatur per illum contactum, seu quid sit impulsus, non est hoc loco declarandum: tractatur vero ab Aristotele, libr. 4. Physicor. capit. 8. & 8. physicor. capit. vltim. & 3. de Ccelo, capite secundo. Et Hinc etiam constat, volutationem, cum pulsionem includat, eandem propinquitatem requiri, quam pulsio requirit. De vectione autem per se notum est requiri contactum, cum id quod vehitur, quasi per

M m acci-

accidens mouetur ad modum vehētis. Solum ergo in tractatione afferuntur exempla in fauorem dictæ sententiæ. Primū est de magnete trahente ad se ferrū diffans. Secundum esse potest de succino eleuante paleas. Tertiū fere eiusdem rationis est, quod cōmuniter afferri solet de pīce *Remora*, alias *Echenēide*, qui prætereuntē nauim detinet, vt refert Aristot. lib. 2. histor. c. 14. Plin. lib. 9. histor. c. 25.

VI. Quartū sit inductio in actionibus potentiarū anima, nam phantasia existēs in cerebro mouet immediate appetitum, qui est in corde, & appetitus mouet immediae manus aut pedes. Similiter sensus externus suo actu videtur imprimere speciem imaginatiōni. Nēq; enim est veritatem, aliquid agere per totū medium, vt v.g. si pes calet, speciem caloris continue ascendere usque ad caput, vbi est phantasia, vel sensus communis.

VII. Quintū sit eadem inductio in actionibus Intelligentiarum, quæ tantum potest esse duplex, scilicet vel localis motio, siue corporis, siue alterius spiritus, vel locutio: quæ tantum est ad rem aliam intellectualem. Hæc igitur posterior actio ex sentientia omnium, potest fieri ad rem distantem, vt contat ex D. Thoma 1. part. quest. 89. articul. 7. & 8. & quaest. 108. art. 4. & questione de anim. articul. 18. ad 13. & non sit sine aliqua efficientia, quia per illam angelus, ad quem alter loquitur, accipit facultatem in intelligendi quod antea non poterat, nem̄e cogitationem liberam alterius, non videtur autem posse nouam facultatem accipere, quin aliquid noui in eo fiat. Eo vel maximè, quod non solum facultatem accipit, sed etiam excitatur ad audiēdum, non potest autem excitari, nisi aliquid ei imprimatur. Vnde D. Thoma 1. part. qu. 107. art. 1. ad 3. sic inquit; *Sicut sensus mouetur à sensibili, ita intellectus ab intelligibili: sicut ergo per signum sensibile excitatur sensus, ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens angelis ad attendendum.* Sicut ergo signum sensibile non excitat sensum, nisi imprimendo ei aliquid, ita locutio angelica non excitat auditorem, nisi imprimendo ei aliquid, v.g. aliquam speciem intelligibilem. Vnde idem D. Thoma. qu. de Animali. 20. ad 11. agens de simili actione, quia Intelligentia efficiunt species in anima separata, inquit; *Cum huiusmodi actio non sit sensualis, non oportet hic querere medium defensum sensualiter sed idem hic operatur ordo nature, indicans hanc actionem non requirere propinquitatem, sed subordinationem.* Similibus enim verbis, similique ratione dixit in 1. p. locutionem angelii non impediri propter distantiam. De altera vero actione Intelligentia, quæ est motio localis, per quam fieri possit ad rem distantem, docent Durandus, Gabriel, Ocham, Scotus, & Heru. in 1. d. 37. Et videtur verisimile ex eodem fundamento, quod angelus ex se non habet signum; nēq; agit ad modum rei corporalis, sed per intellectum & voluntatem: ergo eius efficientia non requirit signum propinquitatem, sed virtutem voluntatis. Cum enim tantum volendo moueat, quid necesse est, quod ibi substantialiter ad sit, vbi mouere vult.

VIII. Sextū potest formari ratio in hunc modum, quia virtus activa creaturæ aliquam habet (vt ita dicam) quantitatē perfectionis: ergo non est verisimile esse in limitatam, vt non possit per se ipsam immediate agere nisi in puncto aut superficie indiuisibili: ergo potest agere immediate intra aliquam distantiam quam, vel quantificabilem: ergo potest immediate attingere etiam partes distantes illius sphæræ, seu spaci. Declaratur & confirmatur primo hec ratio, nam cum ignis calefacit aquam, medio aere solum habet sibi immediate propinquam ultimam superficiem aeris sibi vicini: ergo iuxta oppositam sententiam, in illam solum immediate per se ipsum ager, imo & in illam ager immediate per solum calorem quē habet in ultima superficie sua: & per superficiem ager in partem immediatam, & per propin-

quiorem partem in remotiorem, quasi diuidendo actionem per omnes partes proportionales propinas & remotas: hic autem modus agēdi videtur per se incredibilis, & nō parua habere in cōmoda. Prima ob rationē facta, quia irrationalib; videtur omnia agendi virtutē quantūvis magnā coarctare ad ipsum met spaciū, in quo est agens, vel ad summum ad vitiam superficiem sibi contiguam: nam virtus agēdi potest esse maior & minor, & eius efficacia non soli consistit in effectu, sed etiam in modo agendi, & in maiori sphæra actuū. Item sumo superficiem aeris proximam igni, & inquirio in quid agat immediate. Dicitur agere immediate in partem sibi propinquam: vnde cum nulla sit adaequata propinqua secundum se totam, consequenter faciendū est non habere immediatū subiectū, vel indiuisibile, vel definita magnitudinē, in quod totum immediate agat, sed tantum agere immediate in propinquum quasi confusa sumptum: hoc autem videtur neveniens, quod scilicet actio determinata, qua in instanti, verbi gratia, sit à calore, vel lumine, quod est in hac superficie, non habet determinatum subiectū, in quo per se & immediate fiat. Item, ille modus agendi, quasi enumerando omnes partes proportionales, per has in illas agendo, cum illa infinita sint, vix apparer intelligibilis, præsertim in actione, quæ non successiue extenditur per subiectū, sed per modum vnius tota simul, & in instanti fit.

Tandem confirmatur secundo, quia ex illo principio sequitur, per se loquendo, non habere agentia naturalia sphæram actuū, nec terminum in illa. Patet sequela, nam si consideretur id in quod immediate ac per se possunt agere, nullam habent sphæram, sed solum superficiem sibi proximam. Sive consideretur id totum, in quod possunt agere immediate, per propinquum attingendo remotum, nulla est certa sphæra, neque vilius terminus illius actionis; nam quocunque termino signato ad quem intrinsecè perueniat actio, per illum poterit vltius progrexi, quia in eo termino est aliqua virtus agentis: ergo illa virtus aliquid agit in sibi propinquum. Dico autem, per se loquendo, nam ex relata ipsa fieri potest, vt ad illum terminum tam debilis perueniat virtus, vt proxima pars resistentiam vincere non possit, nec per se, nec in virtute agentis distansissimi: sed hoc est accidentarium ob resistentiam. Quamquam etiam illud difficultissimum sit explicandum, scilicet, quomodo qualitas recepta in medio possit vincere in virtute agentis remotam, sed solum per virtutem receptam in parte propinqua. Sed de hoc postea, nunc autem argumentum virget, per se loquendo, & ablata resistentia à medio. Atque ita fit, vt Sol possit instante illuminare aerem in infinitum: quod est plane falsum, quia nunc magis illuminat partem propinquam, quam remotam aeris, vt in lucerna est uidens: ergo si nimium extundatur actio, finietur tandem. Adde, quod neque huius effectus ratio reddi poterit: cur enim lucerna minus illuminat partem remotam, quam propinquam, si non illam, sicut hæc per se immediate illuminat? Ex hoc autem capite optime redditur ratio, nam cum potentia sit finita, non æque superat rem sibi vicinam, ac distantem, & ideo maior propinquitas confert ad maiorem actionem: at vero si tantum agit in remotum per propinquum, communicabit parti remotæ tota intentionem qualitatē, quam communicat propinquæ: quia illa qualitas est actua sibi simili, & pars remota est capax illius, & est immediate propinqua parti proximæ: signum ergo est non fieri illo modo actionem, sed agens per se ipsum immediate attingeret sibi sphæram.

Secunda sententia refertur, & declaratur.

Secunda sententia principalis est, in omni efficiēte causa esse conditionem necessariam ad agendum, ut sit propinquum & indistans ab illa re, in quantum primo & immediate agit, ita ut si verumque agens scilicet & passum, quantum sit, sint contigua, & actio incipiat ab ultima superficie in qua se tangunt; atque ita contactus virtutis supponat semper contactum quicquidatuum: si vero agens sit spirituale, propinquum modo sit propinquum secundum præsentiam substantialiem. Hæc est sententia Aristotelis 7. Physicor. capit. 2. & 1. de Generat. capit. 6. quām vbiique D. Thom. defendit, præsertim 1. part. q̄est. 8. art. 1. & cont. Gent. capit. 68. Quibus locis Caietan. Ferrariensis, & alii Thomistæ. Capreolus in 1. distin. 37. & ibi Durand. q̄est. prima. Et idem significat Richardus art. 2. q̄est. 1. Albertus, & alii idem supponunt, cum ex operatione Dei inferant præsentiam eius. Idem Albert. 7. Physicor. tractat. 1. c. 4. vbi Commentator, Aphrodiseus, & alii communiter. Fauent etiam huic sententiæ sancti Patres, imo & Scripturæ sacra, dum significant, in ipso etiam Deo colligi recte inmediatam præsentiam ex inmediata operatione. De quo argumēto dicemus late, postea, agentes de imminutate Dei. Hæc vero sententia ab Aristotele non probatur ratione aliqua, sed sola inductione, & experientia, quæ satis est sensibus nota, quantum ex frequentibus effectibus sensibilibus esse posset. Erit autem induc̄tio perfecta, si ostenderimus nunquam accidere ut naturalis actus aliter sit, vel aliam nullo experimento id suaderi posse: hoc autem solutione obiectionum constabit. Atque ita concluditur argumentum, nam modus agendi communis omniis agentibus naturalibus in aliqua intrinseca, & naturali necessitate fundatur: sed hic modus per inmediatum contactum, & propinquitatem: ergo figura est hanc esse necessariam conditionem omni agenti naturali, ut agere posse.

XI. Ratio autem huius necessitatis à quibusdam rediditur, quia sicut res non potest transire de loco ad locum, nisi per medium, ita actio agentis non potest inmediata transire ad rem distatam, nisi prius attingat medium, & per illud qualiter perueniat ad distans. Hæc vero ratio apud me inefficax est, quia actio non transire eadē numero ad rem distatam per medium, sicut idem numero corpus transire ad extremum locum per medium: vnde non recte dicitur actio transire ad extremum, sed virtute agentis educi de potentia subiecti distantis; in quo, ex vi illius rationis aut similitudinis, nulla appetet repugnantia.

XII. Aliationem sumū ex limitatione agentis finiti, quod ob defectū sue virtutis indiget præsentia passus ad agendum. Et potest hæc ratio confirmari, quia si agens posset agere in distans, eadem ratione agere posset in quacunq; distantiā, nam si non indiget actione in medium, quid refert, quod passum magis vel minus distat? Sed in primis autores huius sententiae, & præterim D. Thomas, non limitat illam ad agentia finita, sed etiam in Deo hanc conditionem requirit: ergo non oritur ex limitatione virtutis. Deinde ex limitatione virtutis ad summū videtur oriri limitata sphaera. Cur autem ex quacunq; limitatione virtutis inferri debet tanta limitatio ad proximum & immediatum passum, si ratio efficientis ut sic eam conditionem non requirit? Maximè, quia non omnis virtus est quæ limitata, ut superius argumentabam. Et eadem ratione non appareat efficiax illatio, quæ in confirmatione sit: qui enim negant illam summam propinquitatem esse necessariam simpliciter ad actionem, non negant esse utilem, ut agens optimo modo agat, imo & assertur esse necessariam,

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

ut agat tota virtute & quantum potest: & hinc putant oriri, ut, ceteris paribus, naturalia agentia agat uniformiter disformiter per spacia: atque ita nihil sequitur eorum, quæ in illa confirmatione inferuntur. Nam sine dubio ex ipsis terminis constat, maioris virtutis esse vincere rem distatam, quam propinquam: & eadē proportione maioris virtutis erit vincere rem magis, quam minus distatam, sicut maioris est virtus ad distantiorem locum iacere lapidem. Vnde Capreolus suprà ad octauum argumentum ait, rationem huius non esse sumendam ex aliqua imprestatione aut ordine potentiae agentis & recipientis, sed ex eo quod agens est quodammodo auctus ipsius passi, & passum est quodammodo in potentia ad agens: auctus autem & potentia ex sua ratione postulant esse indistantes, ut nimurum inter se rationem auctus & potentiae exercere possint. Quæ ratio, licet ad conuincendum intellectum proterum non sufficiat, tamen, supposita sufficiente rei experientia, mihi videtur propinquius attingere, magisq; indicare propriā causam huius necessitatis. Ut autem hanc rem amplius declaremus, & sententiam Aristotelis defendamus, explicare oportet modos propinquitatis & distantiæ, & varios modos agendi per propinquum in distans.

Questionis resolutio.

XIII. Est ergo aduertendum, passum posse distare ab a-
genti, quia inter illa mediat spatiū omnino va-
cuum, quod licet naturaliter non contingat, possent
tamen ita intelligi, & oportet de illis dicere, qualiter
tunc in actione se haberent, quia non parum co-
ferer ad rem explicandam. Secundo, potest passum
distare ab agente, interposito aliquo spacio medio non
vacuo, sed pleno tali corpore, ut in illud nihil age-
re posset. Tertiō intelligi potest, quod agens aliquid
agit in medium, non tamen per eandem virtutem,
ut si in aerem agat per lucem, in terram vero per for-
mam substantialiem. Quartō dēnique intelligi po-
test, quod passum distans coniungatur agenti per
medium, in quod agens etiam operatur, & per ean-
dem virtutem. Hoc autem ipsum intelligi potest variis modis eueneri. Primo quod agens remotum im-
mediate solum in actionem in passum sibi pro-
pinquum, per qualitatem in illud impressam, fiat a-
ctio in passum remotum, ita ut habitudo per se &
immediata illius actionis, ut est in passo remoto, tan-
tum sit ad virtutem seu qualitatem impressam in
partem proximam; ad ipsum vero agens non nisi re-
motus, & in quantum datur vel conferunt illam virtu-
tem. Secundō intelligi potest, quod agens agat in
remotum, media virtute collata parti proxima, si-
mul & actualiter influendo cum illa in partem remo-
tam: ita ut nec sine illa, ac per illam possit attingere
remotum, neque etiam sola illa, licet ibi conseruata,
sufficiat ad actionem, quæ sit in parte remota, sine a-
ctuali influxu ipsius agentis. Tertiō intelligi potest,
actionem agentis diffundi ex necessitate ad remo-
tum per proximum, non necessitate causalitatis pro-
ximæ partis passi in partem remotam, sed solum ne-
cessitate ordinis (ut ita dicam) quæ necessitas ori-
potest, vel ex parte agentis, quod natura sua deter-
minat sibi hunc modum agentis quasi per lineam non
interruptam: vel ex parte passi, quod applicatum
naturali agenti, prius necessario patitur in parte pro-
pinqua quam in remota.

Prima assertio.

XIV. Primò igitur dicendum est, causam efficientem
nil posse agere in passum distans, si spatiū va-
cuum interpositum sit. Hæc assertio communiter
recepta est, ita ut neque autores primæ sententiaz
illam negare videantur: nam Scotus etiam si admittat ali-

Secunda assertio.

Hinc dicitur secundū: Quando passum distat ab agente per interpositum reale medium, nihil potest agens efficere in distans passum, si non potest etiam agere in totum medium. Pater manifesta ex dictis. Primo, quia si medium interpositum non esset necessarium ad sustinendam, & quasi deferendam actionem agentis, omnino per accidentis habet illud medium ad actionem: esset ergo impertinens, quod illud medium esset reale, vel vacuum. Secundū hoc probat experientia de corpore densi interposito, quod solum impedit vltiore actionis transitum, quia est incapax actionis agentis. Tertio, quia ratio quam ex vacuo colligebamus, solum era, quia in eo interrupitur actio agentis; & hoc erat sufficiens impedimentum actionis: sed hæc eadem interrupcio interuenit, quando medium proximum agentis non est capax actionis seu influentia eius: ergo. Atq; ita videmus Solem non illuminare terram, nisi illuminando omnia intermedia corpora: quod aliquando interponitur Luna, quam Sol suo lumine penetrare non potest, actio illuminandi, terram non attingit.

Tertia assertio.

Dico tertio: Ut agens efficiat in passum distans non satis est, ut per aliam virtutem seu actionem omnino distinctam agat in medium, sed necesse est, ut per eandem seu subordinatae virtutem, quæ agit in distans, incipiat agere in medium sibi propinquum, & per torum illum diffundat actionem seu influentiam usque ut passum distans. Hæc assertio est directe contra Scotum & alios: probatur tam ex dictis, quia, ut agens agat in distans, necesse est prius tempore vel natura agat in propinquum, & continue in torum medium: ergo necesse est, vrla continuata actio profluat aliquo modo ab una & eadem virtute agentis. Pater consequentia, quia si sunt duæ virtutes, & ab eis diminuant due actiones, formaliter sunt ibi duo agentia, quamvis materialiter sit vnum ratione vnius suppositi, vel subiecti: ergo non facit est, quod per vnam virtutem agat proximum, ut per aliam possit agere in distans. Probatur consequentia, quia illæ actiones tantum concurritur si habent. & vnam non potest dici per aliam continuari, & sine interrupcione fieri. Ve verbigratio, quamvis possit ignis agere per calorem & incitatem, ut per calorem agat in passum distans, non facit est, quod per siccitatem agat in medium propinquum, quia hoc est per accidentis ad actionem caloris vltis necesse est ergo ut per calorem agat in propinquum, quia illud est per se necessarium ad continuationem actionis. Imo, sicut possit contingere, quod actionius virtutis sit necessaria ex parte passi, ut actio alterius virtutis possit ad illud pertingere, ut verbi gratia, necessaria est actio, & dispositio siccitatem ad actionem caloris, non satis est, quod vna virtus præparat disponendo ut altera immediate ageretur in distans, nihil agendo in propinquum, quia illa dispositio est mere materialis, & est impertinens quod proueniat ab alia virtute cocomitante in eodem subiecto, quia per hoc non fit actio alterius virtutis continue per totum medium, quod tamen esse necessarium ad actionem, ostensum est duabus conclusionibus præcedentibus.

Sunt tamen duo obseruanda. Vnum est, quando dicimus actionem debere esse ab una virtute, non esse sensum, illam virtutem debere vnam esse formam, vel vnam entitatem, sed debere esse adiquatu principium vnius actionis, etiam si coalefacat pluribus formis, siue aequaliter agentibus, siue subordinatis. Aliud obseruandum est, cum dicimus actionem in propinquum & remotum debere esse quasi conti-

Q. MAY. C. N.
S. a corpora
ab horreatis,
D. R. C. H. M.

XV.

rat aliquam actionem generatiuam ex materia distante, dicit tamen aliquam aliam actionem debere per medium diffundi, quamvis hoc solum de agentibus naturalibus fatetur. Non potest autem hæc assertio positiva (ut ita dicam) experientia probari, quia nuncquam datum est huiusmodi vacuum inter corpora, potest tamen probari experientia (ut ita dicam) negativa, & prouidentia vniuersalis naturæ, seu potius authoris eius, qui ita res condidit, & talem propensionem seu motionem eis indidit, ut vacuum omnino vitent, etiam si necesse sit propria loca deferrere. Huius autem ratio potissima fuisse videtur, ut quedam corpora per alia possent suas actiones exercere, & distanta corpora per intermedia aliorum, & præfertum coelatum corporum influxum participarent. Quod non obscure significavit Aristoteles text. i. Meteor. dicens. Necesse est illum (id est, inferiorem modum) summis celi conversionibus quodammodo (id est per intermedii elementa) proximum esse, ut omnibus eius facultas inde constituantur, atque regatur. Nec satis faciet, qui dixerit naturam non horruisse vacuum, & tam solite contingutatem corporum procurasse ob necessitatem simpliciter, sed solum ob maiorem commoditatem & utilitatem. Tum quia rata naturæ sollicitudo maiorem indicat necessitatem, tamen quia verum est naturalia agentia posse attingere distans absque medio, sepe esset utilius ad actionem nullū habere interpositum reale medium, quia magis esset expedita sphæra, minusque circa illam occuparetur virtus agentis, iuxta ea quæ statim dicuntur.

Secundū probari potest alia experientia, quæ licet ex re omnino opposita sumatur, eandem tamen radicem habere videtur, nimirum quod si spaciū interpositum inter agens & patiens, aliquo corporere pleatur, quod interrupat actionem agentis, omnino impeditur actio in passum distans, etiam si alioquin constitutum sit intra sphæram actiuitatis agentis: ergo eadem ratione si medium esset omnino vacuum, non posset actio agentis transire in passum distans, quia non minus interrupteretur actio per vacuum, quam per illud plenum. Responderi potest, corpus illud interpositum non ideo impeditur actionem in vltiora corpora, quia interrupit actionem agentis, sed quia tota virtus agens circa corpus illud occupatur (ut ita dicam) unde sit ut sphæra eius ibi terminetur. Dicunt enim, sphæram non semper esse eadem seu eiusdem magnitudinis aut distantie, sed iuxta capacitatem aut resistentiam medi. Fieri enim potest, ut corpus pedale propter suam densitatem plus resistat, quam magnum corpus rarum, & ideo in se finiat ad terminet sphæram agentis. Sed quamvis hæc responso habere possit aliquam specimen veritatis, quando corpus interpositum vere habet rationem passi, in quo superero & (ut ita dicam) penetrando, occupatur virtus agentis, tamen, quando corpus interpositum est omnino incapax talis actionis, ita ut ad illud nullo modo applicetur virtus agentis secundum illam actionem, quomodo potest detinere illam, aut agenti resistere ne in vltiora corpora efficiat? Exemplum est in Sole illuminante, cuius actio impeditur interposito in fenestra corpore opaco, quod est incapax lucis, & non reflectit illuminationi sui positivæ, sed negatice per incapacitatem, quomodo etiam vacuum dici potest reflectere, quamvis ex diuersis principiis: ergo virtus illuminativa Solis non occupatur quasi conando, & agendo circa illud corpus, sed solum non agit in illud, sicut etiam non agit in vacuum: ergo illud corpus non aliter impedit transitum (ut ita dicam) illius actionis, quam interrupendo continuationem, & quasi lineam seu radius eius: ergo æquale impedimentum orientem ex vacuo interposito. Atq; hæc experientia videtur mihi valde efficax ad probandam conclusionem positam, de ratione vero eius inferius dicemus.

nuatione vnam, non debere intelligi de rigorosa & Physica continuatione, qualis est in illuminatione si medium sit continuum, sed satis esse, si sit continua-
tio secundaria quandam subordinationem, & causalita-
tem. Non enim est necesse, cum agens opera-
tur vixque ad aliquam distantiam, quod in tota illa
producat qualitatem eiusdem rationis: potest enim
in corpore libi propinquum quandam qualitatem ef-
ficere, in remotori vero diuisam, vt Sol, v.g. in cor-
poribus coelestibus quae sub se habet, producit solu-
lumen, in aere vero vixque ad terram producit cum
lumine calorem: in terra autem secundum profun-
ditatem eius non producit lumen, sed calorem tan-
tum, & medio calore efficit alias formas. Idem con-
siderare licet in aliis astris, quae proprias habent in-
fluentias, quas vixq; ad penetralia terrae diffundunt,
non tamen idem agunt in omnibus corporibus in-
termediis, sed in unoquoq; operantur, iuxta capaci-
tatem eius, id quod proportionatum est ipsius disposi-
tioni. Tum ergo, cum qualitates seu termini produ-
cunt in diversis corporibus sint distincti, non potest ef-
ficiencia diffundi per modum vnius continuae actionis:
necesse est tamen, vt per qualitatem in vicino
corpo producantur, producat aliam in remoto, &
per illam limitetur in remotori, & hoc modo dicitur
continuari actio per subordinationem & causalita-
tem. Cum enim necesse sit actionem continuare fieri
per modum vnius, vt in assertionibus ostensum est,
& non sit necessaria continuatio in eadem specie ac-
tionis vel qualitatis, necesse est vt sit per dimana-
tionem vnius ab alia; alioqui nullam connexionem
habebit actio quae sit in distantia, cum actione quae sit
in propinquum, sed omnino per accidentem amba
actiones habebunt; quod fieri non posse probat
ratio facta in tercia assertione.

Quarta assertio.

XIX. Dico quartum: Quamvis necesse sit, vt causa effi-
cientis sit propinqua & indistans a passo, in quod
primum agit, non est tamen certum, quod semper
agit per propinquum in distantia, tanquam per in-
strumentum seu virtutem agendi, sed probabile est
interdum agere in totu; aliquod passum immediate
per suam propriu; virtutem: & similiter, quod agit per
propinquum vt per instrumentum in distantia, non est
necesse, vt agat per illud tanquam per instrumentum
separatum in causando, sed tanquam per coiunctu;, ita
vt simul cum virtute per medium diffusa, influat
immediate ipsum agens vnicu; & eadem actione. Pri-
ma pars est ipsa conclusio Aristotelis, & communis
sententia, quam defendimus: & preter eius induc-
tionem probatur manifeste ex praecedentibus assertio-
nibus & probationibus eorum, quibus ostensum est
non posse agens diffundere actionem suam vixq; ad re-
stantem, nisi per modum vnius actionis non interrup-
teret: ergo necesse est vt inchoetur actio a passo omnino
vicio, & indistante, alioqui a principio inchoa-
reetur interrupta. Atq; hoc non paru; confirmant ali-
qua experientia, quibus videmus agens per se tantu;
intendere actionem in remotum, & nihilominus non
exercere illa nisi per mediu;, quamvis illa aetio; prout
sit medio, sit prorsus inutilis, nisi ad hoc saltu de-
seruat, vt per illam deferatur actio in passum distas,
in quo agens habeat effectum per se intentu;, v.g. ob-
iectum visible non diffundit species ad oculum nisi
per mediu;. Cuius rei nonnulla sunt evidenter signa:
vnu; est de speculo, in quo sit reflexio specierum, quae
etiam sit in aqua: non posset autem fieri, nisi vixq; ad illa
corpora multiplicarentur species. Aliud est quae iuxta
dispositionem mediij, vel perturbantur, vel como-
de deferuntur species. Item, est illud supra tactum,
quod quacunque ratione aliqua pars mediij sit inca-
pax specierum, impeditur actio, ne ad oculu; perver-
iat. Hec autem actio specierum perse & ex inten-
tione Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

tione naturae tota ordinatur ad oculu;, quia in illo fo-
lo possunt species habere effectu;, ad quem institutae
sunt: esset ergo inutilis talis actio specieru; in medio,
nisi esset necessaria, vt per illam posset actio pe-
nire ad oculu; distantem: ergo signum est propter hanc
necessitatem, talem fieri actionem. Idemq; iudicium
ferendum est de omni simili actione, etiam tam cer-
tis experimentis non innotescat.

Ex his ergo omnibus colligo, naturalem modum
agendi causa efficiens esse, quasi per continuatam li-
neam sua actionis a proximo in distantia. Atq; haec de-
bet esse ratio sufficiens conclusio nisi suppositis ex-
periencia adductis, etiam si alia ratio decesserit, quia ni-
mirum haec causa determinat sibi ex natura sua talu; agendi modum. Sepe enim ita iudicamus de naturis
rerum ex his quae experimur, etiam si vltiorem ra-
tionem illius naturalis conditionis reddere non va-
leamus. Vt v.g. obiectu; visus solum multiplicat spe-
cies per lineam rectam: obiectum autem auditus etiā
per obliquam, & per quoque poros ingreditur,
et experientia constat, ex qua recte colligimus hunc
esse naturalem modum agendi talium obiectorum:
cuius sufficiens ratio est, quia talis proprietas conse-
quitur naturam vtriusque sensus. Conamur tamen
huius naturae aliquam rationem inuestigare, dū dicimus sonu; esse qualitatē quandā consequentē mo-
tum, & imitantē naturā eius: & ideo per quascūq;
vias ingredi posse: calore vero magis quieto & sub-
tiliori modo agere, & ideo solu; via recta species dif-
fundere. Sic ergo in præsenti, si velimus rationē ali-
quam vel conjecturā illius naturalis conditionis agen-
tium inuestigare, certe non est contemenda illa
qua à Capreolo tacta est: nam omnis actus requirit
coniunctionem cum potentia vt suam causalitatem
in illâ exerceat: sicut ergo in actu formalis requiri-
tur intima vno, ita actus efficiens requirit saltem in-
distantiam non ob imperfectionē, sed potius ob per-
fectionē quam includit ratio actus, seu actuatio. Vel
si hoc referendum est in aliquā imperfectionē, illa su-
menda est ex parte effectus, qui, cum sit dependens à
sua causa, postulat coniunctionē & indistantiā ab il-
la, vt ab ea manare possit, sicut riuius requirit coniunc-
tionē cū fonte vt ab eo manet. In quo etiā potest
latiudo quædam considerari iuxta varias causarum
perfectiones: nam causa & effectus corporales, non
possunt secundū se tota esse sibi immediate præsen-
tia, vel indistantia, & ideo appropinquantur saltem
secundum extrema. Res vero spirituales creare secundū
se tota coniunguntur, seu præsentes sunt effec-
tui aut passo, quamvis nō semper necesse sit esse in-
time præsentes toti passo, omnibus partib. eius, pos-
sunt enim adesse vni parti, & per illam agere in totu;:
quomodo Intelligētia mouens cœlum, existimat
esse in Oriente: At vero Deus vbiq; agit, totus &
in toto adest, nō solu; ex immensitate, sed etiā ex per-
fectione agendi, vt infra suo loco videbimus. Dixi
autem hunc modum agendi, inchoando actionem a
passo indistanti, esse connaturalem efficienti, quia
nunc nō disputamus, an Deus supernaturaliter pos-
sit huc modum agendi immutare. Credimus autem
id non repugnare diuinis instrumentis, etiam si nulli
agenti creato posset esse connaturale: de qua re dixi
in 1. tom. 3. part. disput. 31. sect. 7.

Atque hinc vltius intelligi potest, ex necessa-
ria propinquitate inter passum & agens, non sta-
tim inferri necessarium etiam esse, vt agens per pro-
pinquum partem mediij agat in remotam tanquam
per instrumentum, satis enim erit, si agat per illam
vt per medium necessarium ad continuationem ac-
tionis, seu vt actio sine interruptione fiat, quia ne-
que experientia, neque rationes haec tenus adduc-
tae plus probant. Quocirca quando actio per me-
dium variatur in proximo passo & remoto secun-
dum varias qualitates & terminos actionis, tunc
cerre necessariū vicietur, vt virtus diffusa in medio

XX.
illatio ex
emribus
dictu.

XXI.

propinquum, sit instrumentum ad agendum in remotum, ut nuper dicebamus, quia alias nulla esset continuatio nec subordinatio per se inter alias actiones. At vero quando actio est tota eiusdem rationis in parte proxima & remota medijs, non videtur per se necessaria, saltem ex vi propinquitatis necessariae inter passum & agens, quod pars propinquum sit instrumentum ad agendum in remota: quia illa actio per se habet suam continuitatem & integritatem, que ex naturali modo operandi talis eaus necessaria est, ut ostendimus. Dixi, quantum est ex vi propinquitatis necessaria, nam si qualitas diffusa per medium sit actio sui similis, ex natura rei sequitur ut existens in parte propinquum, possit iuicare ad agendum in remotam: siue per modum instrumenti, siue per modum partialis agentis: hoc tamen potest esse quasi per accidentem, & solum concomitans ad actionem primi agentis.

XXII. Quapropter si contingenter qualitatem diffusam per medium non esse actuam sui similis, tunc non poterit pars proximam esse instrumentum, sed tantum medium ad actionem. An vero ita aliquando eveniat, mihi non est certum, non video tamen repugniam ex vi eius conditionis necessariae ad agendum quam nunc tractamus, scilicet, propinquitatis. Posset esse exemplum in obiecto visus, nam videtur ita multiplicare species per medium usque ad sensum, ut species recepta in medio diaphano non sit effectiva sui similis, quod inde probari videtur, quia ultra certam distamtiam obiectum non potest species sui efficer: & non accidet: si species in medio recepta efficeret sibi similem. Quod argumentum in fundamentis primae sententiae tacitum est, & in responsibus videbimus, quam sit efficax. Aliud exemplum esse potest de impetu qui imprimitur lapidi projecto, nam contactus projectoris tacum est in una parte lapidis, & tamen impetus non recipitur in sola illa parte, sed in toto corpore projecto: neque etiam pars impetus impressa illi parti efficit aliam similem in parte vicina, tum quia impulsus non est effectius alterius impulsus, sed motus localis tantum, sicut gravitas non est effectiva gravitatis, sed localis motus, tunc etiam quia impulsus non imprimitur nisi per contactum fortem: vna autem pars non potest hoc modo contingere aliam sibi continuam: videtur ergo verisimile impetu imprimi toti mobili, & omnibus partibus eiusimmediate apropiciente, medio contactu in sola una parte eius. Quidquid vero sit de specialibus exemplis, tamen, in communione quodcumque ad saluandum illud axioma de necessaria propinquitate inter agens & primum passum, non cogimur dicere esse necessariam efficientiam unius partis passi in aliam. An vero aliquis experientia vel rationes sat ostendat eam efficientiam non semper intercedere, aut non esse per se necessariam, videbimus, stando argumenta prima sententia.

XXIII. Denique hinc etiam ex parte pendet ultima pars assertoris, nam etiam partes medijs proxime agant in remotis, videtur experimento probari non agere sola virtute in se recepta, neque omnino defituit aequali influxu primi agentis, alioquin non tam esset vehementer actio eiusdem medijs in quibusdam partibus, & tam remissa in aliis & que sibi propinquas, inaequilatero vero applicatis respectu primi agentis, quod in solutionibus argumentorum presius examinandum est. Nunc vero solum dicimus ex hac propinquitate & conditione necessaria ad agendum quam nunc tractamus, non sequi agens tantum agere in partem distantem per virtutem receptam in parte proxima, ut per instrumentum quasi separatum in causando, id est, per se solum agens absque actuali influxu principalis agentis, tum quia neque id est ne essarum, ut passum sit absolute propinquum agenti, a quo emanet actio continua & sine interruptione: tum etiam, quia tunc ex ipso agente & virtute recepta in medio

quasi componitur unum integrum agens, quod contingit alteram partem, & ideo potest in illam agere per totam suam virtutem. Quod declaro hoc simili, nam quando ignis calefacit aerem sibi propinquum, non agit in illum per solum calorem quem habet in ultima superficie qua contingit aerem, nec per solam aliquam vicinam partem, etiam singularem in quaunque quantitate, que non nisi mere gratis determinari potest: agit ergo immediate per totum calorem, quem in se habet, & in omnibus suis partibus, (suppono enim omnes esse intra spharam actiuitatis) & tamen non omnes partes ignis agentes sunt immediate propinquae aeri patienti: at vero quia in omnibus coalescit unius agens, quod per suum terminum contiguum est aeri patienti, id satis est ut omnes illa partes per modum unius integrum agentes immediate influat in passum. Idemque est ut duo ignes inter se discontinui, eadem parti passi applicati essent, ita ut ab utroque simul per modum unius integrum agentis una actio maneneretur, similiter intelligi potest quod agens coniunctum primam partem passi ait & sua qualitate per modum unius agat, & influat in alterius passum, siue concorrent ut duo agentia partialia, siue ut principale & instrumentale agentes. Sed haec omnia in respondentibus ad primam sententiam magis elucidabuntur,

Argumentorum solutiones.

AD primam ergo experientiam de substantiis generatione communis responsio est, accidentia quae proxime adiut, efficere substantialis generationem in virtute formas substantialis, quamvis illa distat. Quia responsio haber difficultatem (acta, sed, quia licet accidentia possint esse instrumenta ad efficiendam substantiam, non tamen possunt esse sufficiencia principia, si sunt separata quod a causalitate. Erideo quod forma substantialis longe distans nullo modo potest cum accidentali virtute actu influere ad generationem substantialis, non potest per sola accidentia esse sufficiens principium ratis generationis. Quapropter probabiliter dici potest illam virtutem instrumentalem diffusam a celo usque ad locum terrae in quo sit generatione substantialis, non agere ut virtutem separata, sed ut coniunctam in causalitate: & formam celi actu influere cum illa, si alioquin effectus non superat in persistente ipsam formam celi. Nec inde ut celi agere immediate in distans, quia non agit nisi ut coniunctam virtutem suam per medium diffusam usque ad passum distans. Dices: Forma celi & virtus accidentalis eiusdem celi sunt diversae virtutes agentes: sed tamen alteratio praecedens fiebat a celo media virtute accidentali tantum: ergo illa non sufficiens forma celi possit postea influere media sua forma substantialis ad generationem substantialis alterius. Respondeo, formam & virtutem accidentalem ipsius celi non esse duas virtutes solum concomitantes, & quibus per accidentem coniunctas, sed esse subordinatas ut principale & instrumentale principium: & ideo, quamvis forma substantialis actingat generationem, quae sit in distanti loco, non agit formaliter ac proprie in distans, quia media virtus sua illi coniungitur. Eritque hoc facilius & clarius, si quis teneat formam substantialis celi non solum concurrens per se vel principium principale ad educationem formae substantialis, sed etiam ad praeviam alterationem, quod supera diximus esse probabile. Quod si fortasse alicui hoc non placet, necessario dicendum est celi solum concurrens instrumentalem taliter ad has generationes per virtutem accidentalem diffusam per medium: iuari autem ad has generationes pertinendas ab aliquo superiori agente.

(:)

De alteratione corporis per imaginatio-
nem.

Ad secundum de alteratione negatur assumptum, nimur aliquam causam alterare rem distantem, non alterando propinquam. Et ad primum exemplum de imaginatione responderetur, aut esse sermonem de corpore ipsius animalis, cuius est phantasia, vel alterius: loquendo de alieno corpore, nego alteriusphantasiam habere vim alterandi illud: neque hactenus ullum probabile experimentum allatum est, quod id ostendat: neque ex ratione est verisimile, quia actus imaginationis est immutans, & non est unde habeat virtutem ad naturaliter alterandum alienum corpus. Si vero sit sermo de proprio corpore ipsius animalis, quod imaginatione operatur, dicendum est imaginationem non mouere corpus, nisi mediante appetitu sensitivo, ad cuius motum excitantur humores, & spiritus vitales, quibus mediatis alteratur corpus: motio autem appetitus per imaginationem non est alteratio, sed vitalis quedam affectio, de qua inferius dicam. Appetitus autem, cum sit in corde, quod est principium motus animalis, & spirituum vitalium, facile poterit huiusmodi motum vel alterationem excitare, nihil agendo immediate in distans, sed mediatis partibus propinquis: quoniam uisitam in illa motione intercedat specialis ratio, eo quod fiat per naturalem sympathiam potentiarum in eadem anima radicatum, uisua dicitur, & latius traditur in libris de anima, & in 1.2. q. 22. & attigit D. Tho. q. 26. de veritate, artic. 6 ad 15.

De fascinatio.

Ad secundum exemplum, sunt qui negent illam vim fascinationis. Sed non est uix experientiam à Philosophis, & Medicis comprobata, & fere communis uisceptum negemus. Fatiemus ergo fascinationem naturaliter accidere: modum autem eius declarat Diuus Thomas 1. part. quæst. 117. articul. 3. ad 2. & 3. contra Gentil. capit. 103. Et in primis dicendum est, fascinationem non fieri ipso actu videtur tanquam principio quo sit alteratio in aliud, quia actus imitans, ut supra dicebamus de actu imaginationis, non est per se actius in aliquem. Deinde dicendum est alterationem illam fieri ad aliqua qualitate venenifera existente in oculo, aut in interna corporis dispositione, complexione, aut humoribus, quæ communicatur spiritibus vitalibus, qui imaginatione, & attentione animi commouentur, & ad oculos perueniunt. Rursus hinc sit, ut mediis illis spiritibus ac proximis inficiatur, & vsque ad cerram diuinitatim alteratio perueniat, & sic noceat alteri, quam aliquantulum differat. Et fortasse interdum sit, ut ipsius spiritus infecti vsque ad illam personam in quam intuitus directe figurit, emittantur: & ita factus & vehementius noceant: & Aristoteles supra significat interdum fieri fascinationem ipso factu corrupto, & vsque ad aliam personam transmissio. His ergo modis potest naturaliter fieri fascinatio absque immediata actione in distans. Omitto (quod D. Th. supra aduertit) interdum accidere huiusmodi nocuendum ex malitia demorum, qui ex pacto osculato cooperantur ad huiusmodi damnum inferendum. Aduerit etiam D. Thom. hanc alterationem facilius accidere in infantibus & pueris, quia ob tenerum corpus quamlibet externam imprecisionem facilius patiuntur. Plura de huiusmodi actione legi possunt in Plinio libro septimo, capite secundo, & libr. 33. capite 10. Abulensi paradox. 4. capite 16. Richard. quodlib. 3. quæst. 12. Idem seruata propositio dicendum est de quoconque nocturno quod à ve-

nentis animalibus infertur, vel aspectu, vel olfactu. Et idem est de tertio exemplo Torpedinis, de qua expresse Plinius ait, quod odore, & quadam aura sui corporis afficit membra: non ergo immediate agit in distans, sed vel alterando medium, vel etiam noxiuam aliquem vaporem spirando. Nec refert quod sub arena aut limo se abscondere dicatur, quia non est necessaria ut intelligamus omnino delitescere sub terra, ita ut vel caput, vel os non relinquat apertum ad noctem.

Positio agens intensius agere in distans quam in propinquum.

In quarto & quinto exemplo declarandum est, an & quia ratione contingat agens vehementius agere in rem distantem, quam in medium propinquum, & an tunc illa vehementior alteratio fiat immediate in distans sine cooperatione medij. Et quidem Aristoteles fecit. 24. Probl. qu. 5. & 8. aduertit, cum aqua in vase calefit in initio calefactionis: dum aqua adhuc est frigida, fundum vasis sentit calidius: postea vero aqua feruescit ita ut manu vrat, fundum vasis esse magis temperatum, ita ut manu suffineri possit. Ratione vero assignat, quia in principio actionis, dum aqua frigida est, totus calor concluditur in fundo vasis, neq; ascendere permittitur, ut vero quando aqua iam est calidior, quasi permittitur spirare calor & ascendere, & inde sit ut fundum lebetis temperetur. Ob quam causam dicit ibidem, balneas calidiores esse hyeme quam aesta. Et atque inde consequenter sit, ut actione procedente & aqua nimis calefacta, & calefactione rarefacta, calidiores partes sursum ascendent, & crassiores ac frigidiores descendent deorsum, & inhaerent fundo vasis, & illud temperant, & ideo minus calidum censeatur. Hic autem nomine caloris non est intelligenda sola qualitas aut accidens caloris: hic enim neque ascendere aut descendere potest, neq; detinere ne ascendant, nisi ratione subiecti: sed intelligenda sunt exhalationes seu vapores calidi, qui actione ignis excitantur. Neque enim potest ille ascensus vel descensus metaphorice tantum declarari, id est, quod dicatur calor impediri ne ascendet, solum quia passum refutit ne calefactio ultra progrederetur, per se nil impedit, quo minus illa pars inferior aque calida maneat, ut per se notum est. Oportet ergo intelligi propriam aliquibus exhalationibus calidis, quæ dum detinentur ratione proximi corporis nimis frigidi & densi, faciunt ut calear illius partis, & maior sit, & vehementius sentiatur, dum vero, calefacto proximo corpore, & consequenter rarefacto, ascendere permittuntur, minor calor in illa infima parte sentitur: maxime quod in poris, vbi illæ exhalationes erant, loco illarum succedunt frigidiores partes aquæ, quæ, ut sunt grauiores, ita naturaliter magis descendunt: & ex eo capite magis etiam temperatur ille calor.

Ex hac vero ratione Philosophi sic exposita, facile intelligitur, ex hac experientia non haberi agens intensius agere in propinquum, quam in distans, nisi transmittendo aliquod agens proportionatum, quod illam intensiōnem proxime efficiat. Nam in dicto exemplo, dum in principio actionis fundum vasis nimis calefit, id prouenit ex igne vicino, & ex ignis vel calidis exhalationibus in ipsius poris fundi inclusis: dum vero, procedente actione, superiores partes aquæ calidiores videntur, id prouenit non solum ab igne remoto, quamvis eius actio multum iuueret, sed etiam ex vaporibus calidioribus ascendentibus, & penetrantibus aquam ipsam, & ob hanc causam vehementius illam

calefacientibus. Accedit etiam, quod aqua ipsa, dum incipit prope fundum valis magis calefieri, statim ascendit levior effecta: descendit autem, quia superioris erat grauior & frigidior: & ita fit, ut pars distantiior aqua sit calidior, non quia ita distans, magis sit calefacta, sed quia prius fuit propinquia, & ibi magis calefacta. Nunquam vero illa pars aqua, quia proxime insidet fundo valis, vehementius calefit, quam impinguus vas, seu fundum eius, per quod actio transmittitur, nisi fortasse in fine actionis, quando iam omnino superatur aqua, ita ut contingat totam exhalari & corrumpi. Quod inde prouenit, quod ratione sua humiditas faciliter in aerem, vel in aliquod medium imperfectum commutatur. Item, quia cum fit minus densa, quam vas, facilis est penetratur vaporis seu exhalationes calidae ascendentibus. Iuuit etiam, si quis est aer circumfusus. Atque ita semper tota actio & intensio eius fit per aliquod medium.

XXIX.

*Papyrus cur
invenit
calida quia
oleum super-
impositum.*

*Stupa cur
inflammatur
aere in-
ter ipsam &
egram ia-
centem in-
flammatur.*

XXX.

*Obiectio-
nem respondeo.*

Ad eundem modum dicendum est ad similes experientias supra adductas, nimurum de oleo, quod vehementius videtur calere, quam papyrus, qua mediante calefit. Nam oleum statim ac incipit calefieri, facile etiam raro fit, & penetratur a vaporibus ascendentibus, & ipsum etiam subtilius & leuius effectum statim ascendet: crassiores autem & humidiiores partes descendunt: atque ita idem accidit in hoc exemplo, quod in superiori. De stupa autem, quod inflammatur per interpositum aerem, ipso aere non inflammato, non ita est manifestum experientia: fortasse enim aer inflammatur prius, licet non ita sensu percipitur, sicut in stupa, propter huius densitatem. Atque idem dici potest ad exemplum de radice herbae *Aprixis*, & de bitumine *Naphtha*.

Posset vero aliter responderi, admittendo, quod in argumento assumitur, inflammari aliquando materiam remotam, non inflammata proxima: & dicens id prouenire ex dispositione materiae absque intensiori actione ignis in remoto, quam in propinquum. Quod declarabitur facile, si supponamus non esse necessarium ut in aliqua materia summus calor antecedat ut flammetur, sed sufficere ut antecedat calor intensus in eo gradu, cum quo & forma stupae verbis gratia, conseruari non possit, & si illi sit adiuncta sufficiens siccitas, satis disponat ad introductionem formae ignis. Sic ergo fieri potest, ut aer medius sit calidus ut septem, & non inflammatur ex defectu siccitatis, stupa vero statim ac peruenit ad illum gradum, inflammatur: atque ita actio ignis calefacientis nunquam fuit intensior in materia remota, quam in propinquam, sed habuit alium effectum propter aliam passim dispositionem. Dices, in illo instanti, in quo inflammatur illa materia, iam est calida ut octo. Respondeo, Si ita est (non est enim certum de prima instanti) tamen id non prouenit ex sola actione ignis distantis, sed est per naturalem resultantiam a forma iam concepta. Quia resultantia, si non superest aliqua resistentia in materia, in momento fit: atque ita fieri dicendum est, si ponamus, omnia accidentia in corruptione perire. Si tamen manere potest aliquis gradus contrariae qualitatis, interuenient aliqua successio, breuissima tamen & imperceptibilis, quia resistentia est minima, & actiuitas magna. Sed quid de actione ipsius formae substantialis, quia fit in distanti materia, & non in medio? Communiter dicitur fieri per naturalem resultantiam, supposita sufficienti dispositione: vel fieri a dispositionibus accidentalibus, ibi existentibus, in virtute substantiae. Nobis autem respondendum est iuxta primam assertiōnem, vel formam ignis simul cum virtute sua possit illuc attingere, & timui influere ad deductionem illius formae: vel certe, si haec vim non habet substancialis forma, necessarium esse ut per aliquam superiori causam ille concursus suppleatur, sicut quando contingit rem aliquam per motum ita cale-

fieri ut inflammerit, introducō illius formae aliqui causa vniuersali tribuitur.

Alius modus respondēdi ad has experientias esse potest, admittendo, posse agens intentius facere aliquam qualitatem in passum distans, quam in propinquum, non tamen immediate agendo in distans, sed per medium. Hic tamen modus actionis duplū citer concipi potest. Primo, ut medium non deferat tanquam coēficiens instrumentale, aut partiale ad agendum in remoto, saltem quoad illum gradum maioris intensionis, qui fit in parte remota. Hic tamen dicendi modus non est satis cōsequens ad opinionem, quam defendimus: nam plane sequitur, illam actionem quatenus est intensio in tali gradu, fieri ab agente remoto immediate in passum distans, absque vila actione circa medium vel per medium: quia actio remissa, qua sit in medio propinquum, per se non confert, nec continuatur cum actione in distans, nisi ad summum, vñq; ad similem gradum: ergo illa intensio maior quia sit in distans, est actio immediata in illud sine medio. Sicut, si totum medium & passum distans, prius essent calida ut quatuor absque actione ignis: & deinde ignis applicatus, immediate intenderet illum calorem in distante passo, & non in medio, sine dubio illa actio esset immediata in distans: ergo idem erit: etiam si calor ut quatuor factus sit ab eodem igne. Alio ergo modo intelligi potest, quod agens per virtutem impressam in medio efficiat intensiorem qualitatem in passo remoto, quam in ipso medio, propter maiorem capacitem seu dispositionem, & minorem resistentiam. Hæc autem virtus esse potest aliquando qualitas diversæ rationis ab alia que intenderit, & tunc non est res difficilis, ut in exemplo supra posito de speculo & aere calefactis à Sole, quia illa calefactio fit medio lumine, accidere potest ut mediante lumine aeris, ut virtute agendi, vehementius Sol calefaciat speculū distans, vel aliam rem similem, quam aerem propinquum, ob maiorem passi capacitem & dispositionem: & in hoc non video repugnantiam. Sicut enim potest tauta agens per virtutem diffusam aliquem effectum habere in remoto, quem non habent propinquum, ut omnes concedunt, & significat Diversus Thomas in secunda distinct. 15. quæst. 1. artic. ad sextum, & Comment. 9. Physic. & lib. 2. de celo, com. 34. ita maiori ratione potest intensius alterare partem remotam, quam propinquum. Alio denique modo intelligi potest, hoc fieri per qualitatem eiusdem rationis, ut v. g. quod Sol per aërem remisso illuminatum, intensius illuminet speculum distans, ita ut lumen aeris medi, etiam sit in se remissum, ut coniunctu primo agenti concurrat sive instrumentalis, sive partialis, ad lumen in speculo efficiendum, etiam quoad maiorem gradum intensionis. Et hic modus est difficilior creditu, quia supponit qualitatem remissam, saltem ut coniunctam priori agenti, posse concurrere ad intensiorem qualitatem eiusdem speciei, in eo gradu, in quo illi est diffusus, & ab illa exceditur: quod an possit accidere, examinabimus sec. seq. vbi plura dicemus de illo exemplo speculi, de eiusque actione reflexa.

*Cur agens per lineam rectam efficacius
operetur.*

AD experientias alias, quæ in confirmationem illius secundi argumenti afferuntur, respondeo, satis probabiliter persuadere secundam partem ultime assertiōnis. Nec mihi occurrit aliqua alia probabilis responso aut easiō: non enim video, cur presentia Solis per lineam rectam respectu huius partis aeris remoti conducat ad maiorem illuminationem eius, nisi quia ipse Sol cum aere sibi propinquioris simul in illam influit, in aliam vero partem aeris non ita

Ita è regione proposita, sed ad latus verbi gratia, nostra, non potest ita influere, etiam si respectu ipsius medij illa pars sit æque propinquua. Dicit fortasse aliquis, lumen receptum in medio agere in virtute Solis in alteram partem aeris per lineam rectam obiectam Soli, in aliam vero cadentem ad latus solum agere virtute propria: & ideo magis illuminare illam partem, quam hanc. Sed hoc & mere gratis, ac voluntate dictum est, & intelligi non potest, quia res substituibilis vocibus, neque in quo constituta illud discrimen, si Solipse in neutrā illarum partem per se actualiter influit. Nam, hoc supposito, quid est agere in virtute alterius, nisi agere ut virtutem diffusam ab illo, & vicem eius habentem? sed illa virtus recepta in medio est vna & eadem: ergo respectu cuiuscumque partis medij agere ut virtus diffusa à Sole, & vice illius: ergo æque agere in virtute Solis. Neque explicari potest, quid conferat illa situalis positio (ut ita dicam) vel praesentia Solis, ut ob eam causam dicatur agere in virtute Solis in vnam partem, & non in aliam, si ratione illius applicationis Solipse per se non magis influit.

XXXIII. Quod tandem sic confirmo ac declaro, nam quod accidens agit in virtute alterius absq; actuali influxu eius, si tale accidens conseruetur sine alio in eius virtute agere dicuntur, eadem potest habere actionem. Hoc patet in grauitate, vel impetu mouentis virtute generantis vel imprimantis: & idem est de calore aquæ, si calor dicatur calefacere in virtute ignis: ino & qui aiunt calorem summum efficere dicto modo formam ignis in virtute ignis sine alio actuali influxu eius, consequenter aiunt calorem separatum æquè ac coniunctum igni, posse in virtute ignis efficere formam alterius ignis. Itaque in praesenti, si lumen recepturn in parte aeris viciniori Soli, efficit dicto modo lumen in alia parte in virtute Solis: ergo si illud lumen cōserueretur in vna parte, ablatio Sole de medio, eodem modo illuminaret eam partem, quam nunc illuminat. Consequens autem est plane falsum, cum quia alias etiam nunc æque illuminaret partem aeris fibi vicinam non obiectam Soli: quia non magis, neque ita abest nūc Sol ab illa parte, quam ab etiā, si omnino tolleretur, tum etiam, quia in igne & calore experimento constat oppositum, ut in eadem confirmatione, quā trahamus, propositum est. Igitur necessario dicendum videretur. Solem acti influere cum parte proxima medij ad illuminandam aliam directe fibi obiectam, non vero æque posse influere in aliam partem à latere existentem, etiam si ipsi acri medio æque, propinquat: & inde prouenire, ut illæ partes non æque illuminentur vel calefiant.

De actione magnetis, & similibus.

XXXIV. Ntertio argumento de motu locali prima ac principia experientia est de magneti: de quo, sicut de multis aliis experimentis quæ hic tractamus, multa eruditæ congeruntur. Combricensis libro septimo Physicorum, capitulo secundo, questione prima. Breuerius tamen, quantum ad rem præsentem spectat, admittimus tractationem illam fieri effectiue à magneti. Alexand. enim libro secundo, questione naturalium, cap. 3. existimat, ferrum non trahi à magneti nisi ut à fine, ipsumque interna & innata virtute quali naturali pondere, se mouere ad magnetem. Hoc tamen reiiciunt Albertus 2. Metaphys. tract. 3. capit. 6. D. Tomas. 7. Physi. lect. 3. text. 10. & Galenus libro tertio de facultatibus naturalibus, cap. Vltimo. Primo, quia modus naturalis à virtute invenit, quacunque distantiæ sit, ut in terra & igne patet: ferrum autem non tendit ad magnetem ex quacunque distantiæ, sed ex certa ac definita: non ergo ipsum tendit, sed trahitur. Secundo, quia ferrum non mouetur ad magnetem, nisi in debita propor-

tione quantitatis existant, moles enim ferti non traherur a paruo magneti: ergo id est propter actionem, quia non sequitur à proportione minoris inæqualitatis. Tertio, quia dicitur experientia cōstat, si magnetes perūgatur sanguine hirci, aut succo allij, aut cæpæ, non posse attrahere ferrum: ergo id est, quia virtus eius attractiæ inde debilitatur.

XXXV.

Addendum subinde est, magnetem imprimere ferro aliquam qualitatem motiuam, qua illud ad se trahat. Ita docent omnes auctores, nam sicut propositio sit per qualitatem impressam, ita & tractio: est tamen differētia, quia impulsus imprimitur per immediatum contactum quantitatuum, non vero hæc qualitas attractiæ: & ratio est, quia inluctæ sunt à natura ad contrarios effectus. Nam per impulsum separatur mobile à mouente, quod illud tangit: per tractionem vero trahitur mobile versus motorem, vel etiam donec contingat illum. Præterea, talis est hæc attractio magnetis, ut non solum per se ferrum ad se trahat, sed etiam ipsi ferro participatione eius virtutis communiceret, nam ferrum attractum, aliud ferrum ad se trahit, & illud attrahit aliud, ut quasi catena ex eis conficiatur: quemadmodum Augustinus refert 21. de ciuit. cap. 4. & nos etiam aliquando experti sumus: hoc ergo est signum apertum, imprimere magnetem ferro qualitatem, quæ & vim habet mouendi ipsum ferrum, & efficiendia similem, quæ ferrum ad se trahat.

Vltimo addendum est, ut argumento proposito XXXVI.

Spōdeanus, magnetem non imprimere eam qualitatem ferro nisi per medium, alterando scilicet illud usque ad ferrum: quamvis enim hæc alteratio medij sensibili experimento non percipiatur, tamē, cum facile fieri possit, ex aliis experimentis & rationibus colligimus, in illa etiā alteratione feruari naturalem modum agendi efficientis causæ. Neque enim obstat, quod medium ipsum non trahatur ad magnetem: quia necesse non est, ut qualitas diffusa per medium etiē effectum habeat in medio, quæ habet in distantiæ passo: sicut in superioribus dictum est, ob diuersam passi dispositionem accidere, ut virtus diffusa per medium efficiat in distans corpus nouam qualitatem, aut qualitatis intentionem, quam non facit in ipsum medium. Sic ergo accidere potest in præsenti, ut ut qualitas diffusa per medium non sit eiudem rationis cum ea quæ imprimitur ipsi ferro, vel certe quod licet sit in se eiusdem speciei, non habet eundem effectum trahendi, in medio, quem habet in ferro propter peculiarem proportionem, aut dispositionem ferri.

Solum potest obstat alia experientia, qua constat magnetem immutare ferrum, etiā interposito medio denso, ut experimento etiam percipitur, & Augustinus supra refert, dicens, posito ferro super argentum, & magnete subitus, moueri ferrum ad motum magnetis, concitatissimo cursu ac recurso, prout magnes ab aliquo agitatur, argento (inquit) medio nihil patente. Neque enim videretur verisimile posse magnetem tam densum medium totū alterare & penetrare. Sed nihilominus, cum Augustinus ait, argento nihil patente, plane intelligi: de ieiōne illa sensibili, qualis erat motio & concitatior ferris de alteratione autē inuisibili, Augustinus ibi nihil disputat. Neque est adeo difficile credi, quod magnes penetrat corpus illud intermedium sua alteratione, vel quia porosum est, ut est lignum: vel quia paruam habet profunditatem, quale fortasse erat argentum illud cuius meminit Augustinus: sicut etiam influentia cœlestes penetrant corpora etiam densissima & in magna distantiæ propter magnam vim agendi. Hæc enim vis magnetis existimat esse quædam participatio cœlestis proprietatis, ut dicit Diuus Thomas quæst. 5. de verit. art. 10. ad quintum, quæst. vniqa de anima, art. 1. Forte etiam contingere potest, ut illa actio licet non penetrat totum corpus densum, interuentu

circumi-

circumfusi aeris, continue pertiniet usque ad ferrum; Atque ad eundem modum judicandum est de succinno elevante paleas, & idem est de argento viuo trahente particulas autem, & de quaenamque alia re simili, vel medicinali radice aut herba, quae vim habet trahendi aliquid, aut etiam expellendi.

xxxviii.
Remora
qui nauem
retardet.

Quod vero spectat ad retentionem Echeneidis, quanto usque ad illum sit mirabilis natura effectus: est difficultum explicari, quia virtute posset tam parvum animal, tam vehementer molem retardare: tamen in praesenti nihil infert difficultatis, nam Plinius expresse ait, id facere nullo fio labore, non retinendo, aut alio modo, quam adhucero: non ergo quidquam agit in distans: Quid vero imprimat naui ad detinendam illam, tractat late Scaliger contra Cardanum exercit. 218. & contra eum Comimbricens. supra art. 5. Ego vero censeo rem esse occultissimam, quae necessaria reducenda est in aliquam virtutem superioris rationis, quae vim habeat talen ac tantam ad resistendum illi impulsu nauis, ut ab eo debilitari non possit. An vero id fiat ab hoc animali imprimendo aliquam qualitatem naui debilitatem vim illius imperius: vel solum adhucendo per virtutem sibi innatam, sicut homo detinet lapidem proportionatam eadet: vel denique, an hic pescis vim talen habeat sustendi se ipsum, & quasi adhucendi loco suo, ut etiam ab impellente nauim rapi aut dimoueri non possit, mihi incertum est. Quo cunque tamen horum modo eveniat, non dubium est, quin ex virtute mirabili & occulta proueniat, adiuuante fortae speciali aliquia & conaturali influentia coelesti. Imo addit Ambrosius lib. 5. Hexamer. cap. 10. ad finem ymitatus Basilius homil. 7. Hexameron. ex munere & potentia creatoris tam parvum animal tamam accepisse virtutem.

De actionephantasiae, & similibus.

xxxix.

In qua difficultate soluenda laborant, qui existimant notitiam existentem inphantasia effectu concurrere proprio influxu Physico ad actum appetitus. Vnde quidam utramque potentiam vel in cerebro, vel in corde collocant, ut vicinam sint & inter se agere possint, cum tamen verior doctrina habeat,phantasiam in cerebro & appetitum in corde esse, ut alibi latius ostendendum est. Alii nescio quas qualitates dicunt diffundiri a cerebro, medio actuphantasia usque ad cor, ut immutent appetitum. Sed hoc figura simile est: quia illa qualitates nec sunt species obiecti, aut ipsiusmiser actusphantasia: essent enim inutiles, cum appetitus non possit speciebus ut nec possunt esse qualitates aliquae, quae deferentes ad potentiam appetituum notitiam obiecti que est inphantasia: quia potentia ipsa appetitua nonquam percipit illam notitiam: neque notitia unius potentiae potest atri manifestari, aut formaliter aut obiectu, nisi mediate alia specie aut notitia sui. Alii denique conuicti argumento farentur notitiam existentem in cerebro immediatae actione influe per propriam efficientiam in appetitum. Neque putant id esse inconueniens, eo quod illae duæ facultates in eadem anima coniungantur, quae est principium principia & illius actionis: nam sicut virtus principalis potest cooperari suæ virtuti instrumentalis, etiam si usque ad locum distantem diffusa sit, ita & contratio viri us aliqua instrumentalis potest cooperari virtuti principalis, etiam in loco distanti, si usque ad illum virtus ipsa principalis diffusa sit, dum modo in illa etiama parte, ubi sit actio, sit aliud instrumentum magis proprium & proportionatum tali actioni. Quae responso, supposito illo primo fundamento, est inter reliquias minus improbabilis, & de instrumentis diuinis adhiberi solet quod attingere possint immediate ad distans, quia virtus principalis ibi adesse. Absolute tamen (quidquid sit

de miraculosis actionibus) non satisfacit, quia iam admittitur efficiëtia ab aliqua forma, aut qualitate seu actu, quae transflit ad distans quasi per saltum absq; continua actione per medium.

Et ideo nos facilius has angustias evadimus, negando notitiam concurrere actue ad actum appetitus, sed tantum ut conditionem representantem obiectum, quae posita, appetitus efficit suum actum per naturalem sympathiam harum potentiarum. Et ad hoc optime cōfert radicatio illarum facultatum in eadem anima: illa enim, seu suppositum per illam est, quod principaliter operatur, & vtitur his facultatibus: & ideo, dum per vim percipit obiectum sibi conueniens, per aliam illud appetit: non quidem quia per vim efficiat in aliam, sed quia ex obiecto per vim apprehenso excitatur ad operandum per aliam quae excitatio non est per immutationem realem & effectuam, sed per Metaphoricanam seu finalem & ideo non requirit localē propinquitatem: sed animalem, ut sic dicam. Atque idem proportionaliter dicendum est de appetitu, & potentia motu: quanquam enim dici posset, omnem motionem inchoari ex corde, & mediis spiritibus ac nervis procedere usque ad partem, in qua exercetur, vel appetere motus, tamē quod ad presentis attinet, applicatio potentiae motu per appetitum non est per actionem propriam & Physicam unius potentiae in aliam, sed per subordinationem potestiarum in eadem anima: quo modo etiam intellectus & sensus applicatur ad operandum per voluntatem & appetitum, de quo latius Philosophi in libris de Anima & Theologo in 1. 2. De efficientia vero Speciemur sensibilium in sensibus internis, mediis externis, alia est ratio, & longe diversa, nam hieruera propria efficientia interuenit, quae per medium heri debet, ut ab oculo dicuntur species visibiles tendere usque ad sensum communem per nervum opticum: hæc enim actio talium speciemur non est proprie vitalis, aut immanens, sed est proueniens ab extrinseco: mediis illis in instrumentis, & ideo per medium proprie diffunditur, sicut & actiones naturales.

De actione rei spiritualis in corpore.

Hactenus dictum est de agentibus & patientibus corporalibus inter se, in quinto vero argumeto agitur de actione rerum spiritu alium in corpore, & inter se. Et quoad priorem partem de actione spirituum in corpore, consequenter loquendo dicendum est, necessariam esse immediatam propinquitatem intelligentiae ad corpus, ut illud possit mouere localiter: suppono spiritum creatum nullam aliam actionem posse in corpore exercere, quod infra ostendam, de intelligentiis disputando. Vnde, si angelus ad mouendum corpus potest imprimere imperium, medio alio corpore, quod non localiter moueat, sic quidem ad mouendum localiter aliquod corpus, sufficiet illi adesse immediatione virtutis: necessarium tamen erit, ut immediatione suppositi sit presentis illi corpori, in quo primo incepit illam virtutem imprimere. Si tamen (quod probabilius censeo) non potest angelus illam virtutem imprimere per intermedia corpora non morta, necessarium erit, ut angelus mouens proxime adhuc immediatione suppositi ei corpori, quod immediate mouet. Et hoc modo aiunt Philosophi vim quamque intelligentia mouentem cælum, adesse ei orbi quem mouet. Sic etiam Theologo dicunt angelos suppositaliter adesse illis corporibus, quae assumunt, & in quibus apparent. Et quod est scriptura dicit angelum mouere, vel deferre aliquem hominem, significat ibi angelum substantialiter adesse, aut cum re, quam mouet, moueri. Quod non est necessarium, nisi oporterec angelum adesse, ubi mouet. Atque hoc plane supponit

D. Thom.

Sect. VIII. De propinq. neces. inter agens & patiens.

D.Thom.1. part. quæst. 52. & 53. & 55. artic. 2. ad3. & quæst. 13. artic. 6. ad 3. & clariss. in locis infra citantur.

Neque obstat, quod res spiritualis non habeat similitudinem habet enim substantialiem & realem praesentiam definitam, secundum quam necesse est passo coniungi, quando agit in illud. Nec modo disputo, an operatio sit ratio illius praesentiae, quod Theologi aliqui afferere videntur: vel è conuerso, an praesentia illa secundum se sit prior, vel etiam independentis ab operatione, quod plures affirmant, & mihi probabilius videbuntur: sed altero, ad operationem necessariam esse praesentiam substantialiem, quam fortasse vocavit *actum spiritualium ad corpus*, Diuus Thomas quæst. 6. de potentia, artic. 7. ad 12. Et apertus quæst. 16. de malo, artic. 1. ad 15. dicit, quod angelus non agit immediate in aliquod corpus a se dicens, & afferit Damascenum d. centem *Angelus vbi est, ibi operatur*. Qui videndum est libr. 1. de Fide, capit. 16. & 17. & libr. 3.

XLIII. Neque etiam obstat, quod angelus moueat per intellectum & voluntatem, quia, ut inferius suo loco dicam non mouet per has potentias ut proxime elicientes motum, sed dirigendo & applicando potentiam exequentem, quam oportet esse coniunctam passo. Quam responsum in finuit D. Thom. loco numerato de potentia: cum enim obiectum in argumento 12. mouens & motum debere esse simul: angelum autem non esse simul cum corpore, ex eo quod vel illud moueri, responderet: Imperium angeli requiri executionem virtutis: unde oportet quod sit quidam talis spiritualis ad corpus, quod mouet: & quodlib. 6. art. 2. ad 1. quod erat simile, responderet: actionem angelis radicari in essentia eius, à qua procedit virtus & operatio: & ideo necessarium esse substantialiam eius aliquiliter coniungi rebus quas mouet, quia mouens & motum debent esse simul. Et declaratur præterea quia si efficacia in mouendo penfanda esset ex modo, quo voluntas attingit suum obiectum, sicut voluntas angelii indifferenter velle potest propinquum & distans quantumvis: ita eadem efficacitate posset, mouere corpus propinquum, & distans quacunquam distantia: consequens autem est plane absurdum, quia, cum virtutem habeat finitam, non est verisimile posse & que operari in rem quantumcumque distans, sed habere terminum in sphera actiuitatis sua. Sicut ergo alter comparatur potentia motiva ad subiectum, quam voluntas ad obiectum, ita etiam in absurda conditione propinquitatis & distantiae: potentia enim mouens agit realiter & transeuntem subiectum quod mouet, & ideo oportet ut sit realiter in distans ab illo: fucus vero est de voluntate ut versatur circa obiectum, in quod realiter non agit, neque ipsum immutat.

De actione spirituum inter se.

XLIV. A litera pars illius argumenti erat de actione vniuersitatis angelorum in aliis, vel in anima separata, quæ actione etiam esse potest autocitio, aut motio localis. De hac eadem est ratio quæ de motione corporis: ne video ratione differet: quæ assignari possit. Vnde D. Thom. in loco proxime citato generaliter ait, substantialiam angelii debere coniungi rebus quas mouet: non enim dixit corporibus, sed rebus, ut indicaret doctrinam esse generalem. Suppono autem sermonem esse, quando vnius angelus mouet aliud verè aphytice efficiendo in illo motum, nam si tantum moueat moraliter per imperium, illam tantum requirit presentiam quæ ad imperium sufficit, de quo eadem est ratio quæ de locutione, nam imperium locutione sit.

XLV. De locutione autem vniuersitatis angelii ad aliud non possumus hic ex professo dicere, nam est res Theologica, & ad explicandum difficilis: in genere tamen

LXVI.

loquendo, altero è duobus modis in illa procedi potest. Vnus est angelum loquentem nihil agere in eum cui loquitur: & sic facilis est in praesenti responsio, quia si angelus cui aliis loquitur, non comparatur ad illum, ut subiectum vel passum ad agens, sed tantum ut obiectum ad actum imminentem, & ideo mirum non est, quod locutio possit esse immediate ad angelum quantumcunque distantem. Iuxta hunc autem dicendi modum ad argumentum factum respondendum est, locutionem vnius, & excitationem aterius non fieri per actionem transeuntem ab uno in aliud, sed quasi per quandam sympathiam naturalem; quia dum vnius angelus vult ut alius percipiat suum actum, vel conceptum, statim alter virutur species, quam habeat illius actus conceptus, ut attendat loquenti. Nec video, quo alio modo possit illa sententia explicari: statim vero inde appareat quanta in ea sit difficultas, quod nimis facultates radicatae in diuersis essentiis vel substantiis habeant inter se naturalem sympathiam & connexionem, ac concomitantiam in agendo, non casualem, sed infallibilem, ac per se, sine actione vnius in aliud. Cui difficultati accedit alia, si angelus haberet innatas species actuum alterius, cur non possit illos intueri statim ac funtis vel etiam si aliis ipsum non exciteret & quasi applicaret per ordinationem seu voluntatem suam. Rursum accedit difficultas de illuminatione qua vnius angelus non solum loquitur, sed etiam docet aliud: ad quam etiam si illa sympathia admittatur, non videatur sufficere. Tandem quidquid sit de locutione in rigore sumpta, extendi potest difficultas ad omnem actionem speciei intelligibilis: est enim probabile vnum angelum quatenus est obiectum actu intelligibile, posse quantum est de se imprimere speciem sui vel suorum actuum in aliis angelis, si tali specie careat. Et quidquid sit de angelis inter se, respectu animæ quæ separatur a corpore, id est magis receptum, posita ergo tali actione manet integra difficultas, si illa non impeditur per distantiam.

Alter ergo dicendi modus esse potest, admittendo aliquam actionem intellectualem vnius spiritus in aliud per realem effectiōem alicuius speciei intelligibilis, vel alicuius intensionis, aut modificatio- nis eius. Qua supposita, potest adhuc dupliciter responderi ad difficultatem tactam. Primo excipiendo hanc actionem à generali regula tradita. Quem modum in finuit D. Thomas in citata quæst. de anima, & in quodlib. 6. artic. 10. Et rationem vtroque loco significat, quia idem est in angelis ordo, quod in corporibus situs: & ideo actio pure intellectualis non pendet ex situ aut medio, sed ex ordine naturæ. Et in 1. part. quæst. 107. artic. 4. addit, operationem intellectus abstrahere à loco & tempore: & ideo locutionem quæ per illam sit, non impediri ob distantiam. Et potest hoc confirmari, nam incredibile videtur non posse vnum angelum loqui ad aliud, nisi sint distantes supposito & substantialia, nam per medium non potest deferri illa actio. Hæc vero sententia reuera videtur parum consequens ad omnia dicta, quia valde eneruatur principium postum, rotamque rationem eius. Item quamvis in angelis non sit situs, est tamen praesentia substantialis: ergo differentia assignata nulla est ad excludendam necessitatem huius praesentiae ad dictam actionem: aliás neque esset necessaria in distantia inter angelos, ut vnius localiter moueret, vel detineret aliud. Item iuxta illam rationem, Deus ex vi actionis qua creat vel illuminat angelum, non esset intime praesens in illo per essentiam, sed solum ratione immensitatis: quod est contra Diuum Thomam, & veriorum doctrinam, ut infra videbimus. Sequela patet, quia etiam Deus agit in angelum, ut spiritus in spiritum: ergo est eadem ratio de illo. Erit ergo propter hæc probabilis ultimus dicendi modus, quod

ad

ad hanc etiam actionem, & ad locutionem angelicam, si aliam actionem requirit, necessaria sit indistincta. Inter quas sententias alii relinquo iudicium quae simpliciter probabilior fit: solum auctor hanc tertiam esse magis consequentem ad rem quam nunc tractamus, nisi eligatur prima, cuius difficultatibus satisfacere difficultimum est.

De sphaera actiuitatis.

LXVII. Ultima difficultas proposita in sexto argumento facillime soluitur ex secunda tercia parte ultimae assertoris, quas probabiliter suadet, & contra superiores assertiones nihil probat. Quamvis enim demus habere unumquodque agens naturalem sphaeram actiuitatis certae magnitudinis, in qua possit per se & pro virtute, actione agere, non sequitur posse immediate agere in partem remotam illius sphaerae, non agendo in propinquam, quia non potest agere, nisi continuata actione, inchoando illam a passo sibi proquinquo, & indistincte, & continue diffundendo illam per totam sphaeram: hunc enim modum agendi determinat sibi quæcumque causa efficiens. Neque est inconveniens quod causæ omnes, etiam si sine virtute inæquales, & que determinant sibi hanc passi propinquitatem, quia hoc non prouenit solum ex limitatione vel imperfectiōne virtutis, sed ex natura huius causalitatis, limitatione autem sphaerae prouenit ex limitatione virtutis, & ita iuxta inæqualitatem virtutis erit etiam inæqualis sphaera, sicq; tera paria sint. Recte autem videtur probare argumentum illud, non limitari agentia naturalia ad agendum per se, & per suam propriam virtutem in solam superficiem ultimam corporis sibi contingui, sed intra aliquod certum spaciū, quod possunt sua virtute attingere, etiam si per possibile vel impossibile una pars medi non agat in aliam; quod in ultima conclusione asserimus.

LXVIII. Non probat autem argumentum illud (quamvis ad hoc etiam tendere videatur) esse impossibile illum modum agendi per partem propinquam in remotam per totum spaciū; ita ut quantumvis per partes proportionales diuidamus partem remotam à propinqua, imo & superficiem proximam à reliqua magnitudine, semper possit effectus actiue procedere ad remotum per propinquum, quia in hoc modo agendi nulla inuoluitur repugniantia: quia qualitas secepta in medio, aut in qualibet parte medii, vel in superficie, potest esse actiua, & passum est etiam aptum ad recipiendam talem qualitatem, & pars remota est in debita proportione respectu propinquieris, ut ab illa pati possit; quia actio procedit univisimenter dissimiliter à principio sphaerae usq; ad finem: ergo concurrere possunt omnia necessaria, ut actio semper fiat per propinquum in remotum. Neque enim obstat potest infinitas partium proportionaliū, quia similis infinitas est in successione actionis. Non ergo asserimus hunc modum esse impossibilem, sed asserimus in primis non esse necessarium, ut omne agens requirat propinquitatem & indistinctam passi in quod primo agit. Neque etiam sufficere ad finiendam sphaeram actiuitatis agentis, per se, & ex vi quantitatis ac limitationis virtutis eius. Afferimus deinde, etiam quando actio illo modo procedit per partem propinquam in remotā, non ita fieri ab una parte in aliam, quin agens simul & actualiter cum omnibus agat intra sphaeram sua actiuitatis: & ideo efficacior sit actio in partem remotam per propinquam, quam si sola pars propinqua per virtutem in se receptam ageret in remotam.

Et verumque horum assertum est in ultima conclusione, & videatur sufficienter probari ex omnibus dictis & contentis in illavltima diffi- cultate.

SECTIO IX.

Utrum causa efficiens ad agendum requirat passum sibi dissimile & in qua proportione.

Ratio difficultatis primo sumi potest ex dictis sectione quarta, vbi offsum est interdum agens agere in se ipsum, etiam secundum eandem partem; non potest autem idem sibi esse dissimile secundum eandem partem: ergo non est necesse ut semper passum sit agenti dissimile. Dicerur fortasse, quando aliquid in se agit, semper operari per virtutem alterius rationis à forma qua in se agit, & ita in principio actionis esse sibi dissimile, quatenus non habet formaliter illam formam, sed tantum virtualiter.

Sed contra hoc argumentor secundo, nam interdum aliquid agit in se ipsum etiam per eandem qualitatem formaliter: calor enim vel frigus aliquis corporis, quando circumdat ab agente contrario solet se ipsum intendere, & quasi fortificare ad refendum, vellebendum aliud, ut patet in calore ventriculi, qui hac ratione tempore hyemis fornos est, ut experientia ostendit, & testatur Hippocrates aphorismo 15. Idem patet in aere existente in caenaria vel locis infimis, qui tempore hyemis calidior est. Nec potest hoc tribui extrinseco agenti, cum ilud contrarium sit, & non possit qualitatem sibi oppositam intendere. Neque etiam potest tribui dimensioni naturali ab intrinseca forma, cum qua ex se semper est maxima qua esse potest, cum siteme re naturalis; neque est cur augeatur proper circumflans contrarium, immo inde potius debetur impedire ut etiam quia non solum in naturali, sed etiam in præternaturali subiecto inueniatur ille modus actionis, nam etiam aqua in puteis calidior fit tempore hyemis.

Tertio est simile argumentum, quia interdum una res agit in aliam sibi similem in qualitate & intentione, etiam actio per eandem qualitatem fiat. Assumptum patet communis exemplo de ferro, quod licet in se non habeat summum calorem, sed ut sit, v. g. intendit similem calorem in palea vel stupra ut illam comburat. Et ad eundem modum calor, & lumen mediū intendi solet per reflexionem à calore vellumine corporis extreme distantis, etiam illud in se calidius velludicium non sit intensius, ut cum Sol directe calefacit aërem & terram, calor aeris intenditur ex reflexione terra, & similiter intenditur lumen aeris ex reflexione speculi, &c. cum tamen nec calor in terra, nec lumen in speculo potuerit, se intensius, quam in aere ex actione Solis, cum magis distent à Sole quam aëre.

Quarto si ob aliquam causam esset necessaria hæc dissimilitudo, maxime ut agens supererit in virtute agendi passum: sed ob hanc causam non est necessaria, tum quia fieri potest ut aliunde proueniat illa superior virtus, nimirum ex maiori densitate, aut ex aliis conditionibus subiecti: tum maxime, quia non semper videtur necessarius ille excessus ex parte agentis, alioquin nunquam passum posset reagere in suum agens. Quia vel superatur ab illo in virtute vel non: si non superatur, & nihilominus ab illo patitur, iam in agente non requiritur excessus virtutis, si vero superatur & nihilominus in illud reagit: ergo ad reagendum non requiritur excessus virtutis: at vero reactio, vera ac propria actio est, & causitas effectiva: ergo ad hanc non semper est necessarius excessus virtutis: ergo nec dissimilitudo in forma seu ratione agendi. Tandem fieri potest ut actio seco- zua agenti, ut illuminatio Solis: nunc autem nunquam intercedit dissimilitudo inter agens & patiens, quia semper fuerunt similia.

Notaties

Notationes ad resolutionem questionis.

Aduertendum est, cum inquirimus, an efficiens requirat passum sibi dissimile, non esse sermone, nem de fine actionis, sed de initio, seu de dispositione & proportione, quæ antecedere debet inter agens & passum actionem, quia hic inquirimus conditiones, quæ requisitas ad agendum, non eas quæ consequuntur actionem. Et præterea, quæ in fine actionis non tam comparabitur passum ad agens, quam effectus ad causam. Quo sit, ut dissimilitudo in termino actionis non possit esse de ratione causæ efficiens, cum potius intentio agentis sit reddere passum sibi simile. Quod si id interdum perfecte non assecurat, prouenit ex imperfectione effectus, & hæc aliquando oritur ex debili virtute agentis, quod non potest vincere resistentiam passi; aliquando ex incapacitate passi, & nobiliore virtute agentis, quod vniuersale est, seu causa æquiuoca agens per formam superioris ordinis, quam effectus non potest secundum eandem rationem recipere: & ideo sit secundum aliquam analogiam, vel rationem communem non vero perfectam.

V. Rursus obseruandum est, cum inquirimus dissimilitudinem, quæ antecedere debet inter passum & agens, non esse sermone de antecessione in tempore aut duratione, sed ordine naturæ & causalitatis: illa enim prior, licet sepe intercedat, per se necessaria non est, ut recte conuinicat ultimum argumentum in principio factum. Neque enim dubitandum est: quin possit actio esse causa agentis, quando illa successionem non requirit, & absque resistentia sit. Vnde, si illa sit actio naturalis, & ex sua specie talis sit, ut possit reddere passum perfecte simile agenti, à principio perficiat illam dissimilitudinem: nam agens naturale, statim ac est, agit quantum potest, & ideo si agit sine resistentia, à principio producit effectum perfectum: ergo secundum realem durationem in actione passum nunquam est dissimile agenti. Nihilominus tamen ordine nature intelligi potest dissimile, quia tale passum ex se, seclusa actione agentis, non habet dissimilitudinem cum illo. Et ita actio illa non sit circa passum, ut iam simile, sed potius reddit illud simile: atque ita formaliter sit ex dissimili.

Resolutio questionis.

VII. Sic igitur explicato questionis sensu, facile est eius resolutione: dicendum est enim causam agentem efficiere non posse in passum, nisi quatenus est sibi dissimile in forma, seu termino actionis. Hoc velut primum principium in Philosophia tradidit illud Arist. i. de Generat. capit. 7. text. 46: vbi ait maximam partem veterum summa animi consensione affirmasse, rem nullam similem à simili quicquam pati quod alterum nihil magis agens, aut patibile altero sit. Et text. 48: idem confirmat, quia alias eadem ratione idem à se ipso afficeretur. Quod in sequentibus declarat, dicens hanc dissimilitudinem necessariam esse secundum formam seu speciem, nam in materia, seu genere subiecto, potius requiriunt dissimilitudo inter agens & patiens, quod paulo inferius declarabimus. Idem principium supponit Arist. eodem primo lib. de Generat. c. 9. dum ait agens agere, quatenus est actu pati vero passum ut est in potentia. Quod etiam docet toto lib. 1. physicor. & lib. 3. in principio, & libr. 7. à tex. 35. & libr. 8. à principio. Et exppositores his locis generatim ita sentiunt, quamvis nonnulli in aliquibus particularibus actionibus non recte id declarant, ut respondendo ad difficultates videbimus.

Franc. Suar. Metaph. Tom. L.

VIII. *Conclusio*
nivis 1810.

Ratio autem tacta, est, quia agens agit quatenus est in actu, & adagendum requirit passum, quod sit in potentia; sed id quod est in potentia ut sic, est dissimile ei quod est in actu ut sic ergo. Maior quoad priorem partem constat, quia agere, est communicare, leu dare esse, & ideo necesse est, ut tale esse supponatur actualiter in causa, vel formaliter, vel eminenter iuxta modum & dignitatem agentis; nemo enim dare potest, quod in se aliquo modo non habet. Et eadem fere ratione probatur altera pars eiusdem propositionis, quia dum agens communicat sibi esse passum, reducit illud de potentia in actum: ergo passum ut tali actioni subfertur, supponitur in potentia. Et ideo in primo Physicorum priuatio ponitur inter principia ad generationem necessaria ex parte materiz, quæ principia in omni mutatione, vel actione quæ sit ex subiecto, proportionaliter necessaria sunt. Ab incommode etiam optime confirmavit conclusionem Aristoteles, quia alias nulla est ratio cur ex duobus similibus vnum potius in aliud ageret, quād conuerso. Item, quia idem potest se ipsum intendere. Item, nullus est finis actionum, sed post perfectam pugnam inter contraria, & comparata victoria, & assimilitato passo, tunc denovo inchoaretur actio. Ac denique, ut Aristoteles ait, hoc modo nihil vindicari poterit, neque ab occasu, neg. à motu.

Absurda
ex opposito
conclusionis.

Corollaria ex precedenti resolutione.

A Tque ex his rationibus sequitur primo, dissimilitudinem per se necessariam inter causam agentem & patientem, solum esse eam, quæ est inter habitum & priuationem, seu inter rem constitutam in actu, vel existentem in potentia: nam si in passo supponatur capacitas ad recipiendam formam, & agens habeat virtutem ad producendam illam, nullam aliam dissimilitudinem ex parte passi requirit, nisi quæ caret tali forma: quia neque ex ratione motus aut actionis, neque ex alio generali principio, alia potest in vniuersum requiri. Vnde, quod in rebus generalib. & corruptilib. inueniatur non solù hac dissimilitudo, sed etiam positiva oppositio & contrarias, non est ex ratione causa efficiens ut sic, sed ex eo, quod tales res ita sunt institutæ, ut mutuam inter se pugnam & actionem habere possint, & ex se inueni generari & corrupti secundum speciem. Est autem animaduertendum, inter causas efficientes quasdam esse vniuocas, alias vero æquiuocas: quas voces iam supra explicavimus: agimus autem de causis principalibus, nam ex illis facile est doctrinam ad instrumentales accommodare. In causis ergo vniuocis dicta conditio propriissime & formaliter intercedit: nam cum agens introducat in passum formam eiusdem rationis cum illa, per quam agit, supponit in passo parentiam eius, & consequenter supponit formalem dissimilitudinem cum illo.

At vero causa æquiuoca non inducit in passum formam eiusdem rationis atque adeo formaliter similem sua formæ per quam agit, & ideo proprie non supponit in passo formalem dissimilitudinem, id est parentiam illius formæ secundum speciem quam in se habet: sed supponit dissimilitudinem inter passum, ut actioni supponitur, & ut per actionem perficitur, & consequenter etiam supponit in passo parentiam illius dissimilitudinis, quæ inter formam aliquam formaliter sumptam, & aliam quæ eminenter continet illam, intercedere potest. Et ratio est clara: Primo, causa æquiuoca non facit formalem dissimilitudinem, eminentiam tantum (ut ita dicam) ergo proportionalem tantum dissimilitudinem prærequisitum, nam sola priuatio formæ, quæ terminat actionem agentis, ad actionem necessario supponitur. Etenim ad actionem non requiritur, quod passum caret forma, quæ est formaliter in agente, si illam non est formaliter, seu eiusdem rationis re-

X.

N a cceptu-

cepturum; sed solum oportet, ut careat illa forma, quæ in ipso est introducenda, & futura est terminus actionis, etiam si in agente solum sit virtualiter seu eminenter, quia priuatio ad actionem requisita, non opponitur formaliter illi formæ, quæ est principium actionis, sed illi, quæ futura est terminus ad quem actionis, cum talis priuatio habeat rationem termini à quo. Sic igitur dissimilitudo necessaria inter huiusmodi agens & passum non oportet ut sit formalis, sed sufficiat eminentialis, ut declaratum est. Et hæc ratione unum graue potest mouere aliud deorsum, etiam si sint in grauitate similia vel etiam si simili deorsum moueantur, & in hoc etiam sint similia: quia formalis terminus illius motus non est grauitas, sed ubi inferius, quod quodammodo continetur virtute in grauitate, & ideo illius priuatio, non vero priuatio grauitatis, necessaria est ad illum motum. Et idem est de omnibus similibus, præsentim in actibus immanentibus, in quibus semper actio potentie æquiuocata est, de qua communiter dici solet, non tam renderet ad producendum simile, quam ad producendum proportionale, id est actum secundum contentaneum primo, & qui sit perfectio eius, in quo non formaliter, sed virtute & eminentiæ continetur. Ideo que in illa etiam actione inter principium actuum & passuum quatenus talia sunt, supponitur tantum dicta eminentialis dissimilitudo, nimirum quod in altero continetur eminentiar actus quem alterum non habet formaliter, donec illum recipiat à principio actio, quæ dissimilitudo semper repetitur, siue illa principia in re distinguntur, siue tantum ratione, ut in solutione ad primum magis constabat.

XI. Secundo sequitur ex dictis ad efficienciam, per se requiri, ut causa agens habeat vim in passum, & circa capacitatem eius: quia alias impossibile est sequi actionem: Hoc sequitur ex dictis, nam ob hanc causam necessaria est predicta dissimilitudo inter agens & passum, ut in agente, quatenus est in actu, possit esse vis ad subiectum sibi passum, quod est tantum in potentia. Et confirmatur, nam, sicut impossibile est formam informare materiam nisi habeat vim in formatum proportionatam materię, ita neque agens potest in suo genere actuare subiectum, nisi habeat vim in illud: quia in uniuersu actus secundus requirit actuum primum proportionatum. Ut tamen hoc amplius declaretur, aduentendum est, ex quatuor capitibus oriri posse, ut inter aliqua duo non sequatur actio, loquor de naturalibus agentibus. Primo, si in illis non sit virtus actiua. Secundo, si in altero sit virtus, in altero vero non sit capacitas illius formæ, quam aliud agere potest, ob quam causam agens non potest calefere cœlum: & ideo Aristoteles non posuit negationem principium generationis seu mutationis, sed priuationem, quia debet esse in subiecto capaci. Ideo etiam dixit in i. de Generat. requiri inter agens & passum dissimilitudinem in forma, & similitudinem in materia, ratione cuius passum sit capax formæ agentis. Quod tamen non est eodem modo in omnibus agentibus verum: nam cœlum agit in hæc inferiora, quamvis cum illis in materia non conueniat, & intelligentia mouet corpus, cum quo non conuenit in materia. In agentibus ergo, quæ agunt actiones vniuota & corruptiua, est simpliciter vera illa propositio, & de illis propriis locutus est Aristoteles, nam ibidem dixit, agens quod conuenit cum passu in materia, pati etiam ab illo: secus vero esse de agente superiori, quod in materia non communicat. In agentibus ergo actiones æquiuocas solùm requirunt illa conuenientia secundum communem aliquam rationem: loquimur enim de agentibus creatis, in quibus nullum potest alterare vel generare aliud, nisi aliquo modo conueniant in materia, sicut in comuni, quia oportet ut verumque sit materia. In motu etiam locali id reperitur, quod mouens & motum, semper conueniunt aliquo

modo in capacitate recipiendi motum sibi proportionatum: nihil enim creatum mouere potest localiter, nisi ipsum etiam sit mobile, ut de corporibus constat, & de intelligentiis etiam infra dicimus. Sed hoc quodammodo extrinsecum est ad rationem agentis: intrinsecum autem est, quod in passu capacitas illius formæ, cuius actina vis est in agente.

Tertio impeditur actio, si illa capacitas iam sit in actu reducita, quia tunc etiam cessat vis agentis in passum, eo quod iam factum sit, quidquid ab illo fieri poterat; quod coincidit cum his quæ hæc tenus diximus, nempe nihil posse agere in sibi simile, quatenus tale est: quod tam est verum in agentibus universalibus, quam in æquiuocis, loquendo de proportionata similitudine, quæ inter ea & effectus eorum esse potest, ut ex superioribus constat. Ratio enim proportionalis ex hac eadem radice oritur, scilicet, quia iam tota vis talis causa explata est in tali passu, & ideo nihil ei supererit agendum. Dices, etiam passum sit in actu per unam formam vel qualitatem adhuc manere posse in agente vix ad introducendum aliud similem, alioquin tota hæc questione redatur ad illam, an, scilicet, duo accidentia solo numero differentia possint esse in eodem subiecto. Respondeo, non posse, quia postquam subiecti capacitas vno actu completa est, iam non manet in potentia ad aliud similem actu, & quoad hoc verum est esse valde coniunctam hanc questionem cum illa de pluribus accidentibus solo numero differentibus in eodem subiecto. Nam si in eadem materia possint esse plures formæ substantialis, vel specie, vel numero differentes, posset naturale agens inducere alteram formam in materiam, quæ tantum unam habet: ergo similiter, si subiectum posset habere duo accidentia omnino similia, quamvis habet unum, posset aliud recipere simili agente, vel etiam a seipso, & ideo diximus supra disp. 5. sect. 9. non posse accidentia solo numero diversa, & omnino similia, mul recipi in eodem subiecto.

Quarto tandem, supponit virtute ex parte agentis, & capacitate in passu, cum dissimilitudine & priuatione, adhuc potest impediti actio ob resistentiam passi. In quo est obserandum, ad actionem vel per se non requiri resistentiam in passu, sicut iam diximus non esse necessariam contrarietatem, vel oppositionem positivam, nam priuatione ut si non resistit sed potius parat viam ad actionem: quidquid ergo resistit, reducitur ad positivam contrarietatem vel repugniam, & ideo per se non requirit ad actionem, quoniam potius ex se impedit, vel retardat actionem. Vnde, quod actio sit successiva, & non instantanea, ex resistentia passi provenit, nisi interueniat motus localis, cui est intrinseca talis successio, & ex Philosophia constat & inferius in tractatu de actione, & passione attingemus. Hinc ergo sit, ut quando vi tra dissimilitudinem passi interuenit etiam resistentia, sitanta sit, ut vel supererit, vel aquiescentia agentis, impeditur actio: & ideo est communis Philosophorum axioma, & quasi primum principium, ad efficiendum necessariam esse proportionem maioris in equalitatem, id est, in qua maiori sit virtus in agente, quam resistentia in passu. Quod sum primum est ex Aristotele citatus locis, & patet facile quia agens ut agens vincit passum, saltem quantum ad id quod agit: ergo necesse est ut secundum eam rationem viribus illud supererit, alias quo modo vincere posset. Atque hoc in solutione quarti argumenti amplius declarabitur.

Argumentorum solutiones.

Vper est igitur, ut argumentis satisfaciamus: & ad primum quidem recte ibi responsum est, &

ex omnibus quæ diximus, declarata est responsio, & potest amplius declarari. Nam idem potest simul & secundum eandem partem esse in actu primo, & in potentia ad actum secundum, quod alii dicunt in actu virtuali, & potentia formalis, & ita secundum eas duas rationes, sive re, sive ratione tantum & habitudine distinguuntur, habet ad se quandam dissimilitudinem, non proprium & formale, sed eminentialem & virtualem, quæ satis est ad actionem, ut dicimus.

De Antiperistasi.

XV. In secundo argumento pergit vulgaris difficultas de Antiperistasi, quæ purè Physica est, & in 1. de Generat. cap. 7. solet ex professo tractari, & ideo pauca attingam huic loco necessaria. Dicunt ergo quidam ad rationem illam, quamvis eadem qualitas non possit se ipsam intendere directa actione, tamen reflexa posse, quam aiunt eo casu interuenire in hunc modum: Quod res calida verbi gratia, à suo contrario obfessa, quasdam species in illud immittit, quæ sunt veluti instrumenta ad agendum in illud: cum autem ipsum contrarium illis speciesbus resflat, illæ in suum agens resiliuntur, atque ita illud intendunt. Ita docent Marsilius 1. de Generat. qu. 17. & 18. Albertus de Saxonia, question. 15. Venetus in summa de Generat. cap. 23. & in summ. Meteoror. cap. 3. & alii. Sed hæc sententia dicit incredibilia, & non soluit difficultatem. Primo enim fingit species intentionales sine fundamento. Deinde facit illas instrumentum alterationis materialis, quod inauditum est. Rursus facit illas cunctes, & redeunt, cum tamen sint accidentia, nisi fortasse dicat esse aliqua corpula, quod incredibilis est; vel nisi dicat illum redditum esse Metaphoricum, per reactionem quod verum esse non posse, iam patet, probando alterum membrum, scilicet non solui difficultatem. Quod patet primo, quia illæ species, quidquid ille sunt instrumenta agentis, à quo manant: agunt ergo in virtute illius: ergo non possunt excedere in agendo virtutem eius: quomodo ergo possunt illud intendere, etiam si ad illud reverantur? Secundo, hæc actio sè fit absque diffusione aliqua seu actione per medium, ut quando agentia contraria sunt proxime vicina, & alterius virtus robatur in leue enim nulla sunt species, quæ redire ad ipsu possint, quia nec recipiuntur in contrario, ut supponitur, nam propter resistentiam eius dicuntur redire ad suum principium; neque etiam in medio, quia nullum est. Denique interdum hæc actio fit circa subiectum, cui talis qualitas repugnat ut in aqua peccati, non ergo potest esse per actionem reflexam eius.

XVI. Alij ergo dicunt unum contrarium à fortiori circumdata ex naturali appetitu sive conseruacionis se colligere & vniire, suamque actionem in se convertere, ut se tuatur. Additque Niphus 1. de Gener. qu. 15. in recognit. dub. 2. unum contrarium per se habere vim ad agendum per aliquam sphæram, & quia à contrario obfiscere impedit ne diffundat illam extra se, eam in se conuertere, & ita se intendere. Sed hæc etiam opinio & falsa est, & difficultatem non soluit. Probatur, quia iam admittit non solum simile agere in simile, sed etiam idem in se ipsum secundum eandem formalem qualitatem. Nec refert, si dicatur, hoc accidere ob circumflans contrarium, & quasi ex metu illius; nam vel ad illam actionem est in ipsa qualitate intrinseca virtus naturalis, vel non: si est, ergo à principio ac semper efficiet in se illam actionem & intentionem absque occasione contrarij, quia naturalis virtus naturaliter exequitur totam vim suam absp. alia occasione, dummodo non sit impedita. Si vero non est in re virtus sufficiens ad illam actionem, non efficiet ill-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

lam, etiam si contrarium non vrgeat. Simile argumentum fiet, inquirendo an illa maior intensio naturalis tali rei & qualitati, vel non. Nam si est naturalis, habebit illam semper ab intrinseca natura dimanantem, neq; expectabit necessitatem tuendi se à contrario ut illam faciat. Si vero est præternaturalis, non potest ab intrinseco ex ipsam qualitate proueniare.

Rursusque inquiram, an illa maior intensio occasione instantis contrarij ab intrinseco acquisita, ablatu contrario anteqam dimanat, perseveret in re, an non. Nam si perseverat signum est esse naturali, & à principio ac per se semper fuisse futuram absque occasione contrarij agentis, si nullum fuisse impedimentum. Si vero non perseverat, ergo numquam potuit ab intrinseco fieri, nam perfectio, quæ ab intrinseco manat, non tollitur absque extrinseco agente. Denique vix intelligi potest, quid significant illa verba, quod agens se se colligit, & magis vnit, aut quod ad se actionem conuertit. Aut enim significant, quod se se condensat, & omnes partes suas in minorem locum redigit: & hoc facile improbatur argumentis factis, applicando illa proportionaliter, quia vel ille motus aut condensatio est naturalis, vel non: si est naturalis, semper inerit, per se loquendo: si non est naturalis, non fiet ab intrinseco propter instantis contrarij. Id quod etiam confirmat experientia, non enim experimur in omnibus rebus quæ à suis contrariis patiuntur, huiusmodi motus: oporterautem in omnibus fieri, si id naturaliter proueniatur ex vi appetitus se tuendi à contrario. Quod autem addebat, nempe conuertere agens actionem in se, quia impeditur, ne illam diffundat, nullam habet verisimilitudinem; quia ex eo, quod cest agens ab actione in aliud non fit capax actionis in se, nec maioris intensio. Atias, res existens in vacuo, hoc ipso se intendere, quod non potest agere in aliud. Item, quia effectio maioris intentionis excedit propriam virtutem: ergo fit agens impediatur, ne in actionem sibi proportionatam prodeat, nō ideo potest efficere in se actionem quæ propriam superet virtutem.

Alij ergo non inuenientes viam ad declarandam hanc actionem, negat esse in reb. talem actionem, & ad experientias respondent esse apparentes, non veras: & huiusmodi apparentiæ variæ excoxitatur causa, quæ sicut sunt, & sensu repugnant: quanquam Galenus libr. 3. de simplicium medicam, facult. 3. in hanc sententiam propensus fit.

Dicendum est ergo, duobus tantum modis intendi qualitatem aliquam occasione circumdantis contrarij, scilicet vel ab extrinseco agente, quod ea occasione ibi includitur ac detinetur, vel è conuerto, rādi actionis per eam occasionem recedit extrinsecum corrupiens, & statim res ab intrinseco se rediut ad naturaliter statum, qui illam maiorem intentionem postular: & ita fit, ut nulquam qualitas intēdat se ipsa. Priorem modum tētigimus sectione præcedente, vbi ex Aristotele diximus balneas in hyeme esse calidiorēs, quo à medio frigidiori calor in eis includitur atq; impeditur ne foras erumpat: quod de calidis exhalationibus declarauimus. Sic etiam venter animalis calidior est in hyeme, quia animales spiritus intus retinentur, eo quod frigiditas aëris cuti & pores strigunt, ut Galenus notauit declaras citatum aphorismum Hippocratis, & eleganter Aristot. sect. 2. Problem. qu. 29. vbi alia exempla adducit. Et ex eadem causa (opinor) prouenit, quod in hyeme aqua putredis calidior, quia, nimirum, aliquæ exhalationes calidæ in cauernis terra generatæ impediuntur, ne ascendent, existente medio densiori & crassiori propter maiorem frigiditatem.

In qua tamen experientia duo sunt difficultia. Vnum, vnde sint ibi tales exhalationes. Aliud, quomodo possint, cum sint tenuissime, agere in aquam, quæ

XVI.

XVII.

XVIII.

Balnea &
animalia
venerib; &
cur hyeme
calidiores.

Galenus,
Aristoteles.

Idem de a-

qua putredis

N. 2 frigi-

frigidissima est. Ad primum vero dicendum est, virtute Solis, & aliarum influentiarum cœlestium generari huiusmodi exhalationes ex terra, quæ ob dēficiat suam & siccitatem, quam per se loquendo, maiorem habet in inferioribus partibus, apta materia est ut ab ea huiusmodi exhalationes excitentur. Et fortasse plurimæ ex his æxiu tempore ibi generatae, postea diu cius ibi detinentur ob causam supradictam. Illæ autem, cum sint subtiliores aquæ, illi facile miscentur, dum ascendere conantur, & ita facile poterunt eius frigiditatem temperare, saltem continè in illam reagendo. Fortasse etiam aëris inclusus in cœnern vel poris terræ, cum natura sua calidus sit ob eandem causam calidior est, & ad illam actionem inuitat. Alter modus huius actionis declaratur aliis exemplis: primum est de aqua pœtæli, quæ tempore æstatis est frigidior, nam exhalationes calidæ, à quibus calefieri posset, ibi non cōsistunt, sed celerius ascendunt: tum quia medium eo quod sit calidius & rarius, non impedit, cum etiam quia eo tempore illæ exhalationes subtiliores sunt propter vehementiorem Solis influentiam. Atq; ita remoto agente contrario, aqua ab intrinseco frigidior sit, nō quæ natura eius postulet, sed quam anteas esset dum a contrario suis plus pateretur. Hoc etiam modo eueniit, ut aqua frigida Soli in æstate aliquantulum obiecta, frigidior fiat, nam calor extrinsecus efficit in medio, vel in externa superficie aquæ, aut in vase quod illam continet, aliquam raritatem, & tunc si quid vaporis calidi aquam circundabat, vele permixtum erat, evapouratur facilis, & inde sit ut aqua ad naturalem statum magis se reducat; & fortasse etiam condensatur amplius non solum ob diætam causam sed etiam occasione vitandi vacuum: atq; ex hoc etiam capite frigus crescit. Legatur Aristoteles sœt. 24. Problem. q. 13. & 1. Meteor. c. 12. Altero ergo ex his duobus modis possunt omnes experientia timiles declarari, vt nunquam necesse sit admittere idem intendere scipium secundum eandem qualitatem: nam quando illa intensio est ab intrinseco per naturalem dimanationem, tribuitur generanti.

An multitudo agentium, seu densitas materia, vñus conferat ad intensiōnem actionis.

XX. *Quoniam* *sententia* *affirmans.* **Marsilius.** *Soto.* **N**on tertio argumento duæ petuntur difficultates: una est an qualitas existens in denso subiecto possit in alio rario intenderi sibi similem ultra suum gradum; seu, quod idem est, an plura agentia partialia vel plures partes eiusdem agentis propter maiorem applicationem ad idem passum sibi simile in qualitate, & æquale in gradu, possint intendere qualitatem eius. Multi enim ita affirmant, vt Marsilius 1. de Gener. qæst. 19. & Soto 2. Physic. qæstionem secundam, & Niphus 1. de Generatione suo text. 195. dub. 2. qæst. 2. Ratio eorum est, quia virtus agentis non solum crescit ex intensiōne formæ, sed etiam ex multitudine, dicente Aristoteles 8. Physic. textu 80. in maiori magnitudine maiorem virtutem existere: ergo si tota illa virtus magis applicetur eidem paſto, vt it, quando agens est denſus, maiorem etiam effectum faciet. Et confirmatur communis exemplo supra posito deferro carenti, & de duobus luminosis æqualibus, & æquæ applicatis eidem parti aëris. Item de actibus æqualibus multiplicatis, qui intendunt habitum: & de guttis æqualibus æque carentibus, quæ tandem cauant lapidem. Et confirmatur secundo, nam aëris in hyeme congelat aquam, quia, nimirum, intendit frigiditatem eius ultra eum gradum frigiditatis, quem in se habet, nam si ipse esset tam frigidus, etiam condensaretur, & fieret aqua.

XXI. Neque existimant hi authores hanc suam sententiam esse contrariam doctrinæ traditæ de dissimili-

tudine requisita inter causam efficientem & passum sed aiunt, sicut simile agit in simile secundum formam, si sit dissimile in gradu, ita etiam posse id quod est simile in forma & gradu, agere in aliud simile, si sit dissimile in virtute & potestate: ita vero in præsenti accidere: nam calidum ut quatuor valde denuo, hæc non excedat in gradu ærem, neque manuæ que calidam, excedit in virtute & potestate. Quia hæc non commensuratur soli intentioni, ut dictum est. Et declaratur præterea, quia illud calidum densum habet vim producendi in aliam totam formam, quam in se habet; quia ergo in passo rario non potest illam multiplicare ob incapacitatem eius, auger illam intentionem.

Hanc sententiam existimo falsam, & contrariam principi posito: quod hoc sensu accipiendo est, scilicet, nullam rem posse quippiam agere in aliam sibi similem secundum eam formam, in qua similes sunt, neque ei posse addere perfectionem seu intentionem, si supponantur esse perfectæ similes, id est non tantum in specie, sed etiam in gradu intensiōnis, quod Aristoteles citato loco de Generatione dicit, si sint omnino similes. Quocirca ad argumentum factum dicendum est, multitudinem formæ cum æquali quantum in uno agente valde denso, hinc multis quantumcunque applicatis, non sufficiere ut intendat in alio similem formam ultra illud gradum, quem talis forma habet in agente. Hæc est communis sententia, quam tenet Paulus Venetus in summa de Generat. cap. 23. Albertus de Saxonia 1. de generatione, qæstione 15. & Astudillo qæstione 21. & o. prime Victoria in relectione de augmento charitatis.

Ratio à priori est iam taq; quia agens actionis intentit aliquid sibi passum, quo sine conseruo cesseret eius actio, sed si passum factum est similem formam & gradu, iam est perfecte simile: igitur non ultra progradientur actio. Nec dici potest nondum esse perfectam similitudinem factam, quia passum non est affectum tantam formæ multitudinem, quanta est in agente: tum quia multitudine vel paucitas formæ non pertinet ad rationem ipsius formæ seu qualitatis, sed prouenit ex subiecto seu quantitate: & ideo illa non est dissimilitudo in forma, sed in æqualitate in quantitate: vnum enim album non dicitur dissimile duobus albis, quia non est plura, sicut illa, sed dicetur inæquale: per actionem autem non intenditur talis æqualitas, sed similitudo in forma. Tum etiam, quia talis similitudo, vel potius æqualitas est impossibilis, supponit a capacitate subiecti rari aut densi, seu, quod idem est, supposito quod passum sit vnum & agentia plura. Neque etiam est verum eam inæqualitatem compensari posse maiori intensiōne, tum quia sunt quantitates seu perfectiones divergentes rationum; tum etiam quia potius per illam maiorem intensiōnem fieret noua dissimilitudo in gradu, manente eadem inæqualitate in multitudine formæ.

Secunda ratio est, quia in forma remissa, quantumvis multiplicata in multis ac differentiis subiectis, aut in multis partibus eiusdem subiecti, non est virtus sufficiens ad efficiendam maiorem intensiōnem in simili forma: ergo. Patet antecedens, quia in primis non est ibi formaliter talis virtus, cum non sit formaliter talis intensio in ea forma. Suppono enim intensiōnem non esse aggregatiōnem plurium similiū graduum in eadem parte subiecti, sed proprium & per se augmentum eiusdem qualitatis in eadem parte subiecti: quod augmentum verbigratis, vt octo non esset, etiam si duo calores ut quatuor in eadem parte subiecti ponentur, de quo inferius suo loco dicam, hæc ergo per se multo minus esse potest formaliter in multitudine formæ remissa existente in multis subiectis, vel

partibus subiecti. Neque etiam est ibi eminenter, cū illa forma secundum speciem sit eiusdem rationis, secundum gradum autem sit inferioris rationis singularis partibus subiecti, & consequenter in omnibus etiam simul sumptis. Nam in multis rebus eiusdem rationis non est eminentior virtus, quam in singulis, cum eminentia virtutis postulet formam seu naturam superioris rationis. Neque etiam potest dici esse virtualiter illa intentio in illa forma ob multitudinem eius, quia continentia virtualis ut ab eminentiis distinguitur, solum tribuitur virtutis instrumentaria: non potest autem hoc modo attribui illa intentio multitudini formarum inferioris intensio-
nis, & eiusdem rationis tum quia talis forma, dum agitib[us] similem, non tamen se gerit ut instrumentum, quam ut proprium principium agendi ut supra dictum est, tum etiam quia non potest signari principale agens, in cuius virtute dicatur efficiere illum effectum: imo illa multitudine formarum per se non est instituta ut sit instrumentum aliquius actionis, sed est quasi aggregatio quædam instrumentorum eiusdem rationis.

XXV. Tertio argumentor ab incommodis, quia ex opposita sententia sequitur primo, tres res calidas, ut quatuor posse efficiere ad inuicem summe calidas, si duæ similes iuncte intendant calorem tertie usque ad quintum gradum, & illa rursus alias reddat sibi similes: & ita procedant usque ad summum. Secundo similiter sequitur, aquam calidam ut quatuor secundum omnem partem posse se redere calidiorē in quoconque gradu, nam duæ partes extremæ v.g. efficient in intermedia, & intendunt eius calorem, & illa rursus efficiet in partes extremas, & sic procedat usque ad summum. Hæc tamen, & similia, sunt plane falsa, & contra experientiam, Tertio sequitur per actus remissos intendi habitum, itavt ad intensorem actum inclinet, quod etiam est falsum vel suppono.

Vt respondeamus fundamento contraria sententie, aduertendum est primo, aliud esse virtutem agendi crescere ex multitudine formarum, aliud crescere quoad vim producendi effectum perfectiorem intensiue illud enim generalius est, & ex illo non recte colligunt hoc posterius authores illius sententie.

Augetur ergo illo modo virtus agendi non intensiue, sed extensiue, & ideo non augetur ut possit intensorem effectum producere, quam sit ipsa forma, quæ est ratio agendi: sed ut si uim ad quantum effectum facilius, velocius, fortius, & ad maiorem distantiam exteris paribus, possit efficiere. Vnde dici potest augeri quoad modum faciendi, non quoad rem, quam potest facere. Et similiter, quando multitudini formarum adiungitur densitas partium subiecti, multum iuicet ad hunc modum actionis, quia tota illa multitudine forma melius applicatur passo, & ideo conducta ad promptiorem actionem, non tamen potest se sola conducere ad meliorem effectum, quam in virtute formarum continetur, quia illa applicatio solum est conditio, quæ per se non conductit ad agendum, nisi supposita virtute,

XXVI. Secundo est obseruandum, sermonem esse de multitudine formarum, quæ omnino æqualis est in essentia & gradu formarum passi, nam si contingat qualitate agentis esse quoad essentiam & speciem alterius rationis ab ea quæ sit in passo & eminenter contineri illam, quamvis in suo ordine esset remissa, possit esse principium efficiendi in fieriorem qualitatem in suis gradibus intensam, ut insuperioribus tactum est: nam illa superior qualitas in quoconque gradu ratione sive essentia posset eminenter continere totam latitudinem inferioris qualitatis. Neque tunc simile ageret in simile, etiam quæ qualitas verbi gratia, ut unum, qualitatem ut unum intenderet, quia essent diuerarum rationum, & illa potius esset quadam porportione, quam propria similitudo.

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

Deinde contingere etiam potest, ut multitudino formarum conduceat ad intensiorem effectum, quando effectus non adæquat intensiō formarum agentis, ut verbi gratia, quando una lucerna illuminat aērem, non producit in illo tam intensum lumen, quā in se habet, & ideo recte fieri potest, ut duæ lucernæ simul sumptæ & inter se æqualis intensiō, lumen intensius in aēre producatur, quam qualibet per se posset: tunc enim cessationes factæ, quia passum nonquā est factum perfecte simile agenti: cum ergo in agente non solum sit maior multitudino formarum, sed etiam intensior forma, potest in eo esse virtus ad intendendum effectum. Vnde in quolibet illorum agentium per se erit forma productiva totius illius intensiōis: quod autem unum agens per se solum totam illam non producet prouenire poterat, vel ex indispositione passi, vel ex distantia, vel ex alia simili causa. Et tunc multitudine formarum intensa optime conferre potest ad intensiorem effectum producendum, qui tamen non excedat intensiōem cause.

Maior difficultas est, si concurrerent simul duo agentia inæqualiter intensa, an possent se iuicare ad producendum intensiorem effectum, qui licet non excedat absolute totam intensiōem causæ, excedat tamen intensiōem alterius partialis agentis habentis formam minus intensam, ita ut licet qualitas remissa, quantacunque in multitudine sit, per se non possit qualitatem sibi similem in gradu intendere, tamen cum consortio intensioris qualitatis possit ad intensiōem iuicare, & cooperari. Tunc enim videtur etiam cessare rationes factæ nam in tali agere totali, est absolute intensior forma, & virtus sufficiens ad illum effectum: & inferiores gradus qualitatis cōiuncti superioribus possunt concurre ad quoconque gradus alterius qualitatis similes, ut v.g. quando calidum ut octo intendit calorem ut quatuor, non tatum concurrit ad quintum gradum v.g. per quintum sui caloris, vel per superiores, sed per totum suum calorem: sicut est contraria, quando facit primum gradum non id efficit per primum, sed per totum suum calorem. Cuius signum est, quia ad efficiendū primum vel quintum gradum maiorem vim habet calidum ut octo, quam calidum ut quinque, vel ut unum, ceteris paribus, nam & maiorem resistentiam vincet & velocius ageret: ergo signum est non agere solum per gradum similem & ceteros se habere cōcomitantes, & quasi per accidentem ad illam actionem, sed reuera ad illam concurre. Et ratio est, quia, ut omnes iuuent & concurrant, satis est quod in omnibus & singulis sit essentia caloris, quamvis non sit in singulis gradibus illa peculiaris similitudo, quæ est inter gradus eiusdem omnino rationis, satis enim est, quod illa similitudo sit in tota forma, quæ est principium agendi. Sic igitur etiam plures formarum remissa, coniunctæ intensiori, poterant concurre cum illa ad intensiorem effectum producendum. Est ergo hoc probabile, negationes factæ ita contra illud militant, ut facile ex dictis patet, & potest conferre ad saluandas aliquas experientias ut insuperioribus tactum est, & statim etiam videbimus.

Non tamen omni difficultate caret, nam si forma remissa, coniuncta intensiori agit ad intensiōem sibi similes, cur non potius ageret ad intensiōem sui ipsius? Item, quia alias calidum ut octo æquicinum duobus calidis ut quatuor, cum uno, & per illud ageret ad intensiōem alterius & cōcurro. Posset tamen responderi, ex peculiari dispositione passi, aut partialis agentis prouenire, ut unum partiale agens remissum magis cooperetur intensiori agenti ad intendendam similem formam in alio subiecto, quam in se, vel quam aliud simile, ut ex dicendis facilius constabit. Est ergo hoc probabile, de quo plura inferius.

XXIX.
Ferum à
dens qual-
iter ignem
generet.

Ex his ergo satis est expeditum fundamentum contraria sententia. Ad primam vero experientiam à nobis allatam de ferro carenti communis omnium philosophorum consensus & responsio est, in eo esse aliquem ignem inclusum in poris, quamvis nos latet: à quo igne in carentis ferri poris inclusu protenit illa maior intus, quam sensibus facile experitur, quamvis vehementia & celeritas actionis proueniat ex conforto ferrri, & densitate illius. Signum autem, quod ibi sit aliquis ignis inclusus & cōtentus (vt modo diximus) in poris ferri, sumipotest ex fulgore, quia ab igne semper prouenit, vt dixit Plato in Timo. Item hoc ipsum ostendit potest ratione neutiquam contemenda, quia ferrum non est sine poris, in quibus solet esse aer: ergo cum calefactio vehementis intercesserit, versus erit in ignem; vi & efficacia calefactionis tam intensa ac vehementis. Ac deinde nunquam sit tam vehementis calefactio in aliqua materia aut subiecto, talis calefactionis capaci, quia aliquae exhalationes ab ea secessantur & inflamentur, seu in ignem vertantur. Alii respondent longe alia ratione, esse nimirum in ferro summum calorem qui esse potest, & hoc sine forma ignis propter alias dispositiones repugnantes igni, & conservantes ibi formam ferri. Sed disfacile creditu est illas dispositiones, quia in ferro, tanquam in subiecto sibi proportionato, & connaturaliter existunt, non impeditre etiam tantum intensionem caloris, cum illi etiam repugnent ex natura rei. Aliam respondentem supra ego insinuavi, quod in materia secca & disposita potest generari ignis absque prava calefactione summa; quod potest facile defendi, & eo posito non sequitur esse in ferro summum calorem. Prima vero responsio sufficiens est.

XXX.
A sumi-
missi an au-
tem habi-
tum.

Ad experientiam de actibus remissis adductam respondetur potius probare oppositum, quia iuxta communem sententiam non intendunt aut augent habitum: quamvis hoc logiorum expositionem requirat, quam suo loco magis ex professo trademus. Ad aliam de gutris carentibus respondetur singulare aliquid agere, quia paulatim disponunt subiectum, quod reddit aliquantulum mollius, alias si subiectum maneret & quae indispositum, nihil plus agere posset secunda, quam prima, nec centesima, quam tertia: quilibet tamen agit in passim dissimile, nam ex se verbi gratia, erat siccum, & in principio humectari cipiunt iuxta proportionem & virtutem guttae carentis: quia vero posteriores inueniunt passum magis dispositum, plus agunt, nulla tamen, agit in ultra propriam intensionem & virtutem. Ad tertiam de gelu, negatur in primis aerem plus frigescere aqua, quam ipse sit frigidus, sed, ad summum, potest impedire omnino, ne ab extrinseco agente calefat: & tunc ipsa aqua se reducit ad summum frigiditatem, quam natura sua potest habere. Quod si illa frigiditas sufficit ad congelationem, iam non prouenit ab aere: si vero non sufficit (vt reuera videtur non sufficere, alias aqua in suo naturali statu existens semper est congelata) etiam tunc querenda erit alia causa illius congelationis præter aerem, qui aer, solum dicebatur infrigidare. Existimo autem congelationem prouenire ex diminutione humiditatis aquæ, atque adeo ex aliqua influenti coelesti excitate, nam illa siccitas sic affecta & attemperata cum tali densitate & frigiditate materia, congelationem perficit, nulla ergo qualitas ibi interuenit, quæ à remissori qualitate eiusdem rationis intendantur.

De actione reflexa.

XXXI.

A litera dubitatio in eodem argumento petita est de actione reflexa, in qua fatentur aliqui formam remissam posse intendere se ipsam, nedium sibi simi-

lem. Quam sententiam ita absolute & vniuersaliter sumptam supra reiecinus, & iterum statim aliquid contra illam addemus. Alii dicunt per reflexionem multiplicari radios Solares, verbi gratia, circa eandem partem mediæ, nam quia ex se possent (inquit) ulterius pertransire, maiorem sphæram obvientes ideo cum corpori occurruunt, quod eorum diffusionem impedit, ad idem passum a quo reverberantur, reuertunt, & ita sit reflexio. Sed nisi hæc dicantur per Metaphoram, plane sunt falsa, & ratione aperte contraria, nam finguntur esse radii corporis quædam, quia à Sole oriantur, quod de omnigenite fuit placitum Democriti; ab Aristotele, & omnibus Philosophis reiectum, ut generatim notauit D. Tho. i. p. q. 115. art. i. & specialiter de lumine qu. 67. art. 2.

Duobus ergo modis intelligi potest, actionem in medium esse intensem propter reflexionem. Primo, quia dum agens principale in minori sphæram operatur, intensus agit in partibus eius, quam si eius ad maiorem sphæram diffundereatur, quod principium per se quidem appetit probabile, nam virtus intensus ad plura applicata, minor est in singulis: ergo conuersio collecta ad pauciora, fortius agit in singulis: ergo etiam ager intensus, intra latitudinem tamen sui virtutis & intensionis. Sic igitur ignis calefaciens hæc aula, cum posset multo maiorem sphæram simul calefacere, quia tamen actio eius intracellos aula detinet, intensem calorem facit in hoc aere, quam alias faceret, & idem proportionanter est de Sole illuminante. Quamvis autem tunc dicunt intenso esse maior propter reflexionem, tamen reuera illa reflexio sic expedita, ex parte corporis in quo fit, solum est impedimentum, ne actionis progressus progrediatur. Ex parte autem principialis agentis est efficacior actio, maiorque suæ virtutis applicatio.

Sed hic modus explicandi reflexionem, & actionem per illam, quamvis in eo quod affirmat, probabilis sit, non tamen solus sufficit, vt videretur, ad salvandum omnem id, quod experientia ostendit in huiusmodi reflexione. Primo quidem, quia si corpus, in quo fit reflexio, solum deseruerit ut diffusum impedimentum, ratione cuius virtus primi agentis quasi unita ad minorem sphæram, fortius in illam agit, quodlibet corpus obiectum in eodem puncto, & quæ impedit extensioem sphæræ, aqualem faceret reflexionem: nam aqualem omnino occasionem præberet primo agenti, vt fortius intendere actionem suam, & viris suas (vt ita dicam) duplicaret: consequens autem est aperte contra experientiam, nam res nigra v. g. ceteris paribus, non faciat aqualem reflexionem lucis, ac res alba; nec res alba facit aqualem ac speculum. Secundo, quia si reflexio illatantummodo fieret, aqua proportione id debet retinari per totam sphæram, nam illa fortior actio, vel applicatio virtutis, aqua proportione ad totam illam fit. Consequens autem est contra manifestam experientiam, nam fortior reflexio fit in partibus propinquioribus corpori, à quo fit reflexio vt per se satis constat.

Quocirca dicendum necessario videtur, in hac dicta reflexione interuenire propriam efficientiam illius corporis, in quo reflexio: illud enim recipit a primo agente formam seu qualitatem actuam, & illa affectum iterum agit in passum sibi proximum, quod est ipsum medium, per quod prima actio agentis vix ad illud corpus deuenit. Et ideo illa prima actio agentis vocatur directa, altera vero vocatur reflexa. Hic autem modus non aliter probatur, quam ex sufficienti enumeratione, & quia per se est probabilis, & nulli inuoluit repugnantiam, quia sepe accidit vt una res per formam exrinsecus receptetur agat, sicut aqua calida per calorem, Nō tam caret sibi difficultatib. nā in primis interrogori potest.

rest, cum medium eandem qualitatem recipit a principio agere, cur non ipsum potius agat in aliud a quo dicitur fieri reflexio, quam ab illo patiatur. Respondeatur id prouenire ex peculiari dispositione, vel conditione talis corporis, & qualitatis, nam lumen v.g. non viderut per se actuum, nisi in corpore denso a terro recipiatur, vel saltē non est a que actiuū, ut experientia docet, ideo enim luna illuminata a Sole plus illuminat, quā alia partes cœli, quia ita est lucida ut sicut etiam densa. Quoniam ergo reflexio lumen semper fit in corpore denso ad medium rarum, ideo potius est illa actio a tali corpore, quam ab alio. Simile quid reperitur in reflexione caloris: communiter enim fit a corpore densiori, quod fortius agit, ut supra dictum est, propter multitudinem materie.

XXXV. Sed tunc oritur secunda difficultas, quia hinc sequitur, vel primum agens intensius calificare aut illuminare rem distante, quam propinquā, propter dispositionem eius, aut rem illā distante in qua fit reflexio, intendere simili qualitatē in medio solum ob maiorem multitudinem materiae: cum tamen in illo sit vel minus intensa, vel ad summum aequaliter: virum autem repugnat dictis in superioribus. Hoc est argumentum, quo mouentur maximē illi qui dicunt in actione reflexa simile in gradu intendi a simili, vel idem a se ipso. Sed hoc partim impugnatum est supra, & præterea potest facile refutari, quia actio reflexa, vera actio est, non & potest fieri sine sufficiente virtute, nihilquid habet speciale nisi denominacionem, quia flectitur versus agens a quo directe recipitur forma, a qua est actio reflexa. Et ideo posset quis respondere hac reflexionem nunquam fieri nisi vel per qualitatem diversa rationis, vel adiuuante aliqua simili qualitate, ut v.g. cum speculum per lumen calificat actione reflexa, tunc dicitur reflexio fieri per qualitatē diversa rationis, & cessa facile difficultas tacta, ut supra dictum est, quia licet lumen non sit in cœlio in speculo, quam in aere, potest intensius calificare, quia est qualitas superioris rationis, & aliud de inuacuū defensitare subiecti & multitudine forma magis applicata. At vero cum sit reflexio inter ipsam lumen, non habet locum dicta responsio, & ideo tunc nō decribit qui negat, esse in re talem actionem reflexam, qua lumen medii maius redditur: sed ita apparet quia corpus illud tersum, aut albū, vehementius mouet viuum. Sed hoc non appetere credibile, quia experimur ipsum aerem clarius lucere, cum sit reflexio, & obiecta in eo posita melius videri. Dicit etiam posset non intendi lumen in medio: sed nouum fieri a corpore per reflexionem: neq; esse inconveniens duo lumina esse simili in eadem parte aeris. Sicut quando sit reflexio in speculo, probabile est nouam speciem visibilem eiusdem obiecti causari in medio per reflexionem. Sed hæc multiplicatio lumen, licet perspectivū placet, a Philosophis non est recepta, neq; est consentanea iis quæ supradictum de indiuiduatione accidentium. Et ideo diciliter potest lumen receptum in corpore denso esse diversa rationis ab illo, quod recipitur in aere: quod difficile creditu est. Aut etiam dici posset iuvari aliqua qualitate subiecti: sed hæc omnia & alia quæ facile excoxitare possunt, sine fundamento affirmarentur, ad fugiendam potius difficultatem quam expediendam illam.

Quocirca necessario videtur admittendū aliquod ex dictis consequentibus dummodo nō intelligatur qualitas remissa, aut se sola intendere sibi simile, sed in virtute & cum consortio principalis agentis: hoc enim est probabile in superioribus declaratū est. Si ergo dicamus Solem, v.g. ob maiorem subiecti capacitatem, intensius illuminari speculum distans quā serm medium coadiuvante ipso medio ut instrumento vel partiali agente: tunc facile est intelligere speculum sic illuminatum iterum agere in aere sibi vicinum, & intendere lumen: neque enim est incon-

veniens ut in eadem qualitate quidam gradus fiant ab uno agente, & alij ab alio, quando agunt diversis actionibus & non aequo primo, sed cū aliquo ordine ut hic contingit. Si vero dicamus in actione directe non illuminari intensius speculum remotum, quam aereum medium, sic dicendum est, eo quod speculum est aptius ad agendum per lumen receptū quam aer. statim ac illuminatur, coniungi virtualiter primo agenti, & iuware illud ac iuvari ab illo, ad intendendū lumen aeris. Atque ita possunt hi duo modi dicendi probabiliter defendi, quāuis omnibus pensatis inter hos duos modos prior videatur facilior, meliusque declarare actionem reflexam & difficultates vitare.

De reactione.

XXXVI. **I**n quarto argumento petetur difficultas de reactione, & quomodo in illa saluetur maior proportio necessaria ad causalitatem effectuam. Sed hæc difficultas latissime tractatur in primo libro de Generat, & pender maximē ex intelligentia differentiæ quæ est inter potentiam agenti & resistendi, quā nos infra trademus, tractando de potentia. Nunc ergo breuiter dicitur, resistere alicui, formaliter non esse agere in illud: potest enim res interdum resistere, etiam si nihil agat in aliud. Ex quo fit, ut ad agendum non sit necessarium, vim agendi vnius esse maiorem vi agenti alterius, sed per se solam requiri, ut actio vnius superet resistentiam alterius. Hinc ergo fieri ut passim reagat in suum agens, etiam si ab illo vehementius patiatur: quia licet supereretur in actiuitate, nihilominus potest actiuitate sui aliquantulum superare resistentiam alterius, & ita non agit, in illud quatenus maius vel aequalis est ipsi, sed quatenus aliquo modo est inferius. Sed hæc intelligetur melius, explicatis rationibus potentiarum actiuarum & resistituarum, & proportionibus earum: quod infra præstatibus. Ultimum argumentum superiorius solutum est.

S E C T I O X.

Verum actio sit propria ratio causandi efficientis cause; seu causalitas eius.

Dclarauimus principia & conditiones necessarias cause efficienti ut sit proxime apta ad causandum, superest ut explicemus quid sit illud quo formaliter constituitur actu causans, illud enim nos vocamus proximam rationem causandi, seu causalitatem vniuersique cause. Et. ut sepe dixi. non est sermo de relatione cause, quæ resultare dicitur effectu iam productu, quia manifestum est illam non esse causalitatem, cum potius supponat causalitatem tanquam rationem in qua fundatur. Est ergo sermo de causalitate, prout nostro modo intelligenti dicit proximam rationem fundandi relationem, illa enim ratio est quæ constituit & denominat causam in actu, prout dicitur esse prior natura suo effectu.

Aliorum opiniones

Difficultas vero est, an hæc causalitas sit ipsa actione qua agens agit, an vero sit aliquid aliud præter actionem: nonnulli enim Thomistæ negant causalitatem agentis esse actionem ipsam, ut Socrinas 5. Metaphys. qu. 4. & Iauell. qu. etiam 4. qui refert Heruæum quodlib. 2. qu. 1. & quodlib. 4. qu. 8. Fundamentum esse potest, quia causalitas agentis aliud esse debet ab effectu agentis: nam causalitas non causatur, sed per illam causatur effectus: actio autem est effectus agentis: ergo non est causalitas eius.

Probatur minor, tum quia actio nihil aliud in re est, quam effectus ut manat ab agente, tum etiam quia ipsa actio, etiam formaliter sumpta, oritur ab agente & a virtute eius: ergo ipsa etiam est effectus agentis, & indiget causalitate qua causetur. Secundum, quia transacta actione adhuc manet vera causa efficientis: nam Sol postquam produxit aurum, est vera causa efficientis eius, & verum est dicere aurum pendere a Sole ut ab efficiente, & tamen actio non durat.

III.

Quod si interroges ab his authoribus quae sit ratio causandi huius cause, nil aliud respondent, nisi causalitatem efficientis esse, dare esse effectum. Quia vero haec verba communia etiam sunt alii causis, praesertim formae, addunt explicationem, scilicet quod sit dare efficientio, seu quod sit efficientio seu producere. In quo duplicitate dehinc videntur: primus, quia idem per item dicunt: secundum quia vel in iunctu recentur in opinionem quam reprobant: quid enim est efficientio nisi agere a quo autem res denominantur agere nisi ab actione? ergo perinde est dicere causalitatem efficientis cause consistere in ipso agere, ac consistere in actione, nisi quod his posterioribus verbis formaliter declaratur, non solum per ipsum concretum, seu per denominationem agentis, quae eadem est cum denominatione cause efficientis in actu, sed per abstractum & per formam denominantem.

IV.
Secunda.

Alij ergo, ut a predicta sententia omnino recentant, dicunt causalitatem agentis non posse esse aliquid extra agens, sed debere esse modum intrinsecum ipsi agenti: nam in aliis causis causalitas vniuersaliter est modus eius intrinsecus illam efficientem: ergo idem erit in causa efficienti: actio autem proprieta, ut talis est, non est modus agentis, sed aliquid extra ipsum agens. Et confirmatur, nam huiusmodi actio, quae sit in effectu, non interuenit in omni causalitate effectiva, ut patet in creatione, & tamen ibi est vera sua efficientia: ergo causalitas efficientis, ut sic non consistit in actione, sed in aliquo intrinseci ipsi agenti, quidquid illud sit. Confirmatur secundum, quia una causa efficientia respectu vnius effectus adaequat vnam habet causalitatem, & tamen saepe non habet vnam, sed plures actiones, ut igitur una causalitate generat ignem sibi similem, & tamen ibi interuenit actio qua transmutat materiam, & alia qua facit formam, & alia qua vnit illam, & alia qua producit totum compositum: haec namque actiones omnes in generatione hominis distinguuntur, & videtur eadem esse ratio de reliquis, nam ipsam distinzione habitudinem & relationum indicat distinctionem actionum.

Resolutio questionis.

V.
Efficientia
causalitas
ipsa actio.

Dicendum nihilominus est causalitatem efficientis cause in nullo alio posse consistere quam in actione. Hanc sententiam docentes hi temporibus moderni scriptores doctissimi: & significatur a D. Tho, 5. Metaph. c. 2. in illis verbis, Efficientia est causa finis quantum ad esse, quia mouendo perducit ad hoc quod sit finis: & inferius: Efficientia est causa in quantum agit. Idem sentit Albertus 2. Physic. tract. 2. cap. 6. Et probatur, nam id est causalitas causa agentis, quod illam constituit, vel potius denominat, actu agentem: sed hoc est actio, nihilque aliud esse potest: ergo. Major constat ex ipsa questionis expositione supra tradita, & ex ipsis terminis: quia causa in ratione causa causalitate constituitur, idem autem est esse causam efficientem in actu quod esse agens. Minor ex terminis videtur etiam clara, quia per illud constituitur causa actu agens, quod immediate intelligitur adiungit ultra potentiam agentis, nam causa dum intelligitur habere tantum potentiam agentis, non intelligitur actu agens: ergo debet esse aliquid ultra hanc potentiam per se ac necessario requisitum intra latitudinem huius

cause: hoc autem non est nisi actio ipsa, qua sublati intelligi non potest potentia ut actu agens, & illa posita, necessaria est actu agens: propter quod dixit Aristoteles relationem agentis proxime fundari in actione, s. Metaph. ca. 14. ergo illa est propria causalitas agentis.

Secundum, quia causalitas vniuersaliter causa est id quo proxime per se ac intrinsecus attingit effectum, & quo est conuerso effectus pender a tali causa: est enim causalitas quasi via seu tendentia ad effectum. Vnde inter causam & effectum quasi inter duos terminos veratur: quia per causalitatem causa influit in effectum, & effectus procedit a causa: sed actio est id quo causa efficientia actualiter attingit suum effectum, & quo effectus pender a sua causa, nam ex ipsam dependentia effectus facti a causa faciente, ut statim significabimus, & latius tractabimus infra disceptando actione: ergo.

Tertium a sufficiete enumeratione, quia ad hanc causalitatem necessaria est actio, & præter illam nihil aliud necessarium est: ino nec probabilitate exigitari potest: ergo. Maiores suppono ut certam maximam in praesenti materia vbi de causa creatis agimus; solum enim de creatione dubitari posset, sed nunc de illa non agimus, quiaquam etiam in illa verum habeat, ut infra ostendemus. Minor contabit clare ex solutionibus argumentorum opposita sententia, nunc breuiter declaratur hoc modo: quia si aliquid aliud mediat inter potestiam agentis & actionem quod sit causalitas agentis, vel illud est præsum ad actionem, & aliquo modo radix eius, vel liberus ad actionem & ex illa resultans, vel aliquid concomitante se habens: nihil horum probabilitate potest. Probatur primum membrum, nam, quidquid est præsum ad actionem, non pertinet ad actualē causalitatem efficientis, sed vel ad rationem causandi per modum principij quo, aut quod vel ad conditionem requisitam ad agendum: cuius signum est, quia si fistatur in toto illo præsum, & ad illud non sequatur actio, nondum intelligitur causa actualiter causare, siue id fiat per præcisionem intellectus, siue quia in re suspicatur actio positivis omnibus aliis requisitis, siue id supernaturaliter fiat, siue exliberis causa: statim vero ac intelligitur actio in reponi, impossibile est quin causa actu causer. Secundum membrum contrario modo facile suaderet, nam quidquid consequitur ad actionem, est vel terminus eius, vel aliquid posterius termino: ergo multo minus pertinere potest ad causalitatem primæ causæ quam plena actio, nam ille est proprius effectus vel primarius, vel secundarius talis causa. Tertium item membrum facile probatur, quia si solum cocomitante se habet: ergo est per accidens ad actionem: ergo illo secluso manere potest actio: ergo illo etiam secluso manebit causalitas agentis: ergo non potest in illo confitetur hæc causalitas. Et vel maximè, quod intelligi aut declarari non potest quid sit illud distinctum ab actione & a principiis eius, & omnibus conditionibus præsum ad illam, quod nihilominus sit necessarium ad illam. Neque huius necessitatis potest aliqua probabilis ratio reddi. Relinquitur ergo ut sola actione se possit causalitas agentis.

Soluuntur argumenta obiecta in contra-
rium.

Ad fundamentum ergo prioris sententia respondet, actionem propriæ formaliter non esse ipsum effectum productum ab agente, sed esse modum talis effectus ex natura rei ab illo distinctum: cuius argumentum sufficiens est quod potest manere effectus sine tali modo, aut variata dependencia, quod idem est. Est enim ille modus emanatio seu effectus

effectus nunc dependere ab hac causa, & postea ab alia, & ita potest variari in illo dependentia circa eudem effectum, & tunc nihil aliud variarunt quam causalitas agentis, si qua distinctione actionis a termino nonnulla in superioribus tetrigimus, & dicimus plura in sequentibus, partim tractando de creatione, partim inferius tractando de actione & passione. Quodlibet nomine effectus comprehendamus non solum rem productam, sed quidquid a virtute agentis manatur, sic concedimus actionem esse aliquo modo effectum agentis, cum sit dependens vel potius ipsam et dependet ab illo: esse autem effectum hoc latu modo non repugnat causalitati: quia potius in omnibus causis quas habentus tractauimus, causalitas est effectus causa, vno enim est effectus forma, atque etiam materie in suo genere, & est causalitas virtus secundum diversas habitudines. Et ratio generalis est, quia causalitas semper prouenit a causa, & ideo licet non properet se causetur, concavatur tamen, ideoque late loquendo sub effectu comprehenditur. Nec vero propterea necesse est, ut causalitas alia causalitate causetur, aut actio alia actione, quia de ratione causalitatis est ut habeat immediatum habitudinem ad causam, & sit qualis medium aut vinculum inter causam & effectum. Atque ita comparatur actio ad suum terminum, & ad principium seu causam efficientem a qua manat: ipsa vero actio non manat media alia actione, alias procedere in infinitum, sed actio est ipsam et emanatio: scilicet terminus motus fit per motum; ipsa autem motus non fit per aliud motum, quia est ipsam et via ad terminum. Ex quo fit (vt ad secundum argumentum respondamus) impossibile esse ut cessante vel trahente actione duret causa in actu: potest quidem durare quae fuit causa in actu, non tamen durabit in ratione actu causalitatis, cum actu non influat in effectu, unde ne et talis esse datus potest vere diciamus, a-

principium agendi, aut applicatio principij proximi à quo oritur causalitas. Quod vide & sicut in Deo ipso, qui maximè agit ad extra per actum in seminamento: nam cum hic actus in Deo sit aeternus & immutabilis, actualis tamē eus causalitas in tempore ponitur: quia Deus non actu causal, donec effectus fiat: & ideo talis causalitas non potest esse aliquid in ipso Deo, qui mutari non potest, sed in creatura, quæ sit aut mutatur. Nunquam ergo causalitas agentis est modus intrinsece afficiens ipsum agens ut sic.

Nec vere necesse est ut in hoc sit omnimoda similitudo inter omnes causas: quia non est omnium eadem ratio, causae enim materialis & formales sunt intrinsecae: causa vero efficiens ex suo genere est extrinseca. Et comparando inter se materiam & formam, hec est quodammodo magis intrinseca, quatenus est magis propria, & determinans materiam afficiendo illam. Et ideo inter causalitates harum causarum est quaedam proportionalis dissimilitudo. Nam causalitas formae est modus intrinsecus, & in re ictem cum forma, causalitas autem materiae potest dici intrinseca, quatenus est intime in ipsa materia: non est autem modus ita identificatus illi sicut formae: causalitas autem agentis per se est extrinseca: & tam distincta ab agente, quam ipse effectus: quod si interdum in agente manet, aut ab eo non realiter sed tantum modaliter distinguitur, id est accidentarium ad rationem agentis ut sic: proue itis, vel ex eo quod agens similis est patiens, velex eo quod res quae fit, non est omnino distincta ab agente, sed modus eius.

Ad primam confirmationem negatur assumptum, nam etiam in creatione causalitas constitit in actione; vt argumentum paulo antea factum ostendit, nam cum illa causalitas temporalis sit, non potest confundere in modo intrinseco agenti: ergo deber confundere in actione extrinseca: qualis autem sit illa actio, & in quo subiecto, dicemus postea.

Ad secundam confirmationem respondet ut
argumentum illud retorqueri posse in contrarium:
nam ubiunque est vna causa formaliter, id est vna
causatio, ibi est vna actio, & è contrario vbi multi-
plicantur actiones, multiplicatur etiam causalitatis:
signum ergo est hanc causalitatem in actione confi-
stere. Quocirca, si generatio ignis sumatur ut inclu-
dit alterationem precedentem & generationem sub-
stantialem: fatetur quidem illas esse duas actiones,
tamen eodem modo sunt due causalitates: si vero sit
sermo de sola causalitate substantiae, negamus ibi
esse plures actiones, sed est vna & eadem, qua & fit
totum compositum, & educitur forma de potentia
materiæ, & vnitur illi, nam in his omnibus solum
denotantur plures habitudines, quas eadem actio
habet ad suum subiectum, vel ad terminum forma-
lem aut totalem, in generatione autem hominis pecu-
liari ratione distinguitur actio productiva formæ
ab vnitua (quidquid aliqui dicant) quia illa forma
non pendet à materia ut à propria causa sit pro-
ductionis, pendet tamen in vniione: actio autem qua
forma vnitur & compositum fit, non est distincta:
quia compositum non potest aliter fieri, quam vni-
endo formam materiæ.

SECTIO XI.

*Verum causa efficiens aliquid efficiendo corrumpat
aut destruat, & quomodo.*

S

I nomen ipsum cause efficientis at-
tentate consideretur, non videtur signi-
ficare causam quæ tollit esse, sed quæ
dat esse: & ideo in omnibus quæ ha-
c tenus de hac causa diximus, solum
expli-

explicimus causalitatem huius cause quatenus dat
seu influit esse: quia vero Philosophi ita commun-
ter loquuntur de causa efficiente, ut non solum cen-
teant efficiere rerum generationes, sed etiam corru-
ptiones, quod non est dare esse sed potius tollere, ideo
ad complementum huius disputationis necesse est
ut de hac etiam re pauca dicamus, & explicemus an
hac etiam vera efficientia sit, & qua causalitate, ac
virtute sit.

II.
*Varij modi
rei destruc-
tio.*

Advertendum est ergo duplum posse rem ali-
quam corrumpi, seu delineare esse: prima, quia non esse
vnus rei consequitur ex esse alterius. Secundum, quia
res absolute priuatur suo esse, quasi immediate &
absque consecutione ex alio esse. Prior modo cor-
rumpit lignum, quando ex illo generatur ignis,
quia esse ligni non potest simul esse in eodem cum
esse ignis. Posterior autem modo corrumpit lu-
men in aere per absentiam Solis: nullum enim esse
introducitur in aere repugnans cum esse lucidi, sed
simplieiter per illa forma recedente causa conser-
vante. Quanquam etiam ipsum esse Solis in alio he-
misphaerio dici potest naturaliter incompositibile cum
esse luminis in aere huius hemisphaerij: sed illud est
valde remote, extrinsece, & per accidentem: propter de-
fectum conditionis necessarii ad agendum, & non
propter repugnantiam, quae intrinsece, & per se sit
inter lumen & vbi.

Resolutio questionis.

III.
*Atore po-
sitionum
quam dñe
de destruc-
tio.*

Hoc supposito, duo principia videntur certa:
primum est corruptionem ac desitionem rei
nunquam fieri per efficientiam positionum & pro-
prium, nisi quatenus parentia alicuius esse consequitur
ad effectum seu positionem alterius esse. Proba-
tur, quia positionia efficientia solum sit per position-
um actionem: actio autem positionia immediate ac
per se non tendit ad non esse: ergo non potest per
illam positionem corruptio, aut destruacio alicuius
rei, nisi quatenus per illam sit esse alicuius rei,
cum quo necessario coniunctum est non esse alterius.
Maior probata est sectione precedente, & ex
ipsius terminis idem constat, nam efficientia & actio
idem sunt, sicut efficiens & agens. Minor probatur,
tum quia actio realis seu positionia (idem enim sunt)
necessario tendit ad terminum realem, ut infra suo
loco ostendetur, & in transiuntibus a nemine nega-
tur: terminus autem realis aliquid reale esse recipit
per actionem: ideo enim est terminus eius. Vnde etiam
qui negant realem terminum in actionibus im-
manentibus, negare non possunt quin ipsam actio
quatenus positionem, aliquid esse reale accipiat a sua
causa efficiente. Quod si per illam actionem aliquid
immediate corrumpitur (id est, absque alterius termini,
vel rei productio) solum est in quantum esse illius
actionis, quod cum illud sit, incompositibile est
cum alio esse quod destruitur. Et ergo in vniuersum
verum, per efficientiam positionum nihil immediate
destrui, sed solum consequent ad aliud esse, quod
per actionem sit: quae consecutio semper fundatur in
aliqua repugnantia talium rerum. Et confirmatur
ex illo vulgari axiome, quod nullum agens inten-
dens ad malum, operatur; ipsum autem non esse ut
sic habet rationem mali: nunquam ergo positionia ef-
ficiens per se tendit ad non esse, sed ad aliquid esse,
ex quo aliud non esse consequitur.

IV.
*Obiectio
dissolutio.*

Dices, quamvis hoc sit verum in agentibus natu-
ralibus, non tamen in voluntariis: potest enim Deus
velle aliquid non esse non ut aliud sit, sed solum ut
illud non sit: & vnum homo sepe hoc modo intendit
alterius mortem: vnde in artificialibus per se primo
tendit sepe actio ad destructionem. Respondetur, li-
cet agens voluntarius per se possit intendere destruc-
tionem rei: non tamen posse illam exequi & efficiere
per actionem: quae ex se primario tendat ad non esse,

propter rationem superiorius tactam. Vnde etiam Deus ipse, dum aliquam rem vult destruere, aut id obtinebit per solam suspensionem influxus absque politu actione, vel si positiva actione vti velit, necessario facturus est aliquid, ex quo talis corruptio sequatur. Homo autem, qui non potest rem destruere per solam suspensionem influxus, eo quod res ab ipso non pendunt in suo esse, vtitur semper actionibus, quae communiter non sunt nisi mutationes locales corporum, quae ad suos proprios terminos directe ac per se tendunt: & inde per accidentem sequitur corruptio vel destruacio, quae licet sit per se intenta quoad extrinsecam intentionem agentis, per accidentem tamen seu consequenter, sit pertalem actionem.

Secundum principium est: Quando alicuius rei destruicio non consequitur ad positivam effectuonem alterius, sed per se sola sit, non si per efficientiam propria, sed per parentiam efficienti. Hoc principium sequitur ex praecedente, quia actio positiva non est nisi ad aliquod esse positivum: ergo, dum nullum esse communicatur, non potest actio positiva interuenire, in hoc autem genere destruicio & corruptio non nullum esse communicatur, sed solum auferatur: ergo non potest fieri per veram actionem: ergo necessario fieri debet per parentiam actionis, quia non potest intervenire aliis modis causalitatis, qui ad efficientem causam pertineat. Dices, hoc genus causae tantum videri per accidentem: qualis est illa quae remouer causam per se: at vero huiusmodi causa corruptionis non tantum est per accidentem, sed per se: ergo non tantum est per absentiam causae, sed per propriam efficientiam. Minor patet, tum ex Aristotele dicente, quod sicut praesentia natura est causa conservationis natus, ita absentiā est causam submersio-
nis eius: tum etiam, quia non potest illa effectus in causam magis propriam ac per se reuocari. Et in hoc fundari videtur illud commune axioma, si affectio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, etiam quod in causis propriis per se & adaequatis maxime ratione nouum est. Respondetur, ex hoc ipso axiome colligi causam per se corruptionis (si tamen aliquam habere potest) non est quarendam posse agentem, sed non agentem potius, cum causa debeat esse proportionata effectui. Vnde in illo etiam exemplo Aristoteles absentia natura non est causa agens, sed potius non agens. Quare, si ad submersio-
nem causatur quatenus quidam effectus positivus est, solum est causa per accidentem eius, vere ac phisice rem considerando, licet moraliter & impunitate con-
seatur per se, si renescatur adesse: si vero compareatur solum ad parentiam auxiliij, seu defensionem natus, huius negationis poterit altera negatio dici causa per se: habent enim inter se proportionem, & in-
trinsecam ac immediatam consecutionem. Ad hunc ergo modum, si causa per se influebat esse, & influxum auferat, dicetur causa per se de desitione talis esse, non quia positionia actione efficiat desitionem, sed quia proportionato modo est proprium principium & origo talis desitionis. Vnde sicut priuatio dicetur esse non per positivum esse, sed per parentiam esse, ita dicitur fieri non per positivam actionem, sed per parentiam actionis. Et eadem proportionem causa efficiens per se eius non dicitur talis, quia positionem illam efficiat, sed quia tollit influxum, quo per se causabat illud esse, quod per talen corruptionem destruitur. Quin potius omnis causa, quae politice efficiendo, destruit aliud, ut sic, sed quatenus efficiens est, non est causa per se, sed per accidentem destru-
tis alterius.

Corollaria superioris doctrine.

Ex his principiis possumus nonnulla notata di-
gna inferre circa rerum mutationes vel corru-
ptiones. Primo enim sequitur, in omni corruptione

seu amissione alicuius esse realis interuenire aliquā mutationem, non vero semper necessario interuenire aliquam actionem. Pater ex secundo principio polito, adiuncta definitione mutationis. Nam teste Aristotele mutatur res, quād se res aliter habet quā prius: quando ergo aer ex illuminato fit tenebrosus, mutatur: fit igitur in eo aliqua mutatio: & tamen illa non fit per actionem, vt constat ex secundo principio polito, est ergo ibi mutatio sine actione, & idem est in omnibus similibus. Ratio autē est, quia illa mutatio est pure priuatiua, non positiva. Quo fit, vt hoc tamen contingat in mutationibus accidentibus si propri & secundum communem cursum naturā de mutatione loquātur: quia subiectum accidentis potest in eternum amittere illud, etiam si aliud non acquirat: subiectum autem substantialis forma non potest substantialiter mutari amittendo unam formam quin acquirat aliam. Et ideo dixi, *proprie & secundum communem cursum naturā de mutatione loquendo*: Nam Deus posset suspendere influxum formae substantialis conferuando materiam; vt si mutationis nomen ad annihilationem extendatur, posset omnino rem mutare ab esse ad non esse absque illa actione. In quo est etiam notanda differētia inter causas liberas, & naturales, quod causa liberā possunt suspendere suum influxum ex intrinseco dominio ac potestare absque illa priori actione vel mutatione in se vel in alio: ita etiam possunt causare hāc mutationem priuatiuam, vel in se ipsis, si mutabiles ipse sunt, & causa creare, vel in aliis, vt Deus: causa entem naturaliter agentes non possunt suspendere suum influxum: nisi aliquid aliud prius mutetur, quod est necessarium ad agendum: & ideo licet in eternum mutare aliquid subiectum praedicto modo sine actione circa illud, semper tamen interuenit aliqua alia actio, vel circa idem subiectum, vel circa aliud, vt Sol non destruit lumen in aere per abstractionem influxus, nisi antecedat actio, qua vel Sol ipse mouetur, & fenestra clauditur, &c.

Secundo sequitur ex dictis, quoties corruptio vel deficit re fit per actionem positivam, quia ex se habet consequētē causare talem corruptionem, neccularum esse vt talis actio fit ex presupposito subiecto. Ratio est, quia corruptio aut deficit non fit ex viactionis Physicæ (sic enim loquimur) nisi quia illud est fit per talem actionem, habet naturalē repugnatiā cum esse quod destruitur: hāc autem repugnatiā naturalis esse non potest, nisi in ordine ad idem commune subiectum, quod maneat sub veroque termino, quia res per se subistentes, & nullum habentes ordinem ad subiectum, non potest esse naturalis repugnatiā, ob quam in rerum natura simul esse non possint: ergo necesse est vt talis actio fit ex presupposito. Et hinc est vt propria annihilationi fieri non possit à Deo per positivam actionem, quia annihilationi nihil rei relinquit quod possit esse subiectum actionis. Item, quia vel actio fit in subiecto, & si non destruit illud, & consequētē non efficit annihilationem, vel fit sine subiecto, & sic nihil per illam fieri potest quod repugnat toti esse alterius rei: nihil ergo per talem actionem potest annihiliari. Quod si quis obicit actionem qua fit anima rationalis, non esse ex subiecto: & tamen ad eam sequi corruptionem alterius, nempe embrionis: Recipendetur negando minorem, sed proprie illa corruptio sequitur vel ex actione qua sufficienter disponitur materia ad introductionem animae rationalis, vel ex actione, qua ipsa anima vnitur corpori, vel ex vtraque in suo genere, vt infra explicabitur: vtraque autem ex his actionibus est ex presupposito subiecto, creatio vero solum est ordinatio presupposita ad actionem vnitiam: consequens autem naturaliter ad actionem dispositivam. Difficilius posse quis instare de illa actione quia panis conuertitur in corpus Christi, quia non

est actio ex presupposito subiecto, & tamen ex vi illius definit esse subiecta panis. Sed hæc difficultas altior est quam vt hoc loco tractari possit: & ideo ad illam excludendam dixi sermonem esse de actione & definitione naturali: illud autem mysterium totum supernaturale est. In eo tamen nihil minus verum existim, aut ibi non cōsequi definitionem panis ex vi solius actionis Physicæ, & naturalis conexions rerum, vel si aliqua talis actio ibi interueniat, illam versari aliquo modo circa subiectum, & quantitatem panis sine subiecta conferuātam, vicem talis subiecti subire, vt latius in proprio loco disputari.

Tertio infero, quotiescumque corruptio aut deficit fit per positivam actionem, interuenire ibi vnam simplicem actionem, duas autē partiales mutationes, positivam vnam, alteram priuatiuam. Tribus enim modis contingit aliquid mutari, vt Aristoteles proponit in quinto Physicorum. Primo ex aliqua forma in parentiam eius: & tunc fit mutatio, nulla vero interuenit actio, per se loquendo, vt dictum est, sed parentia actionis conseruatua. Secundo fit mutatio ex pura priuatione in formam, vt ex tenebro in lucidum, vnde sicut vna interuenit actio, ita etiam vna simplex mutatio positiva. Tertio contingit aliquid mutari ex vna forma in aliam, vt cum ex calido fit frigidum, & ex ligno ignis. Et tunc vna simplex interuenit actio, qua educitur, vel vnitur forma, qua de novo introducitur in tali subiecto: nam ad expellendam aliam nulla alia actio necessaria est, vt diximus: mutatio vero duplex fit: nam subiectum illud duplice titulo alter se habet, scilicet & carendo forma quam antea habebat, & eam habendo quam antea non habebat. Quæ duæ mutationes adeo distinctæ sunt, vt re ipsa interdum separantur, vt in primis duobus membris declaratum est. Item vna est generatio, altera est corruptio substantialis vel accidentalis, vel in eternum vna est intensio, & altera remissio. Denique vna est positiva, altera priuatiua. Vnde, quantum inter se differunt vnius formæ informatio, & alterius priuatione, tantum inter se differunt illæ mutationes. Possunt autem illæ mutationes partiales dici, quia physico modo componunt vnum integrum transitum ab uno termino positivo in alium, quin Philosophia appellatur conuersio vnius rei in aliam: Dices, sicut interuenit ibi mutatio positiva & priuatiua, ita interuenit actio positiva. & parentia actionis qua opposita forma conseruabatur, vel à causis naturalibus, vel saltem à Deo: alterum enim horum semper necessarium est: ergo est eadem ratio de actione & mutatione. Respondeatur, solum esse discrimen quod ratio mutationis saluatur in noua priuatione quatenus est in fieri: ratio vero actionis minime, sed requirit positivum influxum: quod ex eorum definitionibus, & essentialibus rationibus constat.

Quarto infertur, corruptionem, quæ per aliam efficientiam fit, per eadem principia, sive principalia, sive instrumentalia, & cum eisdem conditionibus fieri, quibus fit generatio vel producō, ad quam talis corruptio sequitur. Probatur ex dictis, quia non est alia efficientia neque alia actio, ad corruptionem, quam ad productionem: ergo eadem principia quibus fit vnum esse, tollitur aliud. Nec potest aliquid principium positivum concurrere ad tollendum esse, nisi quatenus concurrit ad dandum aliud esse. Ex quo in superioribus dicebamus contra nonnullos modernos, formam in passo introductam ab agente, non concurrere effectiue ad expellendam oppositam formam, vt calorem ad expellendam frigiditatem, &c de aliis, quia forma introducta in passo non est principium efficiens sua generationis: ergo nec corruptionis opposita forma. Item, quia si illa efficientia est positiva, aliquid poti-

posituum per eam sit: sed forma introducta in passo positiva nil efficit, quo expellat aliam formam: sed immediate sequitur expulsio alterius formae: ergo.

X. *Vnde nō est simile, quod adduci solet de uno corpore expellente aliud ab eodem loco: quod effectus videtur illud expellere: quanquam enim Scotus in quarto, distinctione duodecima, questione tertia, hoc etiam negare videatur, re tamen vera non est similia causa. Nam duo corpora sese contingunt, & unum pellit aliud: & quod expellitur, non amittit locum per meram desitionem, sed per realem mutationem & tendentiam in aliud locum, ad quem effectus mouetur ab expellente corpore: & ideo non solum ibi interuenit incompossibilitas formalis illorum corporum in eodem spacio, sed etiam specialis actio positiva, qua corpus ab uno loco pulsum, in aliud transfert, quae distincta est ab ea quae aliud corpus in locum alterius introducitur. Secus vero est, quando forma introducta in uno subiecto expellit aliam, nam illa quae expellitur, non mutatur positiva, sed mere priuatiue definit esse: & ideo non potest ibi specialis efficientia interuenire: Est ergo ibi sola expulsio formalis, & in vniuersum quilibet causa in suo genere ita concurrit ad non esse vnius termini, sicut concurrit ad esse alterius: quia ergo calor introductus in subiecto, non calefacit illud actiue, sed formaliter tantum, ideo non expellit frigus actiue, sed formaliter tantum. Secus vero est de calore, qui est in generante: ille enim est principium efficiens aliud calorem, & consequenter expellens oppositum frigus. Atque eadem proportione calor productus in ligno (& idem est de omni simili dispositione) licet accidentalem formam directe oppositam excludat tantum formaliter, substantiam vero ipsam corruptit dispositio: quia hoc modo causat introductionem oppositorum formarum: & ut dictum est, in eo genere causa una forma concurrit ad non esse vnius termini, in quo concurrit ad esse oppositi termini. Vnde, quia accidentis ex propria ratione & virtute sua habet disponere ad formam substantiali, sibi connaturalem, & formaliter expellere contrariam dispositionem: ideo dici potest in hoc genere propria vi corrumpere substantiam. Quod si accidentia illa, & dispositiones passi effectu etiam concurrunt ad educationem sua formarum, eodem efficientia genere concurrunt ad corruptionem alterius: vel si ad illud prius non habent efficientiam, neque etiam ad hoc posterius. Atque ita in vniuersum verum est, illa tantum esse principia efficientia corruptionem, quae efficiunt generationem, quando corruptio per efficientiam sit, nam quando accidit per solam carentiam efficientie, non indiger proprio principio agendi, sed solum necesse est, ut illud, quod erat principium agendi vel conseruandi rem, ab agendo cesseret.*

DISPUTATIO XIX.

De causis necessario, & libere seu contingenter agentibus: ubi etiam de Fato, Fortuna, & Casu.

Preter omnia, quae de causis efficientibus creatis in superiori disputatione dicta sunt, superest disputandum de modo agendi talium causarum: quod in hanc disputationem referuimus, quia pecudare habet difficultatem, & quia ex eo pender celebris illa distinctione de effectibus necessariis, & contingentibus, & plurium causarum cognitio. Dicemus ergo in primis de causis necessario agentibus, deinde de liberis, ac tandem de

contingentibus: ex quibus constabit, quid sint in naturalibus causis, Fatum, fortuna, Casus.

SECTIO I.

Primum in causis efficientibus creatis sint aliqua necessario agentes, & qualis sit illa necessitas.

Ecce quod est facilis, & ideo breviter dicendum est primo, dari in causis creatis plures, quae necessario operantur, si omnia, quibus ad operandum indigent, adhibeantur. Hoc constat experientia, & inductione facilis; nam Sol necessario illuminat, ignis calefacit, & sic de aliis. Ratio autem sumenda est ex intrinseca conditione & determinatione nature, ut in sequente assertione declarabimus. Additur vero illa conditio, si omnia necessaria, adhuc sint, quia supponenda est causa sufficiens, & proxime apta, & cum omnibus conditionibus ad agendum requisitis. Nam, si aliquid horum deest, non sequetur actio, non quidem ex indifferentia vel indeterminatione causa, sed ex defectu alicuius causa, vel ex defectu virtutis, aut conditions necessariae ad operandum. Inter haec autem necessaria ad agendum non debet numerari ipsa actio, ut per se notum est, quia alias nihil speciale de his agentibus diceretur, sed id quod communem est omnibus, non solum agentibus, sed etiam rebus, nimis, si habent formam, quia in tali esse seu ratione constituntur, necessario fieri consequens, ut sint tales. Sicut enim, si albedinem quis habet, necessario est albus, ita sictionem exercet, necessario efficit, quae tantum necessitas consequentia (ut aiunt) seu conditionata, non consequentis, seu ab soluta, quae est impertinens ad propositum, quia in ea non possunt causae distinguiri. Ut ergo sit sermo de vera ac propria necessitate, non est includenda ipsa actio, cum dicitur causa necessario agere, si omnia requirita adhibeantur. Ex quo a fortiori sequitur non debere etiam in his annumerari, quidquid est posterius actione, & ad illam consequens, ut per se clarum est; immo, proprie loquendo, quod est huiusmodi, non potest dici necessarium ad actionem, sed potius necessarium ex actione.

Igitur sub ea conditione includi debent omnia, & sola illa, quae sunt praevia ad actionem. Hoc autem plura numerantur ab authoribus, ut videlicet apud Scotum in 9. Metaph. quæst. 14. ad secundum, Antonium Andream quæst. 1. ad secundum, Zimaram theorem. 112. qui sex ponunt conditions. Prima est, ut causa habeat integrum ac sufficientem virtutem agendi: quae est per se nota, quia actio supponere debet potentiam sufficientem, & ut necessario agat, supponi debet simpliciter, & absolute potest, at non est absolute potens sine potentia sufficiente. Secunda, ut habeat passum capax, & sufficienter approximatum, quia agentia creata nihil possunt agere nisi ex presupposito subiecto, & quia sunt finita, requirunt illud intra proportionem sphaeram, extra quam non habent vim agendi. Tertia, quae hinc sequitur est, ut medium, si quod interiectum est inter agens & passum, sit expeditum, & capax actionis agentis, supponimus enim agentia nihil posse efficiere in distans nisi per medium. Quarta, ut nihil sit impediens actionem equalis virtutis ad resistendum: quia nihil potest vincere agendo, nisi in virtute actiua excedat, & ideo supra ostensum est ad actionem necessariam esse proportionem maiorem in qualitatibus. Quinta ut passum non sit iam in termino, seu habeat totam formam quam agens potest efficiere. Propter hanc enim solam causam grauitas non mouet terram existentem in centro: & con-